

שלום-עליכם אין יאָהר 1879

אלע ווערק פון שלום-עליכם

פונ'ם יאָריד

לעבענסכאשרייבונגען

ערשמעס בוך

שלום-עליכם פאלקס-פאָנד אויסגאבע — ניו-יאָרק, 1923

(Sholom-Aleichem), New York, N. Y.

Copyright, 1923, by Olga Rabinowitz

פונ'ם יאָרִיד

לעבענסבאשרייבונגען

ערשמעס בוך

געשריבען אין די יאָהרען 1913—1916.

א י נ ה א ל מ

7	מינע קינדער — א מתנה
9	די געשיכטע פונ'ם בוך „פונ'ם יאָרִיד“ אין קורצען
15	פאר וואס עפֿים „פונ'ם יאָרִיד“ ?
19	די שטאַרט
23	טאטע־מאמע
28	שמואליק דער יתום
32	אוצרות
36	דער רב אין נזערן
41	שמואליק ווערט פארשוואונדען
45	מאיר מעדוועדעווסער
50	פארלירען נאך א חבר
54	חבר סירקא
59	סירקא'ס טראגערע
63	דער יצר־טוב מיט'ן יצר־רע
68	ננבה, קארטענשפיעל און אנדערע עבירות
73	פייגעלע־אשטראי
78	דער לץ
83	די משפחה
87	דער פעטער ניסעל און די מוהמע האדעל
94	פייגעלע שימלעלע'ס פאהרט קיין אדעם
104	משנה מקום — משנה מול
110	דער עולם צעקריכט זיך
115	נערנעלע־גנב
122	מאיר־וועלוועל בעל־עגלה מיט וויינע „סוסים“
129	זיי נעזונט, וואראנקא !
136	די נסיעה
143	אין דער נייער היים
149	די גרויסע שטארט
156	בין־הומנים
163	מלמדים און לעהרערס
169	דער גמרא־מלמד
174	דער אמאליגער „הרר“
180	די בר־מצוה
189	דער „בחור“
195	די ערשטע ליעבע
201	די חלירע
209	די שבע־זיצערס
216	ביים דניעפער
222	אויפ'ן פאראם
227	אין באהסלאוו אויף דער „טארהאוויצע“
232	א שענער ברוד־הבא
236	צווישען פעלצען
242	א איד א פויגעל
247	ימים נוראים
254	סוכות
260	אויס יוסטוב — צוריק אהיים

די געשיכטע פונ'ם בוך „פונ'ם יאָרִיד“ אין קורצען.

דער מזל פון א בוך איז ווי דאָס גליק פון א מענטשען. עס באַדאַרף פריהער פאַרשוואַרצט ווערען, דורכגען אלע שבעה מדורי גיהנום, ביז עס דערזעהט די ליכטיגע וועלט. דאָס בוך „פונ'ם יאָרִיד“ איז נאָך נישט אלט קיין מאָג. עס איז ערשט היינט אַרויס פון דרוק — און האָט שוין היינטער זיך אַ גאַנצע היסטאָריע. ערלויבט מיר זי אײך דערצעהלען אין קורצע ווערמער.

דער ערשטער, וואָס האָט מיר אויפגעגעבען די אידעע ברייט און אַלזייטיג צו באַשרייבען די פאַרגאַנגענע פופציג-יאָהריגע עפאָכע פון אונזער אידישען לעבען אין גלות, איז דוקא אַ איד פון אַ גאַנץ יאָהר, אַ איד, וועלכען דער פאַר-שטאַרבענער משורר י. ל. גאַרדאָן האָט געקרוינט מיט'ן נאָמען „קורא נכבד“. איהם קען די גאַנצע וועלט. ער איז אונזערער אײן אַדעסער משכיל, היינט אין אַמעריקע, אַ ליעבשאַפער פון דער אידישער ליטעראַטור, און זיין אמת'ער נאָמען איז אַ ב ר ה ם א ל י ה ו ל ו ב א ר ס ק י. ווי אײן עכטער חסיד און אײן אמת'ער גוטער פריינט, איז ער פאַר עטליכע יאָהרען געקומען צו מיר ספּעציעל אין דער שווייץ און אויפגעגעבען מיר אַ פּלאַן: היות אזוי ווי איך האָב דורכגעמאַכט אַ גאַנצע עפאָכע און בין אויסגעוואַכסען, קאָן מען זאָגען, אינאיינעם מיט דער אידישער פאָלקס-ליטעראַטור, — מאַמער וואָלט איך

גענומען אויף זיך די טרחה צו פארקערפערען די אויבענ-
דערמאנטע עפאכע אין דער פארם פון א גרויסען ראמאן ?
די אידעע איז מיר אריין אין קאפ. און איך האב זיך
גענומען צו דער ארבייט, נאר אין איין אנדער פארם. אין
דער פארם פון איין אויטאביאגראפיע, אדער ראמאן-
ביאגראפיע.

עס איז אַוועק עטליכע יאָהר אַרבייט. דאָס בוך האָט
גענומען וואַכסען אַ קאָפּיטעל נאָך אַ קאָפּיטעל. נאָר וואָס
קומט אַרויס ? אַ בוך האָט פּיינט ליגען. אַ בוך האָט ליגען,
אַז מע דרוקט עס און מע לייענט עס. ס'איז געקומען צום
דרוקען — איז נישט וואו. דרוקען אויף אייגענע אַחריות —
פּעהלט אַ אידישען מחבר פאַדעם. דרוקען אין אַ זשורנאַל —
איז די אידישע ליטעראַטור נאָך נישט אויסגעוואַכסען, זי זאָל
האַבען אַ מאָנאָטשריפט, ווי ביי ליטען*. עטליכע מאל האָב
איך די אַרבייט מיט אַ ביטער האַרץ געמוזט אַוועקלעגען.
אַזוי האָט זיך עס געצויגען, ביז איך בין מגולגל געוואָרען
מיט'ן צווייטען גלות אין אַמעריקע. און אַט איז ערשט אַוועק
איין יאָהר, האָב איך שוין „אַריבערגעמופט“ מיט'ן „יאָריד“
אין אַ צווייטע וואוינונג. און ערשט אַט דאָ האָט די „וואַרהייט“
געפונען פאַר ראַציאָנאַל די ערשטע צוויי טייל „פּונ'ם יאָריד“
אַרויסגעבען אין אַ באַזונדער בוך-פאַרם אין צוויי בענדער.

זעהען די געדאַנקען געדרוקטערהייט אין בוך-פאַרם,
באַקומט דער פאַרפאַסער מעהר מומה אויף צו געהן ווייטער
זיין וועג, וועלכען ער האָט אויסדערוועהלט. און דער וועג

* איז אַריינגאָל קומען דאָ עטליכע איבערגעשטראַכענע שורות, וועלכע
לייענען זיך דייטליך אַזוי: „בלייבט איבער וויעדער אַ מאל אַ נאָעס און אַבער
אַ מאל אַ צייטונג. זאָגען די וואַרשעווער צייטונגען, אַז זיי האָבען קיין פּלאַץ
נישט פאַר גרויסע ווערק. פּעליעטאַנען נישט זיי, ס'קיצען, נאָוועלען“.

אַנמערקונג פון י. ד. בערקאָוויטש.

איז נאָך גענוג גרויס. די עפאָכע הויבט ערשט אָן צו צע-
וואַכסען זיך, די בילדער הויבען ערשט אָן צו וועבען זיך, די
געשעהענישען הויבען ערשט אָן צו אַנטוויקלען זיך, און
געשטאַלטען פון מענטשען לאַנג-פאַרשוואַנדענע, און מיפען
פון פאַרשווינען נאָך לעבעדיגע און גאַנץ בכבוד'ע בעמען זיך
אויף פאַפיער...

לאַמיר האַפען, אַז מיר וועלען דערפיהרען אונזער אַרבייט
ביז צו אַ מעגליכען סוף.

ש ל ו ם - ע ל י כ ם .

פּעברואַר 1916. ניו־יאָרק.

ערשטער טײַל

1

פאר וואס עפּים „פונ'ם יאָרד" ?

א מיז הקדמה. — פאר וואס דער מחבר האט זיך גענומען שרייבען זיין אויסאביצאראפיע. — שלום-עליכם דער שרייבער דער צעהלט די געשיכטע פון שלום-עליכם דעם מענטשען.

„פונ'ם יאָרד" קאָן הייסען פונ'ם לעבען, וואָס איז געגליכען צו א יאָרד. יעדער איז א בעלן דעם מענטשענ'ס לעבען צו פאר-גלייכען, נאָך זיין השגה נאָך, צו עפּים א זאך. למשל, איינער א סטאָליר האָט אַמאָל געזאָגט: „דער מענטש איז געגליכען צו א סטאָליר; א סטאָליר לעבט און לעבט, דערנאָך שטארבט ער — אזוי איז א מענטש אויך"... פון א שוסטער האָב איך אליין גע-הערט א מיינונג, אז דעם מענטשענ'ס לעבען איז געגליכען צו א פאָר שטיוועל: כל זמן די פאָדעשוועס טראָגען זיך, זענען די שטיוועל — שטיוועל, און אז די פאָדעשוועס טראָגען זיך אָפּ, איז — מיט'ן קאָפּ אין דער ערד. ס'איז גאנץ נאטירליך, אז א בעל-עגלה זאָל פאָרגלייכען דעם מענטשען צו, להבדיל, א פערד. דעריבער וואָלט נאָר קיין חידוש ניט געווען, ווען אזא מענטש, ווי איך, וואָס האָט אָפּגעטארערעמט א האלבע מאה יאָהרען און געהט באשרייבען

די געשיכטעס פון זיין לעבען, — זאל איהם איינפאלען צו פאר-
גלייכען זיין פארגאנגענהייט צו א יאריד.

דער אמת אָבער איז ניט אזוי. פונ'ם יאריד — מיינט
מען דאָס דעם צוריקוועגס, אָדער דעם סך-הכל, דעם
רעזולטאַט פונ'ם גרויסען יאריד. א מענטש, אז ער פאָהרט
אויפ'ן יאריד, איז ער פול מיט האָפענונגען, ווייסט נאָך
אַליין ניט, וואָס פאַר אַ מציאות ער וועט דאָרט איינהאַנדלען און
וואָס ער וועט דאָרט מתקן זיין... פליהט ער דעריבער פיל אױס'ן
בויגען, הענדום-פענדום — טשעפעט איהם ניט, ער האָט קיין צייט
ניט! פאָהרט ער אָבער צוריק, פונ'ם יאריד, ווייסט ער
שוין וואָס ער האָט דאָרטען געהאַנדעלט און וואָס ער האָט
דאָרט מתקן געווען, און פליהט שוין ניט אזוי געשמירג. „ער
האָט צייט“. ער קאָן זיך שוין אָפגעבען דיין-וחשבון און האָט שוין
ביר צו וויסען דעם רעזולטאַט פונ'ם יאריד, און ער האָט שוין די
מעגליכקייט אויך די וועלט באַשאַנט צו מאַכען מיט די דאָזיגע
רעזולטאַטען, דערצעהלען פאָוואָלינקע, נישט געחאָפּט, אַלסדינג,
מיט וועמען ער האָט זיך געטראָפּען אויפ'ן יאריד און וואָס ער האָט
געזעהען און וואָס ער האָט געהערט.

אַ סך מאָל האָבען מיך מיינע גוטע פריינט אויפגעפאָדערט,
פאַר וואָס זאָל איך מיר ניט נעמען די מיה צו באַסענען דעם עולם
מיט דער געשיכטע פון מיין לעבען? ס'איז שוין צייט, זאָגען זיי,
און עס וואָלט אפשר געווען אינטערעסאַנט אויך. האָב איך געפאָלגט
מיינע גוטע פריינט און האָב מיך עטליכע מאָל גענומען צו דער
אַרבייט, און אַלע מאָל אוועקגעלעגט די פען, ביז... ביז ס'איז גע-
קומען די צייט, איך האָב זוכה געווען נאָך פאַר פופציג יאָהר צו
באַגעגענען זיך פנים אל פנים מיט זיין מאַיעסטעט, מיט'ן מלאך-
המות, גאָרנישט אויף קאטאַוועס — איך האָב מיך שיער-שיער ניט
איבערגעפעקעלט אַהין, פון וואַנען מע קאָן קיין ברויזעל ניט שרייבען,
קיין זאך ניט אַריבערשיקען און אפילו קיין גרוס ניט איבערגעבען.

קורץ, איך האָב געהאַלטען ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, — האָב איך צו מיר אזוי געזאָגט: „אַצינד איז די רעכטע צייט. האָפּ אַריין און שרייב, וואָרום קיינער ווייסט נישט, וועמענ'ס מאָרגען עס איז. דו וועסט מאַכען אַ שטאַרב, וועלען קומען מענטשען, וואָס מיינען, אז זיי קענען דיר און ווייסען דיר, און וועלען אויסטראַכטען זאַכען, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפֿלויגען. צו וואָס טויג עס דיר? אַמעהר נעם שוין בעסער אַליין, דו קענסט זיך בעסער פֿון אַלעמען, און דערצעהל, ווער דו ביזט, שרייב דיין אויטאָביאָגראַפֿיע!...

עס איז אָבער גרינג אויסצורעדען — „שרייבען איין אויטאָ-ביאָגראַפֿיע“, איין אמת'ע לעבענסגעשיכטע, נישט קיין אויסנע-טראַכטע! דאָס הייסט אזוי נישט, ווי אָפּגעבען דין־וחשבון פֿון מיין גאַנצען לעבען פֿאַר מיין לעזער, זאָגען וידוי פֿאַר דער גאַנצער וועלט. איהר ווייסט? שרייבען איין אויטאָביאָגראַפֿיע און מאַכען אַ צוואַה איז כּמעט אַלץ איינס... איז איין מאָל אַוועק. און נאָך אַ זאַך: עס איז שווערליך פֿאַר אַ מענטשען, וואָס רעדט פֿון זיך אַליין, ער זאָל זיך קאָנען אויפהויבען צו אזא מדרגה, אז ער זאָל ביישטעהן קענען דעם נסיון, נישט וועלען אויספֿיינען זיך פֿאַר'ן פּובליקום, באַווייזען זיך פֿאַר אַ וואַוילען בחור, וואָס ס'ע קומט איהם אַ קניפּ אין בעסעל. איך האָב צוליעב דעם אויסגעקלויבען אַ באַזונדערע פֿאָרם אויטאָביאָגראַפֿיע: די פֿאָרם פֿון אַ ראָמאַן, פֿון אַ ביאָגראַפֿישען ראָמאַן. עס וועט אויסקומען, אז איך וועל רעדען פֿון זיך זעלבסט, ווי פֿון אַ דריטער פּערזאָן. דאָס הייסט: איך, שלום-עליכם דער שרייבער, וועל אייך דערצעהלען די ריכטיגע ביאָגראַפֿיע פֿון שלום-עליכם דעם מענ-טשען, אָהן צערעמאָניעס, אָהן באַפּוצעכצען און צאַצקערייען, ווי עס וואָלט אייך דערצעהלט, כּמשל, אַ זייטיגער פֿאַרשוין, אַ ווילד־פרעמדער, גאָר אַזעלכער, וואָס איז געווען מיט איהם אומעטום, אַזעלכער, וואָס איז דורכגעגאַנגען מיט איהם אַלע שבעה מדורי גיהנום. און דערצעהלען וועל איך עס אייך ביסלעכווייז, שטיקלעכ-

ווייז, איינגעטיילט אין באזונדערע מעשיות, אָדער עפיוּאָדען, איין עפיוּאָד נאָך דעם אנדערען. און דער וואָס גיט צו דעם מענטשען, ער זאָל געדענקען אלסדינג, וואָס מיט איהם האָט פאסירט אין זיין לעבען, זאָל מיר ביישטעהן, אז איך זאָל נישט דורכלאָזען חלילה קיין זאך, וואָס מיר האָט געטראָפּען און וואָס קאָן האָבען אַ אינטערעס, און קיין פארשוין, וואָס איך האָב ווען באַגעגענט אויף דעם גרויסען יאָרד, וואָס איך האָב דורכגעמאַכט אין די פּומצינ יאָהר פון מיין לעבען.

די שטאָרט

דאָס קליינע שטערטעלע וואָראָנקא — 2 מיין פּערילעוועלע. — א
לענענדע פון מאָדעס צייטען. — איין אלטע קלויז, איין אלטער
בית-עולם, צוויי יארדיים.

אויפגעצויגען געוואָרען און געוואַכסען איז דער העלד פון דעם
דאָזיגען ביאָגראַפישען ראָמאַן אין סאַמע פּערילעוועלע,
וואָס איז שוין אַ ביסל באַקאַנט אויף דער וועלט. געפינען געפינט
זיך עס, אויב איהר זייט נייגיריג צו וויסען, אין מאַלאַראַסיע, אין
פּאָלטאווער גובערניע, ניט ווייט פון דער אַלטער היסטאָרישער
שטאָרט פּערעיאַסלאָוו, און הייסען הייסט עס ניט פּערילעוועלע, נאָר
וואָראָנקא. פאַרשרייבט דאָס אייך.

אייגענטליך, וואָלט איך באַדאַרפט אַנרופען דעם נאָמען פון
דער שטאָרט, וואו ער איז געבוירען, און דעם דאטום, ווי עס פיהרען
זיך אַלע ביאָגראַפישע שרייבער. בין איך מיך אָבער מודה, אז
דאָס אינטערעסירט מיך ניט. מיך אינטערעסירט דוקא אַס דאָס
קליינע פּערילעוועלע, אָדער וואָראָנקא, ווייל קיין אַנדער שטאָרט
אויף דער וועלט האָט זיך איהם אַזוי ניט איינגעגעסען אין זכרון,
ווי אַס דאָס געבענטשטע פּערילעוועלע-וואָראָנקא, און קיין אַנדער
שטאָרט אויף דער וועלט האָט נישט געהאַט אַזוי פיעל חן אין זיינע
אויגען, אַזוי אז ער קאָן עס ניט פאַרטעסען און וועט עס ניט פאַר-
געסען אייביג און אייביג.

און באמת גערעדט, וועלכע שטאָרט אויף דער גרויסער וועלט, עס מעג זיין אָדעס, אָדער פאָריו, אָדער לאַנדאָן, אָדער אפילו ניו-יאָרק, קאָן זיך באַריהמען מיט אזא גרויסען ברייטען מאַרק און מיט אזוי פיעל אידישע קלייטען און קלייטלעך, מישען, מישלעך און שטעלעכלעך, מיט גאַנצע בערג פרישע שמעקענדיגע עפעלעך און באַרלעך, דינים און קאווענעס, וואָס ציענען און חזירים האָבען חשק צו געניסען פון זיי צו יעדער צייט, און די מאַרקווייבער פיהרען מיט זיי שטענדיגע מלחמות, און מיר, חדר-יונגלעך, האָבען אוראי און אוראי חשק צו געניסען פון די אלע נוטע זאכען און קאָנען צו זיי ניט גרייכען? ...

וועלכע שטאָרט פאַרמאָגט אזא אלטען איינגעהויקערטען בית-מדרש מיט אזא שענעם געשניצטען אָרון-קודש מיט צוויי לייבען, וואָס זעהען-אויס ווי פויגלען, ווען ניט די לאַנגע צינגער און די שופרות, וואָס זיי האַלטען אין מויל און בלאָזען? אינ'ם דאָזיגען אלטען בית-מדרש, דערצעהלען אלטע אידען, האָבען זיך אונזערע זיידעס אַמאָל פאַרשלאָסען פאַר מאַזעפּען, ימח שמו, געזעסען דריי טאָג מיט דריי נעכט אָנגעטהאָן אין טלית ותפלין און געזאָגט תהלים — און דורך דעם ניצול געוואָרען פונ'ם טוידט. די זעלבע אלטע אידען דערצעהלען, אז דער אלטער רב נאָך האָט דאָס בית-מדרש געבענטשט, סע זאָל קיינמאָל ניט ברענען — ברענט דאָס ניט, עס מעג זיין וואָס פאַר אַ שרפה עס וויל זיך!

וועלכע שטאָרט פאַרמאָגט אזא באָד, וואָס שמעהט באַרג-אַראָפּ, סאַמע ביים ברעג טייך, און פאַרמאָגט אזא ברונען, וואָס זיינע וואַסערען נעמען זיך קיינמאָל ניט אויס? און דער טייך אַליין — וואו האָט איהר נאָך אזא טייך אויף דער וועלט, וואו דורות און דורות חדר-יונגלעך, שקצים, באָדען זיך און פאָליאָסקען זיך, לערנען זיך שווימען, האַפען פישלעך און מאַכען קונצען, וואָס איז פראי צו זעהען? ווענען דער דאָזיגער אלטער באָד, וואָס שמעהט אויף חירושים, האָבען אויך אלטע אידען צו דערצעהלען און דערצעהלען.

מע האָט דאָרט געפונען אַ מאָל אַ געהאַנגענעם גוי, וואָס האָט זיך אָנגע'שפורט און אַליין זיך אויפגעהאַנגען, איז דערפון אַרויס אַ בלבל, אַז דאָס האָבען איהם אידען אויפגעהאַנגען, האָט די שטאָרט געהאַט אויף זיך נאָכדעם אַ פעקעל, מע האָט געוואָלט שמיסען די שענסטע בעלי־בתיים, אָדער מע האָט זיי טאָקי געשמיסען — איך וויל ניט אַזוי ווייט גריבלען זיך, ווייל איך האָב פיינט טרויעריגע מעשיות, זיי מענען זיין אפילו פון פארצייטען...

וועלכע שטאָרט פאַרמאָגט אַזא הויכען באַרג אויף יענער זייט בית־מדרש, וואָס זיין שפיץ דערגרייכט כמעט ביז דער חמאַרע, און וואָס אויף יענער זייט — אַלע ווייסען עס — ליגט באַהאַלטען איין אוצר נאָך פון חמעלניצקי'ס צייטען? דעם אוצר האָט מען — אַזוי דערצעהלען אַלטע אידען — וויפּעל מאָל גענומען זיך גראָבען, און מע האָט אַלע מאָל געמוזט אוועקלעגען די אַרבייט, וואָרום גראָבענדיג האָט מען געפונען ביינער, הענט און פיס און קעפּ פון מענטשען אין תכריכים — משמעות, אַז דאָס זענען געווען אידען, און אפשר נאָך סרושים... ווער ווייסט?

וועלכע שטאָרט פאַרמאָגט אַזעלכע פיינע בעלי־בתיים, וואָס זענען, דאָכט זיך, אַלע מעהר ניט ווי קליינע קרעמערלעך און שיינקאַרעס, וואָס לעבען, דאָכט זיך, נאָר פונ'ם גוי און איינס פון דאָס אַנדערע, און פון דעסטוועגען פיהרען זיי זיך אַלע בעל־הבתיש, יעדער האָט זיך זיין היים, זיין משפּחה און זיין אָרט אין בית־מדרש — אין מזרח־וואַנט אָדער אין שפּיעגעל־באַנק, וואָס מאַכט עס אויס? — און טאָמער איז ער אַליין ניט אַזא גרויסער יחסן און אַ נכיר, האָט ער אַ קרוב אַ מיוחס אָדער אַ נגיד, וואָס ער לאָזט איהם פון מויל ניט אַרויס און דערצעהלט פון איהם אַזעלכע גוזמות, אַז דער קאַפּ דרעהט זיך אַזש?...?

און אַזא אַלטען בית־עולם, אַזא גרויסען און אַזא רייכען און אַזא אַלטען בית־עולם, וואו דער גרעסטער טייל סברים איז שוין פאַרוואַכסען געוואָרען מיט גראַז, אַזוי, אַז מע ווייסט שוין נאָר-

ניט, צי דאָרטען זענען דאָ ביינער פון מענטשען, אָדער ניין ? פון דעם דאָזיגען בית-עולם איז שוין דוקא יאָ פארהאן וואָס צו דער-צעהלען, און דוקא נישט אַזעלכע פרייליכע מעשיות, און טאָסי נאָר שרעקליכע זאַכען, — פארשטעהט זיך, פון אַמאָל, פון פארצייטען. נאָר אַקעגען נאָכט איז ניט כדאי צו רעדען פון בית-עולםס...

אַ קליין שטעדטלע אָט דאָס וואָראָנקאָ, נאָר אַ שענס, מלא חן. איהר קאָנט דורכשפּאַצירען דאָס גאַנצע שטעדטלע, אין דער לענג און אין דער ברייט, אין איין האַלבע שעה, אויב איהר זענט כּפּח און האָט פּיס. אָהן אַ באַהן, אָהן אַ ים, אָהן אַ רעש, מיט צוויי יאָרידיס סך-הכל דורכ'ן יאָהר, „קראַסנע טאָרנעס" און „פּאָר-קראָווע", — פון אידענ'ס וועגען געמאַכט געוואָרען, אידען זאָלען לייווען געלט און האָבען פרנסה. אַ קליין, קליין שטעדטלע, דער-פאַר איז דאָס אָבער פול מיט אַזעלכע שענע מעשיות און לעגענדעס, וואָס מע וואָלט פון זיי אַליין געקאָנט אָנשרייבען אַ גאַנצען בוך. איך ווייס, אַז מעשיות און לעגענדעס האָט איהר לייעב. דאָס איז ביי אַייך, אייגענטליך, דער גאַנצער עיסר... קאָנען מיר אָבער ניט: מיר דארפֿען זיך האַלטען שטרענג אין די ראַהמען פון אַ ביאָגראַף און מיר מוזען אַייך פריהער באַקאָנט מאַכען, ווי דער שטייגער איז, מיט די עלטערען פונ'ם העלד, מיט זיינע מאַמע-מאָמע. זייט צופריעדען, וואָס איך הויב'אָן נלייך פון זיינע מאַמע-מאָמע, און ניט פון זיין זיידען און עלטער-עלמער-זיידען, ווי אַנדערע ביאָגראַפֿען מהוען.

זיך געפונען אויך צעלניק, און באקאליי, און היי און האָבער, און היימישע רפואות פאר גוים און גויעס, און אייזענווארג אויך. אין "שניט-קראָם" האָט זיך דער טאטע נישט אריינגעמישט. דאָס האָט געפיהרט אינגאנצען די מאמע, א אירינע איין אשת-חיל, א ניכע טהוערין און מיט ספנות א שטרענגע צו איהרע קינדער. און קינדער זענען געווען היבשליך, אריבער א טויז, און פון אלערליי וואוס און פון אלערליי פארב: קינדער מיט שווארצע הערלעך, מיט בלאַנדע און מיט געלע.

קיין גרויסען צימעס האָט מען מיט דעם קליינווארג, געוויינט-ליך, נישט געמאכט. דאָס הייסט, שטארק בענקען האָט מען נאָך זיי ניט געבענקט, און אז זיי זאָלען, חס-שלום, נישט געווען קומען אויף דער וועלט, וואָלט אויך געווען אָהן איין אומגליק; נאָר אז זיי זענען שוין דאָ, איז — „מהכתי, וועמען מאַכען זיי קאלי? זאָלען זיי זיין מיט יאָהרען"... ווער ס'האָט זיך געקאָנט אויס-דרעהען פון פאָקען און פון מאָזלען און פון אלע איבעריגע קינדערשע שלעס-פורעניות'ען, דער איז אויסגעוואַכסען און אוועק אין חדר אריין, פריהער צו נטע-ליב דרדקי, דערנאָך צו רב זרח'על דעם גמרא-מלמד. (און ווער עס האָט ניט געקאָנט ביישטעהן דעם בעל-דבר מיט די טויזענט אויגען, וואָס לאָקערט אויף קליינע עופה'לעך, דער האָט זיך באַצייטענס אָפגעטראָגען אַהין, פון וואַנען ער איז געקומען. האָט מען פארהאנגען די שפיעגלען, און טאטע-מאמע האָבען זיך אוועקגעזעצט שבעה, אַראָפגעוואָרפען די שיד פון די פיס און שטארק-שטארק געוויינט. אזוי לאַנג געוויינט, ביז מע האָט אויפגעהערט. געזאָגט דעם פסוק: „ה' נתן ה' לקח", אויס-געווישט די אויגען, אויפגעשטאַנען פון דער ערד און פארגעסען... אנדערש איז עס אוממעגליך געווען אין דעם גרויסען טאָרעראם מיט'ן יאָרד פון אריבער א טויז קינדער, צווישען זיי איינער א בעל-הבית'על שוין, וואָס סע שיט זיך איהם א בערדעל, און איינס א זויגערדיגס, נאָך ביי דער ברוסט.

א גרויס בריה'שאפט איז עס געווען פון דער מאמע אויסצו-
האָדעווען אזא האַליאָסטער און אויסצושטעהן אַלעמענ'ס קראַנק-
הייטען. וואָרום אזוי פלעגט אַ קינד קריגען פעטש מיט קלעפּ
מיט בוכענציס, וויפּיעל ס'איז אין דעם אַרײַן. נאָר טאָמער חלילה
איז עמיצער קראַנק געוואָרען, אזוי איז שוין די מאַמע ניט אָפּגע-
טראָטען פון בעטעל: „אַ מכה דער מאַמע!“ איז דאָס אָבער
געזונט געוואָרען און געשטעלט זיך אויף די פיסלעך — „אין חדר
אַרײַן, דו שיינעז איינער, אין חדר אַרײַן!“...

אין חדר האָבען געלערענט אַלע פון פיער יאָהר ביז... כמעט
ביז דער חתונה. און פון דער גאַנצער האַליאָסטער קינדער האָט
זיך אויסגעצייכענט אַלס גרויסער שקאַץ דער מיטעלסטער, דער
העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע, מיט'ן נאָמען שלום, אָדער
שלום נחום וועוויק'ס.

מע באַדאָרף זאָגען דעם אמת, אַז נאָר קיין שלעכט יונגעל איז
דאָס ניט געווען, אָט דער שלום נחום וועוויק'ס, און לערנען האָט
ער זיך געלערענט בעסער פון אַלע קינדער, נאָר פעטש, קולעקעס,
מיט קלעפּ, מיט שמיץ, ניט פאַר אַייך געדאַכט, האָט ער אויך
געקראָגען מעהר פון אַלע. מסתמא איז ער ווערטה געווען.

— אָט וועט איהר זעהען, אידען, אַז פון דעם קינד וועט קיין
נוטס ניט אַרויס! דאָס וואַכסט עפּיס אַ גאָרנישט מיט אַ נישט,
דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס, אַ שטויבער, אַ סאַמאָוואָליץ, אַ וולל-
וסובאַ'ניק, אַ איוואַן פאַפּערילע, אַיין אויסוויפלינג, אַ משומד און
אַ בל-ב'ניק, און וואָס אין דער קאָרט!...

אזוי האָט איהם אַטעסטירט פרומע די דיענסטמויד, אַ בלינדע
אויף אַיין אויג און אַ געשטופעלטע, נאָר זעהר אַ קאַרגע און אַ
געטרייע דיענסט. אַ געטרייע און אַיין איבערגעגעבענע און אַיין
עהרליכע דיענסט. זי האָט גע'הרג'עט-געשלאָגען די קינדער, זיי
געזשאַלעוועט עסען, אַכטונג געגעבען, זיי זאָלען זיין גוט און פרום
און עהרליך און בשר צו גאָט און צו לייט. און מחמת די מאַמע

איז געווען איין אשת-חיל, שטענדיג אין קראָם, האָט פרומע די מויד געפיהרט די שטוב ביר רמה און „דערצויגען“ די קינדער, ווי אַ מאַמע. זי האָט זיי געוועקט, געוואָשען, געצוואָגען, געזאָגט מיט זיי ברכה, געפאַטשט, געגעבען אָנבייסען, אָפּגעפיהרט אין חדר, געבראַכט פון חדר, געפאַטשט, געגעבען עסען, געלייענט מיט זיי קריאת-שמע, וויעדער געפאַטשט און באַלענט שלאָפען, אַלע אינאיינעם, ס'זאָל אַיך צו קיין חרפה ניט זיין, טאָקי מיט איהר אין איין בעט. די קינדער אין בעט — און זי ביי זיי צופוסענס.

אַ שטיק גלות איז געווען פאַר די קינדער אָט די פרומע די מויד, און אַ יום-טוב איז געווען פאַר זיי פרומע'ס חתונה — לאַנג לעבען זאָל אידעלע-גנב מיט דער היטשקע געגרייזעלטע האָר, אָנ-געשמירט מיט געזענשמאַלץ, און מיט דער צונויפגעוואַכסענער נאָז, וואָס מע קאָן זי קיינמאָל ניט אויסשנייצען, מע זאָל זיין, דאָכט זיך, מיט אַכצען קעפּ. לאַנג לעבען זאָל ער, וואָס ער האָט זיך אונטערגענומען (אָט אַ משוגע'נער!) חתונה האָבען פאַר דער בלינדער פרומען. און חתונה האָט ער פאַר איהר געהאַט ניט גלאַט אזוי, נאָר מחמת „ליעבע“: ער האָט זיך אין איהר פאַרליעבט, הייסט עס, מיט סכנת-נפשות. ניט צוליעב דעם, וואָס זי האָט נאָר איין אויג און איז געשטופעלט — חס וחלילה! נאָר צוליעב דעם, וואָס ער טהוט אַ שידוך מיט רב נחום וועוויק'ס. אַ קלייניגקייט — אַזאָ שידוך! חיה-אסתר אַליין (די מאַמע) האָט געפראַוועט די חתונה, געווען די גאַנצע מחותנת'טע, געבאַקען לעקאָך, אַראָפּ-געבראַכט בלי-זמר פון בערעזאָן, געטאַנצט, געהוליעט ביז טאָג און געוואָרען הייזעריג, ווי די וואַנט.

אוי-וועה, וואָס חברה האָבען זיך דעמאָלט אָנגעלאַכט און אָנגעטאַנצט! די שמחה איז געווען ניט אזוי צוליעב דעם, וואָס אַ פייפער אַ גנב געמט אַ בלינדע מויד, נאָר איבער דעם, וואָס מע ווערט פטור פון „פרומע די מויד“ אויף אייביג און אייביג! און אַנב האָט מען זיך טאָקי אָנגעלאַכט אויך אויף דעם, וואָס „דער

שיינעץ" האָט קאָפּירט דאָס גליקליכע פּאָר — דעם חתן, ווי ער פּויפט מיט דער נאָז, און די בלע, ווי זי קוקט אויפ'ן חתן מיט איין אויגעל און באַלעקט זיך, ווי אַ קאץ, אַז זי האָט אַ נאָש-גענעבען סמעטענע.

קאָפּיערען, נאָכמאַכען, איבערקרימען — דערויף איז אונזער שלום געווען איין מוזיק! האָט ער דערוועהן עמיצען דאָס ערשטע מאָל, אַזוי האָט ער שוין געפונען אויף איהם עפּיס אַ חסרון, אָדער אַזוי אַ „לעכעריגס“, און ער האָט זיך שוין אָנגעבלאָזען ווי אַ פּאָחיר, און ער האָט איהם שוין נאָכגעמאַכט. און חברה שקצים האָבען געלאָכט, און טאַטע-מאַמע האָבען צוגעשטעלט אַ בענסעלע פּאַר'ן רבי'ן, אַז „דער שיינעץ מאַכט נאָך דער גאַנצער וועלט, ווי אַ מאלפּע — מע באַדאַרף איהם אָפּגעוואוינען דערפון!“

און דער רבי האָט זיך גענומען איהם „אָפּגעוואוינען“ דערפון — עס האָט אָבער ווּינציג-וואָס געהאַלפּען... עפּיס אַ „ניט-גוטער“ האָט זיך פאַרקלויבען אין דעם קינד, אַ מין לץ, וואָס דער גאַנצער וועלט מאַכט ער נאָך און אַלעמען קרימט ער איבער, אָבער אַלעמען, אפילו דעם רבין אליין, ווי ער שמעקט טאַבעקע און ווי ער געהט דריבניטשקע מיט די קליינע פּיסעלעך, און די רביצין, ווי זי פּיסקעלט זיך, רויטעלט זיך און בלינצעלט מיט איין אויגעל, בשעת זי דאַרף נעמען ביי'ם רבין אויף שבת און קאָן ניט אויסרעדען „שבת“, נאָך „סאַבעס“, — און פעטש זענען געפּלויגען, און קלעפּ האָט מען געטיילט, און שמיץ האָט מען געצעהלט. אי שמיץ! סטייטש שמיץ!

בקיצור — ס'איז געווען אַ לעבען.

שמואל'ליק דער יתום

מעשיות, פאנטאזיעס און חלומות. — קבלה און כשוף.

פארהאן פנימ'ער, וואָס זענען באשאפען געוואָרען פון גאָט אויף צו פאר'כשוף'ען אייך מיט'ן ערשטען קוק. „האָב מיך ליעב!“ — אזוי שרייט צו אייך דאָס דאָזיגע פנימ'על, און איהר באקומט דאָס ליעב, איהר ווייסט ניט פאר וואָס.

אַט אז מין חנ'עוודיג פנימ'על האָט געהאַט שמואל'ליק דער יתום, אַ יונגעל אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען, וואָס אויפגעהאַלטען האָט ער זיך ביי'ם רב.

צו איהם איז דאָס צוגעקלעפט געוואָרען שלום נחום וועוויק'ס, דער העלד פון דער דאָזיגער אויטאָביאָגראַפיע, פון דער ערשטער מינוט, וואָס זיי האָבען זיך באַקענט, זיך געטיילט מיט איהם מיט די אָנבלייבנס און מיט די מיטאָגס האַלב אויף האַלב און געוואָרען חבר — אַבער וואָס חבר הייסט! נפש אַחת — איין לייב, איין נשמה! פאר וואָס? איבער זיינע מעשיות.

קינער האָט נישט געהאַט אזוי פיעל מעשיות אויף צו דער-צעהלען, וויפיעל שמואל'ליק. האָבען מעשיות אויף צו דערצעהלען איז אָבער נאָך ניט אינגאַנצען. דאָס דערצעהלען אַליין איז אויך אַ זאך. דערצעהלען אַ מעשה דאָרף מען קאָנען. און שמואל'ליק האָט געקאָנט דערצעהלען מעשיות אזוי, ווי קינער ניט!

פון וואָנען האָבען זיך צו דעם ציטאָווען בחור מיט די רויטע בעסלעך און מיט די פאַר'חלומ'טע אויגען גענומען אזוי פיעל מעשיות, און אזעלכע שענע, רייכע מעשיות, מיט אזעלכע זעלטענע פאנטאַסטישע בילדער? צי האָט ער זיי וואו געהערט אַמאָל דער־צעהלען? אָדער דאָס איז געווען פון זיין קאָפּ אויסגעטראַכט, לויטער פאנטאַזיעס? ער היום קאָן איך דאָס ניט באַגרייפֿען. איך ווייס נאָר איין זאַך: עס האָט זיך ביי איהם געגאָסען ווי פון אַ קוואַל, נאָר פון אַזאַ קוואַל, וואָס שעפט זיך ניט אויס קיינמאָל. און געגאָנגען איז דאָס ביי איהם גלאַט, ווי אויף בוימעהל, און געצויגען האָט זיך עס ווי אַ לאַנגער זיידען־פאָדעם. און זיס איז געווען די שמים, זיס די שפראַך, זיס ווי צוקער. און די בעסלעך רויט, און די אויגען פאַר'חלומ'ט און נאַסליך, ווי איבערגעצויגען מיט אַ דין רויכעל.

פאַרשלייבען זיך פרייטאָג נאָך האַלבען טאָג, אָדער שבת נאָכ'ן עסען, אָדער יום־טוב פאַרנאַכטליך, אויפ'ן הויכען וואָרגאָנקאָווער באַרג, וואָס „דער שפיץ זיינער דערגרייכט כמעט ביז דער חמאַרע“, האָבען זיך ביידע חברים אַוועקגעלעגט מיט'ן פנים אַראָפּ צום נראָז, אָדער מיט'ן פנים אַרויף צום הימעל, און שמואליק האָט גענומען דערצעהלען אַ מעשה נאָך אַ מעשה: אַ מעשה פון אַ בן־מלך מיט אַ בת־מלכה, אַ מעשה פון אַ רב מיט אַ רביצין, אַ מעשה פון אַ פרינץ מיט אַ פלעגהונט, אַ מעשה פון אַ פרינצעסין אין אַ קרישטאָלענעם פאַלאַץ, אַ מעשה פון צוועלף גזלנים אין וואַלד, אַ מעשה פון איין אָקרענט, וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט אויפ'ן פאַרגליווערטען ים. מעשיות פונ'ם פאַבסט, וואָס האָט געפיהרט ויפוחים מיט די גרעסטע רבנים, און מעשיות פון חיות, פון שדים און פון רוחות און פון כּת־ליצנים, פון מכשפים, שרע־טעלעך, וואָווקעלאַקעס, פיפערנאָטערס, האַלב־מענטש, האַלב־חיה, און אַ מעשה מיט אַ הענגלייכטער פון פראַג — און יעדע מעשה האָט געהאַט איהר טעם מיט איהר ריח, און אַ באַזונדער פשוף איז געווען אויסגעגאָסען אויף זיי אַלע.

דער חבר, שלום נחום וועוויק'ס, האָט געהאַלטען אָפּען מויל
און אויהערען, קיין אויג ניט אַראָפּגעלאָזט פונ'ם דאָזיגען ציטאָווען
בחור'על מיט די רויטע בעקלעך און מיט די פאַר'חלומ'טע גאסליכע
אויגען.

— פון וואנען ווייסט דו דאָס, אַלסדינג, שמואל'יכ?

— גארעלע, דאָס איז נאָך גאָרניט. למאי איך ווייס, ווי
אזוי מע צאפט וויין פון דער וואנט? און בוימעהל פון דער סטעלי?
— ווי אזוי צאפט מען דאָס וויין פון דער וואנט? און
בוימעהל פון דער סטעלי?

— גארעלע, דאָס איז נאָך אויך בלאָטע! איך ווייס אפילו,
ווי אזוי מע מאכט פון זאמר גאָלד און פון שערבלעך דימענטען
מיט ברייאַנטען.

— ווי אזוי מאכט מען דאָס?

— ווי אזוי? דורך קבלה. דער רב איז דאָך אַ בעל-קבלה.
ווער ווייסט עס ניט? ער שלאָפט דאָך קיינמאָל ניט.

— וואָס דען טהוט ער?

— ביינאכט, ווען אלע שלאָפען, איז ער אויף. זיצט ער
אַליין און פארנעמט זיך מיט קבלה.

— און דו זעהסט אַלסדינג, וואָס ער טהוט?

— ווי קאָן איך זעהען, גארעלע, אז איך שלאָף?

— פון וואנען-זשע ווייסט דו, אז ער פארנעמט זיך מיט
קבלה?

— ווער ווייסט עס נישט? דאָס ווייסט דאָך אַ מינדסט
קינד. פֿרעג וועמען דו ווילסט. דאָס, וואָס דער רב קאָן, גארעלע,
קאָן קיינער נישט. וויל ער — זענען אָפּען פאַר איהם אלע צוועלף
ברונענס מיט קוועקזילבער און אלע דרייצעהן גערטנער פון סאַמע
זאפראָן, און גאָלד מיט זילבער, מיט דימענטען, מיט ברייאַנטען —
בחול הים, אזוי פיעל, אז ס'ע גלוקט זיך אוש ניט!...

— פאַר וואָס־זשע ביזט דו תמיד הונגעריג? און פאַר וואָס
האַט ער ניט אויף שבת?

— אזוי, וואָרום ער וויל ניט. ער וויל בעסער אָפּקומען אויף
דער וועלט, תשובה טהון. ער איז אַ בעל־תשובה. ער זאָל וועלען,
וואָלט ער געווען רייך, ווי קורח; טויזענט רויטשילדס וואָלט ער
פאַרשטעקט אין גארטעל. וואָרום ער ווייסט, ווי אזוי מע ווערט
רייך. פאַר איהם איז אַנטפלעקט אַלסדינג. ער ווייסט אפילו
דעם אָרט, וואו דער אוצר ליגט באַהאַלטען.

— וואו ליגט דער אוצר באַהאַלטען?

— חכם! פון וואַנען זאָל איך וויסען? ווען איך זאָל
וויסען, וואו דער אוצר ליגט, וואָלט איך דיר שוין לאַנג געזאָגט.
איך וואָלט אין מיטען ביינאכט געקומען צו דיר און וואָלט דיר
אויפגעוועקט פון שלאָף: „קום, שלום, צום אוצר, וועלען מיר
צונויפזשעברעווען דאָס גאָלד פֿולע זשמענים און אַנשטופען פֿולע
סעשענעס!“

און האָט שמואל'ס אָנגעהויבען צו רעדען וועגען אוצר, אזוי
האַבען די פאַר'חלוט'טע אויגען ביי איהם זיך אָנגעצונדען, די רויטע
בעסלעך צעפלאַמט, און אַליין האָט ער זיך אזוי צעהיצט און
צעברענט און צעפלאַקערט, אז ער האָט אויך דעם חבר זיינעם
אָנגעוואַרעמט, צעהיצט, צעברענט און צעפלאַקערט. שמואל'ס
האַט גערעדט, און זיין חבר, שלום נחום וועוויק'ס, האָט איהם
געקוקט אין מויל אַריין און מיט דאָרשט געשלאנגען יעדעס וואָרט.

אוצרות

וואס איז איין אוצר? — א לעגענדע פון חמעלניצקי'ס צייטען —
וואונדער־שטיינער.

אז ס'איז פארהאן איין אוצר דא ביי אונז אין אונזער
שטעדטעל — אין דעם איז דאך קיין ספק ניט.
פון וואנען האט זיך גענומען צו אונז איין אוצר? פון חמעל־
ניצקי. חמעלניצקי האט איהם דא באגראבען נאך פארצייטען.
טויזענטער יאָהרען האָבען מענטשען געזאמלט אוצרות מיט
אוצרות, ביז ס'איז געקומען חמעלניצקי און האט עס באשטאט.
— ווער איז געווען חמעלניצקי?

— חמעלניצקי, ווייסט דו ניט? נארעלע, חמעלניצקי —
דאס איז געווען א רשע, א המן, נאך פאר חמעלניצקי'ס צייטען...
דאס ווייסט דאך א מינרסט סינר! האט אט דער חמעלניצקי
דער רשע, דער המן, אָנגעראבעוועט, הייסט עס, מילי־מיליאסען
נאָלד ביי די אַמאָליגע פריצים און ביי די רייכע אידען, און האט
דאס אַלסדינג געבראכט צו פיהרען אַהער צו אונז, קיין וואָראַנקאָ, —
און דא האט ער עס איינמאָל ביינאַכט אויף יענער זייט בית־מדרש
באר־נאָראָפּ, אַקעגען דער שיין פון דער לכּנה, באַהאַלטען, טיעף־
טיעף אין דער ערד באַגראָבען, און ס'איז מיט גראָז באַוואַכסען
אין מיט כּשור פאר'כשור'ט, אזוי, אז קיין בן־אדם זאָל עס ניט
געפינען.

— און כ'איז פארפאלען לעולם ועד, אויף אייביג און אייביג?
 — ווער האָט דיר געזאָגט, אז ס'איז פארפאלען לעולם ועד,
 אויף אייביג און אייביג? און צו וואָס האָט נאָם באַשאַפֿען די
 קבלה? די בעל־קבלה, נארעלע, האָבען שוין דערצו איין עצה.
 — דהיינו, וואָסער איין עצה?

— זיי ווייסען שוין. זיי האָבען אַ שפּרוך אזעלכען, און אַ
 פסוק פארהאן אזעלכער אין תהלים, וואָס מע דארף איהם זאָנען
 פערציג מאל פערציג...

— וואָסער אַ פסוק?

— ע, נארעלע, איך זאָל ווייסען דעם פסוק! און אפילו איך
 זאָל שוין ווייסען, איז דאָס אויך ניט אזוי גרינג. מע באַדארף
 פאסטען פערציג תעניתים, אָפּזאָגען אלע טאָג פערציג קאפיטלעך
 תהלים, און אויפ'ן איין־און־פערציגסטען טאָג, באַלד נאָכדעם, ווי
 די זון האָט זיך געזעצט, באַדארף מען זיך אַרויס'גנב'ענען אזוי
 קונציג, אז קיין בן־אדם זאָל דיך ניט באַגעגענען, — וואָרום טאָמער
 חלילה דערזעהט מען דיך, באַדארף מען אָנהויבען נאָך אַ מאל צו
 פאסטען פון אָנהויב פערציג תעניתים, — און ערשט דעמאלט, אז
 ס'וועט דיר אָפּגילטען, קיינער וועט דיך ניט באַגעגענען, זאָלסט דו
 אזעקעגעהן אין אַ פינסטערער נאכט אין אָנהויב חודש אויף יענער
 זייט בית־מדרש באַרג־אראָפּ, און דאָרטען אָפשטעהן פערציג מינוט
 אויף איין פוס, צעהלענדיג פערציג מאל פערציג, און אויב ס'וועט
 נאָך ניט זיין קיין טעות אינ'ם צעהלען, וועט זיך דיר דער אוצר
 אנטפלעקען פון זיך אליין...

און שמואל'ס דער יתום ניט צו פארשטעהן נאנץ ערנסט זיין
 חבר, שלום נחום וועוויק'ס, דעם סוד פונ'ם אוצר מיט אַ שטיל
 קול, אלע מאל שטילער, ווי אויסגעלייענט פון אַ בוך, ניט אָפּגע־
 שטעלט זיך אויף אַ רגע'לע אפילו:

— און אנטפלעקען וועט זיך דיר דער אוצר דורך אַ פייערעל,
 אַ קליין פייערעל. און אז דאָס פייערעל וועט זיך דיר באַווייזען,
 באַדארפסט דו גלייך צוגעהן צו דעם, צום פייערעל הייסט עס,

וואָלסט נאָך קיין מורא ניט האָבען פאַר אָפּבריהען זיך, וואָרום דאָס
פּייערעל איז מעהר ניט אויף צו באַלייכטען, ברענען ברענט עס ניט,
און דו באַדארפט זיך נאָך אָנבויען און זשעברעווען מיט ביידע
זשמענים (שמואליק באַווייזט מיט ביידע הענט, ווי ער זשעב-
רעוועט) נאָלד און זילבער און דימענטען און בריליאַנטען, און
שטיינער אַזעלכע, וואָס הייסען מיט'ן נאָמען „כרבר“, און אַזעלכע,
וואָס הייסען מיט'ן נאָמען „ישפה“...

— וואָס איז דען דער חילוק?

— אַי, נאָרעלע, ס'איז אַ גרויסער חילוק! „כרבר“ איז אַזאָ
שטיון, וואָס לייכט אין דער פינסטער, ווי אַ סטרינעווע ליכט, און
„ישפה“ האָט אין זיך אַ כּח: עס מאַכט פון שוואַרץ ווייס, פון
רויט געל, פון גריין בלוי, פון גאָס טרוקען, פון הונגערדיג זאָט, פון
אַלט יונג, פון טוידט לעבעדיג... מע באַדארף נאָך מיט איהם
געבען אַ רייב אין דער רעכטער לאַץ פון דער קאָפּאַטע און אַ זאָג:
„ס'זאָל מיר אַרויסנעהן און אַרויסנעהן אַ רעכטער אָנבלייסען!“ —
געהט-אַרויס אַ זילבערנע טאָץ, און אויף דער טאָץ צוויי פאַר
געבראַטענע טייבעלעך מיט פרישינקע פלעצלעך פון געבייטעלעכער
מעהל, פעררוי סאָרט. אָדער: „ס'זאָל מיר אַרויסנעהן און אַרויס-
נעהן אַ נוטער וואַרעמעס!“ — באַווייזט זיך אַ גאָלדענע טאָץ מיט
כל'ערליי מינים עסענוואַרג און פאַטראַוועס, מעדני-מלך, געבראַ-
טענע צונגען מיט געפילטע העלזלעך, וואָס זייער געשמאַקער ריח
צעגעהט זיך אין אַלע אַכרים, און פרישע צוגעברענטע געפלאַכטענע
קוילעטשען וואַפּסען-אויס פאַר דיינע אויגען, און וויין לרוב פונ'ם
בעסטען סאָרט, און ניסלעך, און באַקסערען, און צוקערקעס לרוב —
אַזוי פיעל, אַז סע גלוסט זיך שוין אַזש ניט!

און שמואליק קערעוועט-אַפּ דעם קאָפּ אָן אַ זייט און שפּייט-
אויס, און זיין חבר זעהט נאָך זיינע פאַרשמאַכטע ליפּען און נאָך
זיין בלאַס פנים מיט די פאַר'חלומט'ע אויגען, אַז ער וואָלט זיך
ניט אָפּגעזאָגט פון אַ שטיקעל געבראַטענע צונג, אַ געפילט העלזעל,
אָדער האַטש אַ שטיקעל קוילעטש... און ער גיט זיך דאָס וואָרט,

אז מאַרגען, אם ירצה השם, טראָגט ער איהם אַרויס אין קעשענע
עטליכע ניסלעך, אַ פּאָר באַקסערען מיט אַ צוקערקעלע, וואָס ער
וועט אַרויס'לעך'ענען, מחילה, ביי דער מאַמע אין קלייטעל. און
דערווייל בעט ער שמואליקען, ער זאָל דערצעהלען נאָך און נאָך.
און שמואליק לאָזט זיך לאַנג ניט בעטען. ער ווישט-אַפּ די ליפּען
און דערצעהלט נאָך און נאָך.

— ... און אז דו האָסט זיך גוט אָנגעזעטיגט מיט די אַלע
מיני מאכלים און פאַרטרונקען מיט די בעסטע וויינען, נעמסט דו
און טהוסט אַ רייב מיט'ן שטיינדעלע און אַ זאָג: „ס'זאָל מיר
אַרויסגעהן און אַרויסגעהן אַ ווייכער געלעגער!“ — באַווייזט זיך
דיר אַ בעטעל פון עלפענבין, מיט גאָלד באַפּוצט, מיט איין איבער-
פּעט — ווייך ווי פּוטער, און מיט זיידענע קישעלעך צוקאַפּענס,
און מיט איין אַטלעסענע קאָלדע איבערגעדעקט. ציהסט דו זיך
אויס און ווערסט אַנשלאָפּען, און עס חלומ'ען זיך דיר מלאַכים מיט
ברובים, מיט שרפים, מיט'ן גן-עדן העליון, מיט'ן גן-עדן התחתון...
אַדער, אז ניט, טהוסט דו אַ רייב מיט'ן שטיינדעלע, הויבסט דו
דיך גאָר אויף אין דער הויך ביז דער חמאַרע, און אַריבער דער
חמאַרע, און דו פליהסט זיך, ווי איין אַדלער, הויך-הויך! ווייט-
ווייט!...

צי האָט אָט דער אַרעמער יתום מיט זיינע וואונדערליכע
מעשיות זיך ווען אָפּגערופּען נאָכדעם אין די שרייבעכצען פון זיין
חבר שלום, בעת שלום נחום וועוויס'ס איז געוואָרען אַ „שלום-
עליכם“ — דאָס איז שווער צו זאָגען. איין זאָך איז געווען: זיין
פאַנטאַזיע האָט ער געמאַכט רייכער, זיין השגה ברייטער, און
שמואליק'ס חלומות און שמואליק'ס טרוימען וועגען אוצרות,
וואונדערשטיינער און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען טראָגט ער ביי זיך
טיעף אין האַרצען נאָך עד היום. אפשר אין איין אַנדער פּאַרם,
אפשר אין אַנדערע געשטאַלטען — נאָר ער טראָגט זיי, ער טראָגט
זיי ביז צו היינטיגען טאָג.

דער רב אין גו-ערן

די פריינטשאפט פון דוד מיט יהונתן. — דער לויטן מיט'ן שור-
הבר. — ווי זעהען-אויס די צדיקים אויף יענער וועלט.

די שענע, וואונדערליכע מעשיות פון שמואל'ס דעם יתום
האָבען ויין יונגען חבר אינגאנצען פאר'כשופ'ט און געבראכט דער-
צו, אז די פרינצען מיט די פרינצעסינס זענען איהם געגאנגען צו
חלום, געוועקט, געשלעפט ביי די אַרבעל: „שטעה-אויף, שלום,
טהו דיר אָן און קום מיט אונז!“... און נישט נאָר אין חלום —
אויך אויף דער וואָהר האָט ער זיך געפונען כמעט שטענדיג צווישען
פרינצען און פרינצעסינס, ערגיץ אין אַ קרישטאָלענעם פאלאץ,
אָדער אויפ'ן פארגליווערטען ים, אָדער אויף אַ וויספע, וואו עס
געוועלטיגען ווילדע מענטשען, אָדער נאָר אין גן-עדן התחתון, וואו
עס געפינען זיך צוועלף ברונענס מיט קוועקזילבער און דרייצעהן
גערטנער פון זאפראן, און גאָלד און זילבער וואַלנערט זיך, אזוי
ווי מיסט; אָדער ער הויבט זיך אויף, מיט'ן שטיינדעלע „ישפה“,
נאָר אין דער הויך, אויף יענער זייט חמאָרעס... עס איז דער-
גאנגען אזוי ווייט, אז ער האָט אָנגעהויבען אָנרופען די אלע זאכען
ביי'ם נאָמען און זעהען זיך מיט זיי אויף יעדען טריט און שריט.
עטליכע צונויפגעלעגטע פאלקענס אין הויף איינס אויף דאָס
אנדערע זענען שוין געווען גענוג פאַר איהם, ער זאָל זיך אַרויפ-
האָפען אויף זיי גאנץ הויך און זיך פאַרשטעלען, אז דאָס איז אַ

„וויספע“, און ער איז דער פרינץ, און די גענז מיט די קאטשקעס, וואָס שפאציערען-אַרום אין הויף, — דאָס זענען די ווילדע מענ-טשענפרעסער, און ער איז איבער זיי דער מלך, וואָס קאָן זיי טרייבען וואוהין ער וויל און קאָן טהון מיט זיי וואָס ער וויל, וואָרום זיי זענען דאָך זיינע אונטערטעניגע... עס איז גענוג געווען אַ שטיקעל נלאָז מאָמער האָט ער געפונען, זאָל עס ווערען ביי איהם פאַר-וואַנדעלט אין אַ טייערען וואונדערשטיין, אַ מין „בדבד“... אַ שטיינדעלע, אַ פראָסט, פון דער ערד אויפגעהויבען — קאָן עס זיין אפשר דאָס שטיינדעלע „ישפה“ — ווער ווייסט? פוילט ער זיך ניט, נעמט און טהוט דאָס אַ רייב, אַז קיינער זעהט ניט, אין דער רעכטער לאַץ און אַ זאָג, ווי שמואליס זאָגט: „ס'זאָל מיר אַרויסגעהן און אַרויסגעהן...“

מעהר פון אַלץ אָבער האָבען זיך אַיינגעוואָרצעלט אין איהם שמואליס'ס מעשיות וועגען „אוצרות“. ער איז געווען מעהר ווי זיכער, אַז ניט היינט איז מאָרגען, נאָר אַיין אוצר מוז זיך איהם אַנטפלעקען. דאָס גאַנצע גאָלד וועט ער, געוויינליך, אַוועקגעבען דעם טאטען מיט דער מאמען. דער טאטע וועט שוין ניט דארפן זיין אַזוי פאַרזאָרגט און פאַרטראָגען אין די געשעפטען. די מאמע וועט פאַרשפאָרען פריערען גאַנצע טעג אין קלייט. מיט דעם פח פונ'ם שמיין „ישפה“ וועט ער זיי אויסבויען אַ פאַלאַץ פון קריש-טאָל, אַרומגערינגעלט מיט אַ גאָרטען פון סאַמע זאַפראַן. און אין מיטען גאָרטען וועט זיך געפינען אַ ברונען פון קוועקזילבער. אַ פלעגהונט וועט היטען דעם אַריינגאַנג, און פיפערנאָטערס, שרע-טעלעך מיט ווילדע קעץ וועלען זיך דראַפען אויף די בוימער. און ער, דער פרינץ אַליין, וועט אויסטיילען פון זיין ברייטער האַנט די וואָרגאַנקאָווער אָרעמעלייט נדבות, גרויסע נדבות און קליינע נדבות, אימליכען אַזא נדבה, ווי ער פאַרדיענט.

עס איז געווען שווער זיך פאַרצושטעלען, אַז די צוויי גע-ליעפטע חברים, שלום נחום וועוויק'ס און שמואליס דער יתום, זאָלען ווען אַמאָל זיך דארפן צעשיידען אויף אייביג און אייביג.

ערשטענס, גלאט למאי זאלען זיך חברים שיידען? און אויסער-
דעם, האָבען זיי זיך געשוואָרען ביידע ביי גאָט און איבערגעשלאָגען
מיט אַ ציצה, אז איינער אָהן דעם צווייטען זאָל נישט אַוועקפּאָהרען
קיינמאָל נישט אין ערגיץ נישט, און אז וואָס ס'זאָל זיך מיט זיי נישט
טרעפּען און וואו זיי זאָלען נישט מגולגל ווערען, זאָלען זיי תמיד זיין
אין נפש, אין נשמה. דאָס איז געווען אַ לעבשאַפט, ווי צווישען
דוד מיט יחונתן. געהט רעכט זיך אויף אזא מעשה, אז דער רב,
וואָס איז טאָקי געווען אפילו אַ איד אַ זון, איך האָב מורא, אויב
נישט אַ בן-שבעים, וועט נעמען און וועט זיך פלוצים אין מיטען
דערינען אַוועקלעגען גאָר און וועט מאַכען אַ שטאַרב, און דער יתום
שמואליק וועט אַוועקפּאָהרען מיט דעם רב'ס אַלמנה ערגיץ אין אַ
קליין שטערטעל, ווייס איך וואוהין, ערגיץ אין הערסאָנער גובערניע,
און אז שמואליק זאָל פאַרשוואַנדען ווערען, גלייך ווי ס'איז גאָר
קיינמאָל קיין שמואליק אויף דער וועלט נישט געווען!

מאָהלט אייך, נישט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי עס רעדט זיך.
נישט אזוי גרינג לעגט זיך אַוועק אַ רב און שטאַרבט-אַוועק. דער
רב, וואָס איז געווען תמיד אַ „חלוש“, אַ קראַנקער מענטש פון
פאַסטען תעניתים און פון גלאט נישט עסען, האָט זיך אויף דער
עלטער אַוועקגעלעגט אין בעט, אָפּגעלעגען אַ געלעהמטער העכער
אַ יאָהר, אָהן עסען, אָהן טרינקען, און נאָר געלערענט און נאָר
געדאווענט, און געראַנגעלט זיך מיט'ן מלאך-המות. שמואליק האָט
דערצעהלט פאַר זיין חבר און געשוואָרען מיט פל השבועות, אז
אַלע פאַרנאָכט, בין מנחה למעריב, פליהט-אַריין דורך אַ שפּאַרינג-
קעלע פון אַ פענסטער דער „בעל-דבר“, שטעלט זיך אַוועק ביי'ם
רב צוקאַפּענס און וואַרט, טאָמער וועט ער אויפהערען „זאָגען“,
וועט ער איהם מאַכען „חיס“... איז אָבער דער רב קליגער פון
איהם: ער הערט נישט אויף צו „זאָגען“ אפילו אויף אַ רגע פמימרא ;
אָדער ער לערענט, אָדער ער דאווענט.

— ווי אזוי זעהט ער אויס?

— ווער?

— דער „בעל־דבר“.

— פון וואָס זאָל איך וויסען?

— דו זאָנסט, אז ער קומט, האָסט דו מסתמא איהם געזעהן.

— נאָרעלע! ווער עס זעהט דעם „בעל־דבר“, דער קאָן נישט

לעבען מעהר. היינט ווי אזוי האָב איך איהם געקאָנט זעהען?

— פון וואָסנען־זשע ווייסט דו, אז ער קומט?

— ניין! וואָס דאָס וועט ער טהון? ער וועט וואַרטען אויף

כבוד?...?

און אז דער רב איז געשטאָרבען, איז פאָר די צוויי חברים געווען אַ יום־טוב. דער רב האָט געהאַט אזאָ שטענע לוויה, ווי עס קאָן זיך פאַרנינען צו האָבען נאָר אַ רב אין אַ קליין שטעטלע. די קלייטען האָט מען געשלאָסען און די חדרים האָט מען צעלאָזט, און די נאָנצע „שטאָרט“ איז איהם גענאָנגען באַגלייטען.

אויף צוריקוועגס זענען די פאַרליעבטע חברים, „דוד ויהונתן“, געווען די לעצטע שבלעצטע. מע האָט זיך גענומען פאָר די הענט און מע איז גענאָנגען פאָוואָלי, בכדי מע זאָל זיך קאָנען גוט אָנרעדען. און רעדען איז געווען פון וואָס. פונ'ם רב'ס טוירט און פון זיין קומען אויף יענער וועלט, ווי אזוי מע וועט איהם דאָרטען באַגעגענען ביי די טויערען פון גן־עדן, און ווי אזוי מע וועט איהם אויפגעמען, און ווער וועלען זיין די, וואָס וועלען איהם מקבל־פנים זיין.

אַלסדינג האָט שמואל'ס געוואוסט, אפילו וואָס דאָרטען טהוט זיך. און פון אַלסדינג האָט ער גערעדט אזוי, גלייך ווי ער וואָלט געווען דערביי. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז דער רב איז גאָרניט געשטאָרבען. ער האָט זיך נאָר איבערגעטראָגען אין איין אַנדער וועלט, אין אַ בעסערער וועלט, וואו מע האָט געוואַרט אויף איהם מיט'ן לויתן און מיט'ן שור־הבר און מיט'ן יין־המשומר און מיט אַלע גוטע זאָכען פון גן־עדן. אָ, דאָרט וועט ער ערשט אָנהויבען צו וויסען פון אַ לעבען, אַ ניי לעבען, אַ גליקליך לעבען, אין אַ פראַכטפולען גן־עדן, אינאיינעם מיט אַזעלכע מאַנאָסטען, ווי

אברהם, יצחק און יעקב, און יוסף הצדיק, און משה מיט אהרונ'ען, און דוד המלך, און שלמה המלך, און אליהו הנביא, און דער רמב"ם, און דער בעל-שם-טוב, און דער ריוזשינער — ווי לעבעדיגע האָט זיי שמואל'יק אָפגעמאַהלט, און ווי לעבעדיגע זענען זיי געשטאַנען פאַר די אויגען, יעדער מיט זיין געשטאַלט און מיט זיין פנים און מיט זיין אויסזעהן: אברהם אָבינו — א זקן מיט א ווייסער באָרד, יצחק — א לאנגער און א דאַרער, יעקב אָבינו — א קראַנקער און א סוטלעוואַטער, יוסף — א „קראַסאוועץ“, משה רבינו — א נידעריגער וואוכס, נאָר א ברייטער שטערן, אהרן הכהן — דוקא 'א הויכער מיט א לאנגען יאמשאַווען שטעקען, דוד המלך — מיט א פיעדעל, שלמה המלך — מיט א גאָלדענער קרוין, אליהו הנביא — איין אָרעם אידעל, דער רמב"ם — איין אויסגעפוצטער מיט א קיילעכיגער באָרד, דער בעל-שם-טוב — א פראָסטער איד מיט א פראָסטען שטעקען, דער ריוזשינער — א שענער איד אין א זיידענער זשופעצע...

עס האָט אזש אָנגענומען א חשק צו זעהען זיך מיט די דאָזיגע אלע לייט; עס האָט זיך פשוט גענלֹוסט זיין מיט זיי דאָרטען אין גן-עדן, פאַרזוכען האָטש א שטיקעל פונ'ם לויטן מיט'ן שור-הבר, האָטש א טראָפען פונ'ם יין-המשומר. עס איז געווען באמת מקנא צו זיין דעם רב, ווי ער לעבט דאָס איצט דאָרטען א גוטען טאָג, נאָר פאַרגעסען, אז מע האָט איהם נאָרוואָס אַראָפגעלאָזט אין איין ענגען פינסטערען קבר, און אז מע האָט איהם פאַרשאַטען מיט קלעפיגער שוואַרצער ערד און צוגעקלאָפט מיט הילצערנע לאָפעטעס, און אז שמואל'יק אליין טאַקי האָט געזאָגט נאָך איהם קדיש. וואָרום דער רב איז געשטאַרבען אָהן קינדער — ניט פאַר אייך געדאַכט, ניט פאַר קיין שום אידען געדאַכט.

שמואל'ליק ווערט פארשוואונדען

דוד מיט יהונתן צעשיידען זיך אויף אייביג. — דער סוד פונ'ם
אוצר. — פארלוירען א חבר.

די גאנצע וואך, וואָס די רביצין איז געזעסען שבעה נאָכ'ן רב, האָט שמואל'ליק דער יתום אַרומגעבלאָנקעט איינער אַליין איבער דער שטאָרט, ווי אַיין אמת'ער יתום, וואָס איז נאָך מעהר פאַר-יתומ'ט געוואָרען. זיין גאנצער אַרויסקוק איז געווען אויף דעם פאַרנאָכט, ווען מע צעלאָזט די קינדער פון די חדרים — דעמאָלט וועט ער זיך קאָנען זעהען מיט זיין חבר, שלום נחום וועוויק'ס, וואָס איז צו איהם נאָך מעהר צוגעפונדען געוואָרען זינט דער רב איז געשטאָרבען. עס האָט זיך געפיהלט אינסטינקטיוו, אַז די צוויי געליעבטע חברים, „דוד ויהונתן“, באַדאַרפען זיך באַלד צעשיידען. ווי אַזוי דאָס וועט געשעהען — האָבען זיי נאָך אַליין ניט געוואוסט און ניט געוואָלט וויסען. זיי האָבען דעריבער אויסגענוצט יעדען פאַרנאָכט אויף צו פאַרברענגען אינאיינעם, זיין וואָס געהענטער איינס געבען דאָס אַנדערע.

אַ גליק, וואָס ס'איז זומער, און זומער לערענט מען נישט פיינאָכט אין חדר. קאָן מען דעריבער זיך פאַרקלויבען אינצווייען ביי נחום וועוויק'ס אין גאָרטען, און דאָרטען, אונטער אַ באַרענ-בוים, אָפּזיצען אַ שעה און צוויי און דריי און שמועסען; אָדער אַז ניט, קאָן מען זיך דורכגעהן פון דער שטאָרט אַרויס, העטרווייט

אויף יענער זייט מיהלען, אבי שקצים זאלען נאָר ניט באַפאלען
און ניט אָנרייצען די הינט אויף די „פארשקאַלטענע זידיהעס“.
דאָרט, פון יענער זייט מיהלען, האָבען די צוויי חברים,
שמואליק דער יתום און שלום נחום וועוויס'ס, געקאָנט זיך אָנרעדען
וויפיעל זייער האַרץ גלוםט. און רעדען איז געווען פון וואָס. איין
זאָך האָט זיי אינטערעסירט ביידען: וואָס וועט זיין
ווייטער? וואָס וועט זיין, טאָמער פאָהרט שמואליק אַוועק?
וואָרום געהערט האָט שמואליק זאָגען, אז די רביצין קלויבט זיך
ערניץ ווייט, אין הערסאָנער גובערניע. זי האָט דאָרט אַ שוועסטער,
שרייבט איהר די שוועסטער, זי זאָל קומען צו פאָהרען. איז וויי-
באלד די רביצין פאָהרט — פאָהרט שמואליק אויך. וואָס וועט
ער דאָ טהון איינער אליין? ער האָט דאָך אפילו ניט וואו דעם
קאָפּ אָנצושפארען!...

פארשטעהט זיך, אז ער פאָהרט נישט אויף לאַנג, און יעדענ-
פאלס — ניט אויף שטענדיג. לאָז ער נאָר קומען אַהין, אַזוי זעצט
ער זיך באלד לערנען „קבלה“, און ווי נאָר ער דערגעהט דעם „סוד“,
אַזוי קומט ער צו פאָהרען צוריק אַהער, קיין וואָראָנקאָ, און נעמט
זיך צו דער אַרבייט — אויפזוכען דעם אוצר. ער וועט פאָסטען
פערציג תעניתים, אָפּזאָגען אַלע טאָג פערציג קאָפיטלעך תהלים,
און אויפ'ן איין-און-פערציגסטען טאָג האַפט ער זיך אַרויס בסוד,
אז קיינער זאָל ניט וויסען, צעהלט-אָפּ פערציג מאָל פערציג, שמע-
הענדיג אויף איין פוס פערציג מינוט אויפ'ן זיינער...

— וואו האָסט דו אַ זייגער?

— איצט האָב איך ניט, דעמאָלט וועל איך האָבען.

— וואו וועסט דו נעמען?

— וואו איך וועל נעמען? איך וועל ננב'ענען! וואָס האָט

דאָס צו דיר?

שלום קוסט זיין חבר שמואליקען אין די אויגען אַריין. ער
האָט מורא, טאָמער האָט ער איהם אָנגעריהרט מיט אַ וואָרט, און

ער וועט חלילה ווערען ברוגז. שמואל'ס איז אָבער נישט אזאָ חבר, וואָס מיט איין וואָרט זאָל מען פאַרלירען ביי איהם אינגאנצען. און שמואל'ס הערט נישט אויף צו דערצעהלען מעשיות, וואָס עס וועט זיין אַמאָל, אַמאָל, אַז ביי דעם חברים וועלען אויסוואַכסען און ווערען גרויסע, וואָס זיי וועלען אויפטהון אין דער דאָזיגער שטאָרט, און ווי גליקליך זיי וועלען מאַכען די וואָראַנסאָווער אידען. און עס גיסט זיך ביי איהם, ווי ריינער בוימעהל. און עס ציהט זיך ביי איהם, ווי גוטער האָניג. און עס ווילט זיך גאָרנישט אוועקגעהן אין דער וואַרעמער, זומערדיגער, פאַר'כשופ'טער נאַכט. נאָר מע מוז, מע מוז געהן אַהיים שלאָפּען — אַנישט, קאָן מען חאָפּען אַ מיאוס'ען פּסס! ... און מע געזענענט זיך אָפּ: „ביז מאָרגען, ביז מאָרגען!“

עס איז אוועקגעגאנגען אַ מאָרגען און נאָך אַ מאָרגען, און נאָך אַ מאָרגען — נישטאָ שמואל'ס! וואו איז ער? — ער איז אוועק געפאָהרען. אויפגעהויבען זיך אינאיינעם מיט דעם רב'ס אַלמנה און אוועקגעפאָהרען אין הערסאָנער גובערניע. ווען? ווי אזוי? אפילו נישט געזענענט זיך? ...!

אַ פאַרלוירענער, אַ צערודערטער איז געבליבען זיין חבר שלום איינער אַליין, עלענט ווי אַ שטיין. אוועקגעפאָהרען זיין בעסטער, זיין ליעבסטער און זיין טייערסטער. אוועקגעפאָהרען! פינסטער געוואָרען די גאנצע וועלט: וואָס מיר וועלט, אַז ס'איז נישטאָ שמואל'ס! וויסט געוואָרען דאָס גאנצע לעבען: וואָס מיר לעבען, אַז ס'איז נישטאָ שמואל'ס! און דער איבערגעבליבענער עלענטער חבר האָט דערפיהלט אַ מאַדנע ענגשאַפּט אין האַלץ, און אין נאָז האָט איהם אָנגעהויבען צו קיצלען און אין האַרצען צו שטיקען. האָט ער זיך פאַרקלויבען ווייט-ווייט אין אַ ווינקלעלע און לאַנג-לאַנג געוויינט.

ווי מיינט איהר: לעבט ער נאך ערניץ, אט דער ציקסאווער שמואליס מיט די פאר'חלום'טע אויגען און מיט זיין שען, חנ'עוודיג לשון, וואָס גיסט זיך ווי ריינער בוימעהל און ציהט זיך ווי גוטער האָניג? וואו איז ער, און וואָס איז ער, למשל, אַצינד — אַ מגיד? אַ רב? אַ מלמד? אַ סוחר? אַ סרעמער? אַ מעקלער? אָדער נאָר איין אָרעמאָן, איין עני ואביון? אָדער אפשר האָט עס איהם פארטראָגען אינ'ם גאָלדענעם לאַנד, אין אַמעריקע, און ער „מאכט אַ לעבען"? ... אָדער אפשר ליגט ער שוין דאָרטען, וואו מיר וועלען אלע ליגען איבער הונדערט יאָהר און די ווערעם וועלען פון אונז הנאה האָבען?...

ווער עס ווייסט עפּיס, ווער עס האָט געהערט פון איהם, — זאָל זיך אַפרופען.

מאיר מעדוועדעווקער

א נייער חבר, וואס קאן זינגען. — חרדיונגלעך קונדסים מאכען
סחאטער־שפיעל. — פון א בארויסען יונג א קונדס וואכסט־אויס
א באריהמטער ארטיסט.

לאנג זארגען זיך און באקלאָגען דעם פארלוירענעם שמואליקען
האָט זיין געטרייער חבר נישט באדארפט. נאָט האָט איהם ממלא
געווען און גיך צוגעשיקט א נייעם חבר.
אזוי איז דאָס געווען: וויבאלד דער אלטער רב איז גע-
שטאַרבען, איז דאָך דאָס שטעדטעל געבליבען אָהן א רב, על־פֿן
האָט נחום וועוויק'ס אוועקגעוואָרפען אלע געשעפטען און איז אוועק-
געפאָהרען אין א צווייטען שטעדטעל, קיין ראַסיטנע, וואו עס האָט
זיך געלאָזט הערען איבער דער וועלט א רב, א שם־דבר, מיט'ן
נאָמען חיים מעדוועדעווקער. אָט דעם רב האָט דאָס
נחום וועוויק'ס אַראָפּגעבראַכט קיין וואָראָנקאָ, און דאָס שטעדטעל
האָט זיך מיט איהם משמח געווען, וואָרום חוץ וואָס ער איז געווען
א גרויסער למדן און א ירא־שמים און א יודע־נגן, איז ער נאָך
געווען דערצו א גרויסער אַרעמאָן אויך, האָט ער שוין אין איינ-
וועגס צוגעקנעלט מיט די בעל־הבת־ישע קינדער (פון דער עלטערער
פתה).

פון דעסטוועגען האָט מען חלילה דעם מלמד רב זרח'לען
אינגאנצען נישט אָפּגעזאָגט. ווי נעמט מען דאָס און מע קוילעט־

אָפּ אַ אידען גלאַט אזוי פון פרנסה? איז רב זרח'על פארבליבען
מלמד אויף תנ"ך און אויף שרייבען (אידיש און רוסיש, און
דייטש, און פראנצויזיש, און לאטיין, וועלכע נישט די קינדער,
נישט דער רבי האָבען פארשטאנען מיט וואָס מע עסט דאָס), און
גמרא האָט מען געלערענט ביי'ם נייעם רב. און האָטש שלום נחום
וועוויק'ס איז געווען טאָקי נאָך אלץ אַ שייגעץ און נישט געוואָלט
וואַכסען אין דער הויך, נאָר פון דעסטוועגען האָט מען איהם אַרייַן-
גענומען אין דער גרויסער כּתה, וואָרום אַז דער נייער רב האָט איהם
פארהערט אַ פרשה חומש מיט רש"י, האָט ער איהם דערלאנגט אַ
קניף אין בעקעל: „אַ רעכטער שקאץ!“ — און דעם פאָטער האָט
ער געגעבען אַ זאָג, אַז ס'איז איין עבירה פאַר גאָט איבערלאָזען
אַזאַ שקאץ אויף טרוקענעם תנ"ך; מע באַדאַרף איהם אַ נעם טהון
צו דער גמרא. „נישקשה, ס'וועט איהם גאָרניט שאַדטען“.

פארשטעהט מען, אַז דער פאָטער איז געווען מלא גדולה, און
דער „שקאץ“ אַליין איז ניט געווען אזוי צופריעדען מיט דער גמרא,
איז ער אָבער דערפאַר געווען ביי זיך גדול'דיג, וואָס ער זיצט אינ-
איינעם מיט די גרויסע, און געבלאָזען פון זיך, פאַרריסען די נאָז —
אַ קלייניגקייט!

אַראָפּגעקומען איז רב חיים דער רב פון ראַקוטנע ניט אַליין,
נאָר מיט צוויי זיהן: איינער אַ בעל-הבית'על שוין, מיט אַ קנאַפּ
אין גאָרגעל, מיט'ן נאָמען אַברהם'על, וואָס האָט געהאַט אַ קול-
נגינה און געקאָנט שען דאוונען פאַר'ן עמוד, און דער אַנדערער,
מאיר'על, האָט נאָר געהאַט אַ שען קול אויף צו זינגען און אויך
אַ קנעפעל אין גאָרגעל, נאָר צום לערנען האָט ער געהאַט אַ שייט-
האַלץ, ניט קיין קאַפּ. און ניט אזוי נאָך אַ גראָבער קאַפּ, ווי אַ
גרויסער שייגעץ, און מיט איהם איז דאָס שלום נחום וועוויק'ס
געוואָרען אין גיכען חבר. אַ ראַקוטנער יונגעל און דעם רב'ס אַ
זוהן — מיט דער האַנט קאָן מען איהם ניט אוועקמאַכען. דערצו
האָט דער מאיר'על געהאַט אַ מעלה: ער האָט געזונגען ליעדלעך,

און נאך וואָסערע ליעדלעך! האָט ער אָבער צו דער מעלה געהאט
 אַ חסרון — אַ טבע פון איין אמת'ען אַרטיסט: ער האָט פיינט
 געהאט זינגען גלאַט אזוי אומזיסט. איהר ווילט הערען זינגען —
 באַצאָהלט, זייט מוחל! אַ גראַשען אַ ליעדעל. און אז ס'איז
 נישטאָ קיין נעלט, איז איין עפעל אויך גוט. פאַר נויט — אַ
 האַלבער עפעל, אַ פאַר פלאַמען, אַ שטיקעל צוקערקע — קיין אומד
 זיסט איז נישטאָ! דערפאַר האָט ער אָבער געזונגען אזעלכע
 ליעדלעך, מיט אזא זיס קול און מיט אזא געפיהל, אז אַ כפרה,
 כלעבען, אלע היינטיגע סאָפינאָווס, קאָרוואַס, שאַלאַפּינס, סיראָד
 טאָס און די אלע איבעריגע מנגנים פון דער וועלט!

„געה איך אַרויס אויף דער ווילנער גאָס,

הער איך אַ קול מיט אַ גרויס געשריי:

אוי-וועה! —

מע וויינט אזוי...”

אלע יונגלעך האָרען, גאָפען, געהען-אויס פון זיסקייט, און
 ער — גאָרנישט! יאָסעלע סאָלאָווי! היינט זיינע שטיקלעך
 פון דאוונען! אַמאָל, אז דער רבי, טאָקי זיין פאָטער, דער רב,
 רב חיים הייסט עס, האָט זיך אַרויסגעחאָפּט אויף אַ רגע'לע אין
 דרויסען, האָט זיך מאיר אוועקגעשטעלט מיט'ן פנים צו דער וואַנט,
 דעם טישטוך אָנגעטהאָן פאַר אַ טליה, זיך גענומען ביי'ם גאָרגעל
 מעשה חזן און אַרויסגעלאָזט אַ געשריי פון די סליחות: „אל מלך
 יושב” — גיך-ניך, און אויסגעלאָזט אויף אַ קול: „ויקראָא
 בִּישׁ-” — קומט-אָן דער רבי:

— וואָס איז דאָס? חזנ'ישע שטיק וועסט דו פראַווען?

אנו, משומד, לעג דיך נאָר אוועקעט אויפ'ן בענקעלע אָט אזוי...

און עס הויבט זיך אָן איין עקזעקוציע.

נישט נאָר אין גנינה אליין האָט זיך אויסגעצייכענט מאיר'על
 מעדוועדעווקער. ער האָט געהאט נאָך אַ חולאת: שפיעלען,
 פאַרשמעלען זיך, מאַכען אָנשטעלען: „מכירת-יוסף”, „יצאת-

מצרים", "עשר מכות", "משה רבינו מיט די לוחות", און נאך און נאך אזעלכע אַנשטעלען.

למשל, ער האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ גזלן, מיט אַ גרויסען שטעקען אין האַנט און מיט דער רביצינ'ס קאַלאָדאַטשמעסער, אַריינגעשטעקט אין דעם רבינ'ס גאַרטעל, און דוקא באַרוויס, און מיט אונטערגעקאַטשעטע הויזען, און אויגען, רבונא דעלמא פּולא — טאַקי ווי ביי אַ גזלן! שלום נחום וועוויק'ס איז געווען דער איר, דער אביון. מיט אַ גראָבען שטעקען אין האַנט, מיט אַ קישעלע פאַר אַ האָרב, איבערגעקעהרט דאָס היטעל אויף דער לינקער זייט, געהט ער נעבאָך בעטען אַ גדבּה. פאַרבלאָנזעט אין וואַלד. דער וואַלד — דאָס זענען די יונגלעך. און שלום נחום וועוויק'ס דער אביון געהט צווישען די בוימער, אָנגעשפּאַרט אויף זיין גראָבען שטעקען, זוכט אַ וועג און באַגעגענט זיך מיט — מאיר דעם גזלן! האַפּט-אַרויס דער גזלן דאָס מעסער פון גאַרטעל און זינגט צו איהם אַ ליעד, און דוקא אויף רוסיש, און לאַזט-אויס:

„דאוואי דיע-ע-ענני,
דאוואי דיע-ע-ענני!“

בעט זיך ביי איהם נעבאָך דער אַרעמאן, שלום, מיט טרערען, ער זאָל זיך דערבאַרעמען אויב ניט אויף איהם, איז אויף זיין ווייב און קינדער. זי וועט בלייבען איין אַלמנה, און די קינדער יתומים. האַפט איהם דער גזלן, מאיר, פאַר'ן גאַרגעל און טהוט איהם אַ וואָרף אין דער ערד אַריין — קומט אָן דער רבי, און עס הויבט זיך אָן אַ חתונה:

— מילא דער (ער באַווייזט אויף זיין אייגענעם זוהן) איז אַ שייגעץ, אַ משומד, אַ מומר להכעים. אָבער דו, נחום וועוויק'ס יונגעל, ווי קומסט דו זיך גלייכען צו איהם, צו אָט דעם משומד? דער רבי, רב חיים דער רב, איז, אַפנים, געווען אַ שטיקעל נביא: אין אַ סך יאָהרען אַרום האָט זיין מאיר מערדעוועקער, וואָס איז געוואָרען נאָכדעם דער באַריהמטער אַרטיסט מעד-

וועדיעו, גענומען און האָט טאָק, ווי עס רעדט זיך, אויס-
געביטען דאָס רענדעל... האָטש דאָס מוז מען צוגעבען, אז די מצוה
פון כבוד־אָב האָט ער מקיים געווען, ווי דער בעסטער איד און
אויפ'ן שענסטען אָרט: ער האָט געקויפט פאַר זיין אַלטען, אָרעמען
טאטען אַיין אייגענע דירה אין ראַסקיטנע, האָט איהם „אַפגעשאָטען
מיט גאָלד“, געקומען צו איהם אַלע זומער צורגאָסט, געבראַכט מתנות
פאַר דער גאַנצער משפּחה, און רב חיים דער רב, וואָס האָט נישט
געוואוסט, וואָס פאַר אַ שפּיצעל זיין זוהן האָט איהם אָפגעטהאָן,
בכרי ער זאָל זיך קאַנען אָנרופען „אַרטיסט אימפּעראַטאָרסקיך
טעאַטראָוו“, האָט געהאַט אַ גליקליכע עלטער... נאָר מיר קעהרען
זיך אום צוריק צו זיין קינד־הייט, בעת מאיר'על מערווערעווקער האָט
נאָר ניט געוואוסט, און אפילו ניט גע'חלומ'ט, אז ער וועט אַמאָל
הייסען מיכאאיל יעפּימאָוויטש מערוועדיעוו און וועט
מרעיש עולם זיין און איבערקעהרען וועלטען.

פארלירען נאך א חבר

מע טרייסעלט בארלעך און מע האפט שמיץ. — מע לערענט זיך
נב'ענען. — תשעהבאב ביי'ם נלח אין נארמען. — די עקעקוציע.

עס איז קיין חידוש ניט, וואָס די צוויי חברה-לויט, מאיר
מערוועדעווקער און שלום נחום וועוויק'ס, האָבען זיך צוגעבונדען.
איינס צום אנדערען און געוואָרען נפש אחת. עפּיס האָט זיך
געפונען אַ מחותנ'עשאפט צווישען זייערע נשמות און אַ מין פאָר-
געפיהל, אז עפּיס וועט פון זיי אַמאָל אויסוואַכסען. און זייער
פאָרגעפיהל האָט זיי ניט אינגאנצען אָפגענאַרט: אין אַ יאָהר
צוואַנציג אַרום, אז די צוויי האָבען זיך באַגעגענט (דאָס איז
געווען אין ביעלאַצערקאָוו, קיעווער גובערניע, ווי מיר וועלען דאָס
ווייטער זעהען), איז איינער געווען שוין אַ באַריהמטער אַרטיסט
מערוועדיעוו, און דער אנדערער האָט שוין געשריבען
פעליעטאָנען אינ'ם „אידישען פאָלקסבלאַט" אונטער'ן נאָמען
שלום-עליכם.

נאָר מיר קעהרען זיך אום וויעדער אַ מאָל צו זייער קינדהייט,
ווען איינער האָט נאָך געהייסען מאיר'על מערוועדעווקער, און דער
אנדערער — שלום נחום וועוויק'ס, און זיי האָבען נאָך שפאַציערט
איבער וואָראַנקאָווער גאָסען באַרוויס גלייך מיט אַלע בעלי-בתי'שע
יונגלעך. און מע מוז זאָגען דעם ריינעם אמת, אז ביידע חברים
האָבען נישט אזוי שטאַרק חשק געהאַט צו דער תורה, וואָס דער

רב רב חיים מעדוועדעווקער וועט אין זיי אריינזעצן, און צו זיין יראת־שמים, וואָס ער וועט אין זיי איינפלאַנצן. זיי האָבען בעסער חשק געהאַט צו אנדערע זאַכען. למשל, גרינע אַגרעסען רייסען פון אַ בוים, אָדער טרייסלען באַרלעך אָדער פלאַמען, עס מעג זיך זיין אפילו פון איין אייגענעם גאָרטען, איז אַ סך מעהר פאַרגעניגען, ווי שמאַכטען איבער דער גמרא, אָדער דאוונען מיט פוונה, ווי דער רב רב חיים האָט געפאָדערט פון זיינע תלמידים, אָדער זאָגען אַ קאפיטעל תהלים.

— די גמרא איז ניט קיין ציעג, זי וועט ניט אנטלויפען, דאוונען וועט גאָט מוחל זיין, און תהלים לאָזען זאָגען אַלטע אידען!...

אזוי האָט איינגע'טענה'ט מאיר מעדוועדעווקער מיט זיין חבר שלום נחום וועוויק'ס און האָט איהם בעסער געלעהרענט, ווי אזוי מע קלעטערט אַרויף אין איין שמע־ישראל אויפ'ן העכסטען בוים, אָדער ווי אזוי מע שפּרינגט־אונטער און מע פאַרטשעפעט אַ צווייג פון אַ קארשען־בוים, קריבען די קארשען דעמאָלט אַליין אין מויל אַריין. אַי, עס ווערען נאָכדעם שוואַרץ די ליפּען, און נאָך די שפיץ פינגער דערקענט מען, אַז מע האָט געריסען קארשען? וואָס קאָן דאָ זיין? „וועט מען אָפּשמיסען — אַ טייערע מעצאָצע!“...

דאָס שמיסען אין חדר איז געווען אזא געוויינליכע זאַך, אַז די חדר־ונגלעך האָבען נישט געפיהלט קיין שום בזיון — פון קיין וועהטיג רעדט מען ניט! „וואָס איז דען אַזעלכס, אַז מע באַקומט פונם רבין עטליכע לאָקשען? ביז דער חתונה וועט זיך עס פאַר־היילען“... אַ בזיון איז געווען נאָר פאַר יענעם, וואָס איז שוין געווען אַ חתן. אַי דאָס, האָט ער נאָר מורא געהאַט פאַר איין זאַך: טאָמער ווערט געוואוירע די פּלה, און ניט אזוי די פּלה, ווי דער פּלה'ס חבר־טאָרינס, — וועלען זיי איהר אויסוואַרפען: „דער חתן מיט'ן געשמיסענעם דאָס“...

מאיר איז נאך ניט געווען קיין חתן און האָט דערפאר קיין מורא ניט געהאט, האָט ער דעריבער געפיהרט זיין חבר שלום אויפ'ן „דרך-הישר“, געלעהרענט איהם פארקנייטשען דאָס דאוונען, טראָגען פון קלייט אונטער דער מאמע'ס נאָז באַקסערען, מיט קאָנפעקטען, מיט נוישע לעקאכלעך, מיט נאָך גוטע זאכען — דאָס הייסט ניט חלילה גע'גנב'עט, נאָר „גע'לקח'ענט“, און דערפאר שטראָפט מען ניט אויף יענער וועלט...

דאָס אלסדינג וואָלט אפשר אָפגעלאָפען גלאַט, ווען עס זאָל זיך ניט געווען טרעפען מיט מאיר'ען איין אומגליק: ער איז נעבאָך אַריבער איבער אַ פלויט, אַריין צום גלח אין גאָרטען און אָנגעריסען אַ פולען בוזעם מיט באַרלעך. האָט דעם גלח'ס טאָכטער דערזעהען דורכ'ן פענסטער. איז דער גלח אַרויסגעלאָפען מיט אַ הונט און האָט איהם געזאָפט. האָט איהם דער הונט צעריסען, איך בעט איבער אַייער פבור, די הויזען, און דער גלח האָט אַראָפּ געריסען ביי איהם דאָס היטעל און געלאָזט איהם געהן, וואו די אויגען טראָגען.

וואָלט דאָס אפשר אויך נאָך נישט געווען אַזאָ-נאָמגליק, ווען דאָס זאָל ניט געווען זיין תשעה-באב! סטייטש, אַלע אידען געהען-אַרום אין די זאָקען, קלאָגען און וויינען אויף חורבן בית-המקדש, און ער, רב חיים דעם רב'ס זוהנדעל, שפּאַציערט-אַרום אָהן אַ היטעל און מיט צעריסענע הויזען!

די עקזעקוציע, וואָס דער יונג איז נעבאָך אויסגעשטאָנען, לאָזט זיך ניט באַשרייבען ביי היינטיגע צייטען פון ריינעם פראַגרעס. און נישט דאָס איז דער עיקר. דער עיקר איז, וואָס מע האָט שלום נחום וועוויק'ס געמוזט אָפנעמען פון חדר, און קוקענדיג אויף נחום וועוויק'ס, האָבען אַנדערע טאטעס אויך אָפגענומען זייערע קינדער. איז נעבאָך רב חיים דער רב געבליבען אָהן אַ קנעלונג. האָט איהם דאָס רבנות מיט'ן חזנות געגעבען ווינציג פרנסה. האָט ער זיך געמוזט אַריבערפעקלען, מחילה, צוריק קיין ראַקסיטנע. איז דאָס שטעדטעל געבליבען וועדער אָהן אַ רב.

נאָר שרעקט זיך ניט — דאָס איז געווען ניט אויף לאַנג. נחום וועוויק'ס האָט אַראָפּגעבראַכט אַ נייעם רב, פון באַרישפּאָלי, מיט'ן נאָמען שמואל-אלי, אַ יונגערמאַן, וואָס קאָן אויך אי גוט לערנען, אי שען זינגען, און דערצו שפּיעלט ער אין שאַך, וואָס ס'איז נאָר אַ חריפות! איין חסרון נאָר האָט אָט דער שמואל-אלי: ער איז אַ ביסעל אַ אינטריגאַנט און אַ חנופה'ניס און האָט לייעב רעדען מיט יונגע ווייבלעך, אַז קיינער זעהט ניט...

און אָט אזוי איז פאַרלוירען געגאַנגען דער צווייטער חבר פון אונזער העלד.

חבר „סירקא“

א הונט א חכם און א בעל דרך־אריז. — צער בעלי־חיים. — א גלגול פון א מענטשען. — א געמרייער חבר.

איך מײן, אז נאָכ'ן נאָמען אליין איז ניט שווער צו שטויסען זיך, אז סירקא איז געווען נישט קיין מענטש, נאָר א הונט, א געוויינליכער הונט מיט א גרויער פֿעל, וואָס דעריבער האָט ער געהייסען „סירקא“.

איך זאָג: א הונט א געוויינליכער — איך מוז מיך אָבער באַלד פֿאַרענטפֿערען, אז ניין, ניט קיין געוויינליכער, ווי מיר וועלען עס באַלד געוואוירע ווערען. פֿריהער אָבער מוז מען זאָגען א פֿאָר ווערטער וועגען דעם הונט'ס ביאָגראַפֿיע — פֿון וואַנען קומט צו א אידען א הונט? איז אזא מעשה:

אז נחום וועוויק'ס איז אַראָפֿגעקומען פֿון שטאָדט אין שטעדטעל אַריין און איבערגענומען די „פּאָטשט“ מיט'ן הויף, מיט'ן גאַנצען אינווענטאַר, האָט זיך אין הויף געפֿונען דער הונט סירקא, נאָך גאָר א יונגער, נאָר שוין א פֿאַרשטאַנדיגער, אײַן אמת'ער „בר־דעת“, אויף אזוי ווייט, אז ער האָט געקענט די נייע בעלי־בתים — איז אײַנס; און דאָס צווייטע: פֿאַר א אידען האָט ער געהאַט דרך־אריז, נישט זאָטשעפֿעט, חלילה, ווי אַנדערע הינט, וואָס האָבען א טבע — וויבאַלד זיי דערזעהען פֿאַר זיך א לאַנגע קאַפּאַטע, אהא, אזוי ווערען זיי מלא רציחה...

פארשטעהט זיך, אז מיט די נייע בעלי-בתים האָט ס'ירקאָ
 ניט געהאט קיין שום מגע-ומשא, אין שטוב ניט אַריינגעשמעקט
 אפילו. מסתמא האָט מען איהם לכתחילה געגעבען אַנצוהערעניש
 מיט אַ שייט-האַלץ איבער'ן קאַפּ, אז אין אַ אידישער שטוב זאָל
 אַ הונט ניט קריכען...

אין קיך אַריין האָט ער אויך ניט געהאט קיין דריס-הרגל.
 „פרומע די מויד“ מיט'ן בלינדען אויגעל האָט איהם „אַפגעלאָגן-
 טשעט“ דערפון סך-הכל מיט איין אָקערע זוריק וואַסער, וואָס זי
 האָט איינמאַל אין אַ ערב-שבת אויסגעגאָסען אויף איהם מיט אַ
 כיון און אַפגעקאָכט איהם אַ שטיק פעל, און דוקא גאָר אין גוטען
 מוט, און נאָך געלאַכט אויך.

אך, אָט די פרומע! אַ טאָטערש האַרץ האָט געהאט אָט די
 מויד! ניט קיין הונט, ניט קיין קאץ האָט זי נישט געקאָנט פאַר-
 טראָגען. מיט טרערען אויף די אויגען האָט שלום נחום וועוויק'ס
 איינמאַל קוים אַרויסגעראַטעוועט פון איהרע הענט די קאץ, וואָס
 זי האָט צוגעבונדען צום פיסעל פון טיש און מיט'ן שטעקען פונ'ם
 בעזעם אזוי אומ'ברחמנות'דיג געשלאָגען, אז די קולות פון דעם
 אומגליקליכען באַשעפעניש זענען געגאָנגען אין הימעל אַריין!

— פרומעניו, האַרצעניו, ליובעניו, וואָס טהומסט דו? אַ צער
 בעלי-חיים! נאָט וועט שטראָפען! שלאָג מיך בעסער, שלאָג
 מיך, אַבי ניט די קאץ! — האָט זיך שלום געבעטען און אונטער-
 געשטעלט דעם רוקען אָט דער דעספאָטישער מויד, וואָס האָט זיך
 אַליין אַרומגעקוקט, אז שוין צו אַכזריות'דיג האָט זי זיך באַגאָנגען
 מיט דער קאץ, און האָט זי אַפגעגאָסען מיט אַ קוואַרט קאַלט
 וואַסער — קוים „אַטחאָיוטשעט“ דאָס האַלב-טוידטע באַשעפעניש.

און דאָס אַלסדינג איז געווען, מיינט איהר, איבער וואָס?
 איבער אַ נאָרישקייט: פרומען האָט זיך אויסגעראַכט, אז די
 „נאָשערין“ (קיין אַנדער נאָמען האָט זי ביי איהר ניט געהאט!)
 האָט שוין עפּיס געהאַפּט, וואָרום זי האָט זי געטראָפען באַלעקען

זיך. „וואָס באַלעקט זיך פֿלוצים, אין מיטען דערניצען, אַ קאַז? ... אלעמען און יעדען איינציגען האָט פרומע חושד נעווען: וויבאַלד אַ קאַז — איז זי מסתמא אַ נאַשערין, אַ הונט — אַ מזיק, אַ גוי — אַ גנב, אַ סינד — אַ חזיר... און אזוי אַלע, די גאַנצע וועלט! נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צום הונט סירקאָ.

ארויסגעטריבען געוואָרען אזוי מיאוס סאי פון שטוב, סאי פון קיך, וואָלט איין אנדער הונט אויף זיין אָרט נעוויס אָפגעטראָטען פונ'ם דאָזיגען הויף: „לעבט אייך הונדערט און צוואַנציג יאָהר!“ ניין, סירקאָ איז געווען ניט אזא מיין. ער זאָל וויסען — דער טוידט זאָל זיין, וועט ער פון הויף ניט אוועק! דאָ איז ער געבוירען געוואָרען, דאָ וועט ער פג'ר'ען... ובפרט, ער האָט געהאַט גוטע מליצים פאַר זיך: די קינדער פון דעם בעל-הבית. ער האָט נושאַר חן געווען אין זייערע אויגען, האָטש פרומע האָט זיך געפלייסט איהם צו פאַר'מיאוס'ען. אַ סך, אַ סך הינט וואָלטען זיך ווינטשען האָבען אזא אויסקומעניש מיט אזעלכע קעסט, ווי סירקאָ האָט געהאַט. פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען האָבען איהם חברה ארויסגעטראָגען אין די קעשענעס, פאַרשטעהט זיך, בסוד-סודות, אז קיינער זאָל ניט זעהען און אפילו ניט אָנשטויסען זיך, וואָרום ס'וואָלט געקאָנט זיין זעהר מיאוס פאַר ביידע צדדים. סירקאָ האָט שוין געוואוסט די צייט פון אָנבייסען, פון וואַרעמעס און פון וועטשערע, און האָט שוין אַרויסגעקוקט מיט אַלע אויגען, ווען וועט מען איהם שוין אַרויסטראָגען פון אַלע גוטע זאַכען. ער האָט שוין געוואוסט אפילו, ביי וועמען אין וואָסער אַ קעשענע אָנצושמעקען און האָט שוין אַליין געשטופט די מאָרדע אַהין — אַ הונט אַ חכם!

היינט די קונצען, וואָס חברה האָבען איהם אויסגעלעהרענט! אנדערלעגען איהם, למשל, אויפ'ן שפיץ נאָז איין אָפגעלעקט ביינדרעל, אָדער אַ שטיקעל ברויט, און זאָגען איהם: „ניע ראוש!“ (געוויינטליך, רעדט מען מיט אַ הונט אויף גוייש) — וועט ער אייך וואַרטען מיט דרך-אָרץ וויפיעל איהר ווילט, ביז ער וועט

דערהערען דאָס נומע וואָרט: „האַם!“ דעמאָלט טהוט ער אַ שפּרונג־אונטער — און פאַרטיג.

ווינטער ביינאַכט, ווען די קינדער געהען אין חדר אַרײַן, האָט זיך סירקאָ נישט געקאָנט דערוואַרטען אויף זיינע חברים, און אלע מאָל, אַרום זיינער נייען, איז ער אויסגעוואַפסען אונטער'ן פענסטער, געשאַרט מיט די לאַפעס איבער די געפרוירענע טאַפּליס — אַ סימן, אז ס'איז שוין צייט צו פאַרמאַכען די ספרים און געהן אַהיים עסען וועטשערע. בײַ'ם רבין איז סירקאָ געווען, להבדיל, אַ זייגער. „נישט אַנדערש — האָט ער געזאָגט — אז אײער הונט איז אַ גלגול!“ — און געלאָזט די קינדער פריי, נעמען די פאַפיערענע, מיט שמאַלץ באַשמירטע לאַמטערנעס און געהן אַהיים האָפּערדיג, מיט די פרייליכע יונ'ישע ליעדער, סאָלדאטסקי ניגונים:

ראַז, דוואַ, טרי, טשעטירע,
פּאָידיעס, פּאָידיעס נאָ קוואַרטירע,
אַכטער־באַכטער קאָלאָשקא,
וואָסים דינענדיג ראַבאָשקא...

אַדער:

פּאָראַ, פּאָראַ!
פּאָראַ וויביראַטסאַ!
אי סאָ ווסיעמי גאָספּאָראַמי
ראַספּראָשטשאַטסאַ — פּאָראַ...

סירקאָ איז געלאָפּען אויף צו־פריהער און פאַר גרויס פרייַד און התפעלות געשפּרונגען און געקאַטשעט זיך אין שניי — און אלץ צוליעב די שטיקלעך ברויט מיט די אָפּגעלעקטע ביינדלעך פון דער וועטשערע. אַ הונט אַ חרוץ!

וויפיעל מאָל האָט זיך געמאַכט, אז אויפ'ן האַרצען איז וויסט, אויף דער נשמה סומנע, אין דער היים געהאַפּט אַ פּסק, אין חדר פאַרבעסערט, — דעמאָלט פאַרקלויבט זיך שלום נחום וועוויק'ס ווייט אין נאָרמען, אויף יענער זייט בוימער, און סירקאָ מיט איהם.

דאָרט, הינטער'ן פלוים, אויף אַ בערנעל מיסט, זעצט ער זיך אוועק מיט זיין נעטרייען סירקאָ, וואָס ציהט-אויס די מאָרדע, קוקט גלייך אין די אויגען אַריין, ווי אַ זינדיגער מענטש. „וואָס קוקט ער? וואָס טראַכט ער בעת מעשה? פאַרשטעהט ער טאַסי יעדע זאַך, ווי אַ מענטש? האָט ער אויך אַ נשמה, ווי, להבדיל, אַ מענטש?“ ... און עס קומט איהם אויפ'ן זינען דעם רבינ'ס ווערטער: „דער הונט איז אַ נלגול פון אַ מענטשען“ ... און ער דערמאָנט זיך, וואָס שלמה המלך זאָגט אין קהלת: ומותר האדם מן הבהמה אין — קיין חילוק ניט פאַרהאַן צווישען אַ מענטשען און אַ בהמה... „אויב ס'איז קיין חילוק ניט פאַרהאַן, פאַר וואָס זשע איז ער אַ הונט און איך אַ מענטש?“ ... — אזוי טראַכט ער זיך און ער קוקט מיט רחמנות און, צו גלייכער צייט, מיט דרך-ארץ אויפ'ן הונט, און דער הונט — אויף איהם, ווי זיינער אַ גלייכען. אַ הונט אַ חבר! אַ טייערער, אַ נעטרייער חבר — סירקאָ! ...

סירקא'ס טראגעדיע

א מיאוסער כלכל. — דאס אומקומעניש פון איין אומשולדיגע
הונט. — הייסע טרערען.

עס וועט ניט זיין קיין נוזמא, ווען איך וועל זאגען, אז סירקא
איז געווען א הונט א חכם, וואָס האָט פארשטאנען, ווער עס האָט
איהם מעהר ליעב פון אלעמען, און דעריבער איז קיין חידוש ניט,
וואָס מעהר ווי צו אלע קינדער האָט זיך סירקא דער הונט צוגע-
בונדען צום פארפאסער פון די דאָזיגע כתבים, געשלאָסען מיט איהם
חבר'שאפט אָהן ווערטער און ליעב געהאט, געווען נאָך איהם טאָסי
באמת די כפרה, און טאָסי באמת גרייט געווען זיך מפקיר זיין פאר
זיין חבר און פאר זיין האר. א שטומע צונג — נישט געווען בפח
דאָס אַרויסצובאווייזען, איבערגעבען מיט ווערטער, האָט ער עס
אַרויסבאווייזען, ווי א הונט, מיט זיין שפּרינגען און מיט זיין
קוויטשען און מיט זיין וואַרפען זיך פאר איהם אין דער ערד אַריין
אויף זיין הינמישען שטייגער. ס'איז גענוג געווען איין וואָרט,
אז זיין חבר און זיין האר זאָל איהם א זאָג טהון: „נאָ מיעס-
טאָ!“ — זאָל סירקא אַוועק, ווי א סטאַטיס, און ליגען, ווי א
קעצעלע, שטיל, און נאָר מיט איין אויגעל לאָקערען, אַכטונג געבען
וואָס זיין האר טהוט.

צווישען דעם „האר“ און זיין „קנעכט“ סירקא איז געווען א
שטילע ליעבע, און דער האר האָט בשום אופן ניט געקאָנט פאָר

שטעלען זיך, וואָס וועט זיין, אז סירקאָ וועט ניט זיין. וואָס הייסט, ער וועט ניט זיין? ווי איז דאָס מעגליך? סירקאָ איז דען אַ מענטש, וואָס זאָל אוועקפאַרען און פאַרגעסען דעם זיידגעזונט?... וויפיל מאָל האָבען גויים געפרובט פאַרנאָרען סירקאָן צו זיך אין דאָרף אַריין, — איז ער דען נישט געקומען צו לויפֿען אויף מאָרגען אַ פאַרסאָפּעטער מיט איין אַרויסגעשטעלטער צונג און געוואָרפֿען זיך און געקאָשטעט זיך און געשפּרונגען צו זיין האַר אויפֿ'ן האַלז און געקוויטשעט און געלעקט איהם דעם קאָלנער, און מע וואָלט געמעגט שווערען, אז טרערען זענען איהם געשטאַנען אין די אויגען!

און דאָך... און דאָך איז געקומען דער טאָג, יענער פינסטערער וויסטער טאָג, וואָס דער גוטער געטרייער סירקאָ איז אוועק, אוועק אויף תמיד, אויף אייביג, און אזוי אומגערעכט אוועק, אזוי מיאוס-פאַרדראָסיג, אזוי מורא'דיג-טראַגיש!

זומער האָט זיך געטראָפֿען די דאָזיגע טרויעריגע געשיכטע, אים סאַמע תמוז. דאָס איז געווען אַ זומער פון שרעקליכע היצען, אָהן אַ טראָפֿען רעגען — מענטשען זענען ממש אויסגעגאַנגען פון היץ. און דאָס ווייסט איהר דאָך, אז אין די גרויסע היצען זענען די הינט מסוכן — זיי ווערען משוגע.

איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטעדטעל, אז אַ הונט איז משוגע געוואָרען און האָט צעפיסען נאָך עטליכע הינט, מע ווייסט ניט וועלכע. איז געפאלען אַ פחד אויף די שטאָדט-לייט, און מע האָט זיך גענומען קורם צום פאַרויכערונגס-מיטעל אויף צו פאַרהיטען קליינע קינדער, טאָמער איז עמיצער חלילה צעפיסען געוואָרען פון אַ משוגע'נעם הונט.

דאָס דאָזיגע מיטעל איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס מע האָט אלע קינדער אָפּגעשיקט צום אלטען טראָפּים, אַ נוי אַ זנאכאר, וואָס האָט שאַרפֿע נעגעל און מיט זיינע שאַרפֿע נעגעל קאָן ער „אַראָפּנעמען בלויע הינטעלעך" פון אונטער דער צונג, און אזוי

קונציג, אז מע זאָל גאָרניט פיהלען. די אָפּעראַציע איז ניט אזאָ מסופּנ'ע, נאָר שטאַרק אָנגענעם איז דאָס אויך ניט, אז אַ גוי קריכט צו אייך מיט די געגל אין מויל אַריין און זוכט ביי אייך „בלויע הינטעלעך“ אונטער דער צונג...

דערנאָך האָט מען זיך אַ נעם געגעבען צו די הינט פון שטאָרט. מע האָט אַראָפּגעבראַכט, גאָט ווייסט פון וואַנען, צוויי קאַצאַפּעס, הינטשלעגערס, אָנגעוואָפענט מיט גראָבע שטריק און מיט אַייווערנע קרוקעס, און די קאַצאַפּעס האָבען זיך אַ נעם געגעבען צו דער אַרבייט. אין איין טאָג האָבען די דאָזיגע תּלִינִים אוועקגעלעגט אַ פּאָר צעהנדליג הינט. אויפ'ן קוק האָבען זיי אייך געקאָנט אָפּ-שאַצן, וועלכער הונט ס'איז משוגע און וועלכער ניט. ווער האָט זיך געקאָנט ריכטען, אַשטייגער, אז דער גורל וועט פאַלען אויך אויף דעם גוטען, קלוגען, סטאַטעטשנעם סירקאָ?

אַ סברה, אז די קאַצאַפּעס האָבען באַקומען פון דער שטאָרט זייער לוינ נאָכ'ן צאָהל פון די אויסגע'הרג'עטע הינט, און וויבאַלד אזוי, איז גאַנץ מעגליך, אז ס'זענען געווען נעפּאָך אַ סך אומ-שולדיגע קרבנות — און סירקאָ איינער פון די ערשטע.

פון דעם אומגליק זענען די קינדער געוואוירע געוואָרען שוין לאַחר המעשה, קומענדיג פון חדר אַהיים — און זיי האָבען אויפֿ-געהויבען אַ נאַצע רעוואָלוציע אין שטוב: „סטייטש, סירקאָ!... סטייטש, ווי האָט מען עס דערלאָזט אזאָ מעשה!“...

פאַרשטעהט זיך, אז די רעוואָלוציע האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ קאָנטר-רעוואָלוציע: „חדר-יונגלעך זאָלען האָבען אַ השגה אין זינען האָבען הינט!“... און מע האָט זיי מכבד געווען מיט רעכטע פּעטש, און אויף צו פאַרבייסען האָט מען זיי צוגעשטעלט אַ בענ-קעלע פאַר'ן רבין, געבעטען, ער זאָל ניט זשאַלעווען קיין שמיץ. און דער רבי האָט צוליעב געטהאָן — ניט געזשאַלעוועט קיין שמיץ... אוי, שמיץ!...

נאָר דאָס אַלסרינג איז געווען גאָרנישט אַקעגען דעם, וואָס
סירקאָ איז געבאָך אומגעקומען אומזיסט־אומנישט!
מעהר פון אַלע איז געווען דערשלאָגען סירקאָ'ס ליעבלינג —
דער מחבר פון די דאָזיגע מעמואַרען. דער האָט עטליכע טעג
דורכאָנאָר ניט געגעסען, עטליכע נעכט ניט געשלאָפען, געקאטשעט
זיך אויף אַלע זייטען, געזיפצט און געקרעכצט שטילערהייט, נישט
געקאָנט מוחל זיין די שלעכטע בייזע מענטשען, וואָס האָבען ניט
אין זיך קיין קאַפּ רחמנות, קיין צער בעל־י־חיים, קיין טראָפען
יושר — און ער האָט שטאַרק־שטאַרק גאָכגעדענקט נאָך דעם, וואָס
איז אַ הונט און וואָס איז אַ מענטש, להבדיל? ... פאַר וואָס איז
אַ הונט אַזוי געטריי צו אַ מענטשען, און פאַר וואָס איז אַ מענטש
אַ תלִין? ... און עס קומט איהם אויפ'ן זינען סירקאָ מיט די קלוגע
גוטע אויגען, און ער פאַלט־צו מיט'ן פנים צו דער קישען און באַ־
געצט זי מיט ביטערע, ביטערע טרערען.

דער יצר-טוב מיט'ן יצר-הרע

עוור דער קארנאסער — א מסור. — א סך אפיטרופסים. — די
באכע מינדי'ס שבת'אויבסט. — מוסר'זאגער און מאראל'פרעדיגער.

טאָמער וואָלט אַ יונגעל פאַרגעסען, אז ער האָט געהאַט אַ
הונט פאַר אַ חבר, האָט מען איהם דערמאָנט אויף יעדען טריט און
שריט: „סירקאָ האָט דיר געלאָזט געריסען“... און ביי אַזאַ
געלעגנהייט האָט מען איהם שוין דערווייל אַריינגעזאָגט אַ
ביסעל מוסר — ער זאָל האָבען צו געדענקען אויף ווייטער. דאָס
מוסר'זאָגען איז פאַר איהם געווען אַ סך ערגער פון פעטש. ניט
אומזיסט זאָגט מען ביי אונז אַ שפּריכוואָרט: „אַ פאַטש פאַר-
געהט, אַ וואָרט באַשטעהט“. ובפרט, אז דאָ איז געווען ביידע
זאכען: איי פעטש, אי ווערטער. און ווערטער זענען געגאָנגען
פון אַלע זייטען. ווער ס'האָט געהאַט גאָט אין האַרצען, דער האָט
געשטראָפּט, און דוקא מיט גוטע רעד. דאָכט זיך, וואָס געהער
זיך אָן אַ איד אַ שמש צו אַ נגיד'ס אַ יונגעל, בעת ער דאווענט?
און וואָס איז זיין עסק, אַשטייגער, וואָס אַ נגיד'ס אַ יונגעל קוקט
דורכ'ן פענסטער אַרויס אַקוראַט בעת שמונה-עשרה? און אַ
נגיד'ס אַ יונגעל, מיינט איהר, קוקט אומזיסט דורכ'ן פענסטער?
ס'מעג זיך טאָקי זיין שמונה-עשרה, ס'איז אָבער פאַרט העכסט-
אינטערעסאַנט צו זעהען אַ זעלטענע סצענע, וואָס ס'איז פּראַי
אָנצוקוקען און זיך אַ מוסר אַראָפּנעמען, ווי אַזוי אַ הונט יאָגט

זיך נאך א קאץ. די קאץ האָט זיך אָנגעבלאָזען און לויפט פֿייל אויס'ן בויגען — דער הונט נאָך איהר. די קאץ אויפ'ן פארקאן — דער הונט נאָך איהר. די קאץ צום רינשטאָק — דער הונט נאָך איהר. די קאץ דורכ'ן רינשטאָק אויפ'ן דאָך — דער הונט אַ מכה! בלייבט ער שטעהן, דער פֿלב שבפֿלבים, ווי אַ נאָר, און באַלעקט זיך און טראַכט זיך, אַפֿנים: „וואָס האָב איך, הונט, נאָכצולויפֿען נאָך אַ קאץ, וועלכע איז גאָרנישט מיין שטאַט, און וואָס האָב איך צו טהון אויפ'ן דאָך?“...

— אַט אזוי שטעהט אַ יונגעלע שמונה-עשרה? — זאָגט מלך דער שמש און דערלאַנגט איבער'ן האַלד-און-נאָסען. — וואָרט, שייגעץ, איך וועל שוין דערצעהלען דיין טאַטען!...

אָדער, אַשטייגער, וואָס געהט עס אָן עוזר דעם קארנאָסען בעדער (אַמאָל איז עוזר געווען אַ שוסטער, אויף דער עלטער איז ער געוואָרען אויסגעמאַטערט און האָט זיך באַשטעלט פֿאַר אַ בעדער), וואָס נחום וועוויק'ס יונגלעך גליטשען זיך באַרג-אַראָפֿ אויפ'ן געזעס און רייבען-אויס די הויזען? האָט דאָס עוזר דער קארנאָסער בעדער באַדארפט דערזעהען פֿון באָד אַרויס און האָט זיך עס אַ ביסעל צעלאָזט אויף זיין פּאָנפֿעוואַטע פֿלי:

— ממזרים! הולפֿייעס! אַ רוח אין אייער פּאָפּער און מופּער אַריין! איהר נעמט נייע הויזען און מאַכט אַ פעל, עובר אויף בל פּשחית! אַט לויף איך אַוועק צו אַייך אין חפר אַריין און שפּעל אַייך צו אַ פענקעלע!“

פֿאַר די, וואָס פֿאַרשטעהען ניט פּאָנפֿאַטש-לשון, מוז מען דאָס איבערזעצען: „ממזרים, הולפֿייעס, אַ רוח אין אייער פּאָטער און מופּער אַריין! איהר נעמט נייע הויזען און מאַכט אַ תּל, עובר אויף בל תּשחית! אַט לויף איך אַוועק צו אַייך אין חדר אַריין און שטעל אַייך צו אַ בענקעלע!“...

צושטעלען אַ בענקעלע — דאָס איז ניט נאָר אַ מצוה, דאָס איז אַ חוב, וואָס יעדער איד איז מחויב צו טהון, וואָרום יעדער איד האָט קינדער און קינדער קאָן נישט ערב זיין, וואָס פון זיינע קינדער קאָן אַמאָל אויסוואַכסען. באַדאַרף מען זיי נוט נאָכקוקען און העלפֿען האָטש מיט'ן מויל, אויב מע קאָן נישט מיט די הענט. דעריבער האָבען די קינדער געהאַט אַ סך מדריכים און אַפּיטרופּסים און אָנגעהערט זיך אזוי פּיעל מוסר, שטראָף־דעד און מאָראַל, אז ס'האָט שטענדיג געזשומעט אין די אוי הערען: „זשױ-זשױ-זשױ — דאָס זאָלסט דו נישט טהון!“ „זשױ-זשױ-זשױ — אַהין זאָלסט דו נישט געהן!“ אַלע האָבען געזשושוקעט: טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברירער, דער רבי, די דיענסטמויד, די פעטערס, די מוהמעס, די באַבע, און איבערהויפּט די באַבע מינדי, וואָס פאַרדריענט דערמאַנט צו ווערען מיט אַ פאַר ווערטער.

די באַבע מינדי — דאָס איז געווען אַ אידינע אַ הויכע און אַ טשעפּקע, איין אָפּגעפּוצטע און אַ פרומע מיט סכּנת־נפּשות! איהר עובדה איז געווען — אַכטונג צו געבען אויף די קינדער און אויף זייער אידישקייט: אויסגלעטען די אייניקלעך די פּאות מיט באַשפּייטע פינגער, אָפּרייניגען און אויסגלייכען די מלבושים־לעך, זיך צוהערען ווי זיי דאוונען, בענטשען און לייענען קריאת־שמע פאַר'ן שלאָפּען געהן. דערפאַר האָבען אַלע אייניקלעך געמוזט קומען צו איהר שבת בייטאָג זאָגען דער באַבע אַ גוט־שבת, זיך אויסזעצען, ווי די סטאַטקעס, ביי דער וואַנט און זיצען און וואַרטען, ביז זי וועט געבען „שבת־אויבסט“. געגעבען האָט זי דעם „שבת־אויבסט“ עפּיס ניט אזוי ביר רחבה, נאָר דערפאַר אויף ריינע גלאַנצענדיגע שעלעכלעך: איין עפעלע, אַ פערשקע, אַ באַקסער, אַ פייג, אָדער דריי־פיער איינגעדראַטע ראָזינקעס, און מוסר האָט זי דערביי געזאָגט אָהן אַ שיעור! דער מוסר איז באַשטאַנען אין דעם, אז מע באַדאַרף פּאָלנען טאַטע־מאַמע און

גוטע-פרומע לייט, און אז מע באדארף זיין אידען, און אז נאָט וועט שטרעפֿען פֿאַר איטליכס ברעקלע — פֿאַר ניט דאוונען, פֿאַר ניט פֿאַלגען, פֿאַר ניט לערנען, פֿאַר שטיפֿען, און אפֿילו פֿאַר אַ שלעכטע מחשבה, און אפֿילו פֿאַר אַ פֿלעק אויף דער קאפֿטע, — אזוי, אז ס'איז כמעט נישט איינגעגאנגען דאָס עפעלע, די פערשקע, דער באַקסער, די פייג, אָדער רי דריי־פיער איינגעדארטע ראָזינקעס.

נאָר וואָס פֿאַר אַ ווערטא האָט געהאַט דער באַבע'ס מוסר אַסענען יענעם קוואַל פון מוסר, וואָס דער רבי האָט נאָכדעם אויס־געגאָסען פֿאַר זיינע תלמידים טאָקי דעם זעלבען שבת בייטאָג פֿאַר מנחה דאוונען? טייכען טרערען האָט ער אַרויסגעצויגען פון אַלעמענ'ס אויגען — אזוי שאַרף און בולט האָט ער אויסגעמאָהלט דעם יצר־טוב מיט'ן יצר־הרע, דעם גן־עדן מיט'ן ניהנום, מיט'ן מלאך־הדומה, מיט'ן וואַרפֿען פֿר־הקלע פון איין עק וועלט ביז'ן אנדערען! מילי־מיליאָסען שדים, רוחות און ניטגוטע האָט ער אויסגעשפּרייט פֿאַר די תלמידים פֿיס, געזעהען זיי ביי איטליכען אונטער די נעגל, געווען זיכער, אז יעדער איינציגער איז אַ יורש־גיהנום, וואָרום טאָמער האָט זיך אפֿילו געפונען איינער אַזעלכער, וואָס האָט ניט געזינדיגט, וואָס האָט געדאווענט און געלערענט און געטהאָן אַלסדינג, וואָס דער יצר־טוב הייסט צו טהון, האָט ער דאָך געפֿאַלגט דעם יצר־הרע און געזינדיגט במחשבה. און אויב ניט במחשבה, האָט ער אין שלאָף, אין חלום עפֿים מהרהר געווען וועגען אַ זאך, וואָס מע טאָר ניט...

הפֿל, ס'איז נישט געווען זיך אויסצובאָהאלטען פֿונ'ם מוץ, פֿונ'ם יצר־הרע, אין ערגיץ, סיידען לעג זיך אוועק און שטאַרב! און דאָ, אויף צו־הכעים, ווילט זיך דוקא אַ לעב טהון, און דוקא אַ שטיף טהון, און דוקא לאַכען, און דוקא נאָשען, און דוקא אָפֿ־חאפֿען דאָס דאוונען, און דוקא טראַכטען פון דעם, וואָס מע טאָר ניט... דאָס איז שוין געווען דעם יצר־הרע'ס אַרבייט, וואָס האָט געהאַט גענוג שליחים אויף אַריינצוהאפֿען דעם אומשולדיגען אין

נעץ אַריין — און קוים האָט ער שוין אַריינגעזאָפּט, איז מען שוין
 במילא נאָכגעגאַנגען איהם, ווי אַ קעלבעל, און נעטהאָן אַלסדינג,
 וואָס דער יצירהרע האָט געהייסען טהון. און דער יצירהרע האָט
 שוין אזא נליק, אַז איהם פאַל גוט מען אַסך
 מעהר, ווי דעם יציר-טוב. עס העלפט נישט קיין
 שום מוסר-וואָגען מיט קיין שום מאָראַל פרעדיגען. אַדרבה —
 וואָס מעהר דער יציר-טוב פלייסט זיך, אַלץ שטאַרקער אַרבייט
 דער יצירהרע. איך האָב מורא אַרויסצורעדען, נאָר מיר שיינט,
 אז ס'זאָל ניט זיין קיין יציר-טוב, וואָלט דער יצירהרע נישט
 געהאַט וואָס צו טהון...

גנבה, קארטענשפיעל און אנדערע עבירות

די קינדער העלפען דער מאמע אויפ'ן יאריד. — קארטען לכבוד
הנוכה. — בערעל דער אלמנה'ס לעהרענט גנבה'נען. — א יונג
אין אויסוואורף.

מיט נחום וועוויק'ס קינדער האָט זיך דער יצר-הרע באַגאַנגען.
ווי אַ מערדער. לאַ די וואָס די קונדסים האָבען פאַרקנייטשט דאָס
דאָוונען, העכער האַלב איבערגעהיפערט און געזאָגט דער באַבען
אַ גרויסען ליגען, אַז זיי האָבען אויסער'ן דאָוונען נאָך געזאָגט
עטליכע קאָפיטלעך תהלים, — האָבען זיי נאָך פשוט אויסגע-
לערענט זיך גנב'ענען, נאָשען, קארטען-שפיעלען און נאָך אנדערע
עבירות... פאַרשטעהט זיך, אַז דאָס אַלסדינג איז גענאָנגען
בהדרגה, איינס האָט מיטגעשלעפט דאָס אנדערע, ווי אין פסוק
שטעהט געשריבען: עבירה נוררת עבירה... און גענאָנגען איז
דאָס אָט ווי אַזוי:

איך האָב אַייך שוין, דאָכט זיך, געזאָגט אויבען, אַז די
וואָראַנקאָווער אידען האָבען געלעבט פונ'ם גוי, און איבערהויפט
פון די גרויסע יאָרידים, וואָס האָבען געהייסען מיט'ן נאָמען
„קראַסנע טאָרגעס“. אויף די דאָזיגע יאָרידים האָבען אידען
אַרויסגעקוקט, האָבען זיך געטומעלט, געמאַכט געשעפטען, געלייזט
געלט, און גוים האָבען געטהאָן זייערס — זיי האָבען גע'גנב'עט,
און איבערהויפט די גויעס. ס'איז גאָר ניט געווען אויסצושטעהן

און איינצוהיטען זיך פון זיי! אָט האָט איהר ביי איינער אַרויס-
געטרייסעלט פון אַרבעט אַ פעטשיילע, אָדער אַ סטענגעלע, און
אָט האָט שוין די אַנדערע גויע אַוועקגע'לסח'ענט אונטער דער נאָז
אַ חלב'ען ליכטעל, אָדער אַ באַקסער. וואָס טהוט מען? איז
די מאַמע, חיה'אסתר נחום וועוויק'ס, געפאלען אויף איין עצה:
אַוועקגעשטעלט איהרע יונגלעך אין קלייט, זיי זאָלען אַכטונג
געבען, מע זאָל ניט גנב'ענען — און חברה האָבען איהר גוט און
געטריי אַכטונג געגעבען: אַ חוץ וואָס מע האָט אָנגעשטופט
פולע קעשענעס מיט באַקסערען, מיט טיטון, מיט ניסלעך און מיט
טרוקענע פלאַמען, האָט מען זיך נאָך צוגעהאַפט צום גרינעם
קעסטעלע, וואו דער „פריון“ איז געלעגען, און אַקוראַט בעת די
מאַמע האָט זיך פאַררעדט מיט אַ קונה'טע, האָט מען אַריינגערוקט
אין קעשענע אַ פאַר מוזמנ'ע מטבעות, האַרטע זעפסערלעך, און
מען איז אַוועק מיט זיי דערנאָך אין חדר און דאָרט פאַרנאַשט
אויף פלינעס, קאָרושעס, מאָהנעלעך, אַרבעסלעך און סעמעטשקעס,
אָדער — נאָר פאַרשפּיעלט אין קאָרטען.

שפּיעלען אין קאָרטען איז געווען אַ מין חולאַת, איין
עפידעמיע אין אַלע אידישע חדרים, וואָס גענומען האָט זיך עס
פון חנוכה און איז פאַרבליבען אויפ'ן גאַנצען ווינטער. עס איז
באַוואוסט, אז חנוכה איז אַ מצוה צו שפּיעלען. ווער סע שפּיעלט
אין דריידעל, און ווער סע שפּיעלט אין קאָרטען. אמת, מיר
מיינען נישט חלילה קאָרטען ממש, אָפּגעדרוקטע קאָרטען; מיר
רעדען דאָ פון געמאַכטע, פון אידישע קאָרטען, פון „למ"ד־אַל"ף-
קאָרטען". נאָר ס'איז אַלץ איינס. דער אייגענער יצר־הרע מיט'ן
אייגענעם אַזאַרט. געקומען חנוכה, האָט דער רבי אַליין נישט
נאָר געהייסען שפּיעלען — ער האָט אויך גענומען אָנטייל אינ'ם
שפּיעלען און איז, אַדרבה, פאַרקעהרט, געווען גאַנץ צופריעדען
אָפּגעווינען ביי זיינע תלמידים דאָס גאַנצע חנוכה־נעלט. און פאַר-
שפּיעלען דעם רבין דאָס חנוכה־נעלט איז געווען אַ פאַרגעניגען
און אַ כבוד און אַ פרייד. יעדענפאַלס — בעסער צו פאַרשפּיעלען

דעם רבין דאָס חנוכה-געלט, איידער זיין פון רבין א נעשמיסענער — דאָס וועט, דאכט מיר, צוגעבען יעדער פארשטענדיגער מענטש...

דערפאר אָבער, אז ס'איז אוועק חנוכה, איז געווען אויס יום-טוב און אויס קארטען! דאָס הייסט, דער רבי האָט אָנגעזאָגט מיט'ן האַרבען וואָרט: הוהר והשמר — טאָמער וועט מען זיך דערוועגען עמיצער צוריהרען זיך צו א קארט, אָדער אפילו רעדען פון קארטען, אָדער טראַכטען וועגען קארטען, איז אַחת דתו להמית — איז ער א נעשמיסענער!...

אַפנים, אז דער רבי איז אליין געווען אַמאָל א רעכטער קונדס און האָט ליעב געהאַט א קערטעל נישט נאָר לכבוד חנוכה. וואָרום אז ניט, פון וואַנען נעמט זיך צו איהם גאָר דער דאָזיגער געדאַנק?... ווי אזוי די מעשה איז, נאָר זיינע תלמידים האָבען דעם גאַנצען ווינטער נאָך חנוכה געשפּיעלט אין קארטען מיט א סך מעהר היין און מיט נאָך א גרעסערען אַזאַרט, ווי חנוכה. מע האָט פאַר-שפּיעלט די אָנפייסענס מיט די מיטאָגס, מע האָט פאַרשפּיעלט וואו ווער ס'האָט געהאַט א מוזמנ'עם גראַשען, און אז ס'איז ניט געווען קיין געלט און שפּיעלען האָט זיך געוואָלט, האָט מען גע-זוכט פל-ערליי וועגען אויף צו קריגען געלט. ווער עס האָט זיך דערגריפעלט צו רב-מאיר-בעל-גס-פּוּשקע און דורך א שטרויעלע מיט וואַפס אַרויסגעקריגען פון דאָרטען איינציגווייז די פאַרוויינטע גראַשענס, וואָס די מאַמע האָט אַהין אַריינגעוואָרפען אַלע פרייטאָג פאַרנאָכט פאַר ליכט-בענטשען. ווער עס האָט זיך איין עצה געגעבען, דורך א שליחות אין מאַרק, עפּיס אַראָפּהאַפּען א פאַר גראַשענס „קאָמיסיע“. און ווער עס האָט זיך פשוט דעבייוועט צום טאַטענ'ס בייטעלע, אָדער צו דער מאַמע'ס קעשענע, ביי דער נאכט, ווען אַלע שאַלפּען, און אויסגעטרייסעלט פון דאָרט וויפּיעל עס האָט זיך געלאָזט. און דאָס אַלסדינג איז געטאָן געוואָרען מיט די גרעסטע פחדים און מיט דער גרעסטער ריזיקע. און דאָס אַלסדינג איז אוועק אויף קארטען-שפּיעל אין למ-דאָל"ף!

די פראַגע איז נאָר געווען: ווען און וואו? און ווי אזוי שפּיעלט מען, אז דער רבי זאָל ניט געוואוירע ווערען? דער-פאר האָבען שוין געזאָרגט די חברים פון דער עלטערער פּתח: אזעלכע יונגלעך, ווי אלי קיילע'ס, אַ חתן-בחור, אַ געלער, מיט אַ זילבערנעם זייגער, און בערעל דער אלמנה'ס, גלאַט אַ בחור מיט גראַבע ליפען און מיט מאָדנע געזונטע צייהן, וואָס קאָנען ברעכען אייזען. עס האָט שוין דעמאָלט זיך געשיט איהם אַ בערדעל — און ער אַליין איז שולדיג אין דעם: ווייל ער רויכערט ציגייערען. אזוי האָט בערעל אַליין געזאָגט אויף זיך. „א סימן האָט איהר, — האָט ער גע'טענה'ט — אָט הויבט איהר אָן צו רויכערען ציגייערען, וועט זיך ביי אַייך אויך אָנהויבען אויסשיטען בערדלעך"... און ער האָט אויסגעלעהרענט אויף אַ משיקאוועסט אַ סך חברים „רויכערען ציגייערען". און ניט נאָר רויכערען האָט ער זיי אויס-געלעהרענט — ער האָט זיי באַוויזען אַ וועג, ווי אזוי מע קריגט דעם מאַטעריאַל אויף צו רויכערען... דאָס הייסט, בעסער גע-זאָגט — ער האָט זיי אויסגעלעהרענט גנבה'נען. פארשטעהט זיך, אז פאר זיין אויסלעהרנען האָט בערעל באַקומען באַצאָהלט — טאַקי מיט „טיטון" און מיט פאַפּיראַס-פאַפּיער.

און בערעל האָט זיך געהאַט זיין סיסטעם: דער, וואָס האָט איהם געפאָלגט און געבראַכט טיטון מיט פאַפּיראַס-פאַפּיער — דער איז געווען אַ וואויל יונגעל, אַ חבר. און ווער ס'האָט מורא געהאַט, אָדער נישט געקאָנט גנבה'נען — דער האָט ביי איהם געהייסען „אַ קוואַטש און אַ לעמעשקע" און איז אַרויס פון חבר'שע פּאָסט, און אז ס'איז איהם אָפּגעגאָלטען, האָט ער נאָך געהאַפּט געשלאָגען אויך, טאַקי פון איהם אַליין, פון בערלען הייסט עס. פאַרקריגען זיך אויף בערלען אָדער באַקלאָגען זיך אויף איהם — איז געווען אוממעגליך, וואָרום דאָס וואָלט געהייסען אַרויסגעבען זיך אַליין — און דערויף זענען געווען ווינציג העלדען. דעריבער האָט מען געטהאָן אַלסדינג, וואָס בערעל דער אלמנה'ס האָט גע-הייסען, און מען איז געזונקען מיט איהם וואָס ווייטער אַלץ

טיעפער און טיעפער אין אָפּגרונט אַרײַן, און נאָט ווײַסט, וואוהין
חברה וואָלטען מיט איהם פאַרגאַנגען, ווען בערעל דער אַלמנאָס
זאָל ניט געווען האָבען זיין וויסטען סוף פון זיך אַליין אויף אזא
מין אופן, וואָס קיינעם וואָלט דאָס נאָר אין קאָפּ ניט אַיינגעפאַלען
און וואָס זיינע חברים פון חדר זענען נאָך געווען אזוי יונג און
אומשולדיג, אז זיי האָבען נאָך רעכט ניט פאַרשטאַנען, וואָס דאָרט
האָט זיך אָפּגעטהאָן. זיי ווײַסטען נאָר, אז ס'איז געווען אַ מעשה
איינמאָל אין אַ פרייטאָג, האָט מען געחאַפט דעם בחור אויף יענער
זייט באָד, וואו ער האָט אַרויסגעקאלופעט אַ שטיקעל גלאָז פון
אַ טאַפלי און אַריינגעקוקט מיט איין אויג אינוועניג אַרײַן צו די
ווייבער, ווי זיי באָדען זיך...

וועה-וועה, וואָס ס'האָט זיך דעמאָלט אָפּגעטהאָן אין שטער-
טעל! זיין מאמע, די אַלמנא, האָט גע'חלש'ט, און איהם האָט
מען אָפּגענומען פון חדר און ניט אַריינגעלאָזט אין בית-מדרש
אַרײַן, און קיין יונגעל, אפי נאָר אַ טאַטענ'ס אַ קינד, האָט ניט
געוואָגט מעהר צו באַגעגענען זיך מיט דעם „מומר-לַהכעיס“. אזוי
האָט מען איהם נאָכדעם אַ נאָמען געגעבען. און בכדי צו פאַר-
ענטפערען, אַפנים, דעם דאָזיגען נאָמען, האָט זיך בערעל דער
אַלמנא'ס אין אַ צײַט אַרום, זיין מאמע די אַלמנא האָט שוין
דעמאָלט ניט געלעבט, אָפּגע'שמד'ט און פאַרפאַלען געוואָרען.

פייגעלע-אשמדאי

שקצים ווערען בעלי־תשובה. — א רוח, ניט קיין מיידעל. — א
מכשפה וואס קיצעלט.

פון דעסטוועגען דארף מען ניט מיינען, אז דער יצר־הרע
האָט אינגאנצען אויסגעפיהרט און אז דער יצר־טוב איז אלע מאָל
געווען הינטערשטעליג. מע דארף נישט פאָרגעסען, אז ס'איז
געווען א ראש־חודש אלול אויף דער וועלט, מיט תשובה־טעג, מיט
א ראש־חשנה־יום־כפור, און גלאַט תפלות, תעניתים און סגופים,
וואָס עהרליכע אידען האָבען צוגעטראַכט. נישט קוקענדיג אויף
די קליינע גנבה'לעך, אויף די קאָרטען און אויף די אנדערע
יונגעלשע עבירות, קאָן מען זאָגען גאנץ זיכערליך, אז דער מיטעל־
סטער פון די ברידער, שלום נחום וועוויק'ס, איז געווען באמת
פרום, מורא געהאט פאר גאָט און געגעבען זיך ניט איין מאָל דאָס
וואָרט, אז ער וועט עלטער ווערען, וועט ער זיך פארבעסערען און
וועט, אם ירצה שם, זיין גוט און פרום, אזוי ווי די באַבע מינדי
האָט געהייסען, און אזוי ווי דער רבי האָט געהייסען, און אזוי
ווי אלע גוטע־פרומע לייט הייסען.

אָפטמאָל האָט זיך געטראָפּען, אז ער האָט געוויינט ביי'ם
דאוונען, זיך געשלאָגען על־חטא און דערווייטערט זיך פון די
עלטערע ברידער און פון אלע יענע חברים־שקצים, וואָס רעדען־
אָן שלעכטס מהזן. און איין אמת'ער בעל־תשובה'ניק איז ער

געוואָרען, אז ס'איז געקומען די צייט פון תשובה-מעג, פון ימים נוראים.

זיין גוט און פרום איז בכלל זעהר זיס און אָנגענעם. נאָר ווער עס האָט אַמאָל געפרובט זיין אַ בעל-תשובה'ניק — דער וועט מודה זיין, אז קיין בעסערע זאך קאָן שוין נאָר אויף דער וועלט ניט זיין. אַ בעל-תשובה איז אַ מענטש, וואָס בעט זיך איבער מיט גאָט, נעמט-אָיין דעם יצר-הרע און באַהעפט זיך מיט דער שכינה. באַרעכענט נאָר: וואָס קאָן זיין בעסער פון דעם, אז מע בעט זיך איבער? און וואָס קאָן זיין זיסער פון נצחון? און וואָס קאָן זיין לעבער פון דער שכינה? אַ בעל-תשובה פיהלט זיך גאנץ, און שטאַרק, און ריין, און פריש, און נייגעבוירען, און קאָן קוקען איטליכען גלייך אין די אויגען אַריין. ס'איז גוט, אויסגעצייכענט גוט צו זיין אַ בעל-תשובה!

שוין אז דער חודש אלול איז אַריינגעטראָטען און עס האָט זיך געלאָזט הערען דער ערשטער בלאָז פונ'ם שופר, האָט זיך דעם העלד פון דער דאָזיגער אויטאָפּיאָגראַפיע אויסגעוויזען, אז ער זעהט ליגען דעם יצר-הרע אַ געבונדענעם, זיך וואַלגענען אויף דער ערד און זיך בעטען רחמים, מע זאָל איהם אַזוי שטאַרק ניט טרעטען מיט די פיס. און ווער שמועסט ראש-השנה! און ווער שמועסט יום-כפור! דאָס ליידען פונ'ם שווערען תענית, דאָס הונגעריג-זיין און דאָס וועלען אַ טרונק ביז צום שטאַרבען און אַיינהאַלטען זיך גלייך מיט אַלע גרויסע — דאָס אַלץ האָט אין זיך אַזוי פיעל זיסקייט, אַזוי פיעל ריין און שענקייט, אז דאָס קאָן אָפּשאַצען נאָר דער, וואָס איז אַליין אַ פרומער אָדער געווען אַמאָל פרום. וואָס פאַר אַ פאַרגעניגען קאָן זיך פאַרגלייכען מיט יענעם פאַרגעניגען, ווען מע געהט-אַרויס אַיין אויסגעהונגערטער און אַיין אויסגעמאַט-טערטער מוצאי יום-כפור פון בית-המדרש, אַיין אָפּגערייניגטער פון אַלע זינד און מיט אַיין אויסגעלייטערטער נשמה, מע רעכענט צו געהן אַהיים גיכער אָפּפאַסטען זיך און מע פיהלט שוין דעם טעם גן-עדן פונ'ם קאָרענעם לעקאך, אַיינגעטונקען אין שטאַרקען

בראָנפּען, און צום סוף — סטאָפּ! וואָס איז די מעשה? אירען האָבען זיך אַוועקגעשטעלט מחדש זיין די לבנה. „מיר זענען טאָקי, גאָטעניו, גוט הונגעריג און גוט מיער און גוט אויסגעמוטשעט, נאָר איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אָן — דיין לבנה וועלען מיר דיר מחדש זיין.“

אך, ווי גוט ס'איז צו זיין אַ איד, און אַ עהרליכער איד, אַ בעל-תשובה!

איז אָבער דער יצר-הרע — ניט געדאַכט זאָל ער ווערען! מישט זיך אַריין דער שטן המקטרג און מאַכט קאָלי אינגאָנצען. דאָס מאָל האָט זיך דער שטן המקטרג באַוווּזען אינ'ם געשטאַלט פון אַ דאָרפיש מיידעל מיט געגרייזעלטע האָר און מיט גרינע אויגען. פון וואַנען האָט זיך גענומען דאָס מיידעל — וועט איהר האָרכען.

אויף אַלע ימים נוראים, אַזוי איז געווען אַ מנהג פון קדמונים, האָבען זיך צונויפגעפאָהרען פון די אַרומיגע דערפער אינ'ם קליינעם שטעדטעל וואָראָנקאָ דאָרפס-אירען (ישוב'ניקעס), אָדער „יום-טוב'ניקעס“, ווי זיי האָבען דאָרט געהייסען. יעדער בעל-הבית האָט זיך געהאַט זיין יום-טוב'ניק מיט זיין יום-טוב'ניטשקע. נחום וועוויק'ס יום-טוב'ניק איז געווען אַ ווייטער קרוב מיט'ן נאָמען „ליפשיץ דער הלובאַקער“, אַ פרומער איד מיט אַ בריימען שטערן, אַ שטערן פון אַ בעל-מח, האָטש פאמת איז ער געווען נישט אַזא גרוסער חכם. און אַ ווייב האָט ער געהאַט אויך אַ פרומע, וואָס האָט לייעב געהאַט דאוונען און שמעקען טאבעקע. קיין קינדער האָבען זיי נישט געהאַט, נאָר אַ דיענסטמיידעל, אַ יתומה און אַ ווייטע קרובה, און געהייסען האָט זי פייגעל. ביי די קונדסים האָט זי געהאַט איין אנדער נאָמען — „פייגעלע-אַשמדאי“, דער-פאַר, וואָס דאָס איז געווען אַ ברען, אַ רוח, ניט קיין מיידעל, געהאַט אין זיך יונגעלשע גענג, לייעב געהאַט שטיפען מיט יונגלעך, אַז קיינער זאָל ניט זעהען, דערצעהלען זיי מעשיות און זינגען לייערלעך, צום מיינסטען — נוישע.

איינמאָל — ס'איז געווען חול-המועד סוכות, א וואַרעמע, א ליכטיגע נאכט — האָט זי זיך צוגע'גנבה'ט צום געלעגער, וואו די יונגלעך זענען געשלאָפֿען (צוליעב די יום-טוב'ניקעס די קרובים האָט מען די קינדער אויסגעלעגט שלאָפֿען אין הויף, אויף דער ערד), און האָט זיך אוועקגעזעצט א האַלב-נאַקעטע, גענומען זיך צע-פלעכטען די האָר און בעת מעשה דערצעהלען מאַדנע מעשיות. דאָס זענען ניט געווען די מעשיות, וואָס שלום'ס חבר, שמואליס דעם רב'ס, פלעגט דערצעהלען. דאָס זענען געווען מעשיות פון שדים, רוחות און לצים, וואָס טהוען-אָפּ שפיצלעך אַלערליי: קעהרען-איבער די מלבושים אויף דער לינקער זייט, שטעלען-איבער דאָס מעבעל, פלעטערען-איבער די ספרים, ברעכען דאָס געפעס, שלעפען-ארויס די טעפלעך פונ'ם אויווען, און נאָך אזעלכע מעשים אשר לא יעשו. און פון מכשפים האָט זי גענומען דערצעהלען, פון מכשפים און מכשפות, ווי אזוי אַ מכשפה, אַז זי וויל נאָר, קאָן זי פאַרמוטשען הונדערט מענטשען נאָר מיט איהר קיצלען אַליין...

— קיצלען? וואָס הייסט דאָס: מיט איהר קיצלען?

— קיצלען ווייסט איהר ניט וואָס הייסט? אָט וועל איך אייך ווייזען, ווי אזוי אַ מכשפה קיצעלט.

און פייגעלע-אַשמדאי האָט זיך אַ לאָז געגעבען מיט די צע-פאַטעלטע האָר, באַווייזען, ווי אזוי אַ מכשפה קיצעלט. פריהער האָבען די יונגלעך געלאַכט; דערנאָך האָבען זיי גענומען זיך אָפּ-שלאָנען פון איהר, זיך באַרען. חברה האָבען זיך רעכט איינגע-פלאַנטעט איהר אין די צעפאַטעלטע האָר, איהר איינגעטיילט קלעפּ מיט קלעקעס, מיט בוכענציס, ווי גאָט האָט געבאַטען. פייגעלע האָט זיך כלומרשט באַשיצט, נאָר ס'איז געווען צו זעהען, אַז די קלעפּ זענען איהר איינגענעמען... זי האָט צוגענומען די קלעפּ און געוואָלט נאָך... דאָס פנים האָט איהר געפלאַמט. די אויגען (העל-גרינע אויגען, ווי ביי אַ סאַץ) האָבען געגלאַנצט. אַקעגען דער שיין פון דער לבנה האָט זי אויסגעזעהען, ווי איין אמת'ע מכשפה! נאָר ערגער פון אַלץ איז געווען דאָס, וואָס די

דאָזיגע מכשפה האָט זיי נישט נאָר בייגעקומען אַלעמען, נאָר זי האָט זיי יעדען איינציגווייז אַרומגענומען, צוגעקוועטשט צום האַרצען און געקושט, געקושט גלייך אין די ליפּען אַרײַן!...

אַ גליק, וואָס דאָס איז געווען פאַר הושענא־רבה, איידער דאָס קוויטעל איז נאָך אָפּגע'חתמ'עט, און מע קאָן נאָך אויסבעטען ביי'ם רבונר־של־עולם, ער זאָל דאָס דאָזיגע נישטוויאָלענדיגע קושען זיך מיט אַ נקבה נישט פאַררעכענען פאַר אַ צו גרויסע עבירה, וואָרום גאָט איז אַיין עדות, אַז דאָס איז געווען נישט במזיד, נאָר בשוגג...

פון וואָנען האָט זיך גענומען אָט די פייגעלע־אַשמדאי? וואָס פאַר אַ פאַשעפעניש איז דאָס געווען: אַ רוח? אַ שד? אַ גלגול? אָדער דער שטן המקטרג האָט זיך פאַרשטעלט אינ'ם געשטאַלט פון אַ נקבה, בכדי צו ברענגען אומשולדיגע קינדער צו אַזאַ עבירה — זיך קושען קעגען זייער אייגענעם רצון מיט אַ מיידעל?...

דער לץ

א „דאָמאָוויק“, וואָס טהוט אַפּ מעשים. — געחאַפּט דעם לץ. — מע מאַכט חתונה אַיין אויסגעלאָזענע מויד און זי ווערט אַ אשה צנועה.

ווער פייגעלע-אַשמדאי איז געווען — האָט זיך גיך אַרויס-באַוויזען, און אויף אַזאַ וואונדערליכען אופן, אַז ס'איז פראַי צו דערצעהלען.

דעם זעלבען ווינטער — אַרום חנוכה איז דאָס געווען — קומט צו פאָהרען אָט דער ליפּשיץ פון הלובאַקע מיט אַ נייעם, אַז ביי איהם אין שטוב האָט זיך פאַרנאָדעט אַ לץ, אַ „דאָמאָוויק“, וואָס מאַכט איהם אומגליקליך!... תחילת האָט דער „לץ“ — אַזוי דערצעהלט ליפּשיץ — געמאַכט פון זיי גאָר חוזק: אַלע נאַכט האָט ער איבערגעבלעטערט די נמרות, צעריסען די סידורים מיט די חומשים, איבערגעקעהרט די טעלער אין שאַפּע, צעבראַכען די טעפּ, אַריינגעוואָרפּען אין פאַמעניצע דאָס תּפּלין-זעקעל, דעם גע-מאַהלטען מזרח, און משה מאַנטעפיאָרען אויסגערעהט מיט'ן פנים צו דער וואַנט — און מע זאָל דאָס הערען, איהר זאָלט זאָגען, אפילו אַ שאָרף פון עמיצען! שפּעטער האָט דער לץ אָנגעהויבען אויס-לעדיגען און איבערקעהערען זיי אַלע קעשענעם, אַרויס'גנבה'נען דאָס קליינגעלט פון טישקעסטעל, צוגענומען און פאַרטאַכטאַרעט ערניץ דעם ווייב'ס פערעל — אַ ריינער אומגליק!... איז ער, הייסט עס, איצטער געקומען צו זיין קרוב, צום נחום וועוויק'ס,

פרעגנען איין עצה, וואָס טהוט מען? צי זאָל ער מעלדען אין סטאָן? צי זאָל ער פאַהרען קיין טאלנע צום רבין? צי זאָל ער זיך גאָר אַרויסקלויבען פון חלובאַקע?

אויסגעהערט די מעשה, האָט איהם נחום וועוויק'ס מעהר ניט אַ פרעג געמאָכן: „און וואו שלאָפט דאָס דיענסטמיידעל? און ווי אזוי איז זי מיט דער בעל-הבית'טע?“ ... ליפשיץ האָט זיך אזש געפונען באַלעדיגט: ערשטענס, איז פייגעל זייערע איין אָרעמע קרובה, וואָס זיין ווייב וויל זי חתונה מאַכען, געבען נדון, און ס'איז איהר ביי זיי גוט, ווי די וועלט; און צווייטענס, שלאָפט זי ווי אַ גע'הרג'עטע ערגניץ ווייס איך וואו, אין קיך, ביי דער פאַר-שלאָסענער טיר!

— האָט זי ניט עפּים באַקאנטע אין דאָרף?... — האָט איהם נחום וויעדער אַ פרעג געגעבען, און ליפשיץ איז שוין גאָר אין פעס געוואָרען און צעשרינען זיך:

— פון וואַנען האָבען זיך גענומען צו איהר באַקאנטע אין אַ דאָרף פון סאַטע גוים? צי אפשר מיינסט דו, אַז דער לץ דאָס איז פייגעל?...

— חם וחלילה! — האָט איהם נחום וועוויק'ס געענטפערט און גוט אויסגעלאַכט זיך פון זיין נאָרישען קרוב, געפרובט איהם איבערצייגען, אַז קיין לצים און קיין „דאָמאָוויקעס“ זענען בכלל נישטאָ. ליפשיץ האָט אָבער נישט געוואָלט הערען אפילו. ער האָט געשוואָרען, ער זאָל אזוי דערלעבען הערען שופר של משיח, ווי ער האָט אַליין געהערט ביינאַכט אַ סאַפּען פון אַ מין לעבעדיג באַשעפעניש, אַ קראַצען פון נעגעל, און אויף מאָרגען האָט מען געזעהען אין קיך עפּים משונה-מאָדנע סימנים פון היהנערשע פיסלעך אויפ'ן אויסגעשטאָענעם זאָמער, וואָס אויף דער ערד.

דערזעהען, מיט וועמען ער האָט צו טהון, האָט נחום וועוויק'ס אַ דרעה געגעבען, ווי מע זאָגט, דעם דישעל צוריק: עס קאָן זעהר זיין, אַז דער לץ איז אַ לץ. גאָר וואָס דען? ער וואָלט אַ בעלן

נעווען זיין דערביי... אויב ער וויל, לאז ער מיטנעמען איהם, נחום'ען, צו זיך אין דאָרף אַריין — ער וויל אַליין זעהען מיט זיינע אויגען... און וויבאלד אז שוין יאָ פאַהרען, זאָל שוין מיט-פאַהרען אויך זיין יונגערער ברודער, ניסעל וועוויס'ס, אָדער ניסעל ראַבינאָוויטש.

— מיין ניסעל — האָט נחום געגעבען צו פאַרשטעהן — איז אַ יונגערמאַן אַ חוואַט, אַ מענטש וואָס פיהלט זיך, קיין עין-הרע, אין כח. ער האָט שוין אַמאָל אויסגעפאַטשט אַ סטאַנאָוואַי פריסטאוו, איז צו גאָט אַ האָפענונג, אז ער וועט קאָנען גובר זיין אַ ליץ אויך... פאַהרען מיר?

— מיט'ן גרעסטען כבוד! — האָט זיך ליפשיץ אָנגעהאַפּט מיט ביידע הענט, און אלע דריי האָבען זיך גוט אָנגעפּעלצט מיט וואַרעמע יענאָטענע פעלצען, זיך אַריינגעזעצט אין אַ ברייטען שליטען און זענען אַוועק צו ליפשיצען אין דאָרף אַריין, קיין הילבאָקע.

געקומען אין דאָרף שוין פאַרנאַכטליך, האָט מען די לייעבע געסט זעהר שען אויפגענומען, געקאָכט פון זייערמוועגען אַ מילכיגע וועטשערע, און מע האָט געשמועסט די גאַנצע צייט פון דעם ליץ, וואָס האָט זיך ביי זיי פאַרנאָדעט.

שפעטער, בעת פייגלעל האָט דערלאָנגט צום טיש, האָט נחום געמאַכט אַ גאַנץ ברייטען שמועס וועגען דעם, אז ער און זייער גאַנצע משפּחה, די ראַבינאָוויטשעס, הייסט עס, האָבען פון גע-בוירען אַ מאָדנע האַרטען שלאָף, האָטש געם און טראָג זיי אַרויס מיט די בעטלעך, האָטש שיסט אין זיי מיט האַרמאָטען! נאָר פון דעסטוועגען האָבען זיי פאַר אַ דיבוס, פאַר אַ ליץ און פאַר אַ „דאָמאָוויס" קיין מורא ניט, האָטש זיי פיהרען מיט זיך געלט, וואָרום זיי זענען נישט קיין נאָראָנים: דאָס געלט האַלטען זיי ביי זיך גוט אַיינגענעהט, מחילה, אין די אונטערשטע בוגרים, וועלכע זיי טהוען קיינמאָל ניט אויס, און זיי גלויבען גלאַט ניט אין

דיבוקים, לצים און „דאָמאָוויסעס“, מכשפים און נאָך אזעלכע זאכען — ווייס איך וואָס! דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט און נאָרנאָנים גלויבען זיי!...

דערויף האָט זיי ליפשיץ געענטפערט בתמימות, אז ס'וואָלט געווען אַ גרויסער יושר, אז דער לץ זאָל זיך אַ נעם טהון צו זיי היינטיגע נאכט, זיי זאָלען וויסען, מיט וואָס מע עסט דאָס. און אָט אזוי האָט מען דעם אָווענט פאַרבראַכט אַלץ אין אזעלכע שמועסען, געהייסען דערלאַנגען ווין, און ביידע ברידער האָבען זיך געמאַכט פֿלומרשט, ווי מען איז שוין שבוֹר'ליך, און מע האָט זיך געלעגט שלאָפֿען, אויסגעלאָשען די ליכט, און די געסט האָבען זיך נישט געלאָזט הערען מיט אַ חראָפֿען, איינער העכער פונ'ם אַנ-דערען — אַ נאָנצער קאָנצערט.

אַרום האַלבע נאכט האָט זיך דערהערט אַ געשריי, מיט אַ געשלעג, מיט מאָדנע קולות, אויף אידיש און אויף גוי'יש, אזוי אז די ליפשיצערס האָבען זיך אויפגעחאַפט אין איין ציטערניש, אָנ-געצונדען פייער, און פאַר זייערע אויגען האָט זיך באַוויזען אזא מין בילד: ביי נחומ'ען אין די הענט איז געלעגען פייגעלע-אַשמדאי אַ געבונדענע און געריסען זיך מיט אַלע כּחות, און נישט (געווען אַ איד אַ גבר) האָט זיך געראַנגעלט מיט חוועדאָר דעם וואָלאַסטנאָי שרייבער פון דאָרה, וואָס האָט איהם צעפיסען און צעבלויגט די הענט, נאָר נישט האָט איהם געפאַסט, געבונדען ווי אַ באַראַן — און אז ס'איז געוואָרען טאָג, האָט מען זיי ביידען, פייגעל די מויד און חוועדאָר דעם שרייבער, אָפּגעפיהרט אין וואָלאַסט אַריין. דאָרט האָט מען געשטעלט צוויי עמער בראַנפֿען, און מע איז געקומען צו אזא מין ספּראַווע: אזוי ווי חוועדאָר איז אַליין דער וואָלאַסטנאָי שרייבער, זאָל ער זיך מודה זיין און אָפּגעבען אַלסדינג, וואָס ער האָט דורך דער מויד ביי די ליפשיצערס אַוועקגע'לסח'ענט, וועט מען איהם נאָר מקיים פסק זיין, דאָס הייסט, פון דער גרינג אָפּשמיסען, און מע וועט מאַכען אַ שווייג.

און צו דער מויד האָט מען זיך גענומען מיט גוטע רעד, אז איבער-געבען זי אין גוישע הענט וויל מען ניט בשום אופן, האָטש זי איז איין אַשמדאי, אַ הולטיקע און ערגער פון אַ משומדת... מע פאָדערט פון איהר נאָך, זי זאָל אויסזאָגען, וואו די פערעל און די איבעריגע זאכען זענען, און מע גיט איהר אַ תקיעת-כף, אז מע נעמט זי צו אין שטאָדט אַריין און מע גיט איהר אַ חתן, טאָקי שוין און טאָקי באַלד און אויפ'ן שענסטען אופן, מיט פלייזמר און מיט חתונה-קליידער און מיט אַ חופה-וועטשערע, ווי איין עהרליכער, אַ פשר'ער אידישער מאַכטער — קיין פויגעל וועט ניט וויסען פון דער גאנצער מעשה, קיין האָהן וועט ניט קרעהען!

און אזוי איז דאָס טאָקי געווען. אַ חתן האָט מען איהר געגעבען אַ יונג מיט ביינער, משה'הערש האָט ער געהייסען, אַ דאָמסקי שניידער. די ראַבינאוויטשעס זענען געווען די מחותנים און די אונטערפיהרער. אויף דער חתונה איז געווען די גאנצע שטאָדט און אויך „נאָטשאַלסטווע“. מע האָט אויסגעטרונקען אָהן אַ שיעור פלעשער מיט וויין און מיט ביער, און ניסעל ראַבינאוויטש מיט'ן סטאַנאוואַי פריסטאָו האָבען ביידע אזוי געטאַנצט, אז מע האָט באַדארפט געהן קוקען אויף חידושים!

נאָך דער חתונה איז פייגעלע געוואָרען ניט צו דערקענען. פרום ווי אַ רביצין, ניט געקוקט קיין מאַנסביל גלייך אין די אויגען אַריין, און מיט נחום וועוויק'ס יונגלעך איז זי גלייך ווי קיינמאָל נישט געווען באַקאנט. און אז מע האָט באַדארפט אין שטאָדט עמיצען מאַכען אַ נדבה, נעמען אַ פעטשילע און געהן איבער די הייזער, איז זי געווען פון די ערשטע. אז מע שמועסט אַ אשה כשרה, אַ גבאי'טע, איז דאָך ניט שייך! נאָך איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אָן: איהר מיידעלשער נאָמען „פייגעלע-אַשמדאי“ איז איהר פאַרבליבען אויף אייביג. וועגען דעם האָבען שוין גע-זאָגט נחום וועוויק'ס קונדסים, און מעהר פון אלע — דער מיטעלסטער און דער גרעסטער קונדס, דער שרייבער פון די דאָזיגע געשיכטען.

די משפחה

דריי ברידער — דריי פארשיידענע טיפּען. — א „דיעלא“ מיט „קאנא“. — דער פעטער פּיני סאַנצט אויף לייכטער.

דער פאָטער פונ'ם העלד פון די דאָזיגע באַשרייבונגען, נחום וועוויק'ס, האָט געהאַט נאָך צוויי ברידער: פּיני וועוויק'ס און ניסעל וועוויק'ס — דער וואָס איז אויבען דערמאָנט. און איין אַנטיק איז דאָס, וואָס יעדער פון די דריי ברידער איז זיך געווען אַ טיפּ פאַר זיך און קיין ברעקעל נישט געראַטען איינס אין דאָס אַנדערע. דער עלטערער, נחום וועוויק'ס, איז געווען, ווי מיר ווייסען שוין, אַ מישמאַש פון אַ חסיד און אַ משפּיל, אַ פּילאָזאָף און אַ שענער דאווענער, אַ למדן און אַ חסדן, און בטבע אַ מענטש אַ שטילער, אַ פאַרבאָרגענער און אַ גרויסער בעל-מרה-שחורה. דער אַנדערער, פּיני וועוויק'ס, — דער איז געווען שוין גאָר אַ גרויסער ירא-שמים, מיט גאָר אַ לאַנגען טלית-קטן, אַ שענער איד, איך מיינ טאַקי אַ שענער אויפ'ן פנים, מיט אַ שענער באָרד, שענע, שמייכל-לענדיגע אויגען, און בטבע זעהר אַ לעבעדיגער, אַ מענטש, וואָס קהל'ט זיך, אַ קאָכלעפעל, אַ בריה אַ מוהל, חלילה נישט צוליעב געלט, גאָר פשוט לשם מצוה. מיט איינעם וואָרט, דאָס איז געווען אַ איד פון הו"ה, שטענדיג פאַרטראָגען אין פרעמדע געשעפטען, לאָרענישען, דולענישען, פאַרלאָזענישען, אויסגלייכענישען, אַלמנות, יתומים און נלאָט אָרעמעלייט. היינט וואו איז עפּים נפּאות אין

בית-המדרש, אין קלויז, אין חברה-קדישא, אין חברה-משניות און חברה-תהלים? איך האָב מורא, אז דאָס איז ביי איהם געווען טייערער פון איין אייגענעם מאַרק אָדער אַ יאָרד. רבי־געלט האָט דאָס איהם אויך געקאָסט גענוג. נאָר וויבאַלד ס'איז אַ מצוה, וואָס מאַכט דאָס אויס? אַדרבה, וואָס מעהר עס קאָסט רבי־געלט, אלץ גרעסער איז די מצוה, און באַקלאָגען זיך דערויף טאָר מען נישט, וואָרום דעמאָלט איז שוין די מצוה אויס מצוה.

למשל, עס געדענקט זיך אַ מעשה: איינמאָל האָט געזאָלט זיין „טאָרגעס“ אויף דער „פּאָטשט“. בכדי מע זאָל זיך ניט שמייסען אין די מקחים און מע זאָל צו דער פּאָטשט ניט דער־לעגען קיין געלט, זענען אידען געפּאָלען אויף אַ המצאה, אז דער וואָס וויל נעמען די פּאָטשט, זאָל צעטיילען צווישען די קאָנסור־רענטען אַ געוויסע סומע געלט, וועט מען איהם נישט קאָלי מאַכען די מקחים. נאָר די קאָנסורענטען אליין וועט מען דאָך ניט גלויבען, לעגט מען איין דאָס געלט אין אַ זיכערען אָרט און מע געהט אויף די טאָרגעס. און וואָס קאָן זיין נאָך אַ מעהר זיכערער אָרט, ווי ביי פיני וועוויק'ס? האָט מען איינגעלעגט ביי איהם דאָס געלט און מע איז אַוועק אויף טאָרגעס, און דער וואָס האָט דאָס געלט איינגעלעגט האָט אָפּגעטהאָן אַ שפיצעל, זיך פּלומרשט פון די מאָרגעס אַרויסגעגליטשט, דאָס געלט אָפּגענומען און ערשט דערנאָך אַרויסגעשטעלט אַלעמען אַ שענע פייג. אַוראי האָבען די קאָנסור־רענטען גע'מסר'ט וואו מע דאַרף, און מע האָט צום ערשטען אַ נעם געגעבען זיך צו יענעם פאַרשוין, וואָס האָט דאָס געלט געגעבען, און דערנאָך צום צווייטען פאַרשוין, וואָס דאָס געלט איז געווען ביי איהם איינגעלעגט: רב איד, זייט זשע מוחל, וואָס איז דאָ געווען פאַר אַ מעשה? האָט זיי געפאַך פיני וועוויק'ס דערצעהלט די מעשה, ווי דער אמת איז. האָט מען איהם גע'משפט פאַר באַ'גנב'ח'נען, „קאָזנאָ“, און דאָס גליק איז געווען, וואָס אויפ'ן אַרט פון טורמע האָט מען איהם אָפּגע'משפט נאָר מיט געלמ־שטראָף.

מיינט איהר אורדאי, אז דאָס האָט איהם אָנגעלעהרענט? האָט איהר אַ טעות. יענעמ'ס געשעפטען, דאָרט וואו ס'ע שמועסט מיט קהל און מיט אַ טובה פאַר אַ אידען, זענען פילכער פון אייגענע געשעפטען. אַוועקוואַרפען, למשל, אַ מאַרק אָדער אַ יאָרִיד און לויפען אויף אַ ברית — פון דעם שמועסט מען נישט. דערויף איז מען דאָך עפּים אַ מוהל ביי אידען. אָדער חתונה מאַכען איין אָרעמע יתומה און טאַנצען מיט די אָרעמע מחותנים אַ גאַנצע נאַכט — דאָס איז דאָך אורדאי אַ גרויסע מצוה, וואָס נישט אָפט קומט עס צו דער האַנט.

דעדענדיג פון טאַנצען, איז שווער זיך איינצוהאַלטען און נישט באַוואונדערען, פון וואָנען האָט זיך גענומען צו אָט אַזא אידען אַ יראַשמים, ער זאָל קאָנען טאַנצען, און נאָך אזוי שיען טאַנצען? וואו האָט ער זיך דאָס געלערענט, למשל? און ווער איז געווען זיין רבי יענע יאָהרען? טאַנצען אַ „חסיד“, אַ „קאָזאַק“ און אַ „פּאָני“ — פון דעם איז אָפּגערעדט.

— שטיל זאָל זיין! רב פיני וועוויק'ס וועט טאַנצען אַ חסיד!

— צערוקט זיך, עולם! רב פיני וועוויק'ס וועט געהן אַ קאָזאַק!

אָדער:

— ווייבער, אויף אַ זייט! רב פיני וועוויק'ס וועט אָונז ווייזען אַ פּאָני!

און דער גאַנצער עולם צערוקט זיך, מאַכט אַ וואַרע. און דער פעטער פיני „טאַנצט אַ חסיד“, „געהט אַ קאָזאַק“, אָדער ער „ווייזט אַ פּאָני“, און דער עולם שטעהט אויף קעפּ. עין לאַ ראתה! וואָס אָרעמער ס'איז געווען די חתונה, אַלץ גרעסער איז געווען די שמחה. דאָס הייסט, וואָס די מחותנים זענען געווען גרעסערע אָרעמעלייט, אַלץ מעהר האָט דאָרט דער פעטער פיני געטאַנצט און באַוויזען אַזעלכע קונצען, וואָס טאַקע עין לאַ ראתה — און טאַקע נאָר לשם מצוה, בכדי צו משמח זיין חתן-פּלה. מע

האָט באַדאַרפט אויף חידושים געהן זעהן פֿינף וועוויק'ס, ווי ער טאַנצט, „אויף לייכטער“ מיט ברענענדיגע ליכט, אָדער „אויף אַ שפּיענעל“, און אזוי גרינג, אזוי גראַציעז, ווי דער גרעסטער פון די היינטיגע טענצער פון דער וועלט. אזא מין טאַנצען וואָלט מען היינטיגע צייטען געקאָנט ווייזען אויף בילעטען און מאַכען אַ סך געלט. די קאָפּאָטע אַראָפּגעוואָרפען, דעם טלית-קטן אַרויס-געצויגען, די אַרבעל פאַרקאָטשעט, די הויזען במילא אַריינגעשטעקט אין די שטיוועל, און די פיס קוים-קוים וואָס זיי באַריהרען די ערד, און דער קאָפּ איז פאַרוואָרפען אַרויף, די אויגען צו, אויפ'ן פנים זעהט מען התפעלות מיט התרוממות, ווי בשעת דאוונען. און די פֿלייזער שפּיעלען אַ אירישע זאַך, און דער עולם פֿליעסקעט, און די ראָד ווערט אַלע מאָל גרעסער און גרעסער, און דער טענצער, אויסמיידענדיג די לייכטער מיט די ברענענדיגע ליכט, געהט-אַריין וואָס ווייטער אין אַלץ מעהר התפעלות און אין אַלץ מעהר התרוממות הנפש — נין, דאָס איז ניט געווען קיין טאַנצען! איך וואָלט געזאָגט, אז דאָס איז געווען גיכער אַ מין עבודת-הבורא, אַ ריינע גאָטעס-דיענסט. און איך שטעל זיך אָפּ און פרעג נאָך אַ מאָל די אייגענע קשיה: פון וואָנען האָט זיך גענומען צו אָט אזא אידען אַ יראשמים, ער זאָל דערגרייכען אזוי ווייט אין דער קונסט פון טאַנצען? וואו האָט ער זיך עס אויסגעלערענט? און ווער האָט געקאָנט זיין דער רבי זיינער?

פאַררעדט זיך וועגען טענץ, האָבען מיר דערווייל פאַרגעסען דעם דריטען ברודער, ניסעל וועוויק'ס, פון וועלכען מיר וועלען זאָגען עטליכע ווערטער אינ'ם ווייטעריגען קאפיטעל.

דער פעטער ניסעל און די מוהמע האַדעל

דער פעטער ניסעל „הוליעט“. — א חשוב ביי „נאטשאַלסטווע“. —
א ווייב א צרה. — זיך פאַרשטעלט פאַר א טשינאוויק, אַנגעאַרבייט
א חתונה, אַוועק קיין אמעריקע. — א ניצוץ פון א פאַעט.

אויב די צוויי עלטערע ברידער, נחום און פני וועוויק'ס, זענען געווען חסידים, איז דער דריטער, דער יונגסטער ברודער, ניסעל וועוויק'ס, אָדער ווי ער האָט זיך שוין די לעצטע צייט גערופען ביי זיין פאַמיליענאַמען, ניסעל ראַבינאוויטש, געווען שוין גאָר אַ וועלטליכער, געטראָגען זיך ווי אַ שטשאַנעל: הינטען אין דער קאפּאָטע אַ שפּאַלט, — דאָס האָט געהייסען יענע יאָהרען מעשה פראַנט, אָדער מעשה דייטש — לאַקירטע שטיוועלעמען מיט שפּראַנציקעס און שטאַרק־שטאַרק אונטערגעבויגענע פאות. און געהאַלטען האָט ער זיך דעמאָקראַטיש. דהיינו: אין בית־המדרש האָט ער געהאַט, ווי אַלע פּאָרנעמסטע בעלי־בתיים, איין אָרט אין מזרח, נאָר געזעסען איז ער אויף דער לעזשאַנקע אין פּאָליש, געהאַלטען אַ חומש מיט'ן „ביאור“ און דערצעהלט, דוקא פאַר'ן פּראָסטען עולם, מעשיות פון רב משה'לע וויינשטיין, פון מאַנטע־פּיאָרען און פון רויטשילדען אויך. דערצו האָט ער געהאַט אַ באַסאָווע שטימע, געקאָנט שען זינגען, לייעב געהאַט אַ סך לאַכען און געקאָנט מאַכען לאַכענדיג יענעם. מיינסטענס האָבען פון איהם געלאַכט ווייבער און סיידלעך — די זענען ממש צעגאָנגען פאַר

געלעכטער, אז ער האָט נאָר געוואָלט. מיט וואָס ער האָט זיי גענומען — איז שווער צו וויסען. נאָר ס'איז געווען גענוג, ער זאָל זיי זאָגען איין וואָרט — און די געלעכטערען זענען שוין גע- נאנגען ביז'ן הימל.

היינט וואָס פאר א „הוליאָס" איז דאָס געווען! אָהן איהם א חתונה איז געווען אַ לויה, ניט קיין חתונה. ניסעל וועוויס'ס, אָדער ניסעל ראַבינאָוויטש, האָט געקאָנט מחיה-מתים זיין, אַ גאַנצע וועלט מאַכען רעדענדיג, לאַכענדיג און טאַנצענדיג. דער חילוק צווישען איהם און צווישען פעטער פּיני איז געווען, וואָס דער פעטער פּיני האָט געקאָנט טאַנצען, און דער פעטער ניסעל האָט געקאָנט מאַכען טאַנצען אַנדערע. אַלע און אַלץ האָבען מיט איהם אויף אַ שמחה מיטגעטרונקען, מיטגעזונגען און מיטגעטאַנצט. דער ערשטער איז געווען דער סטאַנאָוואָי פּריסטאָוו. מיט איהם האָט ער זיך געפּיטען מיט די הימלען — און ס'איז געווען ליהודים.

בכלל איז ניסעל ראַבינאָוויטש געווען מיט נאָטשאַלסטוווע אויסגעפונדען, און האָט געפיהרט דאָס שטערטעל ביר רמה, גלייך ווי ער וואָלט אַליין געווען אַ נאָטשאַלניק, אַ טשינאָוויניק. דערצו האָט ער געהאַט אַ פּה-קרוש, גערעדט רוסיש, ווי אַיין עכטער פּאָני: „מעזשדו פּראָטשיס, וואַשאַ מילאָסס, פּאַזוואָלטי וואַס פּאַקוריט נאָ נאַש שטשאַט אי שטשאַפּי ניע בילאָ ניקאָסיד קאָקאָוו!"... (זייט זשע מוחל, אין איינוועגס פאַררויכערט אונזערען אַ פאַפּיראַס, און אָהן אַ שום תירוץ!). נישט נאָר אידען — גוים האָבען פאַר איהם געהאַט דרך-אָרץ: „חאָדים דאָ מיסעליאַ; ווין אי דילאָ סקאַזשע, אי טשאַרקאָ הורילקאָ בורע". (לאָמיר געהן צו ניסלען: אי עסס וועט ער אונז זאָגען, אי אַ גלעזעל בראַנפּען וועט זיין).

סהל'ען זיך האָט ער נאָך מעהר ליעב געהאַט, ווי דער פעטער פּיני. שטענדיג האָט ער זיך מיט עמיצען, אָדער פאַר עמיצען, געלאָדען, און איהם האָט זיך אויסגעמאַהלט, אז ער ווייסט אַלע זאַקאַנעס. אַ קלייניגקייט — אַ איד רעדט אזוי גוט רוסיש, אז

ס'איז גאָרנישט צו דערקענען, אז דאָס רעדט אַ איד, און דערצו איז ער אזוי אויסגעבונדען מיט נאטשאַלסטווע, פאַטשט דעם סטאַראַקסט, ווי אַ הונט, שפּור'ט מיט'ן סטאַרשינאַ אַ גאַנצע נאכט טאַקסי ביי זיך אין שענק, און מיט'ן סטאַנאָוואַי פריסטאָוו קושט ער זיך, ווי מיט אַ ברודער!...

נאָר אויף וויפּיעל דער פעטער ניסעל איז געווען אַ חשוב אין שטאַדט, אויף אזוי פּיעל איז ער געווען ניט קיין חשוב ביי זיין אייגען ווייב, ביי דער מוהמע האָדעל (אַלע גרויסע מענטשען זענען ביי זייערע ווייבער גאָרנישט!). די מוהמע האָדעל איז געווען אַ ווייבעלע אַ קליינס און אַ שוואַרצס, נאָר דאָס דאָזיגע קליינע ווייבעלע האָט געהאַלטען איהר גרויסען מאַן אין דער מורא — אימת מות!

עס איז געווען צו באַוואונדערען, ווי אַט דער גרויסער הויכער פעטער ניסעל, דער חשוב ביי נאטשאַלסטווע, וואָס רעדט אזוי גוט רוסיש, און דער שטענדיג פרייליכער און אויסגעפּוצטער קאָוואַליער און אָנגעלעגטער גאַסט ביי ווייבער, איז אַ בעלן געווען צו האַפּען פון זיין אייגען קליינגעוואַפּסען ווייבעלע אָדער מיט אַ קישעלע איבער'ן קאַפּ, אָדער מיט אַ נאַסען בעזעם איבער דער אויסגעפּוצטער קאַפּאַטע! צום מיינסטען האָט זי לייעב געהאַט איהם בעזעמען דוקא יום־טוב, און דוקא שמחת־תורה, און דוקא פאַר'ן גאַנצען עולם אין די אויגען: „לאַז מען וויען וואָס פאַר אַ מאַן זיין ווייב האָט!...“ ער אָבער האָט דאָס אָנגענומען פאַר אַ קאַטאָוועס, זיך פאַרשלאָסען מיט אַלע אידען אין זאָל, אויפגעפּענט פלעשער מיט בראָנפּען, אויפגעשלאָגען אַלע פעסלעך מיט געזייערטע אונגערקעס אין קעלער, אַרויסגענומען אַלע טעפּ און מעפּלעך פונ'ם אויווען — געמאַכט אַ חורבן, אַ פאַגראָם אין שטוב, און אָפּגעקערענט גאָכדעם דערפאַר פון דער מוהמע האָדעל דריי וואָכען כסדר. ס'איז אָבער געווען כדאי — מע האָט זיך גוט אָנגעהוילעט!

שענער פון אלסדינג איז געווען דאָס, וואָס דער פעטער ניסעל האָט אָהן דער מוהמע האָדעל נישט געטהאָן פון דאַנען אַהין. ער האָט זי געהאַלטען פאַר אַ גרויסען בר־דעת; נישט מעהר, פלעגט ער אויף איהר מלמד־זכות זיין, זי איז פון קאַרסון, אַ שטאָדט אַזעלכע אין קיעווער גובערניע, און די קאַרסונער זענען אַלע „ספילשליווע“... צו דערצו איז דאָ נאָר איין רפואה — האָט ער געזאָגט: — פערעל. אַז גאָט זאָל איהם העלפען, ער זאָל איהר קאָנען קויפֿען גרויסע פערעל, וואָלט איהר כאַראַקטער, זאָגט ער, זיך אינגאַנצען איבערגעביטען. „איך ווייס נאָך אַ בעסערע רפואה“, — האָט איהם דער עלטערער ברודער נחום געפרובט עפענען די אויגען און האָט איהם אַריינגערוימט אַ סוד אויפֿ'ן אויהער, פון וועלכען דער פעטער ניסעל איז געוואָרען אַיין אויפֿ־געציטערטער:

— זאָל גאָט היטען! זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין!

— פאַלג מיך, ניסעל! טהו ווי איך זאָג דיר, וועט דיר זיין אַז גוט און אַז וואויל!...

אין וואָס די דאָזיגע עצה איז באַשטאַנען, האָט זיך אַרויס־געוויזען ערשט העמט־העט שפעטער, אין אַ צייט אַרום. דעם דאָזיגען סוד האָט די מוהמע האָדעל אַליין צעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט דערמיט, וואָס זי האָט געטאָדעלט און געשימפּט, געשמירט און געשאַלטען די גאַנצע משפּחה פון איהר מאַן: „די משפּחת־ערע“ — קיין אַנדער נאָמען האָבען ביי איהר די ראַביי־נאָוויטשעס ניט געהאַט. „שלאָגען אַ ווייב איז ביי זיי אַ וואָכע־דיגער גאַנג... נאָר ס'וועט זיי פריהער אָפּדראַען די האַנט, איידער זיי וועלען זיך צוריהרען“...

דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט געוואוסט פֿונ'ם סוד, אַז ניסעל ראַביי־נאָוויטש האָט געבאָד אָפּגעשניטענע יאָהרען פון זיין ווייב, האָמט אפילו ביי דער וועלט איז ער אַ תקיף און ביי נאָטשאַלסטווע אַ גאַנצער קאָלעפעל. הלאַזי וואָלט ער ניט געווען אַזאַ תקיף!

וואָרום דאָס, וואָס ער איז געווען אַ תקיף, האָט איהם, אייגענטליך, אָפגעקוילעט און סוף-פֿל-סוף גליקליך געמאַכט איהם מיט די קינדער און קינדס-קינדער אויף אייביגע יאָהרען. וועגען דעם ווערט דערצעהלט אַ מעשה, וואָס שמעקט אויסגעטראַכט צו זיין, נאָר איך געב זי איבער, ווי איך האָב זי געהערט.

אין אַ קליין שטעדטעל, ניט ווייט פון וואָראָנקאַ, דאַכט זיך, אין בערעזאָן, האָבען גויים געמאַכט אַ פריגאָוואָר אויף אַ אידען, אז מע זאָל איהם אַרויסטרייבען. וואָס טהוט מען? איז מען געקומען צו לויפֿען צו ניסעל וועוויק'ס, אָדער צו ניסעל ראַבינאָ-וויטש: סטייטש, אזאָ חשוב ביי נאַטשאַלסטווע, וואָס רעדט אזוי גוט רוסיש און קושט זיך מיט'ן סטאַנאָוואָי פריסטאָו! ... דער פעטער ניסעל האָט זיך אַ וואָרף געגעבען צום פריסטאָו — ער קאָן דאָ גאָרנישט העלפֿען: דאָס ווענדט זיך נאָר אינ'ם „ספראַוו-ניק". און דער ספראַוויניק אין, ערשטענס, אַ נייער מענטש און, צווייטענס, אַ גרויסער המן! וואָס זשע טהוט מען ווייטער? ווי לאָזט מען דאָס „ראַזאָרען" אַ אידען און מאַכען אַ תל פון אַ גאַנצער משפּחה? „וואָרט נאָר אויס אַ ביסעל, בודיעט דיעלָאָ וושליאַפֿע — ס'וועט זיין רעכט!" — אזוי האָט געזאָגט דער פעטער ניסעל און האָט אָפגעטהאָן נאָר אַ קלייניגקייט: ער האָט געקריגען די גאַנצע אַניפאָרם, וואָס אַ משינאָוויניק טראָגט, האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ „ספראַוויניק", געחאַפט אַ פאָטשט און איז אַריינגעפאָהרען אין דאָרף אַריין מיט אַ גלאָק, און האָט געשיקט רופֿען צו זיך דעם סטאַרשינאַ מיט דער גאַנצער „הראָמאַדע", און האָט זיך צעשריען אויף זיי: „קאַק ווי סמעיעטיע, טאַקיע-סיאַקיע?!" און גע-טופּעט מיט'ן פוס, ווי אַיין אמת'ער ספראַוויניק, אז ס'איז נישט „פאָזאַקאַנו", און האָט צעריסען דעם פריגאָוואָר אויף שטיק-שטיקלעך און אָנגעזאָגט זיי, אז טאָמער דערוועגען זיי זיך קלאָגען אויף איהם צום גובערנאַטאָר, זאָלען זיי וויסען, אז ער, דער נייער ספראַוויניק הייסט עס, איז טאַקיע דעם גובערנאַטאָר'ס אַיין אייגענער פעטער, פון דער מאַמע'ס צד, און זיין ווייב געהער זיך אָן אַ

שטיקעל קרובה מיט'ן „מיניסטער אָונוטרעניך אי ווניעשניך
דיעל" ...!

ווער עס האָט גע'מסר'ט — ווייסט מען ניט. נאָר די גע-
שיכטע מיט'ן צעריסענעם פריגאָוואָר און די מעשיות מיט'ן גובער-
נאָמאַר און מיט'ן „מיניסטער אָונוטרעניך אי ווניעשניך דיעל"
זענען אַרויף, ווי בוימעהל אויפ'ן וואַסער, און ס'איז געוואָרען אַ
„דיעלאַ", און מע האָט איהם מחילה אַיינגעזעצט און גע'משפט,
און דער שפיץ איז געווען, אז דער בראַווער פעטער ניסעל האָט
געבאָך געמוזט ווערען אַ בורח, פשוט, הייסט עס, נעמען און אַנט-
לויפען. עס האָט זיך איהם אַיינגעגעבען — ער איז אַנטלאָפּען,
האָט זיך פריהער אָפגעוואַלגערט אַ שטיקעל צייט אין אָרעס, זיך
געמאַכט אַ נייעם פאַס מיט אַ נייעם נאָמען און איז אַוועק קיין
אַמעריקע, אַזש קיין קאַנאַדע, די ערשטע צייט גוט אויסגעריסען
געוואָרען, נאָר אין אַ פאָר יאָהר אַרום האָבען אָנגעהויבען געהן פון
איהם „לעטערס", אז ער „מאַכט אַ לעבען". שפעטער האָט ער
אַריבערגעצויגען אַהין זיין גאַנצע משפּחה, וועלכע האָט אויך גע-
שריבען בריעף, אז זיי „מאַכען אַ לעבען". נאָכדעם זענען אָנ-
געקומען פון זיי אַלעמען זעהר שענע „פיקטשורס" — גראַפּען,
אַמת'דיגע שררות! נאָר ווי אַזוי מע „מאַכט אַ לעבען" און ווי
אַזוי איז בכלל דאָס לעבען אין אַמעריקע — דאָס האָט מען נישט
געקאָנט פון זיי אַרויספאַקומען בשום אופן.

ערשט העט'העט, אין אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג אַרום,
אינ'ם יאָהר 1905-6, אין דער צייט, ווען דער וואָס שרייבט די
דאָזיגע ביאָגראַפיע האָט אַליין באַדאַרפט אַריבערוואַנדערען
איבער'ן ים און איז געקומען בשלום קיין אַמעריקע, האָט ער זיך
אינטערעסירט צו באַקומען גענויע ידיעות וועגען זיין פעטער. איז
ער געוואוירע געוואָרען, אז דער פעטער ניסעל איז שוין אַ שוכן-
עפר, נאָר ער האָט איבערגעלאָזט אַ שענעם נאָמען און אַ שען פאַר-
מעגען. זיינע קינדער און זיינע אַייניקלעך זענען דאָס, וואָס מע
רופט אין אַמעריקע: אָל רייט.

דאָס בילד פונ'ם פעטער ניסעל וואָלט אָבער ניט געווען
 אינגאנצען, ווען מיר זאָלען דורכלאָזען נאָך איין שטריך: אין
 דעם דאָזיגען מענטשען איז אפשר פאַרלוירען געגאנגען אַ פּאָעט;
 ער האָט ליעב געהאַט זינגען אידישע ליעדער, אייגענע. אין דער
 צייט, וואָס ער איז געזעסען אין תּפּיסה, האָט ער באַשאַפּען אַ ליעד
 אויף זיך אַלײן, אין אידיש, נאָכ'ן אַל"ף-בֵּי"ת, און אַ שענע מעלאָדיע
 דערצו — אַ מעלאָדיע, וואָס איז זיך צעגאנגען אין אַלע איברים.
 וויפּיעל טאַלאַנטען זענען ביי אונז אָט אזוי פאַרלוירען געגאנגען,
 וואָס מע ווייסט פון זיי גאָרנישט! ...

פינעלע שימעלע'ס פאָהרט קיין אָרעם

שימעלע רעדט מעהר אויף נויש. — דערצהלט נרויסקייט פון אפרתי'ן. — קלויבט זיך אריבער קיין אָרעם. — זיין זוהן פינעלע האט איין אפערעציע — איין אַרבעטל אין אויהער. — דער אפשיידיוואַרעמעס.

דעם העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע האָט זיך אויס־געוויזען, ווי עס ווייזט זיך אויס מסתמא יעדען אירישען יונגעל, אז זיין שטעדטעל — דאָס איז דער מיטעל־פונקט פון דער וועלט, דער סאַמע נאָפּעל פון דער ערד, און זיינע אידען — דאָס זענען די אויסדערוועהלטסטע ביי גאָט, וואָס צוליעב זיי איז באַשאַפּען געוואָרען די דאָזיגע וועלט, און, פאַרשטעהט זיך, אז אין דער שפיץ פון די אויסדערוועהלטסטע שטעהען וועוויק'ס קינדער, די ראַבינאָוויטשעס, און דער ראש וראשון און דער סאַמע שפיעגעל, דער סאַמע צימעס פון די ראַבינאָוויטשעס — דאָס איז געוויס זיין טאַטע, נחום וועוויק'ס. וואָרום ווער זיצט אין בית־המדרש אויבענאָן אין מזרח־וואַנט, דער צווייטער פונ'ם רב, ביי'ם סאַמע אָרון־קודש? צו וועמען קומט מען צום אַלעם ערשטען גוט יום־טוב בעמען? און צו וועמען קלויבט מען זיך ציוויף אַלע שבת־צונאַכטס אויף מלוה־מלכה און מע טרינקט און מע זינגט און מע טאַנצט און מע הוֹליעט ביז'ן ווייסען טאָג אַריין? ניין, נישטאָ קיין שענערעס פון זיין משפּחה. נישטאָ קיין רייכערעס פון זייער

שטוב. נישטאָ קיין גרעסערער פון זיין טאטען. נישטאָ קיין פרומערער פון זיין פעטער פיני. נישטאָ קיין פרייליכערער פון זיין פעטער ניסעל. און קוקענדיג אויף זיין הויכען טאטען, נחום וועוויק'ס, אונטער אַ שבת אָדער אַ יום־טוב, אין דער שענער זיידענער קאפּאָטע מיט'ן ברייטען גארטעל און מיט דער נאָפּאָ־לעאָנסע אויפ'ן קאָפּ; אָדער אויף זיין נידעריטשקער מאַמע, חיה־אסתר נחום וועוויק'ס, בעת זי הויבט־אויף איהרע איידעלע, ווייסע הענט אַרויף ביי ליכט־פענטשען איבער די גרויסע, הויכע, גע־בלאָזענע זילבערנע לייכטער, אָדער אויף דער הויכער טשעפּקער באַבע מינדי, ווי זי רעדט זיך אויס מיט גאָט, ווי מיט אַ גאַנץ נאָהענטען שמעלעקע, אָדער אויפ'ן פעטער ניסעל דעם גבר, ווי ער האָט רוסיש ווי אַ עכטער פּאָני — האָט זיך שלום נחום וועוויק'ס האַרץ אַלע מאָל אָנגעפילט מיט פרייד און מיט גדלות קענען אַנדערע קינדער, און ער האָט געראַנקט גאָט, וואָס ער האָט געהאַט דאָס גליק צו געבוירען ווערען אין דער דאָזיגער משפּחה, אונטער דער דאָזיגער גילדענער פּאָה, וואו ער האָט זיך געפיהלט גליקליך, ווי אַ פּרינץ, און זיכער, ווי אין אַ פעסטונג, ווי אין אַ קייזערליכען פּאַלאַץ.

און אָט האָבען זיך פּלוצים די זיילען פון דער פעסטונג גע־געבען אַ שאַקעל, דער פּאַלאַץ האָט גענומען איינבויען זיך אויף אומצופאַלען, און דער גאַנצער פשוט פונ'ם גליקליכען שטערטעל איז מיט אַ מאָל פאַרשוואונדען געוואָרען. דער יונגער פּרינץ איז געוואוירע געוואָרען, אַז ניט דאָ איז דער נאָפּעל פון דער ערד, אַז ס'איז פאַרהאן אויף דער וועלט אַ סך, אַ סך גרעסערע שטעדט פון וואָראָנקאָ, און אַז עס געפינען זיך אויף דער וועלט אַ סך, אַ סך רייכערע אירען פון די ראַבינאָוויטשעס. און געוואוירע געוואָרען איז ער אָט דאָס אַלסדינג פון זיין נייעם חבר, פינעלע שימעלע'ס, פון וועלכען מיר דערצעהלען דאָ אין קורצען.

אויסער וועוויק'ס קינדער, די ראַבינאָוויטשעס, איז געווען אין וואָראָנקאָ נאָך אַ איד אַ בעל־הבית, פון די נגידים, מיט'ן

נאָמען שימעלע. דאָס איז געווען אַ געפאָסט אידעל מיט אַ קיילעכיג בייכעל און מיט אַ סימפאטיש שמייכלענדיג פנים, דאָס מויל אַ ביסעל אויף אַ זייט. ער איז געווען ניט אזא גביר, ווי אַ פאָר-לעבער. „אַ קערבעל איז ביי איהם געווען אַ ממזר“. וויפיעל ס'איז געווען האָט מען פאַרלעבט. און אז ס'איז ניט געווען, האָט מען געבאָרנט און געליהען און ווייטער געלעבט אַ גוטען מאָג.

אין שטאָדט האָט מען איהם געהאַלטען פאַר אַ שטיקעל אפיקורס, ווייל ער האָט געטראָגען אַ „הענגקאלנער“ און אַ ביסעל שוין צו אַ קיילעכיג בערדעל, שטאַרק צוגעפּוצט; דערפאַר האָט ער אָבער געהאַט איין אָפענע האַנט אויף געבען אַ נרבה, און אין מיטען דער וואָך, אז ס'האָט זיך איהם פאַרגלויבט, האָט ער פאַר-רופען געסט, געמאַכט אַ סעודה פון דער ברייטער האַנט — חי געלעבט!

מעהר פון אלע ראַבינאָוויטשעס האָט ער לייעב געהאַט דעם פעטער ניסעל, געטראָגען, גלייך ווי ער, אַ צעשפאַלטענע קאפּאָטע און שטאַרק אונטערגעהאַקטע פאות, און לייעב געהאַט, ווי דער שפּאַלער זיידע, רעדען מיט אַ אידען אויף גוייש: „עה, ווי סוקינע דייעטי! וואָס באַלאַבעטשעט איהר דברים בטלים? פאַראַ באָנו מאָליטסא!“ אַ האַנטשריפט האָט ער געהאַט אַ זעלטענע — אַ „פּתבא רבא“, דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַ „ליוואַק“ (גע-שריבען מיט דער לינקער האַנט, און אלע ליוואַקעס שרייבען אויס-געצייכענט שען — דאָס איז דאָך ידוע). אין דער היים איז ער אלע מאָל געווען אַ גאַסט, נאָר אויף יום-טוב. אָפּגע'יום-טוב'ט, איז ער ערגיץ אַוועקגעפאַהרען, מע ווייסט ניט וואוהין, און גע-קומען אויפ'ן אנדערען יום-טוב און אָנגעבראַכט אַהיים אזוי פיעל מתנות, אז דאָס גאַנצע שטערטעל איז געגאַנגען חאָדאָראָם און גערעדט פון שימעלע'ס מתנות אַ לאַנגע צייט נאָכדעם.

איינמאָל אונטער אַ פסח איז ער געקומען פון ערגיץ צו פאַהרען און אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג, אז ער פאַהרט-אַרויס פון וואָראָנסקאָ. וואוהין? אַ, ווייט! זעהר ווייט! אַזש קיין אָדעס! „ססאָ-

טינעם, האָט ער געזאָגט, זיצען אָט דאָ, אין אזאָ העק, טשאָרט וואָס פאָבערי! איהר זאָלט זיין אין אָדעס, וואָלט איהר געוואוסט, פאָ קראַני מיר, וואָס הייסט אַ שטאָרט! איהר זאָלט אַ קוק טהון ביי אפרתי'ן אַ קאנטאָר מיט סלוזשישטשעס, טשאָרט וואָס פאָ-בערי! וויפיעל גאָלד דאָרט וואָלגערט זיך איבער אין איין טאָג, מעגט איהר זיך עס ווינטשען פארמאָגען אַלע, סוקינע דיעטי, מיט מיר אינאיינעם!"...

דער עולם, פארשטעהט זיך, האָט שימעלען אויסגעהערט מיט אָפּגעניע מיילער, זיך גע'חידוש'ט אויף אפרתי'ס קאנטאָר און אויפ'ן געלט, וואָס דאָרטען וואָלגערט זיך איבער אַ טאָג; נאָר הינטער די אויגען האָט מען געמאַכט חוזק סאי פון שימעלען, סאי פון אפרתי'ס קאנטאָר. און מעהר פון אַלעמען האָט חוזק געמאַכט שמואל-אלי דער נייער רב און חזן, וואָס איז נאָר-וואָס אַראָפּגעקומען פון באַרישפאָלי, אַ יונגערמאַן אַ קלוגער און אַ גרויסער שייגעץ, איין עזות-מחצה-פנים. ער האָט געזאָגט: „שפייט איהם אין פנים, אָט דעם שימעלען! ערשטענס, פאָהרט ער גאָרניט אַרויס; והשנית, איז ניט קיין אָדעס, נאָר אַ ביסעל געהענטער, קיין רושישטשעוו, און נישט ווייל די היגע מענטשען זענען סקאטינעס, נאָר פשוט, ווייל ער איז אַ בעל-חוב, די האָר זענען ניט זיינע — חא-חא-חא!"

נאָר ווי אזוי די מעשה איז, צי אָדעס, צי רושישטשעוו, צי ווייל די וואָראַנקאָווער מענטשען זענען סקאטינעס, צי ווייל ער איז אַ בעל-חוב, די האָר זענען ניט זיינע, — שימעלע האָט נישט געמאַכט קיין ליצנות: ער האָט באַלד נאָך פסח גענומען אויס-פארקויפּען דאָס בעל-הבתישקייט פאר האַלב געלט, אַ סך זאָכען האָט ער צעגעבען אומזיסט, אויסגעקליידט די מיידלעך אזוי ווי די בלות, און פאר די יונגלעך באַשטעלט ביי ישראל דעם שניידער קורצע ווייטיקלעך, ווי עס פאסט פאר אזא גרויסער שטאָרט, ווי אָדעס, און בכדי דאָס שטערטעל זאָל נאָך מעהר קאָכען, האָט שימעלע באַפוילען הענין, זיין ווייב, זי זאָל מאַכען אַ סעודה —

מילכינע ווארעניקעס, טשאָרט איך פאָבערי — פאר דער גאנצער שטאָרט!

פארשטעהט זיך, אז געקומען אויף דער שמחה זענען אלע, די גאנצע שטאָרט, און דער ערשטער איז געווען דוקא שמואל-אלי, דער נייער רב און חזן, וואָס האָט הינטער די אויגען אזוי חוס געמאכט פון שימעלען, געמאכט פון איהם נאָר אויסצורדעהען; דערפאר האָט ער אָבער אין די אויגען איהם אזוי גע'חנפ'עט, אז עס האָט פשוט געשלאָגען צו דער גאל!

אינאיינעם מיט די גרויסע זענען געקומען צו דער סעודה, וואָס שימעלע האָט געמאכט, אויך קליינווארג. נאָר אָנשטאָט דעם, זיי זאָלען זיצען אין שטוב גלייך מיט אלע, זענען זיי בעסער געווען אין גרויסען ביי די בוידען, זעהען ווי מע פאסט זיך אין וועג אריין. און שלום נחום וועוויק'ס האָט זיך מיט דעם יונגסטען פון שימעלע'ס קינדער, מיט פינעלען, א יונגעל מיט א פארזארגט פנימ'על און מיט גרויסע ביינקאָוואטע אויגען, פארקלויבען אין אויגע פון די בוידען, אַרויפגעקראַכען גאנץ אויבענאָן, זיך באַזעצט און גע-שמעסט פון דער ווייטער נסיעה, וואָס זיי שמעהט-פאָר.

פינעלע שימעלע'ס איז געווען אין יענער צייט דער סאַמע געהענטסטער חבר פון שלום נחום וועוויק'ס — און איהם האָט שלום ליעב געהאַט דערפאר, וואָס ער ווייסט אַלסדינג, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, וואָרום אַ חוץ וואָס פינעלע האָט זיך אָנגעהערט אַ סך מעשיות פון גרויסע שטערט פון זיין טאטען, שימעלען, איז ער אַליין אויך געווען אין דער גרויסער שטאָרט, אין פערעיאַסלאָוו, איבער אַ מעשה מיט איין אַרבעטער.

פינעלע האָט, שפיעלענדיג, געפרובט אַריינלעגען איינמאָל איין אַרבעטער אין איין אויהער אַריין און אַרויסנעמען דאָס פונ'ם אנדערען אויהער. פארשטעהט זיך, אז דאָס אַרבעטער האָט זיך איינגעשפאָרט, נישט געוואָלט אַרויס נישט פון דעם אויהער און נישט פונ'ם אנדערען אויהער, און עס האָט בעסער אָנגעהויבען צו וואַכען ביי איהם אינוועניג און אַרויסנערופען אזא קאָפּ-

וועהטיג, אז דער קונדס האָט געמוזט אויסזאָגען דעם גאַנצען אמת מיט'ן אַרבעטסעל. האָט ער פריהער באַקומען אַ רעכטע פּאַרציע שמיץ — „אַ יונגעלע זאָל נישט לעגען קיין אַרבעטלעך אין אויהער אַרײַן“, און דערנאָך האָט מען מיט דרעטלעך און מיט שפּיזלעך און מיט „סירניסלעך“ געפּאַרקעט איהם אזוי לאַנג אין אויהער, ביז מע האָט איהם געמוזט אָפּפיהרען אין דער גרויסער שטאָרט אַרײַן, קיין פּערעיאַסלאָוו, אויף אַיין אָפּעראַציע.

פון דער דאָזיגער נסיעה אין דער גרויסער שטאָרט אַרײַן האָט פינעלע גאָכרעם געהאַט צו דערצעהלען און צו דערצעהלען גאַנצע פעק, און ער איז נישט ווילענדיג אויסגעוואַכסען ביי זיינע חברים אין די אויגען מיט אַ גאַנצען קאָפּ העכער. אַ קלייניגקייט — אַ יונגעל איז אַליין געווען אין פּערעיאַסלאָוו און אַליין געזעהען מיט זיינע אַייגענע אויגען אָהן אַ שיעור הייזער מיט בלעך גע־דעקט, מיט „פּעשעחאָדען“ (טראָטואַרען) אויף אלע גאַסען, ווייסע קלויסטערס מיט גרינע קאָלפּעקעס און מיט גאָלדענע צלמים, געמויערטע קלייטען, קאָווענעס און דינים גאַנצע בערג, עפעל און באַרען אָהן אַ שיעור און אָהן אַ צאָהל, וואָס וואַלגערען זיך אויף דער הוילער ערד, און סאָלדאַטען, וואָס „מאָרשטירען“ אין די גאַסען, און נאָך בדומה אַזעלכע חידושים ונפלאות!

פון דעמאָלט־אָן זענען פינעלע שימעלע'ס און שלום נחום וועוויס'ס געוואָרען חבר, נפש אַחת, און פאַר קיינעם איז שימעלע'ס אָפּפּאַהרען פון וואָראָנקאַ נישט געווען אַזאַ קלאָפּ, ווי פאַר שלום'ען! אַ חוץ וואָס ער האָט מקנא געווען פינעלען, וואָס יענער פּאַהרם און ער נישט, איז איהם שווער געווען זיך צעשיידען מיט זיין חבר, וועלכען ער האָט ליב געקריגען נישט ווינציגער ווי זיינע פריהער־דערמאָנטע חברים.

ביי זייער לעצטען זעהעניש, פאַר'ן געזעגענען זיך, האָט דער גליקליכער פינעלע שימעלע'ס, פיינטשיק אויסגעקליידט און אַיין אויסגעצוואָגענער, אַריינגעלעגט די הענט אין די קעשענעס און גע־

נומען מאכען חוזק פון וואָראָנקאַ. „וואָס איז וואָראָנקאַ? — אַ העק, אַ גרוב, אַ דאָרף, ערגער פון אַ דאָרף! און די מענטשען? — קפּצנים, דלפנים, עניים ואביונים! וואָס אין אָדעס פארמאָגט איין אפרתי, נארעלע, פארמאָגען דאָס ניט אַלע וואָראָנקאַווער אידען שוין מיט די נגידים אינאיינעם..."

דערנאָך האָט פינעלע גענומען צו דערצעהלען גרויסקייט פון זיך און פון זייער משפּחה, ווי אזוי זיי וועלען דאָס באלד געבען אַ פאָהר-אַרויס מיט די בוידען, אז ס'וועט אזש געהן אַ רויך! און ווי אזוי זיי וועלען זיך עס אַ ביסעל אָנפאָהרען! און דערנאָך וואָס ס'וועט זיך טהון, אז זיי וועלען דאָס געבען אַ פאָהר-אַריין קיין אָדעס! אַלע גרויסע לייט וועלען זיי אַרויסקומען אַסעגען מיט אַ ברייטען שלום-עליכם און מיט פרישע קוילעטשען און מיט געבראָטענע קאטשקעס און מיט גוטען ווישניק, און אפרתי וועט אויך זיין דאָרטען...

— ווער איז דאָס דער אפרתי? — פרעגט איהם שלום.

— אפרתי ווייסט דו ניט? — ענטפערט איהם פינעלע, ווי אַ גרויסער. — אפרתי דאָס איז אונזערער אַ קרוב פון דער מאמע'ס צד, אַ גביר, איין אָדיר, אַ מיליאָנשטשיק! איך האָב דאָך דיר געזאָגט שוין, אז וואָס דער איין אפרתי פארמאָגט אין איין קעשענע, נארעלע, פארמאָגען דאָס ניט אַלע היגע אידען מיט די נגידים אינאיינעם. קאָנסט פארשטעהן, ווי רייך ער איז, אז פאָהרען פאָהרט ער אַרויס מיט זעכס פערד „נאשפיץ" און איינער אַ רייטער פליהט אויף-צו-פריהער. אָנגעטהאָן געהט ער פון קאָפּ ביז די פיס אין זייד און אין סאַמעט, און צוויי טולעפעס האָט ער: איינער איז אַ יענאָטענער און דער אנדערער איז פון פיוזעס. און עסען עסט ער אינדערוואָכען נאָר קוילעטש און נאָר געבראָטענע קאטש-קעס און פארטרינקט מיט'ן בעסטען ווישניק...

— און וואָס וועט איהר דאָרטען טהון? — פרעגט איהם שלום און שליינגט די סלינע פון די געבראָטענע קאטשקעס מיט'ן גוטען ווישניק.

— וואָס הייסט, וואָס? — ענטפערט איהם פינעלע אזוי פראָסט און ערנסט. — וואָס טהוען אלע אידען אין אָדעס? וואָס טהוט אפרתי? אפרתי האָט אייגענע אמבארעס מיט ווייץ, מיין טאטע וועט האָבען אמבארעס מיט ווייץ. אפרתי האָט אַ קאנטאָר מיט מענטשען, מיין טאטע וועט האָבען אַ קאנטאָר מיט מענטשען. און געלט — געלט וועט זיך אונז שיטען אין די קעשענעס פולע זעק! דו שפיעלסט זיך מיט אָדעס?...

און פינעלע האָט גענומען דערצעהלען די גרויסקייט פון אפרתי'ן און די שענקייט פון דער שטאָרט אָדעס מיט איהרע דריי-עטאזשנע מויערען. „נארעלע, אונזער שטאָרט איז אַקעגען אָדעס, ווי אזוי זאָל איך דיר זאָגען? — ווי, למשל, אַ פליעג קעגען אַ קלויסטער, אָדער ווי אַ מורעשקע קעגען אַ עלעפאַנט!“

איהר וואָלט געמעגט שווערען, אז ער איז דאָרטען אַליין געווען און געזעהן אַלסדינג מיט זיינע אייגענע אויגען. זיין חבר האָט איהם געקוקט אין מויל אַריין און געשלאנגען מיט דאָרשט איטליכס וואָרט און שטאַרק, שטאַרק מקנא געווען! איין זאך נאָר איז איהם געווען אַ ביסעל קשה, און ער האָט זיך ניט געפּוילט עס אַ פרעג טהון ביי זיין חבר פינעלען: וויבאַלד אָדעס איז יאָ אזא טייערע שטאָרט און אפרתי דער מיליאָנשטשיק איז זייערער אַ קרוב, וואָס זשע האָבען זיי געשוויגען ביז אהער? פאַר וואָס זענען זיי פריהער ניט אַרויסגעפאַהרען אַהינצוצו? ... דערויף האָט פינעלע אָפגעענטפערט, נאָר קיין סך נישט געטראַכט:

— נארעלע! אַ קרוב, מיינסט דו, טאַקי אַ נאָהענטער קרוב — אַ פעטער? צי אַ געשוועסטערקינד? צי אַ מחותן? עס הויבט זיך גאָרנישט אָן! אַ ווייטער קרוב! אפילו ניט קיין שניר שבשלישי. זיי זענען נאָר ביידע, דאָס הייסט אפרתי און מיין מאַמע, פון איין שטאָרט, פון מעזשירעטשקע. מיין מאַמע'ס מאַמע איז פון מעזשירעטשקע און אפרתי'ס טאטע, זאָגט מען, איז אויך געווען אַ מעזשירעטשקער...

מע קאן ניט זאגען, אז פינעלע'ס ענטפער זאל זיין א תירוץ מספיק אויף דער פראגע, וואָס שלום האָט איהם אוועקגעשטעלט. נאָר די צייט איז זיך גענאָנגען, און די צוויי חברים האָבען זיך אזוי פאַררעדט וועגען אָדעס און וועגען אפרתי'ס יחוס פון מעזשי-רעטשקע און וועגען נאָך זאכען, אז זיי האָבען זיך נאָרניט אומ-געקוקט, ווי דער פריהמאָרגען איז אוועק. דער עולם האָט שוין דערווייל לאַנג אָפּגעגעסען די וואַרעניקעס, געווען עפּים מאָדנע אויפגערוימט, רויטליך און פאַרשוויצט, און מע איז שוין געשטאַנען ביי די בוידען און גענומען געזעגענען זיך זעהר פריינטליך מיט שימעלען און מיט זיין משפּחה, קושען זיך און ווינטשעווען אַלדאָס גוטס. מעהר פון אַלעמען האָט זיך געקושט שמואל-אלי דער רב און חזן, געהאַלטען עפּים מאָדנע די אויבערשטע ליפּ, ווי זי וואָלט וועלען לאַכען, און צוגעווינטשעוועט די אָפּפּאַהרענדיגע, ס'זאל זיין אין אַ מזל'דיגער שעה, און געבעטען שימעלען, ער זאל זיין אזוי גוט און לאָזען גריסען גאָנץ אָדעס, און אפרתי'ן — „למען השם, ניט פאַרגעסען אפרתי'ן לאָזען גריסען נאָר פריינטליך!“

— פּראָשטשאוואַיטע, סוקינע דיעטי! — האָט זיך שימעלע פרייליך אָפּגעזעגענט צום לעצטען מאָל שוין פון בויד אַרויס מיט'ן גאַנצען שטעדטעל. — פּראָשטשאוואַיטע! ניע פּאַמינאַיטע לי-כאָם! און לאָז אַייך גאָט העלפען, איהר זאָלט זיך אַרויסקא-ראַטשקען פון דער דאָזיגער בלאָטע במהרה בימינו — היידאָ!

— היידאָ! — האָט איהם נאָכגעזאָגט אויך פינעלע, אַ שטעהענדיגער אין בויד, האַלטענדיג ביידע הענט אין די קעשענעס, ווי אַ גרויסער, און סוקענדיג אויף זיין חבר שלום מיט לעיבשאַפט און מיט גרלות — און די בוידען האָבען זיך געריהרט.

און אז די בוידען זענען אוועק, איבערלאָזענדיג נאָך זיך אַ ריח פון פערד און אַ גאַנצע וואַנט פון שטויב, האָט זיך שמואל-אלי געהאַפט מיט ביידע הענט ביי די זייטען און האָט אזוי געלאַכט, זיך אזוי געקאָטשעט, גלייך ווי צעהן טויזענט שדים וואָלטען איהם

נעקיצעלט ביי די פּיצטעס: „הא-הא! קיין אָדעס פּאָהרט ער!
צו אפרתי'ן, הא-הא-הא!!!“...

אין דער מינוט האָט זיך דער פּאַלשער שמואל-אלי געקויפט
א שונא, א דם-שונא! דאָס איז געווען שלום נחום וועוויק'ס:
איהם איז ניט געווען צום לאַכען. אדרבה, איהם האָט זיך געוואָלט
וויינען. ערשטענס, פּאַרלוירען אַ חבר — פינעלען. צווייטענס,
די קנאה: יענער פּאָהרט אַוועק. און וואוהין? אַזוי ווייט!
אַזש קיין אָדעס! און ועל כּולם — און דאָס איז דער עיקר, —
וואָס דאָס אַמאָליגע שענע חנ'עוודיגע שטעדטעל וואָראָנסקאָ איז
עפּים ווי קלענער געוואָרען, קלענער און נידעריגער און טונקעלער,
און עס האָט מיט אַ מאָל אָנגעוואוירען דעם גאַנצען חן, מיט'ן
גאַנצען גלאַנץ און מיט'ן גאַנצען כּשור. און עס האָט איהם פּאַר-
קלעהמט ביי דער נשמה, און ער איז, אַ באַטריבטער, אַ פּאַר-
ביטערטער, מיט אַ צעוועהטיגט האַרץ, אַוועק אין חדר אַרײַן...

ג. ב. אין אַ צייט אַרום, עס זענען אַוועק יאָהרען און יאָהרען,
האָט זיך אַרויסבאַוויזען, אַז שמואל-אלי דער חזן האָט ניט אומ-
זיסט אַזוי געלאַכט: שימעלע איז אַריבערגעפּאָהרען מיט זיין
געזינדעל נישט קיין אָדעס, נאָר קיין רוסישטשעוו, אַ
קליין שטעדטעל אין קיעווער גובערניע, גאָרניט אַזוי שטאַרק ווייט
פון וואָראָנסקאָ. צו וואָס האָט איהם געטויגט דער אָנשטעל פון
אָדעס און פון אפרתי'ן — דאַרף מען פרעגען ביי זיינע קינדער,
וואָרום שימעלע איז שוין לאַנג אויף דער וועלט נישטאָ.

משנה מקום — משנה מזל

עם האלט ביי פארלאזען כתרילעווקע. — הערסעל מיט דער סיין
טהוטאז דעם שותף א ספאדעק. — דער באבע סינדי'ס תכריכים.

פון וואנען דאס האט זיך גענומען — קאן דער פארפאסער
פון די דאזיגע באשרייבונגען נישט זאגען. נאך שימעלע האט
געמאכט דעם ערשטען פעטשאטעק. תיכף נאך זיין ארויספאָהרען
האָבען די איבעריגע וואָראַנקאָווער בעלי־בתים אויך גענומען
שמועסען פון „משנה מקום — משנה מזל“ און פון אַריבערפּעסלען
זיך אין אַנדערע גרעסערע שטעט: ווער קיין באַרישפּאָלי, ווער
קיין רושישטשעוו, ווער קיין וואַסילקאָוו און ווער נאָך ווייטער.
אויך אויף נחום וועוויק'ס האָבען זיינע קינדער געהערט דער-
צעהלען בסוד־סודות, אז ער קלויבט זיך אַריבער אין גיכען צוריק
קיין פּערעיאַסלאָוו, אין דער גרויסער שטאָרט, פון וואַנען ער איז
אַמאָל אַריבערגעפּאָהרען אַהער, קיין וואָראַנקאָ, בעת די קינדער
זענען נאָך געווען גאָר קלייניטשקע, און אויסגעלאָזט האָט מען דעם
סוד מיט די ווערטער: „משנה מקום — משנה מזל“...

ביי די קינדער האָט דאָס פּערעיאַסלאָוו אויסגעזעהען מורא'דיג
גרויס און פול מיט חן און פול מיט סוד. „פּערעיאַסלאָוו איז אַ
מקום־פּרנסה“, — אזוי האָבען צווישען זיך געשמועסט די גרויסע,
און קליינוואַרג האָבען זיך צוגעהאַרט צו די שמועסען, נאָך ווינציג
פאַרשטאַנען, נאָר געפיהלט האָבען זיי, אז דאָס פּערעיאַסלאָוו איז

עפּים אַ גוטע זאך, האָבען זיי געקלויבען תענוג און צו גלייכער צייט האָט זיי באַנג געמאָגן זיך שיידען מיט'ן קליינעם שטערמעלעך, וואו זיי האָבען פאַרבראַכט זייערע בעסטע קינדערשע יאָהרען, די סאַמע גאָלדענע צייט פון זייער יוגענט.

„וואָס וועט זיין — האָט זיך דער קליינער שלום געמראַכט — מיט דעם וואָראַנקאָווער אַלטען בית-מדרש, אַז אַלע אידען וועלען זיך צעפּאָהרען? ווער וועט זיצען אויף זייערע ערטער אין מזרח-זייט? און דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט בית-מדרש, וואָס וועט זיין מיט איהם? און מיט די אידישע קלייטען? און מיט'ן אוצר?... ניט שוין-זשע וועט פאַרלוירען געהן אַזאַ גוטס, וואָס ליגט אָנגעגרייט פון אידענ'ס וועגען טיעף איז דער ערד אַזוי פיעל יאָהרען? ניט שוין-זשע וועט דאָס אַלסדינג אונטערנעהן, כּלֹה ונאבד ווערען?!"

וויפיעל מע האָט זיך ניט געהיט פאַר די קינדער ניט צו רעדען אין שטוב פון „אזעלכע זאַכען“, האָבען זיי דאָך געהאַפּט ווערטער: „משנה מקום — משנה מזל“... „פרנסה איז געשלאָגען“... פאַר וואָס אַז מע איז משנה דעם מקום, איז מען משנה דעם מזל? און וואָס איז, אייגענטליך, אַזעלכעם „פרנסה“ און ווי אַזוי „שלאָגט“ מען זי? — דאָס האָבען קליינוואַרג נאָך ניט אַסוראַט פאַרשטאַנען. נאָר לויט דער מינע, וואָס די גרעסערע האָבען בעת-מעשה געמאַכט, האָבען די קלענערע זיך אָנגעשטויסען, אַז עפּים טהוט זיך, עפּים קומט-פאַר... שטענדיג אַ שטילער, אַ רוהיגער, אַ בעל מרה-שחורה, איז נחום וועוויק'ס געוואָרען נאָך מעהר שטיל און נאָך מעהר מרה-שחורה'דיג. תמיד איין איינגעבויגענער, איז ער געוואָרען נאָך מעהר איינגעבויגען. אויפ'ן הויכען ווייסען שטערן האָבען זיך אויסגעלעגט נאָך אַ מאָל אַזוי פיעל קנייטשען, ווי פריהער. אינ-צווישען פלעגט ער זיך פאַרשליסען מיט'ן יונגערען ברודער, מיט'ן פעטער ניסלען, רויכערען אַ פאַפּיראַס נאָך אַ פאַפּיראַס און עפּים נאָר גע'סוד'עט זיך און נאָר געשטיקט זיך... מע האָט דעם לעצטען ווינטער אויפגעהערט ביי די ראַבינאָוויטשעס פראַווען מלוה-מלכהס

פאר דער גאנצער שטאָרט. דעם לעצטען שמחת-תורה און שמיני-עצרת האָט מען אפילו נאָך געהוּלעט, דער פעטער ניסעל האָט אפילו זיך נאָך געביטען מיט'ן סטאַנאָואַי מיט די היטלען און בלומרשט געטאַנצט מיט איהם אויפ'ן דאָך אויך — נאָר ס'איז שוין געווען ניט דאָס הוּלען און ניט דאָס טאַנצען, וואָס פריהער. אפילו די מוהמע האָדעל איז געוואָרען געלאָסען, פארלוירען אַ סך פון איהר גיפּט... עפּיס איז די גאַנצע משפּחה געוואָרען ווי צער-שרויפּען. נאָר איין באַבע מינדי האָט זיך נאָך געהאַלטען שטאַלץ, ווי אַ דעמב. די אייגענע ריינקייט און טשעפּקעקייט, וואָס פריהער. די אייגענע ציכטיגקייט און זויערסקייט, וואָס אלע מאָל. נאָר די שבת-אויבסטען זענען געווען, דאָכט זיך, שוין ניט די, וואָס תמיד. די עפעלעך אַ ביסעל צוגעפרוירען און צוגעלעגערט און אַ ביסעלע ווי אונטערנעפּוילט, די ניסלעך פייפּעדיג, און אין די פייגען האָבען זיך פאַרפּלאָדעט ווערעם... געדאווענט און געבענטשט האָט די באַבע מינדי, ווי פריהער, געשמאַק און הויך אויף אַ קול, ווי אַ מאַנסביל, פון איהר גרויסען ציכטיגען קרבן-מנחה אַרויס, און אויס-געשמועסט זיך מיט'ן רבונד-של-עולם. נאָר ס'איז שוין געווען ניט דאָס דאוונען און ניט דאָס אויסשמועסען זיך מיט גאָט. עפּיס האָט זיך געטהאָן אין דער משפּחה, עפּיס איז פאַרגעקומען ביי די ראַבינאַוויטשעס אַ מין סוד.

אַזוי האָט זיך עס געצויגען אַ גאַנץ ווינטער, ביז עס האָט פּלוצים אויסגעזעצט דער בלאָטער, דער אמת איז אַרויף ווי בוימ-עהל אויפ'ן וואַסער, און די גאַנצע שטאָרט איז געוואוירע געוואָרען פונ'ם סוד, אַז נחום וועוויק'ס שותף פון דער פּאָסעסיע, אַ איד איין אָנגעפּעלצטער מיט אַ רויטער נאָז (הערשעל האָט ער גע-הייסען, נאָר ווייל ער האָט ניט געקאָנט אַרויסרעדען קיין שין, נאָר אַ סין, האָט מען איהם אַ גאָמען געגעבען „הערסעל מיט דער סין“), האָט זיין שותף נחום'ען בדיל-הרל געשטעלט, פשוט באַ-גנב'עט, און חוץ לזה האָט ער איהם נאָך שטילערהייט אויסגעדרונגען פון דער פּאָסעסיע! איז געוואָרען אַ ויצעקו אין שטאָרט:

„סטייטש, רב נחום, וואָס שוויינט איהר איהם? פאר וואָס נעמט איהר איהם ניט צום רב, צו מענטשען?“ נאָר אז ס'איז געקומען צום רב און צו מענטשען, האָט דער דאָזיגער הערסעל מיט דער סין זיך אויסגעלאָכט און אַרויסגערעדט זיך עפּים מורא'דיג גראָב (און דוקא מיט דער סין, ווי זיין שטייגער איז), אז ס'איז נאָר אַ בזיון דאָס פאר'ן מויל צו ברענגען...

— אַ יונגטש קאָן! — האָט דער פעטער ניסעל גע'טענה'ט, געמאַכט מיט די הענט און גערויכערט מורא'דיג גראָבע פאַפּיר ראָסען, און ער האָט זיך געשוואוירען, אז זיין נאָמען וועט ניט הייסען ניסעל, אויב ער וועט אָט דעם שייגעז, דעם הולטאי, דעם גראָבען יונג מיט דער סין ניט אַריינפאַסען אין אַסטראַג אַרין, ווינציגסטענס, אויף פינף און צוואַנציג יאָהר!

— וואָסער פאַסען? וואָסער אַסטראַג? וואָסערע פינף און צוואַנציג יאָהר? — אזוי האָט איהם דער עלטערער ברודער, נחום, אָפּגעקיהלט מיט אַ ביטערען שמייכעל און אויך פאַרויכערט אַ גראָבען פאַפּיראַס. — מע האָט מיר אָנגעטהאָן אַ ספּאָדעק, און מע מוז איצטער פאַהרען צוריק קיין פערעיאַסלאָוו. משנה מקום — משנה מול...

דאָס זענען געווען קלאָרע דבורים, וואָס חברה האָבען פאַר-שטאַנען, האָטש איין זאך איז זיי נאָך געווען אַ ביסעל ניט אזוי פאַרשטענדליך: פון וואָסער אַ „ספּאָדעק“ האָט זיך דאָ גערעדט? צוגעהן צום טאַטען און פרעגען — דערויף האָט קיינער נישט געוואָגט. צופיעל דרך־ארץ האָט מען געהאַט פאַר אַ טאַטען, מע זאָל צוגעהן צו איהם פרעגען: „טאַטע, וואָס פאַר אַ ספּאָדעק האָט מען דיר אָנגעטהאָן?“ די קינדער האָבען נאָר געזעהען, אז דער טאַטע צאָנסט, געהט אַיינגעבויגען. יעדער זיפּץ און יעדער קרעכץ רייסט־אויס אַ שטיק האַרץ.

— איהר וועט דאָ בלייבען איבער'ן זומער לערנען, איין עבירה אין מיטען זמן אייך אָפּצורייסען, און אם ירצה השם אויף

סופות וועט מען שיקען נאך אייך א פוהר, וועט איהר קומען צו פאָהרען.

אזוי האָט נחום וועוויק'ס געגעבען צו וויסען די קינדער איינ-מאָל אין אַ זומערדיגען טאָג, און צו זייער שטוב זענען צוגעפאָהרען צוויי בוידען, פונקט אזוי ווי דעמאָלט צו שימעלען, און מע האָט זיך גענומען פאָקען אין וועג און געזעגענען זיך מיט דער שטאָרט. ס'איז אָבער געווען ניט דאָס פאָקען זיך און ניט דאָס געזעגענען זיך און ניט די פרייליכע וואַרעניקעס, וואָס ביי שימעלען. עפּיס האָט זיך אַ באַזונדערער טרויער אויסגעגאָסען אויף אַלעמען און אַ מרה-שחורה איז געלעגען אויף אַלע פּנימ'ער. די גאַנצע שטאָרט האָט מיטגעפּיהלט די ראַבינאָוויטשעס. „זאָל זיי גאָט העלפּען; משנה מקום — משנה מזל; געבאָך אַ רחמנות!“ — אזוי האָט מען געשמועסט הינטער די אויגען, און די קינדער האָבען נאָך ווינציג-וואָס פאַרשטאַנען, פאַר וואָס און אויף וועמען איז עס אזאַ רחמנות? אויב שוין יאָ אַ רחמנות, איז עס געווען אויף דער באַבע מינדי, וואָס האָט אויף די עלטערע יאָהרען באַדאַרפט צו-נויפלעגען איהר קאסטען, זיך פאָקען אין וועג אַריין. יונגוואַרג האָבען דערווייל געהאַט אַ געלעגנהייט האַפּען אַ קוק, וואָס ביי דער באַבע אין קאסטען טהוט זיך: אויסער די זיידענע אויס-געפּרעסטע טיכעלעך, וואָס זענען געלעגען אויסגעלעגט צווישען די בלעטער פון קרבן-מנחה, אויסער די יום-טוב'דיגע זיידענע מלבושים און סאַמעטענע רעזעוואַלקעס, עפּיס מאָדנע גענייהט, מיט קור-צינקע אַרבעלעך און פייענע עקלעך — אויסער דעם גוטס און האָב, איז דאָרט געלעגען ווייט-ווייט אין אַ ווינקעלע זעהר אַ סך ווייט-שטאָף. דאָס איז געווען דער אַלטער'ס תּכריכים, וואָס זענען געלעגען ביי איהר צוגעגרייט פון ווייט איך ווען אָן אויף איבער הונדערט יאָהר, אז טאָמער וועט זי שטאַרבען, זאָל זי ניט דאַרפּען אָנקומען צו אַ קינד... דאָס האָבען געוואוסט אַלע; פון דעסטוועגען האָבען חברה געהאַט אַ האַרץ אַ פרעג צו טהון ביי דער באַבע: „צו וואָס באַדאַרף זי האָבען אזוי פיעל ווייסע

מאָטעריע? "... דער פרעגער איז געווען נישט קיין אנדערער, נאָר דער קלענסטער פון אלע אין וואָסס און דער גרעסטער פון אלע אין שקאַצעריי, דער שרייבער פון די דאָזיגע זכרונות. ער האָט דערפאַר באַקומען פון דער באַבע אַ שען ביסעל מוסר, און זי האָט איהם נאָך צוגעזאָגט צושטעלען אַ בענקעלע פאַר'ן טאַטען. זי קלויבט זיך שוין פון לאַנג, האָט זי געזאָגט, אויף דעם קליינעם, "לץ". זי ווייסט, זאָגט זי, גאַנץ גוט, אַז ער מאַכט איהר נאָך הינטער די פלייצעס, ווי אַזוי זי דאווענט און ווי אַזוי זי בענטשט (און דאָס איז דוקא געווען איין אמת). זי וועט דאָס שוין אַלסדינג דערצעהלען, אַלסדינג! זי וועט זיך שוין סיהלען דאָס האַרץ! ... צום סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז ווער-וואָס? די באַבע האָט אפילו ניט אָנגעהויבען צו דערצעהלען. אַדרבה, פאַר'ן אוועק-פאָהרען, אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען זיך, האָט זי זיך צע-קושט מיט יעדען סינד באַזונדער, ווי נאָר אַ מאַמע קאָן זיך קושען, און געוויינט, ווי נאָר אַ מאַמע קאָן וויינען. און שפעטער, אַז מע האָט שוין באַדארפט טאַסי זעצען זיך פאָהרען, האָט זי צום לעצטען מאָל זיך אָפגערוּפּען צו די סינדער:

— זייט זשע געזונט, סינדערלעך! גאָט זאָל העלפען, איהר זאָלט דערלעבען אלע צו געהן נאָך מיין לוייה...
אזא מין ווינשעוואַניע!

דער עולם צעקריכט זיך

שמואל־אלי שפיעלט אין שאך. — דער עולם קומט זיך געזעגענען. —
ווייבער מיט פארוויינטע אויגען פיסקלען זיך. — מע דארף זיין
פון אייזען, מע זאל ניט לאכען.

דער טאג פון נחום וועוויק'ס אוועקפאָהרען איז געווען פאר
דער שטאָרט אַ תשעה־באב און פאר די קינדער — אַ שמחת־תורה :
אַ קלייניגקייט אזא יום־טוב ? ערשטענס, לערענט מען ניט. ווער
וועט דאָס געהן אין אזא טאָג אין חדר אַרײַן ? און צווייטענס,
איז גלאַט לעבעדיג — מע קלויבט זיך, מע פאקט זיך, מע רוקט
שאַפּעס, עס קלינגען גלעזער, גאָפּעל־מעסער, עס קומען בוידען,
און עסען עסט מען ווי ערב־פסח, בחפזונ'דיג ! היינט די פאָר
גראַשענס, וואָס מע וועט באַקומען „אַמיונע" (אַפּפּאַהרגעלט) ?
דערווייל זעהט מען עס נאָך נישט. דערווייל קומען נאָך בעלי־
בתיים זיך געזעגענען. דאָס הייסט, זיי קומען, מע זאל זיי זאָגען
„זייט געזונט", וועלען זיי זאָגען „פאָהרט געזונט" און אָנווינטשען
דערביי אַהן אַ שיעור גוטע זאכען, ווי געזונט און הצלחה און מזל
און אַלדאָס גוטס.

פריהער פון אַלע איז געקומען שמואל־אלי דער רב און חזן.
שמואל־אלי איז איין אָפטער איינגעהער צו די ראַפּינאָוויטשעס.
ער קומט אַלע טאָג. ווי איין עהרליכער איד לאָזט נישט דורך
דאוונען, אזוי לאָזט ער נישט דורך קיין שאַך שפיעלען מיט רב

נחומ'ען. שפיעלען א שאך איז ביי איהם א פארגעניגען. געווינען ביי רב נחומ'ען א שאך איז ביי איהם א גליק. א מאדנע טבע ביי דעם שמואל-אלי': פארשפיעלט ער — שרייט ער, געווינט ער — שרייט ער. נאך געווינען געווינט ער זעלטען. מעהרסטענמאלס פארשפיעלט ער. און אז ער פארשפיעלט, שרייט ער, אז ער האט געהאט א טעות, אז ער איז געגאנגען נישט מיט דעם ציגל, וואס ער האט געוואלט, און אז ער זאל געווען געהן אנדערש, וואלט דער אנדערער פארשפיעלט!...

ביי אזא שפיעל, אז ס'איז געזעסען דער פעטער ניסעל, האט ער נישט געקאנט ליידען. האט ער געפרעגט שמואל-אלי': „וואס שרייט איהר?“ דער טאטע נחום איז אָבער ניט געווען אזא מענטש. ער האט רוהיג אויסגעהערט שמואל-אלי', ווי ער קאכט זיך, פאָוואָלינסע געשמיכעלט זיך אין באָרד אַריין און געשפיעלט ווייטער. די מאמע חיה-אסתר איז געווען אויסער זיך: אין אזא צייט, א שעה פאר'ן אוועקפאָהר, זעצט מען זיך אוועק שפיעלען אין שאך? „דאָס לעצטע מאָל, חיה-אסתר, געזונט זאָלט איהר זיין! איהר פאָהרט אוועק, דער עולם צעקריכט זיך, קיינער בלייבט ניט, מיט וועמען וועל איך שפיעלען אין שאך?“

אזוי בעט זיך שמואל-אלי דער חזן און פארשארט דאָס היטעל אַרויף, נעמט זיך צו דער אַרבייט און הויבט שוין אָן צו קאָכען זיך און צו שרייען, אז ניט אזוי איז ער געגאנגען, ווי ער האט געוואלט, און נחום שמיכעלט און לאָזט איהם געהן אנדערש.

דאָס שפיעלען געהט אָבער ביי זיי ניט ווי אלע מאָל. עס קומען אלע מינוט צו געהן נייע מענטשען זיך געזעגענען. מע קאָן ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז איבעררייסען אין מיטען שפיעלען, אז עס קומט צו געהן אזא איד א שכן, ווי רב אייזיק. ער מעג טאָקי האָבען א ציעגען בערדעל און דאוונען אויף א דין קול'כעל, איז ער אָבער א ליבאוויטשער חסיד און זעהר איין עהרליכער איד. צי, אשטייגער, באָלד נאך איהם איז געקומען דן. דן איז א יונגער מאן מיט ווייסע האַר, דאָס הייסט געל, נאך געל, ווי פלאַכס. ער

איז בטבע א שווייגער, רעדט נישט מיט קיינעם. נאָר איצט, אַז רב נחום פאָהרט-ארויס פון וואָראַנקאָ, האָט זיך דן צערערט. ער וואָלט אפילו געווען, זאָגט ער, אויך אַרויספאָהרען, ער זאָל האָבען וואוהיין. חאָפּט דאָס דער רוח! ער וואָלט אַ בעלן געווען פאַר-קויפּען זיין געשעפט, ער זאָל האָבען וועמען. חאָפּט דאָס דער רוח!... שמואל-אלי קוקט אויף איהם, ווי אַ גולן, און דן הערט נישט אויף צו שיטען מיט ווערטער. אַ מענטש האָט זיך צערערט! אַנשווינגען ווערט ער ערשט דעמאָלט, ווען עס קומען צו געהן אַנדערע זיך געזעגענען. און קומען קומט די גאַנצע שטאָדט, איינס נאָכ'ס אַנדערע. פריהער אידען, דערנאָך ווייבער. אַלע אַראָפּגעלאָזט די נעז, אַלע פאַרזאָרגט. אַנדערע פאַרוויינט. איין אידענע האָט געבראַכט צו טראָגען די קינדער מאָנפאַסיע-קאָנפּעקטען. אַ אידענע אַ צדקנית!... שטאַרק פאַרוויינט זענען די צוויי ווייבער, וואָס האָבען חתונה געהאַט ביי די ראַבינאָוויטשעס אין שטוב. דאָס זענען „פרומע די מויד“ מיט'ן בלינדען אייגעל און „פייגעלע-אַשמדאי“. די צוויי האָבען אַזוי שטאַרק געווישט די אויגען און געשנייצט די נעז און געמאַכט אַזעלכע מאָדנע פיסקעס, אַז שלום, דער קליינער „לץ“, האָט זיך נישט געקאָנט אַיינהאַלטען און האָט זיי ביידען, טאַקי דאָ אויפ'ן אָרט, הינטער זייערע פלייצעס, קונציג נאָכגע-מאַכט מיט די זעלבע פיסקעס און מיט'ן זעלבען שנייצען די נאָז, און חברה קליינעוואַרג האָבען אַלע מאָל אויסגעשאַסען אַ הילכיגען געלעכטער. האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה: „וואָס איז דער געלעכטער?“ די מאמע חיה-אסתר, אַ אידענע בכלל אַ ביזנעס, און דערצו נאָך פאַרצאָרגט און פאַרטאַרעצמט פונ'ם אַוועקפאָהרען, האָט אַוועקגעוואָרפען אַלע אַרבייט און אויסגעלאָזט איהר צע-וועהטיגט האַרץ צו די קינדער. זי האָט נאָר געוואָלט דערנעהן דעם שכל: „וואָס איז דער געלעכטער? און וואָס איז די גרולה?“... איז פרומע די מויד איהר געקומען צו הילף און געזאָגט, אַז זי וועט געהן שווערען ביי אַ „רייניגקייט“, אַז דאָס שטאַמט פון אַט דעם קליינעם וועווריק, דעם סאַמאָוואָליץ, דעם

זולל-וסובא'ניס, דעם איוואן פאָפערילע, דעם ימח-שמו'ניס, דעם אויסוואורפלינג, דעם פל-בו'ניס... דאָס האָט זי געמיינט נישט קיינעם, נאָר דעם מחבר פונ'ם דאָזיגען בוך, וואָס איז געשטאנען בעת-מעשה אַ געפאכעל, גאָט די נשמה שולדיג. עס קאָן זיין, אז ער וואָלט געהאפט אַ רעכטע „אַטיזנע" פון דער מאמע, ווען עס מישט זיך ניט אַריין די אַלטע באַבע מינדי און לייזט איהם ניט אויס פון מזומנ'ע פעטש. דערזעהען, אז מיט איהר אייניקעל האַלט עס שמאָל, האָט זיך די באַבע מינדי אָנגערופען צום גאנצען עולם: — קינדערלעך! ביי אונז איז אַ מנהג פון קדמונים, אז איידער מע געזענענט זיך פאַר'ן אוועקפאָהרען, באַדאַרף מען זיך צוזעצן האָטש אויף איין מינוט...

די באַבע מינדי האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דער פאַר'יתומ'—טער קאַנאַפּע, וואָס צום איבערפיהרען איז זי געווען צו אַלט און פאַרקויפּען איז ניט געווען וועמען, און דער גאנצער עולם האָט זיך אוועקגעזעצט נאָך איהר, און ס'איז געוואָרען אַ ווילע שטיל, האָטש אַ פליעג דורכצופליהען. דערנאָך איז געקומען דער לעצטער אַקט, דער סאַמע שווערסטער — דאָס געזעגענען זיך און דאָס קושען זיך. און דאַנקען גאָט — מען איז דאָס אויך איבערגעקומען. די בוידען זענען גרייט. נאָך אַ מאָל „זייט געזונט!" און נאָך אַ מאָל „פאַהרט געזונט!" און וויעדער אַ מאָל אַ ווישעניש פון אויגען און אַ שנייצען פון נעז, און פיסקעס, פיסקעס! גוואַלד, רבּנו של עולם! געה האַלט זיך אַיין און מאַך ניט נאָך די ווייפּער, ווי זיי קרימען זיך, ציטערען מיט די בוידערס און מאַכען פיסקעס! ... זיי לאָזען אפילו ניט געזעגענען זיך, ווי עס געהער צו זיין. עס ווערט מיט אַ מאָל שטאַרק אומעטיג אויפ'ן האַרצען. אַ רחמנות אויפ'ן טאַטען, אַ רחמנות אויף דער מאמע, אַ רחמנות אויף דער באַבע מינדי. אָט טראָגט מען איהר אַלטען מיט אַייזען געקאָועטען קאַסטען; דאָרט ליגען איהרע תּכּרִיכִים... עס טהוט אַ צופ, אַ נעם-אָן ביי דער נשמה. עס גלוקט זיך אַ ווייך טהון. ובפרט, אז מע זעהט, אז אַזא מענטש, ווי דער פעטער

ניסעל, ווישט אויך די אויגען, אז קיינער זעהט ניט... דער פעטער
 ניסעל זאל וויינען? ווי קומט עס?... דער טאטע רופט-צו די
 חברה איינציגווייז, נעמט-ארויס פון בייטעלע צו זילבערנע מטבעות.
 די מאמע אויך. און די באבע מינדי האָט נאָך פון פריהער אָנ-
 נעגרייט איטליכען באַזונדער אין אַ פאַפיערעל קליינגעלט — אַחת
 לאַחת וועט דאָס זיין אַ רעכטע מטבע! נאָט זאָל העלפּען, די
 בוידען זאָלען שוין ריהרען. אָט האָבען זיי געריהרט. די רעדער
 קויקלען זיך. דער עולם האָט זיך געגעבען מיט אַ מאָל אַ שטופּ:
 „פאָהרט געזונט! זייט מצליח!“ פון דער בויד אַרויס קוקט זיך
 אום די באַבע מינדי, גלייך ווי זי וואָלט וועלען נאָך אַ מאָל, צום
 לעצטען מאָל, געבען אַ קוק אויף דעם אָרט, וואָס זי האָט פאַרלאָזט
 אויף שטענדיג, אויף אייביג... עס נעמט זיי וויעדער אָן איין
 אומעט און דאָס געפיהל פון רחמנות האַפט זיך אויף נאָך אַ מאָל
 ביי זיי אויף אַ וויילע און ווערט פאַרלאָשען — עס ווילט זיך
 איבערזעהלען דאָס ביסעל מינץ...

פונ'ם גאַנצען טאָרעראַם מיט'ן גאַנצען האַרמידער האָט זיך
 סוף-פליסוף אויסגעלאָזט אַ שטילשווייגעניש. די בוידען זענען
 אַוועק, איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ געדיכטען שטויב, אַ ריח פון
 סמאָלע און אַ מאָדנע פוסטקייט. דער עולם האָט גענומען ביסלעכ-
 ווייז, איינציגווייז, ווי פאַרשעמט, זיך צעגעהן, דער אַהער, דער
 אַהין, עפּיס גלייך ווי די אָפּגעשמיסענע. דער פעטער ניסעל —
 יענער איז גאָר אַנטרונען געוואָרען. געבליבען שפּעטער פון אַלע
 איז שמואל-אלי דער חזן. ער איז נאָך לאַנגלאַנג געשטאַנען און
 נאָכגעקוקט די אָפּגעפאַהרענע, פאַרשטעלט מיט דער האַנט די
 אויגען פון דער זון, וואָס האָט באַמט גאָרניט אַזוי שטאַרק גע-
 בראָטען און גאָרניט אַזוי שטאַרק געשיינט. דערנאָך האָט ער מיט
 אַ ביטער שמיכעלע אַ זאָג געגעבען צו זיך אליין: „דער
 עולם צעקריכט זיך, אַזוי ווי ווערעם..."
 און ער האָט אויסגעשפיגען.

גערנעלע-גנב

משה דער שוחט — א צדיק. — גערנעלע — א בחור מיט א צע-
שפאלטענער ליפ. — די קונסט פון גנב'ענען עפעל. — געפאקט ביי
דער פושקע טאכאק. — דעם רבינ'ס טוידט.

דאָס דאָרף מען פאַרשטעהן, אז איבערגעלאָזט האָט מען
קליינוואַרג אין שטעדטעל עפּיס נישט גלאַט אזוי אויף הפּקר. דער
פּאָטער האָט פאַר זיי געזוכט אַ מלמד מיט אַ מדריך, איין
אפּיטרופּס, אינאיינעם. דאָס הייסט: די קינדער זאָלען ביי
איהם אי לערנען, אי עסען קעסט, און דער רבי זאָל אויף זיי
השגחה געבען. און עס איז איהם אָפּגעראַטען אַרום און אַרום.
דער רבי מיט'ן אפּיטרופּס, מיט'ן בעל-משגח, וואָס ער האָט
געפונען פאַר זיינע קינדער, איז געווען איין אויסגעשפּיעלטער,
א געראַטענער, טאָקי דעם אַלטען וואָראָנקאָווער שוּחט'ס אַ זוהן,
כּישה דער שוחט.

דאָס איז געווען אַ זיידענער יונגערמאַן, אַ צאָצקע, אַ מופּלג
בתורה און אַ שענער בעל-תנ"ך, און גלאַט אַ דימענט פון אַ
מענטשען. דער חסרון איז אָבער געווען, וואָס אָט דער רבי איז
געווען נישט קיין געזונטער און בטבע שוין צו אַ נוסער, צו אַ
ווייכער, געגאַנגען מיט זיינע תלמידים אויף אַ נייעם דרך — נישט
מיט שמייך, נאָר מיט נוסע ווייכע וואַרעמע רעד, צו וועלכע די קינדער
זענען גאָרניט געוואוינט געוואָרען, און דעריבער טאָקי האָבען זיי
אָפּגענאָרט דעם רבין פון קאָפּ ביז די פיס, מחילה געפיהרט איהם

אין באָד אַרײַן : ניט געדאווענט און ניט געלערענט, און שפעטער צו, אז משה דער שוחט איז שוין גאָר גוט קראַנק געוואָרען, באַר-קומען די „דאָר“ און אוועקגעלעגט זיך, האָבען חברה אָנגעהויבען אַרומצוגעהן פּוסטעפּאַס, שלאָגען בייִדעקעס, זיך חבֿר'ען מיט גערנגעלעגנב, אַ יונגעל אַ יתום און אַ באָרוויסער, מיט ממזר'ישע אויגען, מיט אַ צעשפּאַלטענער ליפּ — אַ רעכטער באַסיאָס ! זיין אמת'ער נאָמען איז געווען גרשון, נאָר דאָס האָט איהם זיין מאַמע, שרה־פייגה די קעכין, זאָגט ער, אזוי פאַרצויגען, און דעם נאָמען „גנב“ האָט איהם שוין צוגעלעגט, זאָגט ער, זיין שטיפטאָטע, יוסף־מאיר דער העקער, האָטש ער האָט נאָך דעמאָלט, זאָגט ער, ביי קינעם קיין זאך ניט אוועקגע'גנב'עט. מע זאָל איהם ניט געווען, זאָגט ער, אַ נאָמען געבען גנב, וואָלט ער אפשר קיין גנב קיינמאָל ניט געוואָרען. איצט וועט ער שוין, זאָגט ער, זיי אויף־צולעהכעם, ווערען אַ גנב — הלאַי עס זאָל נאָר זיין וואָס צו גנב'ענען !...

אזוי האָט זיך גערנגעלעגנב באַריהמט גאַנץ ערנסט און מיט אַ מינע פון אַ גרויסען פאַר שלום נחום וועוויק'ס, וואָס איז געווען איבערראַשט פונ'ם יונגעל מיט די קלוגע אויגען און מיט דער צעשפּאַלטענער ליפּ. זייער באַקאַנטשאַפט האָבען זיי געשלאָסען טאַקי ביי משה דעם שוחט אין חדר. אַ גאַנצע וואָך איז משה דער שוחט געווען אַ מלמד, נאָר דאָנערשטאָג איז ער געווען אַ שוחט, און אַלע ווייבלעך און אַלע מיידלעך האָבען זיך דעם דאָנערשטאָג דיגען טאָג דאָ צונויפגעזאַמעלט מיט זייערע עופות, גענו און קאַטשקעס. צווישען זיי איז געווען איינער אַ בחור'על מיט אַ צעשפּאַלטענער ליפּ — דאָס איז געווען גערנגעלע — אויך מיט איין עוה, וואָס די מאַמע די קעכין האָט דורך איהם געשיקט צום שוחט קוילען אויף שבת. זיצענדיג צווישען די ווייבלעך און וואַרטענדיג אויפ'ן שוחט, האָט דערווייל אָט דער גערנגעלע גע־וויילט דעם עולם, דאָס הייסט, ער האָט געמאַכט אַזעלכע משונה אַנשטעלען, אַזעלכע מאָדנע פּיסקעס און אַזעלכע משוגע'נע העוויות,

אז וויפיעל ס'איז געווען ווייפלעך און מיידלעך, האָבען איהם אַלע געשטאלטען מיט טוידטע קללות: „גנב“, און „משומר“, און „חלירע“, און וואָס אין דער קאָרט, און געלאַכט בעת-מעשה צום טוידט! „אַט דער איז פון מיינע לייט!“ — האָט זיך געזאָגט שלום נחום וועוויק'ס און איז געוואָרען מיט איהם חבר. פאַר-שטעהט זיך, בסוד, אז קיינער זאָל ניט וויסען, וואָרום א „טאַטענ'ס א קינד“ וואָלט געקאָנט האָבען א מיאוס'ען פסק פאַר אזא חבר'ען זיך מיט א סעכינ'ס א יונגעל און א גנב דערצו.

עס איז אָבער געווען א באַזונדער מין זיסקייט אין דעם חבר'ען זיך דוקא מיט אזא יונגעל, מיט וועלכען מע קאן זיך באַגעגענען נאָר פאַרנאַכטליך, בין מנחה למעריב, רעדען א פאַר ווערטער, מאַכען א פאַר קונצען, זיך לאָזען לויפען ביידע אַראָפּ א באַרג, וכדומה. עס איז געווען א באַזונדער פאַרגעניגען אַרייַן-רוקען איהם אין האַנט אַריין, אַז קיינער זעהט ניט, אַמאָל א גראַשען, אַמאָל א צוקערקע און אַמאָל גלאַט א שטיקעל ברויט — גערגעלע האָט אַלסדינג גענומען בשמחה רבה, חלילה ניט ווי א גרענעלע האָט געזאָגט קיין דאַנק אפילו, נאָר צוגענומען מיט בייַדע הענט, ווי א חוב, וואָס קומט איהם, און געהייסען זיך פרענגען מאָרגען נאָך א מאָל, געגעבען עצות, ווי אזוי מע זאָל פון זיינעטוועגען „קריגען“, דאָס הייסט, מחילה, גנב'ענען. נישט אויפ'ן גראַבען אַרט חלילה, נאָר איידעל. למשל, דער אייגענער גערגעלע האָט אויסגעלעהרענט זיינע חברים, און דוקא אין א גאָר קורצער צייט, ווי אזוי מע קאן קריגען אומזיסט עפעל אין מאַרק, אָדער באַרען. מע מיינט נישט פון פרעמדע גערטנער, חלילה. וואָרום וואָס פאַר א טאַטענ'ס א קינד וועט זיך עס איינשטעלען אַריבערקריכען, ווי א גוי, איבער א פלוּיט, אַרייַנשפּרינגען אין א פרעמדען גאָרטען, וואו עס געפינט זיך א שומר, וואָס קאן ברעכען א בייז, און א הונט אויף א קייט, וואָס קאן דורס זיין א מענטשען? קריגען אומזיסט עפעל וויפיעל מע וויל האָט זיי גערגעלע-גנב אויסגעלעהרענט נאָר שפּיעלענדיג זיך, און אפילו נישט עובר צו

זיין אויפ'ן לאו פון „לא תגנוב". ווי אזוי איז דאָס מעגליך? אָט וועט איהר האָרען — און זאָגט איהר, אויב דאָס הייסט נע'ננב'עט.

זומער-לעבען. נאָר-וואָס אויפגעקומען עפעל און באַרען. שוין פאַרנאָכטליך. ווייבער זיצען נאָך, אויסגעלעגט מיט זייער סחורה אויף די טישלעך, אָדער נאָר אויף דער ערד, רעדען פונ'ם גערע-טעניש, וואָס היינטיגס יאָהר איז אויף אויבסטען, פון דעם, וואָס קיין רעגען געהט ניט, און אז עס געהט ניט קיין רעגען, איז אַ שטויב, און אז ס'איז אַ שטויב, איז דאָ אַ סך פליי... די מאַנען פון די ווייבער זענען אין בית-מדרש, האַפען-אַרין אַ מנחה-מערוב. דעמאָלט איז די בעסטע צייט. דעמאָלט לאָזען זיך ווייסע-חברה-ניקעס אויף דער אַרבייט — צו קריגען אומזיסטע עפעל. חברה געהען באַרויס און אלע אָנגעוואָפענט מיט שטעקלעך, און אויף די שטעקלעך טשוועקלעך, אויסגעבויגען ווי האַטשקעלעך, און מע לאָזט זיך לויפען — דאָס ווערט אָנגערופען „פאָטשט". איינער איז דאָס פערד, און די איבעריגע זענען פאַרשויןדלעך, וואָס האַלטען איהם ביי'ם צוימעל, טרייבען איהם, הוקען-אונטער און פייפען און שרייען: „פאָשאָל!" און אַקוראַט אז עס קומט צו דער קופע עפעלעך אָדער באַרלעך, טהוט גערגעלע אַ קאָמאָדע: „פאָלסי דאָלאַי!" — טהוען חברה אַ שאַר מיט די האַטשקעוואַטע שטעקלעך, און מחמת דער שטויב איז פונ'ם לויפען זעהר גרויס, באַמערקט מען ניט, ווי עס קאָטשען זיך עטליכע אָנגעהאַפטע עפעלעך אָדער באַרלעך. אָפגעלאָפען אַ ביסעל, ציהט זיך גערגעלע אויס, און נאָך איהם — די ווייסע-חברה-ניקעס, אויף דער ערד און מע נעמט זיך צום „רויב", צו די אָנגעהאַפטע עפעלעך. מע שטופט ווער אין די קעשענעס, ווער גלייך אין מויל אַרין — חי געלעבט! ס'איז ניט אזוי זיס די גנבה, ס'איז ניט אזוי אָנגעלעגט די עפעלעך, ווי ס'איז נלאָס פרייליך!

גערגעלע איז איבערהויפט אַ פרייליכער יונג, האָטש ווער עס האָט גאָט אין האַרצען — דער לעגט אין איהם אַרין וויפיעל ער

ווייל. איין אָרעם יונגעל און אַ יתום — ווער וועט זיך פאַר איהם אָננעמען? און דערצו נאָך אַ גנב! נאָמע דער שמש פון בית-מדרש האָט איהם געהאַפּט איינמאַל מיט אַ פרעמדען סידור, און רודע-בתיא, וואָס באַסט ביינעל און בלינעס, האָט ביי איהם אויס-געטרייסעלט אַ האַלבען קאָרוש פון בוזעם — אַזעלכען איז אַ מצוה צו ברעכען די ביינער! דערצו האָט ער אַ מויל — ספּנת-נפשות! אויף אַלעמען האָט ער אייך איין אנדער חסרון, און אויף יעדען — אַ צונעמעניש, און ווייל אַליין איז ער הפּקר און איינצושטעלען האָט ער נישט וואָס, האָט ער ליעב איטליכען באַזונדער אונטער-שטעלען זיין באַרוויסען פּוס, ווי אַ קאָטשערע, אזוי אז יענער זאָל זיך אויסציהען ווי לאַנג ער איז — מעג עס זיין דער רב אַליין, די רביצין אָדער די שוּחט'קע — פּוץ אין דער ערד אַריין! דאָס איז דעם קליינעם שלום'ען שטאַרק געפּעלען, און מיט דער צייט האָט ער איהם אזוי ליעב געקריגען, אז ער האָט איהם געטראָגען גאַנצע שטיקער ברויט פון דער שוּחט'קע'ס טיש אין קעשענע, מחילה בגנבה, און אַמאָל טאַקי אַוועקגע'לסח'ענט פון דער צוקער-פּושקע אַ שטיקעל צוקער אויך. ער האָט ליעב געהאַט צוקער. מעהר פון אַלץ האָט אָבער גערגעלע ליעב געהאַט אַ ציגאַר-טיטון, אויסגעגאַנגען נאָך אַ פאַפּיראַסעל! נאָר וואו קריגט מען אזא זאַך, אז דער רבי איז קראַנק און רויכערט ניט, און דער טאַטע איז ניטאָ? האָט איהם גערגעלע געגעבען איין עצה, ער זאָל זיך אָפּטער אַ ביסעל אַריינחאַפּען צום פעטער ניסלען — יענער רויכערט דאָך „פּערווע דיובעק“!

דאָס איז געווען אַ וואוילע עצה. דער פעטער ניסעל האָט געהאַט אַ ברייטע האַנט. די פּושקע טיטון איז ביי איהם גע-שטאַנען אָפּען, פראַנק און פריי, אויפ'ן געזימס, אונטער'ן שפיגעל. אהין האָט זיך דער קליינער שלום אָנגעהויבען אָפּטליך אַריינחאַפּען, אַריינשטעקען די יד, אָננעמען אַ פּולע זשמעני דיובעק און אַריין אין די הויזענקעשענעס. באַדאַרף זיך טרעפּען, מעשה שט, אז די מוהמע האָדעל דערזעהט עס (און דוקא זי דאַרף דערזעהען, ניט

קין אנדערער!). דאָ האָט זיך אַראָפּגעלאָזט דער הימעל אויף דער ערד. עס וועלט! ס'איז נאָר ניט געווען אזא שטראָף, וואָס דער קליינער פארברעכער זאָל דאָס ניט האָבען פארדיענט. אַרבע מיתות בית-דין! עס האָט זיך איהם אויסגעדראַכט, אז וואָס שטרענגער און וואָס גיכער דער פסק זאָל שוין זיין, וואָלט געווען בעסער. האָט נאָט געטהאָן א נס. עס האָט זיך געטראָפּען א גליק, וואָס איז געווען, אייגענטליך, איין אומגליק, א גרויסער אומגליק: מען איז געקומען צו לויפּען פלוצים צום פעטער ניסלען, אז ער זאָל געהן וואָס גיכער, וואָרום משה דער שוחט איז פארביי, די גאנצע שטאָרט איז דאָרט, ער גוסס'ט שוין...

דאָס איז געווען פאר'ן קליינעם פארברעכער א נייער קלאָפּ, אפשר נאָך א גרעסערער פונ'ם ערשטען. קין אנדער רבין האָבען די תלמידים אזוי ניט ליעב געהאַט, ווי אָט דעם רבין. דאָס איז געווען עפּים א מלאַך, ניט קיין רבי! ערשט דעמאָלט, ווען חברה נושאי-המטה האָבען איהם, איין איבערגעדעקטען מיט שוואַרצען, געגעבען א האַפּ אויף די פלייצעס און א טראַג-אוועק אויפ'ן הייליגען אָרט און די גאנצע שטאָרט איז נאָכגעגאנגען נאָך דער לוייה, האָבען נחום וועוויק'ס קינדער זיך דערמאָנט, וואָס פאַר א בריליאַנטענער רבי דאָס איז געווען, און ווי ווייט זיי האָבען נישט געוואוסט איהם צו שאַנעווען — און א קוואַל פון טרערען האָט זיך אויפגעפּענט ביי זיי. נאָך איין אייגענעם ברודער באַדאָרף מען אזוי ניט וויינען, ווי די האָבען געוויינט נאָך זייער יונגען רבין, משה דעם שוחט.

מעהר פון אַלע און וואַרעמער פון אַלע האָט געוויינט שלום. דער האָט זיך געפיהלט קעגען איהם א פארזינדיגטער, א חוטא גמור. ערשטענס, האָט איהם דער רבי געהאַלטען פאר'ן בעסטען און פאר'ן עהרליכסטען, צום סוף האָט ער זעלטען געוואוסט דאָנערשטאָג דאָס לייענען. ער האָט זיך נאָר געמאַכט, אז ער ווייסט, געשאַקעלט זיך און געזונגען און געדריעהט מיט דער האַנט — אָפּגענאָרט, אָפּגענאָרט, אָפּגענאָרט! היינט וויפיעל מאָל

הָאָט ער אײַפֿערגעהיפֿט העכער האַלב דאווענען! און טאָקי גלאַט
 נײַט געדאווענט נײַט קײן מנחה, נײַט קײן מעריב, נאָר אַרומגעלאָפֿען
 מיט גערגעלע־גנב, גערייצט דעם גלח'ס הינט דורך די גראַטעס,
 אָדער גע'גנב'עט עפעלעך אין מאַרק. דאָ, אויף דער וועלט,
 האָט דאָס דער רבי נײַט געוואוסט, ער וואָלט זיך עס גאָר אויף איהם
 נישט געגלויבט. אָבער דאָרט, אויף יענער וועלט, וואו ער
 ווייסט שוין אַלץ, אַלץ, אַלץ?...

מאיר-וועלדוועל בעל-עגלה מיט זיינע „סוסים“

דער פעטער ניסעל — מיט ווייסע-חברה/ניקעס א ווייסע-חברה/ניק. —
מאיר-וועלדוועל'ס בויד מיט די דריי סוסים: „מאורדיק“, „טענצער“
און די „יחסנ'טע“. — דער בעל-עגלה דערצעהלט זיין ביאגראפיע.

סוף זומער (אין דרויסען איז נאך געווען רעכט ווארעם, נאך
געשמעקט האָט שוין מיט ראש-חודש אלול) איז אָנגעקומען אַ בויד.
מיט דריי פערד פון דער גרויסער שטאָדט, פון פערעיאסלאָוו. צו-
געפאָהרען צום פעטער ניסעל'ס שטוב, האָט דער בעל-עגלה, אַ
באַרערעווידיגער איד מיט'ן נאָמען מאיר-וועלדוועל, זיך צעשפילעט
און אַרויסבאַקומען ערניץ פון אַ ווייטער קעשענע אַ בריוועל, גע-
שריבען פון נחום וועוויק'ס צו זיין ברודער ניסעל ראַבינאָוויטש.
אין בריוועל איז געשטאַנען, אַז מע שיקט נאָך די קינדער, ערשטענס,
אַ פוהר, צווייטענס, דריי פאָר שטיוועלעך, און, דריטענס, עסענ-
וואָרג: סיכלעך, האַרטע אייער און באָרען — דאָס איז „צידה
לדרך“ אויף צוויי טעג. און חוץ לזה, עקסטערע פון דער באַבע.
מינדי, אַ וואַרעמע קאָלדרע מיט איין אַלטען שאַל אויף איינצוהילען
די קינדער, טאָמער ווערט חלילה קאַלט, אָדער עס געהט אַ רעגען.
דעם בעל-עגלה האָט מען אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל, למען השם, אויפ-
זעצען די קינדער אויפ'ן אנדערען טאָג אין דער פריה באַלד נאָכ'ן
דאוונען, און אַז נעכטיגען זאָל ער מיט זיי אין באַרישפאָלי, וועלען
זיי קאָנען קומען, אַם ירצה השם, אויפ'ן אנדערען טאָג אַרום מנחה-
צייט אַהיים, קיין פערעיאסלאָוו.

וואו נעמט מען פארב אויף צו באשרייבען די שמחה פון נחום וועוויק'ס קינדער, אז מע האָט זיי איבערגעגעבען דעם אינהאַלט פון דעם דאָזיגען בריעף טאָסי אינאיינעם מיט דריי פאָר שטיי וועלעך? אויף וואָס זאָל מען זיך פריהער פרעהען: אויף די נייע שטיוועלעך? אָדער אויף דעם, וואָס מע וועט צוויי טעג נאָכאַנאַנד פאָהרען אין אַ בויד מיט דריי פערד, צי אויף דעם, וואָס מע וועט איבערמאָרגען אויף דער נאכט שוין זיין אין דער גרויסער שטאָדט, אין פערעיאַסלאָוו?

— קומט אַהער, שקצים, עכברושים, ווייסע חברה'ניקעס, זעצט אייך קאַרשט אוועקעט און מעסט־אָן אָט די שטיוועלעך! — אזוי האָט געקאָמאַנדעוועט דער פעטער ניסעל, געשענקט אַלע דריי צו שנעל, וועמען אין נאָז אַריין און וועמען אין אַיין אויהער. דער פעטער ניסעל האָט ליעב געהאַט קינדער: אייגענע, פרעמדע — אַלץ איינס, און דעריבער איז באַקומען פון איהם אַ שנעל געווען ניט קיין שטראָף, נאָר אַ פאַרגעניגען, עס האָט גע־מעגט אפילו שמאַרצען דערנאָך אַ האַלבע שעה פסדר. פון דעם, וואָס מע האָט ליעב, איז אַ פאַטש אויך אַ מתנה. און ליעב האָבען איהם די קינדער געהאַט דערפאַר שוין אַליין, וואָס ער איז געווען פֿמעט דער איינציגער אין דער משפּחה, וואָס האָט קיינמאָל קיינעם ניט געשטראָפּט, קיין מוסר נישט געזאָגט און נישט אַכטונג גע־געבען, ווי אַנדערע, מע זאָל לערנען אָדער דאוונען. אַדרבה, מיט קינדער קונדסים איז ער אַליין אויך געווען אַ קונדס, ליעב געהאַט אַ לאַך צו טהון און אַ שטיף טהון, אינאיינעם מיט זיי אַריינלאָזען אַ רעכטע פאָרציע שמעק־טאָבעקע אין נאָז אַריין אַיין אַלטען אידען, וואָס איז אַנשלאָפען געוואָרען, זיצענדיג אין בית־המדרש, און ווינטשעווען איהם נאָכדעם „צו געזונט“, אז יענער האָט זיך אויפ־געחאַפּט מיט אַ ניסעריי און מיט אַ הוסטעריי. און ווער שמועסט שמחת־תורה — דעמאָלט איז ער געווען מעהר ווייסער־חברה'ניק פון אַלע ווייסער־חברה'ניקעס; ער אַליין האָט אָנגעטרונקען גדליה דעם שכור מיט בראָנפֿען און געהאַלפֿען די קינדער, זיי זאָלען

בינרען גרליה'ן הענט און פיס, ווי א באראן, פארשליסען איהם אין קאמער און דארטען צוקרעמפעווען זיין האנט דורך א לאנגען שטריק צום סוואַלעק מיט א גלאַקס, אזוי, אז ער וועט זיך אויס-ניכטערען און וועט וועלען אויפשטעהן, זאָל ער ניט ווילענדיג אָנ-הויבען קלינגען, ווי אויף א שרפה, און די גאנצע שטאָרט זאָל זיך צונויפלויען מיט א ליאָרם און א געפילדער: „ווער ברענט?"...

פון דעם איז צו פארשטעהן, ווי שווער ס'איז געווען מיט אזא פעטער זיך צעשיידען! ביי'ם געזעגענען זיך האָט ער די חברה געטרייבט מיט ווערטער און מיט א זעץ אין די פלייצעס: „נישקשה, ניטשעוואָ, מיר'ן זיך נאָך זעהען! איך וועל דאָ אויך לאַנג נישט פארבלייבען!"... אזוי ווי דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט — ווי דער לעזער ווייסט שוין פון די פריהעריגע באשרייבונגען.

אָנגעטהאָן די נייע שטיוועלעך און געפיהלט זיך אין זיי מחיה'דיג גוט, ווי אויסגעוואַכסען, האָבען חברה קורס-פל באַקאנט זיך מיט דער בויד, מיט אַלע דריי פערדלעך און מיט'ן בעל-עגלה, וואָס וועט זיי פיהרען פון דאָנען אין דער גרויסער שטאָרט אַרײַן.

די בויד — א בויד ווי אַלע בוידען, אויבען מיט א גרויען געלאַטעמען דעקטוך, גוט אויסגעבעט מיט היי און מיט ראָגאָזשעס, דאכט זיך, ווייך, דארף זיין א תענוג צו זיצען. דעם „תענוג" זענען חברה געוואוירע געוואָרען נאָכדעם, אויפ'ן אַנדערען טאָג פון דער נסיעה, אז זיי האָבען שוין נישט געפיהלט איין ביין א גאנצען. דאָס איז די בויד. און די פערדלעך — זיי פארדיענען באשריבען צו ווערען האַטש אין קורצע ווערטער, נאָר יעדעס פערדעל באַזונדער, וואָרום די דריי פערדלעך (ביי מאיר-וועלוועל בעל-עגלה האָבען זיי געהייסען „סוסים") האָבען זיך אזוי אָנ-געקעהרט איינס מיט דאָס אַנדערע, אזוי ווי עס קעהרט זיך אָן, למשל, א שטרויענער דאָך מיט א פדיון-הפן. דאָס איז געווען א אידישע טראַדיציע.

מיר הויבען אָן פונ'ם מיטעלסטען, פונ'ם „קאַרענאַי“. ביי מאיר-וועלדעל דעם בעל-עגלה האָט ער געהייסען מיט'ן נאָמען „מאָרדריק“. פאַר וואָס מאָרדריק? ווייסט מען ניט. אפשר דער פאַר, ווייל מאָרדריק נעמט זיך פונ'ם וואָרט מאָרדריי, און מאָרדריי איז די טייטש חכם, האָטש קיין גרויסער חכם, דאַרף מען זאָגען דעם אמת, איז דער דאָזיגער מאָרדריק נישט געווען. ער איז נאָר געווען אָנגעשטאַפּט מיט יאָהרען — דאָס יאָ. דאָס האָט מען געקאָנט אַרויסזעהען פון זיין אַלטער מאָרדע מיט די רינענדיגע אויגען און פון זיין אויסגעטריפעטען עק און פון די הויכע ביינער, וואָס האָבען אַרויסגעסטאַרטשעט פון זיין אַמאָליגען ברייטען הינטערטען. און פון דעסטוועגען, נישט קוקענדיג אויף זיין אַלטער, איז דער גאַנצער וואָגען מיט דער גאַנצער משא געלעגען כמעט נאָר אויף איהם, מחמת יענע, די צוויי „פריסטיאָזשנע“, האָבען זיך נאָר געמאַכט ווי זיי שלעפען.

די דאָזיגע צוויי „סוסים“ האָבען אויך געהאַט נעמען. איינעם האָט מען גערופען מיט'ן נאָמען „טענצער“, ווייל דער גאַנג זיינער איז געווען מיט אַ טענצעל. ער האָט געהאַלטען אין איין טאַנצען. אַלע פיער פיס האָבען ביי איהם געטאַנצט, נאָר יעדער פוס האָט געטאַנצט באַזונדער. זיי האָבען זיך ניט אויפגעערעט. און דער-פאַר איז פון זיין טאַנצען קיין גוטס נישט אַרויסגעקומען. ער האָט נאָר געשטעהרט מאָרדריקען — איז איינס; און וויעדער האָט ער אַזוי געטרייסעלט דעם וואָגען, אז ס'האָט אַרויסגעטרייסעלט די נשמה. מאָהלט אײך, מאיר-וועלדעל האָט זיך מיט איהם אָפּ-גערעכענט: „וועסט ביי מיר טאַנצען!“ — האָט ער איהם געזאָגט און איינגעטייטשט אַ מאָל מיט דער בייטש און אַ מאָל מיט'ן שטעקעל פון דער בייטש. דעם גאַנצען וועג האָט ער איהם גע-האַלטען אין איין שלאָגען, געלעהרענט מיט איהם בלס. דאָס האָט אָבער ווינציג-וואָס געהאַלפּען. טענצער איז ניט נתפעל געוואָרען און ניט אויפגעהערט צו טאַנצען. אַדרבה, אז מע האָט איהם גוט דערלאָנגט, איז נאָך געווען ערגער: ער האָט אָפּגעענטפערט מיט

ביידע הינטערשטע פיס, ווי איינער רעדט: „אז דו ווילסט, נא דיר!“... אין וואכס איז ער געווען א קליינער, א סך קלענער פון מאורדיקען, נאך א מאָרדע האָט ער געהאַט א סך א קליינערע פון מאורדיקען. נאָר קיין ערך ניט. ס'איז מעגליך, אז מאיר-וועלוועל האָט ניט מגזם געווען דערמיט, וואָס ער האָט זיך באַ-ריהמט, אז טענצער איז געווען אַמאָל נאָר פון די „געווייבענע סוסים“, נאָר ווייל ער איז פון א גוט אויג געחאַפט געוואָרען אויף די רגלים און מע האָט מיט איהם גאָרנישט געקאָנט מאַכען, איז ער אַריינגעפאַלען צו איהם אין די הענט אַריין און ער לעהרענט מיט איהם פון דעמאָלט אָן בלס.

דערפאַר האָט מאיר-וועלוועל דעם דריטען סוס געלאָזט צורוה, זעלטען, פון יוצא וועגען, דערלאָנגט א שמיצעל. געווען איז דאָס א שקאַפּקע, א נידעריגע און א גראַבע, מיט מאַכנאַטע פיס, און געהייסען האָט זי ביי איהם די „יחסנ'טע“, דערפאַר, וואָס זי קומט אַרויס פון א גרויסען יחוס: זי איז געווען אַמאָל — אזוי האָט דערצעהלט מאיר-וועלוועל, פאָהרענדיג אין וועג, — א גלח'ס א פערד. ווי קומט זי צו איהם? איז דערינען א גאַנצע מעשה, וואָס מע קאָן זי ניט איבערדערצעהלען מיט אַלע פישטשעווקעס: ערשטענס, איז דאָס שוין זעהר לאַנג — ווי קאָן מען זיך אָנגעדענקען? און, צווייטענס, האָט זיך די מעשה נאָך דעמאָלט ביי מאיר-וועלוועלען ניט געקלעפט אַקוראַט. עס געדענקט זיך נאָר, אז די יחסנ'טע איז געווען, ווי מאיר-וועלוועל דערצעהלט מיט א שמיכעל, א גע'גנב'עטע. דאָס הייסט, נישט ער, חלילה, האָט זי גע'גנב'עט; גע'גנב'עט האָבען אַנדערע, נאָר ער האָט זי אַוועק-געקויפט בחצי-יחנם, און בעת ער האָט זי געקויפט, האָט ער ניט אָנגעהויבען צו וויסען, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין צער און פון קיין דלות, אז זי איז א גע'גנב'עטע, וואָרום ווען ער זאָל וויסען, אז זי איז א גע'גנב'עטע, און נאָך ביי א גלח דערצו, וואָלט ער זיך ניט צוגעריהרט צו איהר, מע זאָל איהם אָפּגילטען (דערביי מאַכט שוין מאיר-וועלוועל אַיין ערנסטע מינע), טאָקי ממש אָפּגילטען!

נישט מחמת ער איז אזא צדיק אין א פעלץ און האָט מורא זיך צוריהרען צו א גע'גנב'עט פערד. וואָס געהט איהם אָן, אז יענער איז א גנב? ביזט דו א גנב, וועט מען דיך שמייסען אויף יענער וועלט. נאָר ער וואָלט זי נישט געקויפט איבער איין אנדער זאך. ער האָט פיינט פאָליציע, אזוי ווי חזיר. ער וויל נישט האָבען קיין שום „דאָטשיניעניעס“ מיט פאָליציע! והראיה, ער האָט אמאָל געהאַט אויף זיך א פעקעל, איין אומגליק, א בלבול. שונאים בעל־עגלות האָבען איהם אונטערגעשטעלט א פיסעל, יאנקעל בולגאַטש, א רוח אין זיין קוטשמע!...

און דאָ געהט־אָוועק ביי מאיר־וועלווען א זייטיגע מעשה, און נאָך א מעשה, און נאָך א מעשה, און פון די אלע מעשיות האָט מען געקאָנט שטאַרק חושד זיין, אז מאיר־וועלוועל האָט שטאַרקע „דאָטשיניעניעס“ מיט פערד־גנבים און מיט פאָליציע...

דערפאר האָט ער אָבער געהאַט א מעלה — ער איז געווען, ווי מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, א באַרעדעוודיגער און האָט מיט זיינע נייען מאָס רעד זעהר גוט אונטערגעהאַלטען די יונגע פארשוינדלעך דעם גאנצען וועג פון וואָראָנקאָ קיין באַרישפאָלי און פון באַרישפאָלי קיין פערעיאַסלאָוו — דאָס מויל האָט זיך איהם ניט צוגעמאַכט אויף קיין מינוט אפילו. אלסדינג זענען פון איהם די סינדער געוואוירע געוואָרען, פון זינט ער איז געווען א יונגעל א שמייסער ביי יאנקעל בולגאַטש, און דערנאָך, ווי אזוי ער האָט חתונה געהאַט און אליין געוואָרען פאר זיך א בעל־עגלה, האָט איהם יאנקעל בולגאַטש גע'רודפ'ט, געגראָבען, נאָר ער האָט איהם אין דער ערד! און פון זיין ווייב האָט ער דערצעהלט, ווי אזוי זי איז געווען אמאָל א מיידעל, און דוקא א שענע, א קראַסאָוויצע! און ווי אזוי ער איז געווען נאָך איהר די פפרה! שיער־שיער ניט איינגענומען א מיתה־משונה — אזא קראַסאָוויצע איז דאָס געווען! היינט, ווען ער ווערט צוריק א בחור, וואָלט ער אפילו ניט געוואָלט קוקען אויף איהר, נאָר דעמאָלט איז ער נאָך געווען א „יאט“...

דאָס וואָרט „יאט“ האָבען חברה נישט רעכט פארשטאנען ; נאָר אז מאיר-וועלוועל האָט גענומען דערצעהלען אין זיין ווייטער-דינער ביאָגראַפיע, ווי אזוי זיין ווייב האָט איהם קאָנגער אַ יאָהר נאָך דער חתונה געבוירען אַ יאטעל, און שפעטער מיט אַ יאָהר נאָך אַ יאטעל, און נאָך אַ יאטעל, און נאָך אַ יאטעל — האָבען זיך חברה אָנגעשטויסען וואָס דאָס איז.

געענדיגט דערצעהלען זיין אייגענע געשיכטע, איז מאיר-וועלוועל בעל-עגלה אַריבער צו דער געשיכטע פון יאנקעל בולגאטש און פון אַנדערע בעל-עגלות, אָנגערופען אַלעמען ביי די נעמען און באַקאנט געמאַכט, וויפיעל און וואָסערע פערד יעדער האָט, ווער עס האָט פערד, טאָקי „סוסים“, און ווער עס האָט „פגירות, נבלות, פעל“.

פון בעל-עגלות איז מאיר-וועלוועל אַריבער אויף פערד-הענדלער און אויף ציגיינערס און אויף גנבים און אויף „נביאים“. דער חילוק פון אַ גנב פון אַ נביא איז דער — אזוי האָט מאיר-וועלוועל געגעבען צו פארשטעהן : — וואָס דער גנב פיהרט-אַרויס דעם סוס פון שטאַל, און דער „נביא“ — דער טרעפט און ווייזט אָן, וואו דער סוס געפינט זיך. דעריבער מוז מען מיט די נביאים שלאָגען בלאַט נאָך מעהר ווי מיט די גנבים... נין, די קינדער וועלען דאָס אין צוויי יאָהר נישט געוואוירע ווערען, וואָס זיי זענען געוואוירע געוואָרען פון מאיר-וועלעל בעל-עגלה אין די צוויי טעג פון זייער נסיעה.

אַצינד, אז מיר זענען שוין באַקאנט מיט'ן בעל-עגלה, מיט זיין בויד און מיט זיינע דריי סוסים, מעגען מיר זיך אומסעהרען אויף אַ קורצע וויילע צוריק קיין וואָראָנקאָ און דערצעהלען, ווי אזוי דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע האָט זיך אָפגעזעגענט מיט זיין שטערטעלע, איידער ער האָט דאָס פאַרלאָזען אויף שטענדיג.

זיי געזונט, וואָראַנקאַ!

**דער העלד געזעגענט זיך אפ מיט זיין שמערטעלעך. — ער שווערמט
העגען אווער. — ער איז גרייט אוועקצושענקען גערנעלען זיינע אלטע
שיד. — א נארישער אינצידענט מיט „פרומע די פויד“.**

וויפיעל דאָס שמערטעל האָט זיך ניט צוגעגעסען, וויפיעל די
מענטשען זענען ניט נמאס געוואָרען, און וויפיעל פינעלע שימעלע'ס
האָט אין זיין צייט ניט געמאַכט עס צו קליינגעלעך, האָט וואָראַנקאַ
פאַר'ן אוועקפאָהר פון נחום וועוויק'ס סינדער אין דער גרויסער
שטאָרט אַריין צוריק באַקומען ביי זיי אין די אויגען דעם אַמאָליגען
חן מיט'ן אַמאָליגען גלאַנץ, און עס האָט באַמט האַרצעדיג באַנג
געטהאָן מיט דעם זיך צו שיידען.

גלייך ווי מיט עפּיס אַ לעבעדיגער זאַך, גלייך ווי מיט אַ
ליעבען און געטרייען חבר — אזוי האָט זיך שלום נחום וועוויק'ס
געזעגענט מיט'ן שמערטעל, אָנגעהויבען פון דעם הויף מיט'ן גאָרטען
און מיט איטליכס בוימעלע, וואָס האָבען שוין איצטער געהערט
צו איין אנדערען, און אויסגעלאָזט מיט'ן באַרג, וואָס אויף יענער
זייט בית-המדרש, און מיט דער „לעוואַדע“, וואָס אויף יענער
זייט שטאָרט, — די ערטער, וואו ער האָט פאַרבראַכט מיט זיינע
פעסטע חברים, רעכענענדיג פון דעם ערשטען, פון שמואליס דעם
יתום, ביז'ן לעצטען — ביז גערנעלע-גנב.

גאָנץ באַזונדער האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אויף יענעם אָרט,
וואו עס איז געלעגען, ווערליג שמואליס האָט געוואוסט במאָט

פאר געוויס, באהאלטען דער אוצר; ווי א פאר'פשוט'טער איז ער געשטאנען איינער אליין אין א הייליגער שטילקייט, און א גאנצע רייע פון מחשבות האָבען זיך דורכגעטראָגען אין זיין קאָפּ: וואָס וועט זיין מיט'ן דאָזיגען אוצר, טאָמער חס ושלום געפינט איהם א גוי, ניט קיין איד?... און צי איז דאָס מעגליך, אז א גוי זאָל איהם געפינען? — דאָס קאָן וויסען נאָר אזא מענטש, ווי זיין חבר שמואל'ס... וואו קאָן זיין איצטער שמואל'ס? צי וועט ער זיך באַגעגענען אַמאָל מיט שמואל'ס? און וואָס וועט זיין, אויב זיי וועלען זיך באַגעגענען? — אז זיי וועלען זיך באַגעגענען ערגיטוואו, איז דאָס ערשטע וועלען זיי מסתמא ביידע קומען צו פאָהרען אַהער אויף א קורצע צייט, ביידע אינאיינעם, באַקוקען נאָך אַ מאָל די אַלע ערטער, וואו זיי האָבען אינאיינעם פאַרבראַכט זייערע בעסטע יונגעלשע יאָהרען. און דערנאָך וועלען זיי זיך אַ נעם טהון צום אוצר אויף אַלע פּליס: פריהער וועט איינער פאַסטען תעניתים, דערנאָך דער אַנדערער, און אז זיי וועלען פאַרטיג ווערען מיט די תעניתים און מיט'ן תהלים-זאָגען, וועלען זיי נעמען זוכען דעם אוצר. און אז זיי וועלען געפינען דעם אוצר, וועלען זיי זיך מיט איהם צעטיילען אויף דער האַלב, חלק בחלק — און אַך! סאַראַ יום-טוב דאָס וועט זיין! דעם גרעסטען חלק, פאַר-שטעהט זיך, וועט באַקומען דער טאַטע, נחום וועוויק'ס. דערנאָך דער פעטער ניסעל — אויך אַ היבשען חלק. דערנאָך דער פעטער פּיני און די איבעריגע קרובים פון דער משפּחה. נאָר אַ גרויסער טייל פונ'ם אוצר וועט אַריינפאַלען טאַק די גופא, צו די וואָראָג-קאָווער אידען. משה דעם שוחט'ס ווייב, די אַלמנה נעבאָך — איהר דאַרף מען געבען אזוי פיעל, אז זי זאָל ניט רעדען פון חתונה האָבען נאָך אַ מאָל און זאָל פאַרשפּאַרען זיך שלעפען קיין חוואַסטעוו צו איהרע אַרעמע קרובים, וואָס האָבען אַליין קוים אַ טאָג איבער-צוקומען. די צוויי גבאי'טעס, „פרומע די מויד" און „פייגעלע-אַשמדאי", האָטש זיי האָבען דאָס נישט פאַרדיענט, וועלען אויך פון דעסוועגען באַקומען אזוי פיעל, וואָס זייערע מאַנען האָבען

עס אפילו אין הלום ניט געזעהען. די אלטע רודע-בתיא, וואָס באַקט בייגעל, בלינעס און קאָרוזשעס און האַלט-אויס מיט איהרע געשוואָלענע הענט אַ גאַנצע משפּחה, וואָלט שוין געמענט אויף דער עלטער, נישקשה, זיך אַ ביסעל אַפּרוּהען. און מלך דער שמש, און גדליה דער שפור — פאַר וואָס זאָל מען זיי דורכלאָזען? צי, אַשטייגער, שמואל-אלי דער חזן קלאָגט זיך, אַז ס'איז איהם דאָ ענג, ער האָט אַ קול און וואָלט געקאָנט זינגען אַ סך בעסער פון די גרעסטע חזנים אין דער וועלט, ווען ער זאָל האָבען נאָמען — באַדאַרף מען זעהען, אַז ער זאָל האָבען נאָמען. בלייבט-איבער איצטער נאָר איין גערגעלע-גנב. וואָס טהוט מען מיט דעם יונג, אַז ער זאָל ווערען אויס גנב? קודם דאַרף מען זעהען, אַז זיין מאַמע זאָל ווערען אויס קעכין, און זיין שטיפטאָמען דעם העקער באַדאַרף מען קויפען אַ שטוב איין אייגענע, און געלט באַדאַרף מען איהם אָנשיטען פולע קעשענעס, און זאָגען איהם בפירוש, אַז דאָס איז ניט צוליעב איהם, נאָר צוליעב זיין שטיפזון גערגעלע — ער זאָל איהם אויפהערען צו שלאָגען און צו רופען גנב...

ביי די געדאַנקען וואַכסט-אויס גערגעלע-גנב! אַ באַרוויסער, ווי אלע מאָל, און איין אַפּגעריסענער.

— ווי קומסט דו אַהער?

— און דו?...

זיי צערעדען זיך און לאָזען זיך געהן. שלום איז איהם מודיע, אַז ער פאַהרט-אַוועק. גערגעלע ווייסט עס. ער האָט שוין גע-הערט און געזעהען אפילו די בויד מיט די דריי פערד.

— געזעהען? וואָס זאָגסט דו אויף זיי?

— אויף וועמען?

— אויף די פערד.

— וואָס זאָל איך זאָגען? פערד...

— און די בויד ווי געפעלט דיר?

— אַ בויד...

גערגעלע איז נישט אויפגעלעגט, נישט גוט געלוינט. זיין
חבר וויל איהם מאכען פרייליכער.

— דו ווייסט? איך האב נאָרוואָס פון דיר געטראַכט, ביזט
דו אָנגעקומען אַקוראַט אין מיטען...

— טאָקי? וואָס האָסט דו געטראַכט, אַשטויגער?
— איך האָב געטראַכט... איך האָב דיך אין זינען געהאט
ביים אוצר...

— ביי וואָסער אוצר?

שלום'ען ווערט שלעכט: זאָל ער איהם זאָגען, צי זאָל ער
איהם ניט זאָגען? גערגעלע פרעגט נאָך אַ מאָל: „וואָסער אוצר?“
עס העלפט נישט — מע מוז איהם זאָגען. און ער דערצעהלט
אויס וועגען אוצר. גערגעלע ווערט נייגיריג: „וואו זשע געפינט
ער זיך, דער אוצר?“ זיין חבר ווערט נאָך ערגער: זאָל ער
איהם זאָגען, צי זאָל ער איהם ניט זאָגען? אין גערגעלע'ס אויגען
צינדט זיך אַן אַ פייערעל: „וואָס האָסט דו מורא זאָגען — איך
וועל איהם אויסחאָפּען?“ ... שלום האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט
נאָר אָנגעהויבען, און ער רעדט צו איהם מיט דעם אייגענעם מאָן,
ווי פינעלע שימעלע'ס האָט אַמאָל מיט איהם גערעדט — פון
אויבען אַראָפּ.

— נאָרעלע, און אז איך וועל דיר אפילו זאָגען וואו, וועסט
דו אויך אַהין נישט קאָנען צוקומען, וואָרום מע דאַרף דערצו קאָנען
קפּלה — איז איינס; און צווייטענס, באַדאַרף מען פאַסטען
פערציג תעניתים און אויפ'ן איין-און-פערציגסטען טאָג...

— און אויפ'ן איין-און-פערציגסטען טאָג ביזט דו אַ
שוטה! — שלאָגט איהם איבער גערגעלע און חאַפּט אַ קוק אַראָפּ
אויף זיין חבר'ס שטיוועלעך. אַפנים, זיי זענען איהם געפעלען.
— נייע?

זיין חבר ווערט ווי פאַרשעמט: שפּאַגעל-נייע שטיוועלעך
אין דער צייט, ווען גערגעלע איז אַ באַרוויסער! און ער רופט זיך
אָן צו גערגעלען:

— אויב דו ווילסט, קום מיט מיר צום פעטער ניסלען, וועל איך דיר עפּים שענקען...

— עפּים שענקען? פאַר וואָס ניט? — גערנעלע איז גאָנץ צופריעדען, און ביידע מאַכען זיי גיכע טריט. געקומען אַהיים צום פעטער ניסלען, טרעפען זיי דאָרט אַ גאנצע האַליאָסטער פריינט און גוטע פריינט, וואָס האָבען דערהערט, אַז אַ פוהר איז געקומען צו פאָהרען נאָך נחום וועוויק'ס קינדער, זענען זיי דאָס געקומען זיך געזעגענען און לאָזען גריסען זייערע טאטע-מאמע גאָר פריינטליך...

צווישען דער האַליאָסטער האָבען זיך געפונען אויך די צוויי גבאי'טעס, „פרומע די מויר“ און „פייגעלע-אַשמדאי“, דערוויילע אַליין, אָהן זייערע מאַנען. שפעטער אַ ביסעל וועלען קומען די מאַנען אויך זיך צו געזעגענען און צו לאָזען גריסען. אַלע קוקען אויף די קינדער מיט רעספעקט — מענטשען פאָהרען אין אַ גרויסער שטאָדט, קיין פערעיאַסלאָוו! מע רעדט שוין צו זיי גאָר מיט איין אַנדער לשון. מע גיט זיי עצות, ווי אזוי זיי זאָלען פאָהרען און וואו זיי זאָלען זיך אָפּשטעלען אין באַרישפּאָלי. דער פעטער ניסעל שענקט זיי צו שנעל, ווי זיין שטייגער איז, און פרעגט די שקצים, אויב זיי וועלען אַמאָל צושרייבען אַ בריוועל? — אַ שאלה אַ ביסעל! זיי וועלען שרייבען אַלע וואָך, צוויי מאָל אַ וואָך, אַלע טאָג! ... שמואל-אלי דער חזן בעט, זיי זאָלען איבערגעבען פון איהם גאָר אַ באַזונדערען גרוס דעם טאטען און זאָגען, אַז זינט יענער איז אַרויסגעפאָהרען פון דאַנען, האָט ער, שמואל-אלי, נאָך איין שאַך אפילו ניט געשפּיעלט, וואָרום וואָראַנקאָ איז אַ פוסטקע! די מוחמע האָרעל איז מיט אַ מאָל געוואָרען גוט, האָטש לעג זי צו צו אַ מכה. זי האָט געזאָגט, אַז זי פארשטעהט ניט, ווי אזוי שיקט מען דאָס אַרויס קינדער הונגעריגע? און וואָס איז דאָס פאַר אַ שפּייז אין וועג אויף צוויי מעת-לעת קיכלעך, האַרטע אייער און באַרען? די קינדער וועלען דאָך אויסגעהן פון הונגער! און

זי האָט גענומען פאָסען זיי אין וועג אַרײַן וואָס זי האָט געקאָנט : שטאַלץ אין אַ קליין טעפּעלע, אַ סלאָיעקעל פאַרצוקערטען אײַנ-געמאַכטס, אַפּנים, פון פאַר-אַ-יָהרען זומער, און פּאַווידלע, נאָר אזאָ וויערע, וואָס מע קאָן דערזעהען קראָקע מיט לעמבעריג !

אין דער צײַט, וואָס די מוהמע האָרעל האָט געפאַסט אין וועג אַרײַן און די קינדער זענען געווען פאַרנומען מיט'ן געזעגענען זיך, האָט זיך דערווײַל אָפּגעשפּיעלט אַ קליינע טראַגעדיע צווישען „פרומע די מויד" און גערגעלע-גנב. פרומע האָט דערזעהען גער-געלען, האָט זי אַ סוף געגעבען אויף איהם מיט'ן בלינדען אויגעל און אַ פרעג געטהאָן ביי פייגעלע-אַשמדאי : „וואָס טהוט דאָ דער גנב ?" ... האָט גערגעלע ניט געוואַרט, ביז יענע וועט ענטפערען, און האָט פון זיין זײַט אַ פרעג געגעבען : „וואָס טהוט דאָ די בלינדע ?" ... עס וואָלט געקאָנט אַרויס דערפון אַ מיאוס'ער סקאַנדאַל, ווען שלום נעמט נישט זיין חבר גערגעלע פאַר אַ האַנט און פיהרט איהם ניט אַרויס אין הויף אַרײַן (אין אזאָ טאָג מעג מען אַלסדינג, אפילו חבר'ען זיך מיט גערגעלע-גנב).

— איך האָב געזאָגט, איכ'ל דיר עפּים שענקען אַ זאָך ? נאָ !...

און שלום נחום וועוויק'ס, צופריעדען פון זיין פילאַנטראָפיע, שטרעקט-אויס זיין חבר גערגעלע-גנב זיינע אַלטע שטיוועלעך, אַרויסגענומען פון אונטער דער פּאַלע. גערגעלע, אַפּנים, האָט זיך גערעכט אויף אײַן אַנדער מין מהנה, ניט אויף אַ פאָר אַלטע שטיוועלעך. און דערצו איז ער געווען צעקאָכט פונ'ם אינצידענט מיט'ן דער בלינדער פרומע און נישט צופריעדען מיט דעם, וואָס זיין חבר האָט פון איהם פאַרלייקענט דעם אָרט פונ'ם אוצר, און גלאַט נישט אויפגעלעגט דעם טאָג, האָט ער די שטיוועלעך ביי זיין חבר צוגענומען, נאָר ער האָט זיי פאַלד געגעבען אַ שמיס-אוועק פון זיך מיט פעס, און ער איז אַ פאַרוויסער אוועק פון הויף, זיך געלאָזט לויפּען — און איז פאַרשוואונדען געוואָרען.

.

א נאָרישער אינצידענט — נאָר וויפיעל געזונט האָט ער געקאָסט! גערגעלע'ס אַנטרונגען-ווערען האָט פאַרביטערט זיין חבר'ס געזעגענען זיך מיט'ן שטערטעלע און אָפגע'סמ'ט איהם די גאנצע זיסקייט פון דער ערשטער גרויסער שענער ווייטער נסיעה. וויפיעל ער האָט נישט געוואָלט נאָכדעם אָפטרייבען פון זיך דאָס טרויעריגע בילד פון זיין באַלעדריגטען חבר, איז עס דוקא געקראַכען איהם אין פנים אַריין, געשטאַנען פאַר די אויגען און גענאָגט דאָס האַרץ: „האָסט באַלעדריגט, באַלעדריגט אַיין אָרעמען חבר!“...

אַרויסגעפאָהרען פון מאַרק, גע'פטר'ט די קלייטען, די הייזלעך, דעם בית-עולם און, להבדיל, דעם גויישען „צווינטער“, און אַריבער-געפאָהרען דאָס בריקעל און געלאָזט הינטער זיך שוין די לעוואַדע אויך — אויס וואַראַנקאָ! דעמאָלט האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע מיט אַ מאָל דערפיהלט עפּיס אַ מאָדנע ענג-שאַפט אין האַלז, און אַ וואַרעם געפיהל פון רחמנות צום קליינעם שטערטעלע האָט איהם דורכגענומען דורך און דורך, גלייך ווי דאָס שטערטעלע וואָלט געפליבען אַ יתום... דאָס דאָזיגע געפיהל אינ-איינעם מיט'ן פאַרדראָס פון גערגעלע'ס אַנטרונגען-ווערען האָבען ווייך געמאַכט זיין האַרץ און באַנעצט זיינע אויגען. אָפגעקערעוועט דעם קאָפּ אויף אַ זייט, בכדי זיינע פרידער זאָלען עס נישט באַ-מערקען, האָט ער אָפגעווישט אַ טרער און האָט שטילערהייט זיך אָפגעזעגענט דאָס לעצטע מאָל מיט'ן שטערטעלע: „זיי געזונט, וואַראַנקאָ, זיי געזונט!“...

די נסיעה

די ריווע ביי מאיר-וועלוועל בעל-עגלה אין בויד. — פילאזאפישע
נעדאנקען. — די ערשטע סטאנציע אין וועג — בארישפאל. —
„נעזינע“ בעלי-בתים פון דער אכסניה. — א נאכטלעכער אויף דער
ערד. — דער העלד נעזענענט זיך אויף שטענדיג מיט ווארצנקא.

נאָר דער, וואָס איז אַליין אויסגעוואַפסען אין אַ קליין
שטערטעל און איז דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען אַרויסגע-
פּאָהרען פונ'ם קליינעם שטערטעל אויף גאָט'ס וועלט, יענער וועט
פאַרשטעהן און וועט מיטפיהלען דעם גליק מיט דעם פאַרגעניגען
מיט דעם רחבת-הנפש, וואָס קליינוואַרג האָט געפיהלט פון דער
דאָזיגער ערשטער אָנגעלעגטער נסיעה. די ערשטע צייט האָט מען
זיך אין בויד נאָר קיין אָרט ניט געקאָנט געפינען. האָט מען זיך
אָנגעלעהנט, ווי דער טאַטע צום סדר אויף דעם היסב-בעט, אָדער
מע האָט אַריינגעלעגט די הענט אין די קעשענעס און אויסגעצויגען
זיך אין דער לענג, אָדער מע האָט זיך נאָר אויפגעשטעלט, אָנגע-
האַלטען זיך מיט די הענט אין די רייפּען פונ'ם ביידעל. דאָס
האָט שוין מאיר-וועלוועל בעל-עגלה ניט געוואָלט ליידען. און
חאָטש ער האָט געשלאָגען מיט הברה בלאַט און אַ נאַנצען וועג
דערצעהלט זיי בעל-עגלה-מעשיות, פון דעסמוועגען האָט דאָס איהם
ניט געשאַדט מבטיח צו זיין, אַז טאָמער וועלען זיי איהם אַרויס-
רייסען אַ שטיקעל בויד, וועט ער זיי אַרויסרייסען די קישקעס.

מאיר־וועלכעל האָט דאָס אָפּגעזאָגט, אַ שמיץ גענעבען די „סוסים“ און געפאָהרען ווייטער.

ווער עס גערענקט דעם טעם פון פאָהרען דעם ערשטען מאָל, דער ווייסט, ווי אזוי דער וועג לויפט, ווי אזוי די ערד ווערט פארשוואונדען אונטער די רעדער און אונטער די פיס פון די פערד, ווי אזוי אלץ שוועבט פאר די אויגען, ווי אזוי סע שמעקט אַ פאר־שפעטיגט גרעזעל, אָדער אַ פארטשעפעטע צווייג פון איין עלענטען בוים, ווי אזוי די פרישע לופט האַפט זיך אריין דורך דער נאָז און דורך דעם האַלז אינוועניג אריין און גלעט, גלעט — אַ מחיה! און עס הויבט אייך, און עס זינגט זיך אייך — ס'איז אייך גוט אָהן איין עס און אָהן אַ שיעור! דורכגעלאָזט אלע הייזער מיט'ן בריקעל, מיט דער לעוואַדע, מיט'ן בית־עולם, פליהט איהר ווייטער און ווייטער, און איהר דערזעהט הויכע „לעבעדיגע מתים“, וואָס דרעהען מיט די הענט ארויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ, עס נעמט אַזש אָן אַ פּחד. צום סוף, אַז מע קומט צו נאָהענט, זעהט מען, אַז ס'איז נאָר ווינטמיהלען. נאָר אָט באַלד ווערען זיי אויך פאר־שוואונדען, און איהר זעהט מעהר ניט נאָר הימעל און פעלד, פעלד און הימעל, און עס גלויבט זיך אייך אַראָפּשפּרינגען פון וואָגען, אָדער בעסער אַרויספליהען פון וואָגען און אַריינשווימען אין דער דאָזיגער בלויקייט, וואָס האָט ניט קיין אָנהויב און האָט ניט קיין סוף. ניט ווילענדיג קומען געדאַנקען, ווי קליין דער מענטש איז און ווי גרויס איז דער, וואָס האָט באַשאַפּען אָט די דאָזיגע שענע גרויסע וועלט, און אַ פאַרוועגנטער פון די געדאַנקען, הויבט זיך אייך אָן צו דרימלען. נאָר אָט שניידט זיך אויס פאר די אויגען עפּיס אַ גרויסע פּוהר, מיט אַ פאַר גרויסע אָכסען מיט גרויסע הערנער, און אַ גוי, אַ באַרוויסער, מיט אַ גרויס היטעל, געהט צופּוס, און מאיר־וועלכעל גריסט זיך מיט'ן גוי האַלב אויף נויש און האַלב אויף איריש: „זראָווע, טשאַלאָוויטשע, האַרצוועהטיג אין בויך נעחיי טובי בודע, און בויכוועהטיג אוהאַלעוואו!“... דער גוי ווייסט ניט, וואָס דער איד זאָגט צו איהם, צי גוטס, צי שלעכטס,

שמעהט ער א ווילע א פארטומעלטער; דערנאך טהוט ער א מאך מיט'ן קאפ און א מורקע אונטער דער נאז א דאנק און פאָהרט ווייטער דעם גאנצען טאָג, דעם ערשטען טאָג פון דער דאָזיגער וועלוועל, וואָס האָט אפילו קיין שמייכל ניט געטהאָן, דרעהט אים דעם קאָפּ צו זיינע יונגע פארשויןדלעך: „וואָס פאַר א געלעכטער אויף אייך, ממזרים?“ א שטענע מעשה, נאָר א קורצע — ער פרענט נאָר, וואָס פאַר א געלעכטער!... און אזוי געהט עס ווייטער דעם גאנצען טאָג, דעם ערשטען טאָג פון דער דאָזיגער גליקליכער נסיעה אין סוף זומער.

די לעצטע טעג פון זומער — ווי שטען זיי זענען! די פערלער נאָכעט, ערטערווייז צעאָקערט, דאָס פרויט שוין לאַנג אַראָפּגע- נומען, נאָר וואַרניט-וואו וואַרפט זיך דורך א בלימעל, א זאָג, א קווייטעל. אין די גויישע גערטנער ליגען נאָך די קאווענעס און אַרבזעס, וואָס דאַרפֿען פאַרטיג ווערען, אויך לאַנגע טיקוועס, וואָס נעמען זיך אָן מיט זאָפּט, און די הויכע סאַניטיקעס, וואָס האָבען זיך אויסגעצויגען מיט שטאַלץ, באַווייזען זייערע געלע רייכע קוטשמעס. און די גאנצע וועלט איז נאָך פול מיט פליעגעלעך און מורעשקעס, וואָס זשומען און הודען, מיט היישעריקלעך, וואָס שפּרינגען, מיט פערהלעך און פלימערלעך, וואָס טראָגען זיך און וויעגען זיך יום-טוב'דיג אין דער לופטען. און דער ריח פון פערל פאַרטראָגט אין נאָז אַריין, און די וועלט אַרום און אַרום זעהט אים אזוי גרויס, און דער הימעל אויפֿען אזוי קיילעכיג, און צום צווייטען מאל קומט אויף די געדאַנקען, אז די מענטשען זענען צו קליין, צו קליין פאַר אַזאַ גרויסער וועלט, און אז נאָר גאָט, וואָס איז מלוא כל הארץ בברו, — ער איז אָנגעמאַסטען פאַר אַזאַ וועלט...

— קריכט אַראָפּ, ממזרים, מיר זענען שוין אין באַרישפּאַלי. דאָ געכטיגען מיר אונטער, און „מירטשעמאַרגען“ פאָהרען מיר ווייטער.

באַרישפּאַלי — אַ נייע שטאָרט. בעסער וועט זיין, אז מיר וועלען זאָגען — אַ ניי דאָרף, אַ גרויס דאָרף. הייזלעך די זעלבע, וואָס אין וואָראָנקאָ, מענטשען אויך די אייגענע, נאָר נעזער אַנדערע. אַ צופאַל, אָדער ס'איז טאָסי אזוי, נאָר די חברה זענען געווען איבערראשט פון דעם, וואָס דער בעל־הבית פון דער סטאַנציע, די בעל־הבית'טע און זייערע פיער דערוואַפסענע טעכטער — אַלע זענען זיי געווען מיט לאַנגע נעז, און טאָמער איז קאָרג, האָט די דיענסט נאָך אַ לענגערע נאָז פון זיי אַלע. דערהערט פונ'ם בעל־עגלה, ווער די פאַרשוידלעך זענען, האָט דער לאַנגנאָזיגער בעל־הבית זיי אויפגענומען מיט פּבור, זיי אָפּגעגעבען שלום־עליכם, געהייסען דער לאַנגנאָזיגער דיענסט, זי זאָל שטעלען דעם סאַמאָד וואָר, אַ וואונס געגעבען צו דער לאַנגנאָזיגער בעל־הבית'טע, זי זאָל דערלאַנגען פאַרבייסען, און אַ קאָמאָנדעווע געגעבען צו די לאַנג־נאָזיגע טעכטער, זיי זאָלען אָנטהון די שייך — זיי זענען גענאָנגען באַרויס.

מיט די דאָזיגע באַרויסע מיידלעך זענען די יונגע רייזענדע געוואָרען אַ ביסעל שפעטער גאַנץ היימיש. מיט גרויס ניגיעריג־קייט האָבען די מיידלעך זיך אויסגעפרעגט ביי די יונגלעך, פון וואָס און וואָס זיי באַהרען, און ווי אזוי זיי הייסען, און ווי געפֿעלט זיי באַרישפּאַלי — אַלסדינג האָבען זיי געוואָלט וויסען, אפילו וויפֿיעל יעדער איז אַלט. דערנאָך האָבען אַלע אינאיינעם, די יונגלעך מיט די מיידלעך, פאַרזוכט פון דער זויערער פּאָווידלע, וואָס די מוחמֶע האָדעל האָט מיטגעגעבען, און די געלעכטערען זענען גענאָנגען ביז'ן הימעל אַרײַן.

דערנאָך האָט מען גענומען שפּיעלען „קוציבאַבע" אָדער אין „זשמורקעס" — אַ שפּיעל, וואָס מע פאַרבינדט איינעם די אויגען און מע לאָזט איהם, ער זאָל האַפּען וועמען ער וויל. די מיידלעך האָבען זיך שטאַרק צעהיצט, און אז ס'איז זיי געראָטען צו האַפּען עמיצען פון די יונגלעך, האָבען זיי איהם אזוי שטאַרק געקוועטשט צו דער ברוסט, אז ס'איז יענעם שיער די נשמה ניט אַרויס...

ביינאכט האָט מען די געסט באַלעגט אויף דער ערד, מיט
היי אויסגעבעט, און בכדי זיי זאָלען זיך ניט געפינען באַלעדיגט,
האָט זיי די לאַנגנאָזיגע בעל־הבית'טע באַוויזען, אז אינ'ם צווייטען
ווינקעל פונ'ם זעלבען חדר ליגען איהרע טעכטער אויך אויף דער
ערד, „און וואָססען פון דעסטוועגען, קיין עין־הרע, גאנץ נישקשה־
דיג“, — האָט זי צוגעלעגט און אויסגעשניצט די לאַנגע נאָז.
חברה וואָלטען דעם דאָזיגען געלעגער אָנגענומען מיט פאַרגעניגען,
ווען זיי זאָלען זיך ניט שעמען פאַר די מיידלעך אויסצוטהון. און
די מיידלעך האָבען זיך דוקא ניט געשעמט און האָבען גאנץ גרינג
אַראָפּגעוואָרפען פון זיך די קאָפּטלעך; געבליבען באַרוויסע און
אין איינע קליידלעך, מיט נאָקעטע העלזער, האָבען זיי צעלאָזט
די האָר און מאָדנע איבערגעקוקט זיך, געוואָרפען אויף די יונגלעך
מיט די אויגען און געלאַכט, געלאַכט, געלאַכט.

— לאָז זיין שטיל! — האָט אויסגעקאָממענע דער בעל־
הבית און האָט אויסגעלאָשען דעם הענגלאַמפּ. עס האָט זיך אָבער
אין דער פינסטער נאָך געהערט אַ פאַרשטיקטער געלעכטער פון
ביידע צדדים און אַ שאַראָך פון היי. אָבער נישט לאַנג, וואָרום
ס'איז געקומען דער געזונטער יונגער אומשולדיגער שלאָף און האָט
צוגעשלאָסען די געזונטע יונגע אומשולדיגע אויגען.

די „ברכות“ פון אינדערפריה, וואָס דער בעל־הבית האָט
געזונגען מיט'ן געוויסען ניגון, האָבען אָנגעזאָגט די קינדער, אז
ס'איז שוין טאָג און אז מע דארף פאַהרען קיין פערעיאַסלאָוו.
דאָס לעצטע וואָרט האָט ווי אַ בריה געגעבען און אָנגעפילט דאָס
הארץ מיט שמחה און מיט הענוג. מאיר־וועלוועל בעל־עגלה האָט
צונויפגעלעגט דעם טלית־זות־פילין און דאָס פנים האָט איהם גע־
שיינט, ווי ביי אַ צדיק. דערנאָך איז ער צוועק שפּאַנען די „סוסים“.
דאָרט האָט ער זיך אויסגע'טענה'ט מיט „מאודריקען“, מיט „טענ־
צערען“ און מיט דער „יחסנ'טע“ אויף זיין לשון, איינגעטיילט
יעדען באַזונדער, נאָר דעם גרעסטען חלק האָט באַקומען „טענצער“,

דערפאר, ער זאָל נישט טאנצען דעמאלט,
ווען מע שפיעלט נישט...

די זון האָט אַראָפּגעשיינט, און דער גאַנצער הויף איז געווען
ווי איינגעמונקען אין גיין-גאָלד, און בריליאַנטען האָבען געפינקעלט
און געשפיעלט זיך אומעטום — בריליאַנטען, דימענטען! אפילו די
קופע מיסט, וואָס האָט זיך אָנגעזאמעלט דורכ'ן גאַנצען זומער,
און אפשר דורך צוויי זומערען, איז געווען מיט גאָלד באַדעקט. און
ווער שמועסט, דער האָהן מיט די היהנער, וואָס האָבען זיך דאָ
געפאָרעט אויף דער קופע, — די האָבען אויסגעזעהען ביז'ן לעצטען
פערדערעל זהב סהור. זייער קוואַקען האָט געגלעט. זייער שאַרען
מיט די פיסלעך האָט געהאַט דעם זיעבעטען חן. און אז דער
געלער האָהן איז אַרויף אויף דער קופע און האָט צוגעמאַכט די
אויגלעך און האָט אויסגעצויגען דעם לאַנגען, שענעם, כפול-שמונה-
דיגען קוקאָריקו אויף זיין חזנ'ישען שטייגער, האָט זיך דערפיהלט
די שענקייט פון דער וועלט און וויעדער אַ מאָל די גרויסקייט פון
דעם, וואָס האָט באַשאַפען די וועלט. און עס האָט זיך געלויסט
איהם אָפּגעבען אַ שבח — נישט חלילה אוועקשטעלען זיך דאוונען,
ווי דער בעל-הבית פון דער באַרישפּאָלער סטאַנציע, אָדער ווי
מאיר-וועלוועל בעל-עגלה — ניין, דערויף האָבען חברה קיין חשק
ניט געהאַט, דאָס האָט זיך זיי שוין לאַנג צוגעגעסען; נאָר אינ-
וועניג ביי זיך אין האַרצען דאַנקען און לויבען גאָט — דאָס יאָ.
— קריכט אין וואַגען אַרײַן, ממזרים, מיר האָבען נאָך אַ טאָג
צו פאָהרען! — האָט מאיר-וועלוועל זיי צוגעטריבען, באַצאָהלט
פאַר היי און האָבער און געזעגענט זיך מיט די בעלי-בתים פון דער
סטאַנציע. חברה האָבען זיך אויך נאָנט פֿיין אָפּגעזעגענט מיט
דער לאַנגגעזיגער משפּחה, אַרײַן אין בויד אַרײַן, און אַ נייע
פרישקייט, אַ נייע זיסקייט, אַ נייע רחבת האָט זיי אונטערגעחאַפט
און אַרומגענומען פון אלע זייטען, באַלד נאָך דעם ווי דער וואַגען
האָט טרייסלענדיג זיך אַרויסגעקאַטשעט פון באַרישפּאָלי און
אַרויסגעפאָהרען וויעדער אויף דער ברייטער וועלט פון פערלדער

און גערטנער, פון זאמר און פון וואלד און פון הימעל און ווייטער
הימעל. עס האט שוין אָנגעהויבען ווערען אַ ביסעל צופיעל הימעל.
עס האט שוין אָנגעהויבען אַ ביסעל צועסען זיך — ניט אזוי דער
הימעל, ווי דאָס פאָהרען, און ניט אזוי דאָס פאָהרען, ווי דער
בעל-עגלה מאיר-וועלוועל מיט זיינע מעשיות. און אַנב האט אָנ-
געהויבען פויקען אין קאָפּ, שווינדלען אין די אויגען און שטעכען
אין די זייטען פונ'ם טרייסלען, וואָס ס'האט געטרייסעלט, און
פונ'ם וואַרפען, וואָס ס'האט געוואַרפען. טער-טער-טער-טער!
עס האט אויסגעוויזען, אז ס'וועט אייביג אזוי טערקען, עס וועט
גאָר קיינמאָל ניט אויפהערען. און עס האט זיך אָנגעהויבען וועלען
אַראָפּקריכען, און עס האט זיך אָנגעהויבען בענקען נאָך דער ערד,
בענקען אַהיים, בענקען נאָכ'ן שטערטעלע, נאָך וואַראָנקאָ. און
דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע האט זיך פאַרשלאָגען אין
אַ ווינסעלע ביי מאיר-וועלוועל אין בויד, אָפּגעזיפצט פון דער
גרינג און מיט האַרץ געזעגענט זיך מיט דעם נאָך אַ מאָל און נאָך
אַ מאָל און געשעפטשעט שטילערהייט, זיינע ברידער זאָלען עס
ניט הערען:

— זיי געזונט, וואַראָנקאָ! זיי געזונט, זיי געזונט!...

אין דער נייער היים

פערעיאסלאוו א כרך. — א קאלט באגעגעניש. — דאס זילבער איז פארזעצט, פרנסה געשלאגען. — דער טאטע איז פארזארגט.

נאך צוויי טעג טרייסלען זיך און העצקען זיך, ווארפען זיך און קאטשען זיך, און אָנגעגעסען זיך מיט שטויב, און אָנגעהערט זיך מיט בעל-עגלה-מעשיות, האָבען די יונגע ריזענדע אויפ'ן צווייטען טאָג פארנאכט דערפיהלט, אז זיי זענען שוין אַט-אַט אין דער היים. נאָך אַ ביסעלע און עס האָבען זיך אין דער פינסטערער נאכט אָנגעהויבען באַווייזען קליינע פייערלעך — סימנים פון אַ שטאָרט. דערנאָך האָבען די רעדער גענומען קלאָפּען איבער שטיינער, און די בויד האָט געטראַסקעט נאָך ערגער ווי פריהער. דאָס איז שוין געווען די אמת'ע שטאָרט, די גרויסע שטאָרט פערעיאסלאוו. מיט אַ רעש און מיט אַ האַרמידער האָט זיך מאַיר-וועלוועל'ס בויד צוגעקאטשעט צו אַ פינסטערען הויף, וואו ס'איז געהאנגען איבער'ן טויער אַ פאַררויכערטע לאַנטערנע מיט אַ בעזעמעל פון היי — אַ סימן אויף אַיין אַיינפאַהר-הויז.

אז זייערע עלטערענ'ס פרנסה איז איצט אַיין אַיינפאַהר-הויז — דאָס איז פאַר די קינדער געווען אַ סורפריז און אַ באַ-לעדיגונג. סטייטש, זייער טאטע נחום וועט אויפנעמען געסט? זייער מאמע חיה-אסתר וועט קאָכען פאַר זיי וואַרעמעס? זייער באַבע סינדי וועט זיי באַדיענען? קיין שטארקערען אַראָפּפאַל,

קיין נרעסערען בזיון האָבען זיי זיך ניט געקאָנט פאַרשטעלען. און דער טרוימער שלום, וואָס האָט שטענדיג גע'חלום'ט פון בעסערע צייטען, וואָס האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט זיין אוצר, האָט דער-נאָך אין דער שטיל געטרויערט, געוויינט אין דער פאַרבאָרגעניש און שטאַרק געבענקט צוריק צום לעבען קליינעם וואָראָנקאָ. ער האָט ניט פאַרשטאַנען, פאַר וואָס האָבען די גרויסע געהאַט געזאָגט: משנה מקום — משנה מזל? א שטענער „משנה מקום — משנה מזל“ — נישטאָ וואָס צו רעדען!...

— קריכט-אַרויס, ממזרים, מיר זענען שוין געקומען! — אזוי האָט מאיר-וועלוועל אָנגעזאָגט די בשורה נאָכדעם ווי ער האָט מיט אַ לאַנגען „טפּרררר“ זיך אָפּגעשטעלט ביי'ם גאַנץ פונ'ם איינ-פאָהר-הוויז.

צעבראָכענע, צעלאָמעטע און הונגעריגע, האָבען חברה גענומען איינציגווייז אַרויסקריכען פון בויד און אויסגלייכען זיך די ביינער. ניד האָט זיך געעפענט די שטופֿטיר און עס האָבען זיך אָנגעהויבען באַווייזען אויפ'ן פינסטערען גאַנץ פיגורען, איינע נאָך דער אנ-דערער, וואָס מע האָט זיי אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט געקאָנט דערקענען נאָר נאָכ'ן קול. די ערשטע פיגור איז געווען אַ הויכע און אַ ברייטע. דאָס איז געווען די באַבע מינדי. זי האָט אויסגעצויגען דעם אַלטען קאָפּ און אַ זאָג געגעבען: „אָ! נע-לויבט ביזט דו גאָט, זיי זענען שוין געקומען.“ די צווייטע פיגור איז געווען אַ קלייניטשקע, אַ זשוואַווע. דאָס איז געווען די מאַמע חיה-אסתר. זי האָט ווי אַ פרעג געגעבען עמיצען אַ דריטען: „שוין געקומען?“ — „שוין געקומען!“ — האָט איהר אָפּגעענט-פערט מיט פרייד אַ דריטע פיגור, אַ לאַנגע און אַ דינע. דאָס איז געווען דער טאַטע, רב נחום וועוויק'ס, איצט שוין רב נחום ראַבינאָוויטש (אין דער גרויסער שטאָדט האָט מען דעם זיידען וועוויס געגעבען דימיסיע).

אַ באַגעגעניש איז דאָס געווען נישט אַזא, ווי די שינדער האָבען געוואַרט. מע האָט זיך אפילו צעקושט, נאָר קאַלטליך. דערנאָך

האַט מען זיי אַ פּרענ געגעבען: „ס'מאכט איהר?" וואָס קאָן מען ענטפערען דערויף? „גאָרנישט"... די ערשטע איז געווען די באַבע מינדי, וואָס האָט זיך דערמאָנט, אז די קינדער קאָנען וועלען עסען. „איהר זענט הונגעריג?" נאָך אַ מין הונגעריג! „איהר'ט עפּים עסען?" נאָך אַ מין עסען! „מנחה-מעריב גע- דאווענט?" נאָך אַ מין דאווענען!...

די מאַמע האָט זיך אַ וואָרף געגעבען אין קיך מאַכען עפּים עסען, און דער טאטע האָט דערווייל פאַרהערט די קינדער, וואו זיי האַלטען אין לערנען. אַ, זיי האַלטען ווייט! נאָר וואָס דרעהט מען זיי אַ מח, אז עס ווילט זיך גאָר באַטראַכטען די נייע היים, די נייע שטוב?

און זיי בויען דעם קאָפּ אויף אַלע זייטען און קוקען זיך אַרום, וואו זיי זענען אין דער וועלט. זיי דערוועהן פאַר זיך אַ גרויסע, נאָר אַ סוממע, אַ גאָרנישטע שטוב מיט אַ סך חדרים-לעך, איבערגעצוימט מיט דינע ברעטלעך. דאָס זענען חדרים פאַר אורחים, און אורחים — ניט איינער. אין מיטען שטוב איז אַ זאָל. אין זאָל האָבען חברה דערקענט דאָס גאנצע וואָרגאָנקאָווער מעבעל: דעם קיילעכניגען רויטען טיש אויף דריי לאַפּעס, די אַלטע פאַנירטע רויטע קאנאָפּע מיט'ן אויסגעטריפעטען געזעס, דעם קיילעכניגען פאַנירטען רויטען שפיגעל מיט די צוויי אויסגעשניצטע הענט פון אויבען, ווי ביי כהנים צום דוכנ'ען, און די גלעזערנע שאַפּע, פון וואָנען עס האָבען אַרויסגעקוקט נאָר די פּסח'יגע פיעלפאַרביגע טעלער, דאָס זילבערנע חנוכה-לעמפלעל מיט'ן אַלטען זילבערנעם הדס-בעכער, וואָס איז געמאכט געוואָרען ווי אַיין עפעל אויף אַ גרויסער צווייג מיט בלעטלעך. די אַלע איבעריגע זילבערנע-גילטע פּוסות, בעכער, בעכערלעך, גאָפלען, מעסערס און לעפעל און דאָס גאנצע זילבער — איז נישט געווען שוין מעהר. וואו איז דאָס אַהינגעקומען? ערשט העט-שפּעטער, אין אַ צייט אַרום, זענען זיי געוואוירע געוואָרען, אז טאטע-מאמע האָבען עס אינ-איינעם מיט דער מאַמע'ס פערעל און ציערננג פאַרזעצט ביי אַ

פערעיאסלאווער נליר און נישט געקאנט שוין מעהר אויסקויפן קיינמאל.

— געהט וואשט אייך! — זאגט די באבע מינדי נאך דעם, ווי די מאמע חיה-אסתר האָט געבראכט צו טראָגען פון קיך עפּים נישט אזא געהויבענע וועטשערע: צוגעווארעמטע קאשע מיט פאסאָלים, און דאָס דאָרף כּען עסען מיט ברויט, און דאָס ברויט איז אַלטגעבאקען! די מאמע אַליין שניידט דאָס מיט אַ מעסער און טיילט-אויס יעדען זיין חלק — דאָס איז ביי זיי קיינמאל נישט געווען. אַ קבצני'שער מנהג!... און דער מאמע זיצט ביי דער זייט און הערט נישט אויף צו עקזאמענירען, וואו האַלט מען אין תנ"ך. דער מאמע זעהט-אויס צופריעדען. די קינדער האַלטען ווייט. און ווער שמועסט, דער מיטעלסטער, שלום, דער איז קלאָך בעל-פה, קאָן זאָגען גאנצע קאפיטלעך ישעיה אויף אויסוועניג, ווי אַ וואסער.

— נו, גענוג שוין, לאָזען זיי געהן שלאָפען! — זאגט די מאמע און נעמט-צו דאָס איבערגעבליבענע ברויט פון טיש און פארשליסט דאָס אין שאַפּע. דאָס איז אויך נישט געווען ביי זיי דאָרטען אין וואָדאָנקאָ. דאָס איז גאָר אַ מיאוס'ער מנהג!... עס איז שווער צו זאָגען: צי ווייל דער וועג איז געווען אַ לאַנגער, אַ שווערער און מע איז געווען צעבראָכען אויף שטיק-שטיקלעך, אָדער אפשר דערפאַר, וואָס דאָס באַגעגעניש איז געווען עפּים נישט איבעריג פריינטליך און די אויפנאָמע קבצניש'דיג — נאָר די נייע היים, וואָס חברה האָבען וועגען איהר אזוי פיעל גע'חלומ'ט, האָט נישט געפונען ביי זיי אין די אויגען יענעם חן, וואָס זיי האָבען געמיינט און געוואָלט. צו-פיעל האָבען זיי, אפנים, געוואַרט פון דעם — דעריבער האָבען זיי זיך געפיהלט ווי אַפּ-געשמיסענע און זענען געווען צופריעדען, אז מע האָט זיי געהייסען לייענען קריאת-שמע און געהן שלאָפען.

ליגענדיג דערנאָך אויף שטרויענע זעס, אויסגעבעט אויף דער ערד, אַלע קינדער אינאיינעם, אין אַ גרויסען פינסטערען חדר אָהן

א שום מעפעל — א מין דורכגאנגס-חדר פון זאל אין סיד אַרײַן, — האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע לאַנג נישט געקאָנט אנשלאָפֿען ווערען. אין זיין קאָפּ האָבען זיך געבאָמבעלט אלערליי מחשבות און געדאַנקען מיט קשיות, קשיות און קשיות: פאַר וואָס איז דאָ אַזוי פינסטער און אומעטיג? פאַר וואָס זענען דאָ אַלע אַזוי פאַרוואָרגט? וואָס איז דאָס מיט דער מאַמען, וואָס זי איז געוואָרען אַזוי קאַרג מיט ספּאַן? וואָס איז דאָס מיט'ן טאַטען, וואָס ער איז געוואָרען אַזוי אײַנגעבויגען, סוטלעוואַטע און אַזוי שטאַרק פאַרעלטערט, אַז עס קלעהמט דאָס האַרץ קוקענדיג אויף זיין געלגעקנייטשט פנים? ניט שוין זשע איז דאָס אַלסדינג נאָר צוליעב דעם, וואָס מע האָט געזאָגט אין וואָראַנקאָ, אַז די פֿרנסה איז געשלאָגען? ניט שוין זשע איז אַט דאָס דער „משנה מקום — משנה מזל“? וואָס טהוט מען דערצו? דערצו איז — דער אוצר. אַך! ווען ער ברענגט מיט זיך האָטש אַ קליינעם חלק פון יענעם אוצר, וואָס ליגט באַהאַלטען אין וואָראַנקאָ!...

דערמאָנט זיך אינ'ם אוצר, קומט איהם אויפ'ן זינען זיין חבר שמואליק דער יתום מיט זיינע וואונדערליכע מעשיות וועגען שענע אוצרות פון גאָלד און זילבער, דימענטען און בריליאַנטען, וואָס געפינען זיך אין גן־עדן התחתון, און וועגען יענעם אוצר, וואָס געפינט זיך אויף יענער זייט וואָראַנקאָווער בית־מדרש נאָך פון חמעלניצקי'ס צייטען... און עס חלומ'ען זיך איהם אוצרות, גאָלד און זילבער, דימענטען און בריליאַנטען. און זיין חבר שמואליק קומט איהם צו חלום, דער לייעבער שמואליק מיט זיין חנ'עוודיגען פנים, מיט זיינע גלאַנצענדיגע, מיט פעטען אָנגעשמירטע האָר. און עס מאַהלט זיך איהם אויס, אַז ער הערט זיין ווייד־הייזערין קול, ווי ער רעדט צו איהם זיס־פריינטליך, ווי אײַן אַלטער, און ווי ער טרייסט איהם מיט גוטע ווערטער: „זאָרג ניט, שלומ'אָני טייערער, אַט האָסט דו פון מיר אַ מתנה — אַ שטיין פון יענע צוויי שטיינער; קלויב דיר אויס וועלכען דו ווילסט — דעם

שטיין, וואָס הייסט „ישפה“, אָדער דעם שטיין, וואָס הייסט „כרפד“... שלום איז אין פארלעגנהייט. ער ווייסט ניט, ער האָט פארגעסען, וועלכער שטיין איז בעסער — דער שטיין, וואָס הייסט „ישפה“, אָדער דער שטיין, וואָס הייסט „כרפד“? און אזוי ווי ער טראַכט דאָ אזוי, שפרינגט-אונטער גערגעלע-גנב, האַפט אויס ביידע שטייגער און ווערט מיט זיי פארשוואונדען. און פינעלע שימעלע'ס — פון וואנען האָט דער זיך גענומען אהער? — האלט די הענט אין די קעשענעס און קאטשעט זיך פאר געלעכטער. „פינעלע, וואָס לאַכסט דו?“ „פון דיין מוהמע האָדעל מיט איהר פאָוידלע — הא-חא-חא!“...

— שטעהט-אויף, חברה פלעצעל! זעה נאָר, ס'איז זיי גאָר-ניט צו דערוועקען! מע דארף אַרויסטראָגען דעם הקדש! מע דארף קאָכען וואַרעמעס! און זיי שלאָפען — אַ זיסער שלאָף אויף זיי! — קלאָנט זיך די מאַמע חיה-אסתר, אַ קלייניטשקע, אַ זשוואַווע, אַ פאַרפאַרעטע, אַ פאַרטאַרעראַממע פון דער אַרבייט אין שטוב און אין קיך — איין מענטש אליין.

— אי-אָ-נו, דאוונען! — העלפט איהר אונטער די באַבע מינדי, האלט אַ קרבן-מנחה אין האַנט און מישט אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל און זאָגט מיט כוונה, טאָר ניט מפסיק זיין.

— נאָכ'ן דאוונען וועט איהר זיך דורכגעהן צו דער משפחה אָפגעבען אַלעמען שלום-עליכם, און אין חדר וועט איהר שוין אָנ-הויבען געהן, אַם ירצה השם, נאָך יום-טוב.

אזוי לעגט-צו דער טאַטע ווייכער פון אַלע. ער געהט אָנ-געטהאָן אין עפּיס אַ מאָדנע האַלאַטעל, אויף קעץ אונטערגעשלאָגען, האַטשט ס'איז נאָך וואַרעם אין דרויסען, און איין איינגעהויערטער, אַ פאַרזאָרגטער, פאַרציהט ער זיך מיט אַ שטאַרקען פאַפּיראַס און זיפצט אזוי טיעף, אַז עס רייסט-אויס אַ שטיק האַרץ. עפּיס דאַכט זיך אויס, אַז ער איז גאָר קלענער געוואָרען. עלטער און קלענער... און עס ווילט זיך לויפּען פון שטוב אַרויס וואָס גיכער, לויפּען אין דרויסען אַרויס, אָנקוקען די שטאַדט, זיך באַקענען מיט דער משפחה.

די גרויסע שטאָדט

מע נעמט באַקענען זיך מיט דער משפּחה. — די טוהמע חנה מיט
איהרע קינדער. — אלי און אברהמעל פארהערען דעם העלד, וואו
ער האלט אין תנ"ך. — ביי'ס פעטער פני פארהערט מען איהם
אין שרייבען.

אויף וויפיעל די שטאָדט האָט ביינאכט אויסגעוויזען וויסע
און פינסטער, אויף אזוי פיעל האָט זי אין דער פריה געשיינט און
געבלישטשעט און געפונען חן און לייטזעליגקייט אין די אויגען פון
די וואָראַנקאָווער יונגלעך, די קליינשטערטעלדיגע קינדער, וואָס
האָבען געהאפט התפעלות פון איטליכס ברעקעל באַזונדער. זיי
האָבען נאָך קיינמאָל אויף זייער לעבען נישט געזעהען, אז גאסען
זאָלען זיין אזוי ברייט און לאַנג און האָבען פון ביידע זייטען
הילצערנע „פעשעחאָדען“ (טראָטואַרען); אז שטיבער זאָלען
זיין געדעקט מיט בלעך; אז פענסטער זאָלען זיין פון דרויסען
מיט געפארבטע גרינע, בלויע און רויטע לאָדען; אז קלייטען
זאָלען זיין געמויערטע פון ציגעל און האָבען אייזערנע טירען.
היינט דער מאַרק, די קלויסטערס און, להבדיל, די בתי־מדרשים
מיט די שוהלען, און אפילו די מענטשען — אלע און אלץ איז אזוי
גרויס און אזוי שען און אזוי ריין און אזוי יום־טובֿ'דיג־פרייליך!
ניין, פינעלע שימעלע'ס האָט ניט מגום געווען, אז ער האָט דער־
צעהלט „וואונדירים“ פון דער דאָזיגער גרויסער שטאָדט. אזוי ווי

אויף רעדלעך האָבען זיך געגליטשט זייערע פיס איבער די הילצערנע „פעשעחאָרען“, געהענדיג מיט'ן טאטען צו דער משפחה, זיך באַ-
 קענען און אָפגעבען שלום. און נאָר ווייל דאָ איז געווען דער
 טאטע, האָבען זיי פאר דרך־ארץ נישט געקאנט זיך אָפשטעלען
 אויף יעדען טריט און באוואונדערען די חידושים ונפלאות, וואָס
 זייערע אויגען האָבען דערוזעהען. ווי דער שטיינער איז, איז אויף
 צופריהער געגאנגען דער טאטע, און די סינדער האָבען זיך נאָכ-
 געשלעפט נאָך איהם, פון הינטען.

אריינגעטראָטען אין אַ גרויסען הויף און דורכגעשפאנט דורך
 אַ גרויסען גלעזערנעם ליכטיגען קאָרידאָר, איז מען אריינגעקומען
 אין אַ רייכער פריצ'ישער שטוב מיט געוועקסעלטע פאָדלאָגעס,
 ווייכע קאנאפעס און שטוהלען, הויכע ביז דער סטעלי שפיעגלען,
 געשניצטע שאַפּעס, גלעזערנע קאנדעליאָברעס אויף דער סטעלי,
 מעשענע העסעס אויף די ווענט — איין אמת'ער „פאלאז“, אַ
 „דירה־מלכה“!

דאָס איז געווען דער מוהמע חנה'ס שטוב — אַ מאָדנע שטוב.
 אַ שטוב אָהן אַ טאטען (די מוהמע חנה איז איין אַלמנה). די
 סינדער האָבען נישט געהערט זייער מאמע, נישט זייער רבין, נישט
 קיינעם. אַ קליינע אַנאַרכיע. איטליכער האָט זיך געטהאָן וואָס
 ער האָט געוואָלט. און אַלע צווישען זיך האָבען געהאַלטען אין
 איין קרויענען זיך, געגעבען זיך איינס דאָס אַנדערע צונעמענישען,
 און געלאַכט האָט מען הילכיג, און גערעדט האָבען אַלע אינ-
 איינעם, און געטומעלט אזוי שטארק, אזש דער קאָפּ האָט זיך
 אייך געדערהט.

די מוהמע חנה אַליין — אַ אַידינע אַ הויכע, אַ גרויסאַרטיגע.
 עס וואָלט איהר אָנגעשטאַנען זיין אַ גראַנד־דאמע, פון די, וואָס
 שמעקען טאָבעקע פון אַ גאָלדען פושקעלע, אויף וועלכען סע שטעהט
 אויסגעמאָהלט אַ פרינץ פון די אַמאָליגע פרינצען, מיט אַ גרוי
 צעפּעל און מיט זיידענע זאָסען. די מוהמע חנה איז געווען, ווייזט
 אויס, אַמאָל אַ יפת־תואר. דאָס איז צו זעהען נאָך די טעכטער:

זעלטענע-זעלטענע שענהייטען. ווי נאָר קליינוואַרג זענען אַרייַנגע-
קומען, אזוי איז געוואָרען אַ טומעל, אַ געשריי און אַ געפילדער :
— אָט דאָס זענען זיי ? אָט דאָס איז ער, דער בעל-תנ"ך ?
אנו, קום נאָר אַהער, שעם זיך ניט ! זעהט נאָר, ווי ער שעמט
זיך עס אַ ביסעל, הא-הא-הא !

דער טאטע האָט זיך, אַפנים, נישט געקאָנט אַיינהאַלטען פון
צו געבען זיך אַ באַריהם מיט זיין זוהן, אַז ער איז אַ גוטער בעל-
תנ"ך, האָט מען איהם געקרוינט דאָ טאַקי באַלד אויפ'ן אָרט מיט'ן
נאָמען : „בעל-תנ"ך".

— גיס-אָן דעם בעל-תנ"ך אַ גלעזעל טיי און געב איהם אַיין
עפעל מיט אַ באַר, לאָז ער פאַרוזכען, דער בעל-תנ"ך, אונזערע
פערעסאָלאָוער אויבסמען.

— שאַט, ווייסט איהר וואָס ? לאָז מען אַרייַנרופען אַהערצו
אַלין מיט אַברהמלען, וועלען זיי איהם פאַרהערען.
און מע האָט אַרייַנגערופען אַלין מיט אַברהמלען.

אַלי און אַברהמעל זענען שוין היבשע בחורים מיט פיינע
בערדלעך און קעהרען זיך אָן צו דער מוהמע חתנ'ס משפּחה פון
איהר מאַנ'ס צד. זיצען אַ הויף קעגען אַ הויף. זייער פאָטער,
יחזקיענסעל, איז אַיין אָפגעקומענער נגיד, לאָרט זיך פל ימיו
מיט „קאָזנאָ", טראָגט אַיין אויהערינגעל אין לינקען אויהער, אַ
שענע קיילעכיגע באַרד, קוקט ניט אויף קיינעם, רעדט ניט מיט
קיינעם, און שטענדיג שמייכעלט ער מיט אַזא מינע, ווי איינער
רעדט : „וואָס האָב איך מיט אַיך צו שמועסען, אַז איהר זענט
אַלע בהמות ?"

די אַרייַנגעקומענע בחורים האָבען גלייך, אָהן צערעמאָניעס,
אַ נעם געגעבען דאָס וואָראַנקאָוער בחור'על צום עקזאַמען, איהם
פאַרהערט אין תנ"ך אויף אויסוועניג פון אַיין עס ביז'ן אַנדערען.
און מע דאַרף מודה זיין, אַז דאָס וואָראַנקאָוער בחור'על האָט
דעם עקזאַמען אויסגעהאַלטען גאָר-גאָר גלענצענדיג. ער האָט ניט
נאָר געטראָפּען איטליכס וואָרט וואו עס שטעהט, אין וואָסער אַ

קאפיטעל, אין וואָסער פּוסק, נאָר אפילו נעוואָנט, וואו סע געפינען זיך אלע איבעריגע ווערטער פונ'ם זעלבען שורש. דער טאטע האָט געוואָלט, געקלויבען תענוג, ממש געוואָרען ברייטער ווי לענגער. דאָס פנים זיינס האָט איהם געשיינט. די קנייטשען, וואָס אויפ'ן שטערן, האָבען זיך אויסגעגלייכט, און אליין האָט ער זיך עפּים ווי אויסגעגלייכט, געוואָרען גאָר איין אנדער מענטש.

— אז ס'איז יאָ אזוי, לאָז מען געבען דעם בעל-תנ"ך נאָך איין עפעל און נאָך אַ באַר און נאָך ניס, און קאָנפּעקטען, קאָנפּעקטען! — האָבען דער מוהמע חנה'ס טעכטער די יפת-תוארס געקאָמאָנדעוועט, און דער נאָמען „בעל-תנ"ך" איז איהם פאַרבליבען אויף אַ לאַנגע צייט ניט נאָר אין דער משפּחה — מע האָט איהם שוין דערנאָך אין בית-מדרש, צווישען יונגלעך קונדסים, אנדערש ניט גערופּען, ווי „דער וואָראָנקאָווער בעל-תנ"ך". אויך די גרויסע, ווער עס האָט נאָר געהאַט גאָט אין האַרצען, דער האָט איהם גע-האַפט פאַר איין אויהער: „זאָג נאָר, דו קליינער בעל-תנ"ך, וואו שטעהט ערגיץ אָט דער און דער פּוסק?"

דעם בעל-תנ"ך איז שטאַרק געפּעלען געוואָרען דער מוהמע חנה'ס שטוב מיט דער מוהמע חנה'ס קינדער, פּיני מיט מאַכען, צוויי יונגלעך-שקצים, מיט וועלכע ער איז ניד געוואָרען חבר. עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז קיין שענערע און קיין רייכערע שטוב, ווי דער מוהמע חנה'ס, איז נישטאָ ניט נאָר אין פּערעיאַסלאָוו, נאָר אויף דער גאַנצער וועלט. וואָרום וואו האָט איהר געזעהען, אז עפעל זאָל מען שלעפּען פון אַ פּאַס, נישלעך פון אַ זאַס און קאָנפּעקטען פון אַ טאַרבע?...

גאָנץ אנדערש האָט אויסגעזעהען דעם פעטער פּיני'ס שטוב. אַ שטוב אַ אידישע, מיט אַ סופּה, מיט אַ סך ספרים, גאָנץ ש"ס, אַ זילבערן חנוּכָה-לעמפּעל, אַ לאַנגע וואַכסענע הכּדלה. נאָר ווי קומט עס צו דער מוהמע חנה? אַ פרומע שטוב. אלע זענען דאָרטען פּרום. אזוי ווי דער פעטער פּיני, אזוי זיינע קינדער. די זיהן אין לאַנגע קאָפּאַטקעלעך ביז צו דער ערד, מיט אַרבעַד-כּנפות'ען

לאַנגע ביז די קנייהעס. די טעכטער — צניעות'דיג אָנגערוקט די פעטשיילעס איבער'ן פנים, קוקען ניט קיין פרעמדען גלייך אין די אויגען אַריין, נאָר אז מע דערזעהט אַ פרעמדען, ווערט מען רויט, ווי אַ צווייט, און מע לאַכט אויף קרעדיט. די מוהמע טעמע, אַ אירינע אַ פרומע מיט ווייסע ברעמען, און ביי דער זייט איהר מאַמע — צוויי טראָפּענס וואַסער די מוהמע טעמע, גאָרניט צו דערקענען, ווער ס'אַ מאַמע, ווער ס'אַ טאָכטער, ווען די מאַמע זאָל ניט טרייסלען מיט'ן קאָפּ: ניין-ניין.

דאָ, ביי'ס פעטער פינין, האָט דער טאָטע נחום שוין נישט באַריהמט זיך מיט זיין „בעל-תנ"ך". אין דער דאָזיגער שטוב האַלט מען נישט פונ'ם תנ"ך. ווער לערענט תנ"ך? תנ"ך לערנען אַפיקורסים. דערפאַר האָט ער זיך נישט געקאָנט אַיינהאַלטען פון באַריהמען זיך מיט זיינע קינדער'ס כתב. זיינע קינדער, האָט ער געזאָגט, שרייבען, אז עס לאָזט זיך אויס די וועלט.

— אָט דער קליינער — האָט ער אַ ווייז געגעבען אויפ'ן בעל-תנ"ך — האָט אַ הענטעל, אַ כתבא רבה!

— אַנו, ווייזט נאָר אַהער אַ סינט און פען! — האָט דער פעטער פיני אַ שאַף געגעבען און האָט פאַרקאָטשעט די אַרבעט פון ביידע הענט, גלייך ווי ער אַליין באַדאַרף עפּיס טהון אַיין אַרבייט. — אַ סינט און פען זאָל מיר באַשאַפען ווערען, וועלען מיר איהם פאַרהערען שרייבען, אָט דעם „כתבא רבה". אָבער נין! און באַלד!

דעם פעטער פיני'ס באַפויל איז געווען אַ באַפויל פון אַ שטרענגען גענעראַל, און אַלע קינדער, די יונגלעך מיט די מיידלעך, האָבען זיך אַ וואָרף געגעבען אין אַלע ווינקעלעך נאָך אַ סינט און פען.

— אַ שטיקעל פאַפּיער! — האָט אויסגעקאָמאַנדעוועט וויער-דער דער גענעראַל. ס'איז אָבער נישט געווען אין ערניז קיין איבעריג שטיקעל פאַפּיער.

— שאט! וויסט איהר וואָס? לאָז ער אָנשרייבען אַט
דאָ אויף מיין סידור'על.

אויף דער דאָזיגער המצאה איז געפאלען דעם פעטער פּינ'ס
יונגערער זוהן, איצעל, אַ טשיקאווע בחור'על מיט אַ שפיצעכיג
קעפעל און מיט אַ לאַנג געזעל.

— נעם שרייב! — האָט דער טאטע באפוילען צו זיין „בעל-
תנ"ך".

— וואָס זאָל איך שרייבען?

— שרייב וואָס דו ווילסט.

איינגעטונקען די פען, האָט דער בעל'תנ"ך, אָדער דער „כתבא
רבה", אַ ביסעל אַ טראַכט געגעבען, נישט געהאַט וואָס צו שרייבען,
האָטש טהו זיך אָן אַ מעשה! דעם פעטער פּינ'ס הויזגעזינד
האָט שוין מסתמא איבערגעטראַכט, אז דער „כתבא רבה" קאָן
שרייבען נאָר דעמאָלט, ווען מע זעהט ניט. נאָר דאָ איז איהם
געקומען אויפ'ן זכרון דאָס, וואָס כמעט אויף יעדען אידישען ספר
פלעגט יענע יאָהרען שטעהן געשריבען, און שלום האָט פאַרקאָטשעט
דעם אַרבעט, געגעבען אַ דרעה מיט דער האַנט, איינגעטונקען נאָך
אַ מאָל די פען און אין עטליכע מינוט אַרום איז געווען אָנגעשריבען
אַט ווי אזוי:

„אעפ"י שאָסרו חכמים לכתוב על הספר, אלא משום סימן
בעלמא מותר". אויף אידיש וועט דאָס הייסען אזוי גוט ווי:
האָטש אַפּילו אויף אַ ספר שרייבען
טאָר מען ניט, נאָר צו לייעב אַ סימן מעג
מען.

דאָס איז געווען אַ מין הקדמה, נאָך וועלכער עס קומט די
דאָזיגע באַקאנטע אויפשריפט:

„זה הסדור שייך. למי שייך? למי ששייך שייך. פאָרט
למי שייך? למי שקנה. מי קנה? מי שקנה קנה. פאָרט מי
קנה? מי שנתן מעות. מי נתן מעות? מי שנתן נתן. פאָרט
מי נתן? מי שהוא נגיד. מי נגיד? מי שהוא נגיד נגיד. פאָרט

מי נגיד? הנגיד ה"ה הבחור המפורסם מוהר"ר יצחק בהרב הנגיד המפורסם מוהר"ר פינחס ראבינאוויטש בק"ק פערעיאסלאָוו".

איבערזעצט אויף אידיש וועט דאָס אויסקומען אזוי :

„דאָס דאָזיגע סידור'על געהערט. צו וועמען געהערט דאָס סידור'על? צו וועמען עס געהערט געהערט עס. פאָרט צו וועמען? צו דעם, וואָס האָט געקויפט. ווער האָט דאָס געקויפט? ווער עס האָט געקויפט האָט דאָס געקויפט. פאָרט ווער האָט דאָס געקויפט? ווער עס האָט געגעבען געלט. ווער האָט געגעבען געלט? ווער עס האָט געגעבען האָט געגעבען. פאָרט ווער האָט געגעבען? ווער ס'איז אַ נגיד. ווער איז אַ נגיד? ווער ס'איז אַ נגיד איז אַ נגיד. פאָרט ווער איז אַ נגיד? אַ נגיד איז דער באַריהמטער בחור יצחק דער זוהן פונ'ם באַריהמטען נגיד פינחס ראבינאוויטש אין דער שטאָרט פערעיאסלאָוו".

עס איז שווער צו באַשרייבען, וואָס פאר אַ פוראָר דאָס האָט געמאַכט, הן מצד הלשון והן מצד הכתב! און דער עיקר — דאָס כתב! דער „כתבא רבה" האָט זיך שוין גוט געפלייסט, אז דער טאַטע זיינער זאָל חלילה נישט פאַרשעמט ווערען. ער האָט אָנגע-שטרענגט אלע פּוחות. ער האָט געשוויצט, ווי אַ ביבער. ער האָט אויסגעקלויבען דאָס סאַמע שענסטע און סאַמע קלענסטע פערעל-כתב, וואָס מע דאַרף אָנטהון דערצו אַ שפּאַקטיוו, מע זאָל דערזעהען די אותיות'לעך. ער האָט אָנגעווענדט דערצו דעם גאַנצען כתב פון קאַליגראַפיע, וואָס ער האָט אַרויסגעפיהרט בירושה פון זיין וואָראָנקאָווער רבין רב זרח'על, וועלכער האָט באַשאַפען אין יענעם שטעדטלעך, קאָן מען זאָגען, אַ גאַנצען דור פון קאַליגראַפּען, וואָס האָבען זיך צעקראַכען איבער דער וועלט און וואָס צייכענען זיך אויס כמעט אלע מיט זייער שען-שרייבען עד היום הזה.

בין-הזמנים

אַרנאָלד פֿון די פֿידוואַרקעס. — נייע חברים. — גרמיוא דער סלמד
א בעלקורא. — די וואַראַנקאווער ווייסע-חברה/ניקעס באַווייזען
וואָס זיי קענען.

בין-הזמנים — ווער וועט דאָס פאַרשטעהן? וואָס ציע, וואָס קיישאָן, פעריען, קאניקולעס — דאָס זענען
אַלץ ווערטער פונ'ם זעלבען באַגריף. זיי זאָגען אָבער נישט דאָס,
וואָס דאָס וואָרט „בין-הזמנים“ זאָגט דעם אידישען יונגעל.
דאָס קינד, וואָס קומט פון דער שול, אָדער פון גימנאַזיע,
אויף וואַקאַציע אַהיים, האָט זיך גענוג אָנגעשפּיעלט דאָרטען, וואו
מע לערענט, גענוג אָנגעטאַנצט און אָנגעהוּליעט, גענוג אָנגעלאָפּען
זיך און גענוג אָנגעשטיפּט זיך מיט די חברים דורכ'ן יאָהר — עס
קאָן זיין מעהר געשטיפּט, ווי געלערענט. דאָס אידישע חדר-
יונגעל — דער האָט געבאַך דאָס גאַנצע יאָהר געהאַרעוועט, גע-
זעסען ביז שפּעט אין דער נאַכט און געלערענט — געלערענט,
געלערענט און געלערענט. און מיט אַ מאָל — בין-הזמנים!
אָנדערהאַלבען חדשים דורכאַיינאַנד, פון חצי אלול ביז סוף תשרי,
וועט מען נישט געהן אין חדר — וואָס קאָן זיין אַ גרעסערער יום-
טוב? און דערצו געהען נאָך די יום-טובים אויך: ימים נוראים!
סוכות! שמחת-תורה! און דאָס אַלסדינג אינאַיינעם גענומען —
אויף אַ ניי אָרט, אין דער גרויסער שטאָרט, אין פערעיאַסלאָוו!

קודם כל באדערפֿע מען אָנקוקען די שטאָדט. חברה האָבען זי נאָך כמעט גאָרניט געזעהען. אַחוץ ווי ביי דער מוהמע חנה'ן און ביי'ס פעטער פינין און אַחוץ ווי אין גרויסען בית-מדרש, אין אלטען בית-מדרש און אין דער קאלטער שוהל, דאָרט וואו צאלי דער חזן דאווענט, זענען די וואָראָנקאווער קינדער כמעט אין ערגיץ נישט געווען. נאָך פארהאן גענוג גאסען און גענוג ערטער. פארהאן די „אלטיצע“, און פארהאן די „טרוביילא“ (טייכען אזעלכע), און פארהאן די לאנגע בריק. און וואו זענען די „פידוואַרקעס“, וואָס אויף יענער זייט בריק? די „פידוואַרקעס“ — דאָס איז אַ באַזונדערער מין שטאָדט, וואָס געהערט פון דעסמוועגען צו פערע-יאַסלאָוו. „ארנאָלד פון די פידוואַרקעס“ שטאַמט פון דאָרט. אַרנאָלד קומט אָפט אַריין צו נחום ראַבינאוויטשען אַ ביסעל פאַר-ברענגען, רעדען פונ'ם רמב"ם און פונ'ם פּוּרִי און פון ברוך שפינאָזא און פון משה מענדעלסאָן און פון נאָך אזעלכע גרויסע מענטשען, וועלכע שלום האָט ניט געקאָנט זיך אָנגעדענקען, חוץ איינעם מיט'ן נאָמען דרעפער — דער האָט זיך אַיינגעפונדעוועט ביי איהם אין זכרון: דרעפער... „אַרנאָלד איז שטאַרק געלערענט. — זאָגט אויף איהם דער טאַטע נחום, וואָס האַלט פון איהם איין עולם ומלואו. — אַרנאָלד זאָל ניט זיין קיין איד, וואָלט ער געקאָנט זיין אַ פּראָקוראַר“. פאַר וואָס עפּיס אַ פּראָקוראַר? און פאַר וואָס זאָל אַ איד ניט קאָנען זיין? — דאָס האָט נאָך שלום נישט געקאָנט פאַרשטעהן. פון אַנטיסעמיטיזם האָט ער געוואוסט נאָר איין זאַך: ה י נ ט. דורך זיין אייגענעם ערפּאָהרען. אין וואָראָנקאָ האָבען שקצימ'לעך אָנגערייצט אויף איהם הינט, וואָס האָבען איהם אוועק-געלעגט און צעביסען, איבערגעלאָזט אַ סימן ביי צו היינטיגען טאָג. אָט דעם „אַרנאָלד פון די פידוואַרקעס“ האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע אַ סך צו פאַרדאַנקען אין זיין שפּעטער-דיגען שטודיערען, און מיר וועלען זיך דעריבער מיט איהם נאָך באַגעגענען. דערווייל איז בינ-הומנים און ערב יום-טוב. צייט צו שליסען באַקאַנטשאַפט מיט נייע חברים און גלאַט יונגלעך.

פון די חשוב'ע בעל-הבתישע יונגלעך פארנעמען דעם אויבענאן משה'ל יצחק-ביגדור'ס, א בחור'על א געלס, איין אויסגעצוואנגענס, מיט איין אלפאנגאווע קאפאטקעלע, און א גרל'ע יונג, וואס סע שטעהט איהם נישט אן מיט זיך אליין צו רעדען — און איז גערעכט. ערשטענס, האט זיין טאטע יצחק-ביגדור איין אייגענע שטוב מיט א וויסען גאניס. היינט איז דא ביי דעם יצחק-ביגדור'ען זיינערס אין שטוב מיט זייגערלעך אהן א צאהל און אהן א שיעור. אז עס קומט זיינער צוועלף און די זיינערס הויבען-אן שלאגען, קאן מען פארטויבט ווערען. אליין איז דער יצחק-ביגדור א איר, וואס לארט זיך מיט דער גאנצער וועלט און האט אויגען פון א גולן. אלע יונגלעך פון בית-המדרש ציטערען פאר זיין קוק.

דער צווייטער נאך משה'לען געהט זיאמע קארעצקי — א יונגעל פון די גאר גרויסע שקצים, א ביסעל א סאטלעוואטער, נישט מיט יעדען איז ער א מחותן און נישט יעדער איז מיט איהם א מחותן, ווארום זיין טאטע איז א „גלוח" מיט איין אונטער-געשאַרענער באָר, איין אַרוואַקאט אין פעטערבורג, און טראַגט מאַדנע ברילען אויף דער נאָז, וואָס מע רופט זיי „פענצנע". אָט דער זיאמע האָט אויסגעלעהרענט די גאנצע שטאָרט קינדער שווימען, באָדען זיך, גליטשען זיך אויפ'ן אייז און נאָך א סך זאכען, וואָס נישט אלע אידישע קינדער קענען עס.

נאָך זיאמען געהט ישראל'י בענדיצקי'ס זוהנדעל, א בלייכער און א ציטעריגער, הייטעל רודערמאן — א מלמד'ס א יונגעל מיט גראַבע פיסקעס, אברהמעל זאלאטושקין — א שווארצער, ווי איין אראפ, די מערפערטס און די ליפסקים — אפגעפוצטע בנימ'לעך מיט אויסגעוועפסעלטע שטיוועלעך. מיט די האָט מען באַדארפט האָבען א זכיה צו רעדען, וואָרום ווער פארמאָגט אזעלכע אויס-געוועפסעלטע שטיוועלעך אין דערוואַכען? נאָך זיי געהען די קאנאווערלעך — קינדער מזיקים, וואָס האָבען צו טהון מיט הינט, מוטשען קעץ. מיט די אלע וויל שלום זיך נישט חבר'ען. ער האָט

בעסער ליעב זיך חבר'ען מיט אזעלכע יונגלעך, ווי מאַמעל סריבנע, א בחור'על מיט לאַנגע פאה'לעך, וואָס שפיעלט אויפ'ן פיעדעל, אָדער אלי דאָר'ס — א יונגעל א ברען, וואָס האַלט אין איין לאַכען, און נאָך אזעלכע. מיט זיי דאווענט ער אין איין בית-המדרש, קוקט מען אין איין מחזור אַרײַן, מאַכט מען אינאיינעם „שטוקעס": מע קרימט-איבער רפאל דעם שמש, ווי ער קוקט מיט'ן אויגעל און זינגט: „אכצעהן גילדוין אום כהן!" וואָווע קאַרעצקין, ווי ער פייפט מיט דער נאָז. בעני קאַנאווער, ווי ער עסט טאָבעקע. יצחק-ביגדור, ווי ער מאַכט מיט די פלייצעס. שלום ווילענסקי, ווי ער גלעט זיך דאָס בערדעל און קאַכיקעט מיט דער נאָז. ס'איז דאָ, ברוך השם, וועמען נאָכצומאַכען. ס'איז נענג גרמיוזא דער מלמד, ווי אזוי ער לייענט אין דער תורה. איהם האָט שלום נחום ראַבינאוויטש'עס געשטודירט צוויי שבתים פסדר, ווי אזוי גרמיוזא דער מלמד צעשאַקעלט זיך אויף איין פוס, דער-נאָך פאַרקרימט ער דאָס געשטופעלטע פנים, שטעלט-אַרויס די געלע צייהן, ציהט-אויס דעם לאַנגען האַלז, טהוט א פיהר מיט דער שפיצעכניגער נאָז אין דער לופטען אַרויף און אַראָפּ און לאָזט-אַרויס מיט אַ משונה-מאָדנע גאָרגעל-שטימע: „ראַה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע..." מע קאָן שטאַרבען פאַר געלעכטער! אלע די, וואָס האָבען געהערט שלום'ען נאָכמאַכען גרמיוזא', ווי ער לייענט, האָבען געשוואָרען, אז ס'איז גרמיוזא מיט די ביינער! נאָר גרמיוזא אַלײַן, אז ער איז געוואוירע געוואָרען, אז ער מאַכט איהם נאָך, איז ער געווען ניט צופריעדען. ער האָט זיך ניט גע-פּוילט און איז אוועק צו נחום ראַבינאוויטשען אַהיים און האָט איהם דערצעהלט די גאַנצע מעשה, אז ער, גרמיוזא, האָט געהערט זאָגען, אז ביי רב נחום'ען איז דאָ אַ יונגעל, וואָס מאַכט איהם נאָך, ווי אזוי ער לייענט אין דער תורה. דאָס האָט אָנגעמאַכט אַ שטיקעל האַרמידער. נחום האָט איהם צוגעזאָגט, אז ער וועט מאַכען א „ספראַווקע", לאָזען נאָר די קינדער קומען אַהיים. די

קינדער זענען געקומען אהיים, און מע האָט זיך צו זיי א נעם געגעבען. דער טאטע האָט געטראָפּען, אז דאָס דאָרף זיין שלום'ס אַרבייט.

— קום נאָר אַהער, שלום. זאָג נאָר, ווי אזוי מאַכסט דו דאָס נאָך גרמיזא דעם מלמד, ווי ער לייענט אין דער תורה?
— ווי אזוי איך מאַך איהם נאָך? אָט ווי אזוי.

און שלום האָט זיך נישט געפּוילט און האָט זיך צעשטאַקעלט אויף איין פּוס, פאַרקרימט דאָס פנים, ווי גרמיזא, אַרויסגעשטעלט די צייהן, אויסגעצויגען דעם האַלז, א פיהר געגעבען מיט דער נאָז אין דער לופטען אַרויף און אַראָפּ און אָנגעהויבען אויף אַ משונה-מאָדנע גאָרנעל-שטימע: „ראַה נַת תִּי לַפְּנֵיךָ הַיּוֹם אַתְּ הַחַיִּים...“

שלום האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען דעם טאטען אזוי לאַכען, ווי ער האָט געלאַכט יענעם טאָג. ער האָט גאָרניט געקאָנט קומען צו זיך. און אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט און אויסגעהוסט און אויסגעווישט די אויגען, האָט ער זיך אָנגערופּען צו אַלע קינדער:

— זעהט איהר, וואָס בין-הומנים מאַכט? מע נעהט אַרום פּוסטעפּאַס, עס ליגט אין זינען דער רוח ווייסט וואָס, נאָכמאַכען גרמיזא דעם מלמד, ווי ער לייענט אין דער תורה (דאָ האָט דער טאטע נישט געקאָנט אַיינהאַלטען זיך און האָט באַהאַלטען דאָס לאַכענדיגע פנים אין דער פעטשיילע). אַם ירצה השם, באַלד נאָך סופּות נעם איך צו צו אַיך אַ רבין, און איהר'ט אָנהויבען געהן אין חדר אַריין. אויס בין-הומנים!

וויבאַלד אז יאָ אויס בין-הומנים, באַדראָפּ מען דאָך טאַסי געבען אַ לעב-אונטער, ווי עס געהער צו זיין!

און חברה האָבען גענומען אויסנוצען זייער פרייהייט אויפ'ן סאַמע ברייטסטען אופן, זיך באַקאַנט מיט וואו ערניץ אַ זלידני אַ יונגעל, נישט איבערגעקלויבען, מיט יעדען געשלאָסען חבר'שאַפּט, געהוילעט ווי די רעקרוטען, איידער מע גיט זיי אָפּ אין דער

דיענסט. די וואָראַנקאָווער יונגלעך האָבען באַוווּזען די פּערע-
יאַסלאָווער יונגלעך, אז האָט זיי זענען פון אַ קליין שטעדטעל,
פון דעסטוועגען ווייסען זיי אַ סך זאכען אַזעלכע, וואָס די פּערע-
יאַסלאָווער יונגלעך ווייסען זיי ניט. למשל, זיי ווייסען ניט, אז
צו יעדען נאָמען קאָן מען צוועצען אַ גראַם, נעמט וואָס פאַר אַ
נאָמען איהר ווילט. אַשטויגער: „מאָטעל“ — מאָטעל קאַפּאָטעל,
דרומען דראָטעל, יוסף סאָטעל, אַרץ בנאָטעל. „לייבעל“ — לייבעל
קאַפּייבעל, דרומען דרייבעל, יוסף סייבעל, אַרץ בנניבעל. „יאַנ-
קעל“ — יאַנקעל קאַפּאַנקעל, דרומען דראַנקעל, יוסף סאַנקעל, אַרץ
בנאַנקעל. און אַזוי איטליכען, אויף וואָס פאַר אַ נאָמען איהר
ווילט.

היינט ווייסען ניט די שטאָדטישע קינדער פון תּשרקלשון,
דאָס הייסט, פון רעדען פאַרקעהרט. צום ביישפּיעל: „טאָ דוטס-
פאַח אַ שטאַפּ“ — הייסט דאָס: „אַט האַפּסט דו אַ פאַטש“. „אַן
ריד אַ נייף“ — „נאָ דיר אַ פייג“. מיט צוגעמאַכטע אויגען האָט
שלוס געקאָנט אַוועקערעדען אויף דעם לשון אַ שעה פסדר. ס'איז
דאָך אַ מחיה נפשות — מע קאָן אַזוי אַוועקערעדען פון וועמען איהר
ווילט, יענעם אין די אויגען, און יענער זאָל ניט ווייסען, ווער
ס'האָט איהם געשלייערט. היינט וואָס זענען דאָס פאַר יונגלעך,
די פּערעיאַסלאָווער, אז זיי לאָזען-דורך אַ גלח פאַרבייגעהן, גלייך
ווי אַ גלייכען מענטשען, און זאָגען איהם קיין וואָרט אפילו? ניין,
די וואָראַנקאָווער יונגלעך זענען ניט אַזעלכע נאַראָנים. זיי וועלען
ניט דורכלאָזען קיין גלח גלאַט אַזוי. אַלע יונגלעך, וויפּיעל זיי
זאָלען ניט זיין, וועלען זיי זיך אויסשטעלען דעם גלח פון הינטען
און וועלען זינגען אויף אַ קול מיט אַ ניגון: „גלח-צאָפּ, אַ רוח
אין דיין קאָפּ! מיר אַ ברויט, דיר אַ טוידט! מיר אַ וואָגען, דיר
באַגראָבען! מיר אַ שליטען, דיר באַשיטען!“ די פּערעיאַסלאָווער
יונגלעך זאָגען, אז דאָ, אין פּערעיאַסלאָוו, טאָר מען פאַר אַ גלח
אַזעלכעס ניט זינגען, וואָרום מע קאָן האַפּען אַ מיאוס'ען פּסם.
נאָט אייך נאָך אַ נייעם! גאָר מורא האָבען פאַר אַ גלח! ס'איז

ניט גוט, אז א גלח געהט-איבער דעם וועג — דאָס יאָ. אָבער מורא האָבען ? — פּערעיאַסלאָוו איז טאַקע אַ נרויסע שטאָדט און אַ שענע — וואָס איז דאָ צו רעדען ? — דאָרט, אין וואָראָנסקאָ, איז אָבער געווען פּרייליכער, אז ס'איז געקומען בייַן-הומנים. אזוי האָבען זיך געטראַכט די וואָראָנסקאָווער קינדער און האָבען געוואָלט פון דעסטוועגען, אז אַט די טעג פון בייַן-הומנים דאָ אין פּערע-יאַסלאָוו זאָלען זיך נאָך ציהען און ציהען.

מלמדים און לעהרערס

רב אהרן האדאראווער — א מלמד א בעל־מגזם. — א גאנצע סעריע פון מלמדים. — מאניש דער מלמד מיט'ן „ביינדעל". — די תלמידים האפען א קערטעל אין חדר.

די טעג פון ביינזומנים זענען נאך ניט אוועקגעגאנגען, די ימים־טובים זענען נאך געווען פאראויס, און נחום ראבינאָוויטש האָט שוין געפיהרט אונטערהאנדלונגען וועגען א מלמד פאר די סינדער. מלמדים זענען געווען עטליכע. ערשטענס, טאָקי דער אויבענדערמאָנטער גרמיוזא, וואָס לייענט אזוי שטען אין דער תורה. נאָך איהם איז געגאנגען רב אהרן האָדאָראָווער, זעהר א וואוילער מלמד, נאָר א מאָדנער בעל־מגזם. ער האָט ליעב צו דערצעהלען מעשיות פאר זיינע תלמידים, משונה־וויילדע מעשיות פון פאר־צייטען. למשל, א מעשה פון זיין זיידען, וואָס איז געווען א גבר און האָט ניט מורא געהאט פאר קיינעם. איינמאָל איז דער זיידע זיינער געפאָהרען ווינטער ביינאכט פארביי א וואַלד, זענען אַרויס־געלאָפּען פון וואַלד צוועלף הונגעריגע וועלף — און דאָוואי לויפּען נאָכ'ן שליטען. אז זיין זיידע האָפט זיך ניט אַראָפּ, נעמט די וועלף, שטעקט זיי אַריין די האַנט אין מויל אַריין און קעהרט זיי איבער אלע צוועלף אויף דער לינקער זייט!

און נאָך א מעשה פון זיין זיידען, ווי אזוי ער האָט איינמאָל אָפּגעראטעוועט די גאנצע שטאָדט פון איין אומגליק. גוים האָבען

זיך צונויפגעקלויבען איינמאל אין א זונטאג אויף א יארד, האָבען זיך גוט אָנגע'שיפור'ט און דאוואי שלאָגען אידען. איז זיך מיישב זיין זיידע, ער האָט געהאלטען סאמע אין מיטען דאוונען, ווארפט ער אַראָפּ פון זיך דעם טלית ותפלין, קלויבט-אויס דעם גרעסטען פון אלע גויים, איוואן פאָפערילע האָט מען איהם גערופען, און נעמט איהם אָן מיט ביידע הענט פאר די פיס, און דאוואי שלאָגען מיט איוואנען איבער גויישע קעפּ. האָבען די גויים אָנגעהויבען פאלען, זענען זיי געפאלען אזוי ווי פליעגען. און אז ער האָט אויסגעלעגט אלע גויים ביז איינעם, האָט ער איוואנען אָפגעלאָזט און געזאָגט צו איהם: „אצינד קאָנסט דו געהן אַהיים, און איך וועל געהן דאוונען“...

א חוץ וואָס זיין זיידע איז געווען א גבר, איז ער נאָך געווען א צעטרענגענע בריאה, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! ער, אז ער פלעגט זיך פארטראכטען — אזוי דערצעהלט רב אהרן האָדאָראָווער אויף זיין זיידען — איז געווען מיט סכנת-נפשות! איינמאל איז ער אַרומגעגאַנגען איבער'ן שטוב א פארטראכטער, אַרומגעגאַנגען, אַרומגעגאַנגען און אַרומגעגאַנגען. ער טהוט א קוק — ער שטעהט אויפ'ן טיש!...

אַט אז מין מלמד איז דאָס געווען רב אהרן האָדאָראָווער. נאָך איהם זענען געגאַנגען א גאַנצע סעריע מלמדים, ווי רב יהושע דער מלמד, מאיר-הערש דער מלמד, יקיר-שמחה דער מלמד, און דער קאידענאָווער מלמד, און מענדעל דער גראָבער. האָט אָבער יעדער פון זיי געהאַט זיין חסרון: האָט ער געקענט לערנען — איז ער נישט געווען קיין בעל-תנ"ך; איז ער געווען א בעל-תנ"ך — האָט ער נישט געקענט לערנען. פון אלע מלמדים וואָלט מענדעל דער גראָבער געווען דער בעסטער מלמד, ער זאָל ניט האָבען דעם חסרון, וואָס ער שלאָגט זיך. סינדער, אז מע דערמאנט זיי דעם נאָמען „מענדעל דער גראָבער“, ציטערען זיי. מאָהלט אַייך, מאָניש דער מלמד שלאָגט זיך אויך, נאָר מיט א גאַנג. יענער, מענדעל דער גראָבער, קאָן הרג'ענען אויף טוידט. דערפאר אָבער ווי אזוי

לערענט ער! איינעם פון די צוויי, האָט נחום צוגעזאָגט די קינדער, אז ער וועט, אם ירצה השם, דינגען.

זענען זיי שוין באַוואָהרענט, הייסט עס, מיט אַ מלמד. איצט בלייבט־איבער שרייבען. וואו וועלען די קינדער לערנען שרייבען? וואָס אָנבאַלאַנגט אידיש, האָבען זיי ביי'ם וואָראָנקאווער רב זרח'לען שוין אויסגעלערענט זיך שרייבען. וואָס טהוט מען אָבער מיט רוסיש? האָט אפילו אַ גוטער פריינט, אַרנאָלד פון די פירוואַרקעס, וואָס איז שוין דערמאָנט געוואָרען אויבען, געגעבען איין עצה, מע זאָל די קינדער אוועקפיהרען גלייך אין דער „יעוורייסקע אוטשי-לישטשע“, וועט קאָסטען וואָלוועל און ס'וועט זיין גוט. האָט דערהערט די באַבע מינדי און האָט געשוואוירען, אז כל זמן זי לעבט, וועלען איהרע אייניקלעך זיין אידען — און עס האָט נישט געהאָלפען קיין שמעי־שאל. איז געוואָרען אַ רעד וועגען לעהרערס. נח בוסעל איז אַ גוטער לעהרער, איז ער אַ בעל־עגלה'ס איין איידעם. איצט דער שרייבער, וואָס לערענט בריעפענשטעלער, האָט אַ שענע האַנט, איז ער שוואַך אין „לשון“. אברהם דער שרייבער, טאָסי איצט'ס אַ ברודער, איז שוואַך אין ביידע זאָכען. וואָס טהוט מען? איז געבליבען מאָניש דער מלמד. דאָס איז אַ איר מיט אלע מעלות: ער איז אַ בעל־תנ"ך, קען דקדוק, פאָרשטעהט אַ בלאַט גמרא און שרייבט רוסיש, אז עס לאָזט זיך אויס די וועלט! אמת, ער ווייסט ניט וואָס ער שרייבט, און אז ער שרייבט, איז דאָס נישט על־פי גראַמאַטיקע — מאַכט נישט אויס. די קינדער זענען נאָך צו יונג, זיי זאָלען קענען גראַמאַטיקע. לאָזען זיי פריהער קענען דקדוק — דאָס איז בילכער. אי וואָס מאָניש דער מלמד שלאָנגט זיך? לאָזען די קינדער נאָר וועלען לערנען, וועט מען זיי ניט שלאָגען. שלאָנגט דען אַ רבי אומזיסט? והראיה: די קינדער האָבען דאָס אַרויסגעזעהען דערנאָכדעם בחוש. מאָניש האָט פיינט געהאַט, ווי אנדערע מלמדים, שלאָגען אָדער שמייסען. ער האָט געהאַט אינ'ם גראָבען פינגער פון דער רעכטעך האַנט אַ ביינדעל. מיט'ן דאָזיגען ביינדעל, אז ער האָט אַייך

דערלעבט אין זייט אריין, אָדער הינטען אין דער פלייצע, אָדער אריינגעקוקט איך אין שליף אריין, האָט איהר געקאָנט דער-זעהען דעם עלטער-זיידען פון יענער וועלט. אָט אזא בייגדעל איז דאָס געווען! שלום האָט זיך געפלייסט, ווי ווייט מעגליך, ער זאָל דאָס דאָזיגע „בייגדעל“ אויסמירען. און עס וואָלט איהם אפשר געראָטען, ווייל ער איז געווען פון די, וואָס האָבען דאָנערשטאָג די גמרא געוואוסט, אָדער געמאכט זיך, אז זיי ווייסען. פון תנ"ך איז דאָך אָפגעערעדט. ביי'ם שרייבען איז ער אויך געווען נישטשה'דיג. דערפאר אָבער, אז ס'איז געקומען צו שקאָצערין — דאָ האָט ער שוין געמוזט פארזוכען דעם טעם פונ'ם „בייגדעל“, וואָס ליגט איהם נאָך ער היום אין זכרון. נאָר נישט דאָס איז געווען דער חסרון, וואָס נחום ראבינאוויטש איז ניט געווען צופריעדען מיט'ן מלמד מאָניש. דער חסרון איז געווען, וואָס ס'האָט זיך ארויס-באוויזען, אז מאָניש הויבט ניט אָן צו וויסען, וואָס דדוק איז. אז מע האָט איהם אַ פרעג געגעבען: „רב מאָניש, פאר וואָס לערענט איהר ניט מיט די קינדער קיין דדוק?“ האָט ער גע-ענטפערט: „ווייס איך וואָס, דדוק, דדוק, שמינדרעק בלעז!“ — און האָט זיך נאָך אויסגעלאָכט אויך. דאָס האָט נחומ'ען שרעקליך פארדראָסען, און אז ס'איז געקומען צום צווייטען זמן, האָט ער די קינדער פון מאָנישען אָפגענומען און אוועקגעגעבען צו איין אנדער מלמד.

יענער איז שוין געווען א „מדרק“, געוואוסט דעם „מסלול“ אויף אויסוועניג. האָט ער אָבער געהאט איין אנדער חסרון — ער האָט לייעב געהאט זיך קהל'ען. אלע טאָג האָט ער געהאט וואָס צו טהון: איז ניט קיין חתונה איז אַ ברית, איז ניט קיין ברית איז אַ פדיון-הבן, אַ בר-מצוה, אַ גט, אָדער גלאַט אַ פאר-לאָזעניש, אַ בוררות, איין אויסגלייכעניש. נאָר פאר וועמען ס'איז אַ חסרון און פאר וועמען אַ מעלה. פאר די קינדער איז דער רבי געווען אַ מלאך פון גאָט און דער חדר — אַ גן-עדן. מע האָט געקאָנט שפיעלען אין וואָס פאר אַ שפיעל איהר ווילט, אפילו אין

קאַרטען, — ניט אין די וואָראָנקאָווער ל"א-קאַרטען! פע! נאָך טאָסי אין אמת'ע קאַרטען. און געשפּיעלט האָט מען אין „טריי-ליסטסיק", אָדער אין „סטאַרשי קאָזיר" — אַ שפּיעל, וואָס די אַרעסטאַנטען שפּיעלען אין די טורמעס. די קאַרטען אַליין זענען אויך געווען „אַרעסטאַנטסיק" קאַרטען — שוואַרצע, פעטע, אָנ-געשוואָלענע. פון דעסטוועגען האָט מען פאַרשפּיעלט אַלע אָנ-בייסענס מיט אַלע מיטאָגס, און וואו ס'איז געווען ערגיז אַ פאַר גראַשענס זענען זיי אַריין אין די קאַרטען.

דאָס גאַנצע געלט האָבען אָפּגעוואונען די עלטערע בחורים, אזעלכע, ווי, למשל, זיאַמע קאַרעצקי, אַ טשיקאָווע בחור'על, וואָס איז דערמאָנט אויבען. ער האָט אַרויפגעפיהרט זיינע יונגע חברים אויף אַלע נומע זאָכען. זיין פרינציפ איז באַשטאַנען אין דריי פלללים: (1) טאַטע-מאַמע ניט פאַלגען; (2) דעם רבין פיינט האָבען; (3) פאַר גאָט קיין מורא ניט האָבען.

אַ מעלה האָבען געהאַט די גרויסע בחורים'לעך, אז זיי האָבען אָפּגעוואונען דאָס געלט ביי די קליינע, האָבען זיי זיך נאָך גערייצט און געמאַכט חוזק. אמת'ע קאַרטענשפּיעלער טהוען דאָס נישט... פון דעסטוועגען דאַרף מען נישט מיינען, אז זיי איז דאָס גרינג אָנגעקומען. זיי אַליין זענען אויך אויסגעשטאַנען גענוג צרות. ערשטענס, האָט מען געמוזט אונטערקויפּען די רביצין, זי זאָל ניט דערצעהלען דעם רבין, אז מע שפּיעלט אין קאַרטען. און צווייטענס, האָט דער רבי געהאַט אַ זוהן, פייוועל, נאָך גערופען האָט מען איהם „ליפּ", מחמת ער האָט געהאַט אַ גראָבע ליפּ. האָט מען באַדאַרפט אָט די „ליפּ" סיכלען און חנפה'נען און אונטער-שמירען אַמאָל מיט איין אָנבייסען, אַמאָל מיט אַ נאַשעריי, און מעהרסטענטייל מיט ניסלעך. די „ליפּ" האָט לייעב געהאַט קנאַקען ניסלעך. אָנקוקען, ווי די „ליפּ" קנאַקט ניסלעך, האָט גע-שלאָגען צו דער גאַל. ובפרט נאָך פאַר פרעמד געלט. נאָך וואָס זאָל מען טהון? אז די „ליפּ" וועט דערצעהלען דעם רבין, אז די סינדרער שפּיעלען אין קאַרטען, וועט זיין בעסער?

פון די אלע מלמדים און לעהרערס און פון די אלע לערנעכטסען
האָט נחום ראָבינאָוויטש געהאַט ווינציג נחת. אלע שבת האָט ער
די קינדער פאַרהערט און זיפּצענדיג געשאַקעלט מיט'ן קאַפּ. מעהר
פון אלע קינדער האָט ער געטראָגען אויפ'ן קאַפּ דעם מיטעלסטען,
דעם „בעל-תנ"ך". ער האָט, אַפּנים, געוואַרט פון איהם אַ סך
מעהר. „וואָס וועט זיין? — האָט ער געפרעגט. — וואָס וועט
זיין דער תכלית? אַט-אַט, אַקערשט ווי מע זעהט ניט, ווערסט
דו בר-מצוה, און דו וועסט אפילו קיין צוויי ווערטער ניט קאָנען
זאָגען!"... און ער האָט גענומען זוכען אַ רעכטען גמרא-
מלמד, און ער האָט איהם געפאַסט.

דער נמרא-מלמד

משהדוד רודערמאן — א נמרא-מלמד. — זיין זוהן שמעון האלט
ביי שמר'ען זיך. — די שטאדט ראטעוועט איהם ארויס פון מאנאס
סיר. — דער פעטער פֿיני קאכט זיך.

דאָס איז געווען אַ רבי אַ ליטוואַק, מיט'ן נאָמען משהדוד
רודערמאן, אַ איד אַ יאָדיש־לעווער, איין איינגעהויקערטער, מיט
נעדיכטע שוואַרצע ברעמען, אַ גרויסער למדן, אַ שענער בעל-תנ"ך
און אַ מדקדק — מיט אַלע מעלות. און דערצו נאָך אַ פרומער,
איין אמת'ער ירא-שמים. געהט ריכט זיך, אַז אויף דעם אידען
וועט אויך זיין אַ פּנס, און נאָך וואָסער אַ פּנס! דער פּנס איז
געווען דער, וואָס דעם דאָזיגען מלמד'ס זוהן לערענט אין דער
„אויעזרנע". אין דער נאָנצער שטאָדט זענען דעמאָלט געווען
מעהר ניט ווי צוויי בחורים, וואָס האָבען געלערענט אין דער
„אויעזרנע": משהדוד רודערמאן'ס זוהן, שמעון רודערמאן, אַ
בחור, וואָס ס'האָט זיך פריה אָנגעהויבען אויסשיטען ביי איהם
אַ שוואַרץ בערדעל, און טאמאַרקין, דעם אַדוואָקאַט'ס זוהנדעל,
חיים טאמאַרקין, אַ בחור'על אַ קורצער און אַ גראַבער, מיט קליינע
אויגלעך און מיט איין אויסגעפויגענער נאָז, געטראָגען דאָס
העמדעל איבער די הויזען, ווי אַ שייגעצעל, געשפּיעלט מיט די
גוישע שקצימ'לעך אין „מיאטש", סיינמאָל נישט געזאָנגען אין
שוהל אַריין, אַחוץ יום-כּפור, און שטילערהייט גערויכערט גראַבע
„ציגייערען".

דאָס זענען געווען די פּיאַניערען, אזוי צו זאָגען, די ערשטע שוועלבעלעך פון דער השפּלה אין דער שטאָדט פּערעיאַסלאַוו, די איינציגע צוויי אידישע קינדער צווישען עטליכע הונדערט שקצימ'לעך. די שקצימ'לעך האָבען תּחילת געקוקט אויף די צוויי „זשידע-ניצטעס“, ווי אויף חידושים, ווי אויף קינדער פון איין אַנדער וועלט. דערנאָך האָבען זיי אוועקגעלעגט די „זשידעניצטעס“ אויף דער ערד אין מיטען הויף פון דער „אויעזדנע“ און אָנגעשמירט זיי די ליפּען מיט חזיר. דערנאָך איז מען געוואָרען חבר, געשלאָסען ברודערשאַפט, גאָר נפש אַחת. גויישע שקצימ'לעך זענען נאָך דעמאָלט — אוי וועה! — געווען ריין פון מענטשענהאַס, נישט געוואוסט פון קיין אידענהעצעס, און דער גיפּט פון אַנטיסעמיטיזם האָט זיי נאָך נישט אָנגעריהרט. קוים האָט מען דעם „זשידיאָנאַקס“ אוועקגעלעגט, אָנגעשמירט די ליפּען מיט חזיר און דורכגעבראַכען די ביינער, איז האָטש ער איז א „הערשקאָ“, פון דעסמוועגען איז ער אַ חברה-מאן גלייך מיט אלע...

דאָס אָפּגעבען נחום וועוויק'ס קינדער צו משה-דוד רודערמאַן איז ניט אָפּגעלאָפּען גלאַט. דער פעטער פיני, אַז ער איז געוואוירע געוואָרען, אַז זיין ברודער נחום האָט אָפּגעגעבען די קינדער צו אַזאַ מלמד, וואָס האָט אַ זוהן אין דער „אויעזדנע“, האָט ער גע-אַרבייט מעשים. ער האָט גע'טענה'ט, אַז פון דער „אויעזדנע“ איז איין טריט צו שמד. פאַר וואָס?

— אָט אזוי: אַז מיר'ן לעבען, וועלען מיר זעהען...

און פך הוה. עס איז, אַפּנים, באַשערט געווען, אַז דער פעטער פיני זאָל איצטיגס מאָל זיין אַ נביא. און אזוי איז געווען די מעשה:

איינמאָל אין אַ שבת איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָדט, אַז די צוויי אידישע יונגלעך, וואָס לערנען זיך אין דער „אויעזדנע“, שמען רודערמאַן און חיים טאַמאַרקיין, האַלטען ביי שמד'ען זיך! פאַרשטעהט זיך, אַז קיינער האָט ניט געוואָלט גלויבען: „ווייס

איך — וואָס? ווער? וועמען? וואָס אַ שטאָרט קאָן אויס-
טראַכטען! "נאָר אז מע קלינגט איז אַ חאָנע. שטעלט אייך פאַר,
אז ס'איז דעם זעלבן טאָג שבת פלוצים געוואָרען אַ געלויב, ווי
אויף אַ שרפה. די גאנצע שטאָרט איז געלאָפֿען צום מאָנאָסטיר.
וואָס איז די מעשה? "די מעשה איז אַ שענע מעשה, נאָר אַ
קורצע: איהר ווילט זעהען אַ שענס? געהט, זייט מוחל, צום
מאָנאָסטיר, וועט איהר אָנקוקען, ווי די צוויי חברה-לייט פון דער
„אויזערנע" האָבען זיך אַרויפגעקלויבען גאנץ הויך אויפ'ן שפיץ
קלויסטער, שטעהען דאָרטען אָהן היטלען און פרעסען ברויט, מיט
חזיר באַשמירט, בפרהסיה, אלע זאָלען זעהען!"...

די בהלה איז געווען אזוי גרויס, אז ס'איז קיינעם ניט אייני-
געפאלען צו פרעגען: ווי איז דאָס מעגליך צו זעהען פון אונטען
אַרויף, אויף אזא הויכען מאָנאָסטיר, מיט וואָס דאָס ברויט איז
באַשמירט: מיט חזיר? מיט פוטער? אָדער מיט האָניג?...
די גאנצע שטאָרט איז געגאנגען האָדאָראָם. די וועלט האָט זיך
געווינעט: „מילא, אויף טאמאָרסינ'ס זעהנדעל איז חאָטש קיין
הידוש ניט — זיין פאָטער, דער אלטער טאמאָרסקין, איז אליין
אַ טריפניאָק, אַ איד אַ „זאָקאָניק", אַ שרייבער פון „פראָשעניעס",
און זיין זעהנדעל חיים איז געווען, זאָגט מען, אַ גוי נאָך ביי דער
מאַמען אין בויער. אָבער משה-דוד רודערמאַן? אַ איד אַ ירא-
שמים און אַ מלמד! דער בעסטער מלמד אין שטאָרט! ווי קאָן
מען עס דערלאָזען אזא זאך?"

לאָזט זיך אויס, אז ס'זענען דאָ אידען, וואָס האָבען געוואוסט
פריהער, אז ס'וועט אזוי זיין. פון וואנען האָבען זיי דאָס גע-
וואוסט? זיי האָבען דאָס פאַרשטאַנען מיט'ן שכל, אז מע טאָר
ניט געהן מיט אַ קינד צופיעל מיט סטורדעס. „ממה נפשך —
האָט איהר אוועקגעגעבען אייערע קינדער אין דער „אויזערנע",
דאָס הייסט, איהר זענט מסכים, זיי זאָלען זיין גוים, דארפט איהר
ניט פאָדערען פון זיי, אז זיי זאָלען טראָגען אַרבעט-כּנפות'ען; און
אז עס האָט זיך געמאַכט, זיי האָבען דורכגעלאָזט אַ מנחה, באַדאַרף

מען אָפּווישען די ליפּען און נישט צעברעכען אויף זיי קיין שטעקען
און ניט שלאָגען, ווי מע שלאָגט אַ הונט..."

אזוי האָבען גע'טענה'ט בכבוד'ע בעלי-ביתים, און מע האָט
צונויפגענומען מענטשען, און מע האָט זיך איין עצה געהאלטען,
וואָס טהוט מען? ווי אזוי ראטעוועט מען אַרויס צוויי אידישע
קינדער פון דער שמד? מע האָט איינגעלעגט די וועלט, געוועקט
זכות-אַבות, אויפגערודערט, „נאַטשאַלסטוואָ"... פאַרשטעהט זיך,
אז מעהר פון אלע האָט געאַרבייט דער פעטער פיני. דער האָט
פאַרקאטשעט די אַרבעל, צעלאָזט די שענע באָרד, אַרומגעלאָפּען
דעם גאַנצען מאָג אַ פאַרשוויצטער, נישט געגעסען, נישט גע-
טרונקען — ביז, דאַנקען גאָט, ס'איז אָפּגעגאַלמען. מע האָט די
צוויי חברה-לייט אַרויסגענומען פון מאָנאַסטיר.

דער שפיץ איז געווען: איינער פון זיי, חיים טאמאַרקיין —
דער האָט זיך טאַקע גע'שמד'ט שפעטער מיט עטליכע יאָהר, און
שמעון רודערמאַן האָט מען אַוועקגעשיקט קיין זשיטאָמיר, אַרייַן-
געגעבען דעם פיינעם בחור אין דער ראַבינער-שול, אויף „קאַזאַנע
שטשאַט", און ער האָט מיט גאָט'ס הילף ניט נאָר געענדיגט אויף
ראַבינער, נאָר טאַקע געווען נאָכדעם ראַבינער, און דוקא ניט ווייט
פון פערעיאַסלאָוו — אין לובען.

— נו? ווער איז געווען גערעכט? אַצינד וועסט דו שוין
דיינע קינדער, צו גאָט אַ האָפענונג, אָפּנעמען פונ'ם דאָזיגען מלמד?

אזוי האָט דער פעטער פיני געזאָגט צו זיין ברודער נחום,
צופריעדען פון אלע זייטען: ערשטענס, וואָס ס'איז איהם גע-
ראָטען אַרויסצונעמען צוויי אידישע קינדער פון דער שמד;
צווייטענס, וואָס זיין ברודער'ס קינדער וועלען שוין ניט לערנען
ביי אַ מלמד, וואָס קען דרוק און האָט אַ זוהן אין דער „אויגעזנע";
און דריטענס, וואָס זיינע ווערטער זענען מקוים געוואָרען, אז אַ
אידיש קינד לערענט אין די שקאַלעס, איז ער מוכן ומזומן צו דער
שמד...

האַט אָבער דער פעטער פּיני איצטיגס מאָל געהאַט אַ ביטערען טעות: זיין ברודער נחום האָט זיך פאַר'עקשנ'ט און בשום אופן ניט געוואָלט אָפּנעמען זיינע קינדער פון אַזאַ גוטען מלמד.

— וואָס האָב איך צו איהם? ניט גענוג יענער האָט געהאַט אַזוי פיעל עגמתי-נפש מיט אַזאַ בזיון, זאָל מען לאָזען אַ אידען אַ מלמד אין מיטען זמן אָהן ברויט?

דער פעטער פּיני האָט אויסגעהערט דעם ברודער מיט אַ ביטער שמייכלעלע, ווי איינער רעדט: „הלאַ אי זאָל איך ליגען זאָגען, נאָר דו פיהרסט די קינדער אויף אַ גוטען דרך"... דערנאָך איז ער אויפגעשטאַנען, געגעבען אַ קוש די מזוזה און איז אַוועק אַ ברוגז'ער.

דער אמאליגער „חרר“

א בילד פונ'ם אמאליגען „חרר“. — די תלמידים העלמען דעם רבין
און דער רביצין ביי דער ארבייט. — דער רבי מאכט ברכה. — זיין
מוסר זאגען ברענגט צו נייע זינד.

ניין, מע האָט די קינדער פון דעם פארפֿלעקטען, נאָר גע-
ראָטענעם מלמד רודערמאן נישט אָפֿגענומען. אדרבה, זיי
זענען פֿארבליבען ביי איהם אויך אויפ'ן אנדערען זמן און אויפ'ן
דריטען זמן — און אַלע זענען געווען צופריעדען: דער רבי פון
זיינע תלמידים, די תלמידים פון זייער רבין און דער טאטע — פון
די תלמידים מיט'ן רבין.

מעהר פון אַלעמען זענען געווען צופריעדען די תלמידים. גאָט
האָט זיי צוגעשיקט אַ רבין, וואָס שלאָגט זיך ניט, לגמרי ניט. ער
ווייסט גאָרניט וואָס הייסט שלאָגען זיך. סיידען אמאָל, אז אַ
יונגעל האָט שוין שטארק דעקוטשעט, אָדער ניט געוואָלט דאווענען,
אָדער ער האָט געהאַט אזא פֿארשטאָפטען קאָפּ, האָטש „פלעקער
טעסען“, — דעמאָלט איז שוין דער רבי רודערמאן אַרויס פון
די פֿלים, אַוועקגעלעגט דעם בחור אויפ'ן בענקעל, אַראָפֿגענומען
די פליסענע ווייכע יארמעלקע פונ'ם קאָפּ, פון דער גרינג אָפֿגע-
פיצקעט — און געה!

נאָך אַ מעלה האָט געהאַט רודערמאן דער מלמד — ער האָט
געהאַלטען אַ „זשאָרנע“, אזא מאַשין אויף צו „רייסען“ גרויפֿען.

די מאַשין האָט געהאַט אַ ראָד מיט אַ הענטעל, און פון אויבען איז געלעגען מיט'ן פנים אַראָפּ אַ זאָק מיט רעטשקע. פונ'ם דרעהען די ראָד האָבען זיך די רעטשקע פאָוואָלינקע געשטאָמען אין יאָשטשיק אַרײַן, פונ'ם יאָשטשיק זענען זיי פאָוואָלינקע געפאלען אויפ'ן שטיין, דער שטיין האָט זיי פאָוואָלינקע געריבען, אָפגעשיילט די שאַלעכץ און געמאַכט פון די רעטשקע — גרויפּען. אָט דאָס האָט געהייסען אַ „זשאָרנע“.

פאַרשטעהט זיך, אַז דער גאַנצער אַנטיק פון דער „זשאָרנע“ איז געלעגען אינ'ם דרעהען. וואָס מעהר מע דרעהט, מעהר שיטען זיך גרויפּען. און בעלנים אויף דרעהען זענען געווען אַ סך, כּמעט אלע תלמידים. יעדער וויל קומען צו הילף דעם רבין משה-דוד, וואָס קאָן נישט לעבען פון מלמדות אַליין און מוז נעבאַך אַנ-קומען צו זייטיגע פרנסות: ער רייסט גרויפּען, זי באַקט לעקאָך. ביי'ם לעקאָך באַקען, מיינט איהר, איז שוין גאָר נישטאָ וואָס צו טהון? ס'איז אַ סך דאָ וואָס צו טהון! און דאָ קאָנען אויך די קינדער צוהעלפּען. ניט אזוי ביי'ם באַקען, ווי ביי'ם „אויספאַטשען“. קאָרענעם האָניג-לעקאָך באַדאַרף מען פאַטשען, לאַנג פאַטשען, מיט ביידע הענט, ביז ער ציהט זיך, ווי אַ האָניג-טייג קאָן זיך ציהען. און ווער גאָר קאָן אזוי פאַטשען, ווי אַ חרד-יונגעל? בעלנים פאַטשערס צווישען די חרד-יונגלעך זענען דאָ אזוי פיעל, אַז מע שלאָגט זיך אַזש פאַר'ן פאַטשען. יעדער וויל פריהער.

דער לעזער באַדאַרף זיך נישט וואַנדערען, וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה — תלמידים זאָלען „רייסען“ גרויפּען, „פאַטשען“ לעקאָכער! למאי ביי די וואָראָנקאָווער מלמדים האָבען זיי גע-טהאָן אַ סך גרעפערע אַרבייט? למשל, ביי'ם רבין רב זרח'על און ביי אַנדערע מלמדים האָבען נחום וועוויק'ס קינדער גאַנץ פיין געשמירט די ערד אויף שבת, פאָרלעכווייז אַרויסגעטראָגען די פאַמעניצע, איינציגווייז געבראַכט צו טראָגען וואַסער פונ'ם גווישען ברונען, און על-פי גורל געניאָנטשעט זיך מיט'ן קינד אויך. פון

נעהן מיט איין עוף צום שוחט שמועסט מען ניט. עס איז געווען א כבוד פאר די קינדער העלפען דער רביצין אָפּפליקען דאָס עוף. אבי איין ארבייט, אבי ניט נעלערענט. ערנער פון אלע ארבייט איז געווען דאָס לערנען, דאָס לערנען אין חדר. דאָ וועט, דאָכט מיר, זיין דאָס אָרט אָפּצומאָהלען דעם חדר, ווי ער האָט אויס-געזעהען אין יענע צייטען, בכדי די קומענדיגע דורות, וואָס וועלען זיך אינטערעסירען מיט'ן אַמאָליגען אידישען לעבען אין דער גליקליכער „טשערטא“, זאָלען עס האָבען פאר די אויגען.

א קליין גוי'ש שטיבעל אויף היהנערשע פיסלעך, מיט שטרוי געדעקט, אַמאָל אַ ביסעלע אַיינגעבויגען אויף אַ זייט, און אַמאָל אָהן אַ דאָך, ווי אָהן אַ היטעל. איין פענסטערעל, און אז אַ סך — איז צוויי. די אַרויסגעזעצטע טאַפּלי איז אָדער פאַרקלעפט מיט אַ פאַפּיער, אָדער פאַרשטעקט מיט אַ קאַפּענקישעלע. די ערד איז אַ „געוואַלדעוועטע“, באַשמירט מיט לעהם, און אויף שבת און יום-טוב — באַשאַטען מיט זאַמד. אַ גרויסען טייל פונ'ם חדר פאַרנעמט דער אויווען מיט'ן אויפ'ן-אוייווען און מיט דער „לע-זשאַנקע“. אויף דער לעזשאַנקע שלאַפּט דער רבי, און אויפ'ן אויווען — זיינע קינדער. ביי דער וואַנט שטעהט אַ בעט — דער רביצין'ס בעט — מיט אַ סך קישענס צוקאַפּענס און קלייניטשקע קישעלעך כמעט ביז דער סטעלי. דאָרט אויפ'ן בעט, אויף אַ ווייסען ליילעך, ליגט אַמאָל אַ בלאַט לאָקשען, אַמאָל סיכלעך און בייגעל (אויב די רביצין פאַרנעמט זיך מיט בעסעריי), און אַמאָל אַ קינד (אויב ס'איז געפעהרליך קראַנק). אונטער'ן אויווען אַ „פּאָדפּיטשניק“ (אין דער ליטא רופט מען עס „קאַטוך“). דאָרט האָדעוועט מען עופות, געוויינליך אויף פרנסה. ביי דער קרומער מעוברת'ער וואַנט — אַ שאַפּע אויף האַלטען ברויט, קריגלעך און טעפּלעך. אויף דער שאַפּע — דאָס אַייזערנע געפּעס, אַ זיפּ, אַ דערקאַטש, אַ ריבאַייזען וכדומה אַזעלכע פּליים. פון פאַרענט, סאַמע ביי'ם אַריינגאַנג, קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס, און אַ גרויסע פאַמעניצע תּמיד פּול, און אַ צובער אַ הילצערנער, וואָס רינט,

אויף וואסער האלטען, און א האנטוך, וואָס איז תמיד נאָס, אויף די הענט אָפצווישען. און אין מיטען שטוב אַ לאַנגער טיש מיט צוויי לאַנגע בענק. — דאָס איז, אייגענטליך, דער חדר, די שול, וואו דער רבי שטודיערט מיט זיינע תלמידים. אלע, סאָי דער רבי, סאָי די תלמידים, שרייען. דער רביצינ'ס קינדער, וואָס שפּיעלען זיך אויפ'ן אויווען, שרייען. די רביצין, וואָס פאַרעט זיך ביי דער „קיך“, שרייט אויף איהרע קינדער, למאי זיי שרייען. די עופות, וואָס אונטער'ן פּאָדפיטשניק, קוואַקען: דאָס האָט די קאָץ אַראָפּ-געשפרונגען פון דער לעזשאַנקע, אַ שטילינקע, אַ רוהיגע, אַ גלאַ-טינקע, זיך אַריינגעחאַפט אונטער'ן פּאָדפיטשניק און ספּאַלאַשעט די עופות, ניט געראַכט זאָל זי ווערען!

אַט אזוי האָט אויסגעזעהען דער אַמאָליגער וואָראַנקאָווער חדר. ניט פיעל שענער האָט אויסגעזעהען דער חדר אין דער גרויסער שטאָדט, אין פערעיאַסלאָוו. דער פערעיאַסלאָווער רבי האָט, גלייך ווי דער וואָראַנקאָווער, געקנעלט מיט זיינע תלמידים, זיצענדיג ווינטער אין אַ וואַטאָווען האַלאַט מיט אַ פלוסענער יארמעלעקע, און זומער אין איין אַרבע־כּנפות, אין אַ העמד מיט ברייטע אַרבעל. ווינטער נאָכ'ן שלאָף האָט ער געטרונקען, אָנ-שטאָט טיי, „ליפּעווע צווייט“, און זומער — קאלט וואַסער פון אַ הילצערן קווערטעל, דורכגעזיט דורך איינעם פון די ברייטע אַרבעל פונ'ם העמד, געמאַכט דערויף פריהער מיט גרויס פּוונה אַ ברכה „שהכל נהיה בדברו“, און אלע תלמידים האָבען איהם געענטפערט אָמן. טאָמער האָט אַ יונגעל געבראַכט עפּיס אַ פרי, האָט דער רבי געמאַכט „בורא פרי העץ“, און די תלמידים האָבען געענטפערט אָמן. טאָמער האָט אַ יונגעל געבראַכט אַ גרינע אונגערקע, האָט דער רבי אָפּגעשוילט די אונגערקע, געמאַכט אויף איהר „בורא פרי האדמה“, און די תלמידים האָבען געענטפערט אָמן.

ס'איז אַלסדינג געווען פראַי, אַבי ניט לערנען. צו שטאַרק האָט זיך צוגעגעסען דאָס לערנען. אַ גאַנצען מאָג געלערענט. ווינטער ביינאַכט געלערענט. אויפגעשטאַנען פאַרטאָג און גע-

לערענט. אפילו שבת בייטאג אויך געלערענט. און טאָמער ניט געלערענט, איז האָטשט אזוי געזעסען שבת בייטאג אין חדר און אויסגעהערט דעם רבינ'ס מוסר.

דעם רבינ'ס מוסר — דאָס איז געווען אַ רייכע פאָנטאַזיע פון „טויזענט איין נאָכט“. פונ'ם רבינ'ס מוסר האָט מען זיך געזעהען מיט „יענער וועלט“, געפיהלט דעם טעם פון „חבובת הקבר“, זיך צוגעהערט, ווי דער מלאך-הרומה קומט-צו מיט שטילע טריט, עפענט אייך אויף דעם בויד, נעמט-ארויס די קישקעס און טהוט אייך אַ שמיץ מיט זיי איבער'ן פנים: „רשע, מה שמך — שייגעץ, ווי אזוי רופט מען דרך? ...“ און דערנאָכדעם, ווי צוויי מלאכי-חפלה נעמען אייך און וואַרפען אייך „בהקלע“, ווי אַ מיאטש, פון איין עק וועלט ביז'ן אנדערען. און טאָמער האָט איהר אַמאָל געזאָגט אַ ליגען, הענגט מען אייך אויף פאַר דער צונג אויף אַ פלעקעל, און איהר הענגט, ווי אַ יאָטקע-פלייש. און טאָמער האָט איהר פאַרגעסען אַמאָל אָפּגיסען נעגעל־וואַסער, שטעלען זיך אוועק צוויי מחבלים און רייסען אייך מיט אָפּצוויינגעס די נעגעל פון די פינגער. און טאָמער האָט איהר אַמאָל פרייטאָג זיך געשניטען די נעגעל און אומגעהרן אַראָפּגעלאָזט אַ נאָגעל אויף דער ערד, לאָזט מען אייך אַראָפּ אויף דער וועלט און מע הייסט אייך געהן זוכען דעם נאָגעל.

דאָס איז פאַר קליינע עבירה'לעך. היינט ווי איז שוין פאַר גרויסע עבירות? למשל, פאַר היפּערען אין דאוונען? פאַר דורכ-לאָזען אַ מנחה? פאַר ניט לייענען קריאת-שמע? פאַר אַ שלעכטע מחשבה? פאַר זעהרורים און חלומות? — נישטאָ קיין רחמנות דאָרטען, נישטאָ! תשובה, תפלה און צדקה — דאָס איז נאָר דא, אויף דער וועלט. אויף יענער וועלט איז שוין שפּעט, פאַרפאַלען! „דאָרט זענט איהר שוין מיט אַלע רשעים גלייך. דאָרט געהט איהר שוין גלייך אין אייביגען פייער, אין זורניגען קעסעל אַריין, אין גיהנם, שקצים, אין גיהנם!“ ...

אזוי לאָזט־אויס דער רבי זיין מוסר שבת בייטאָג, און די קינדער הערען־צו מיט קאָפּ און וויינען, האָבען חרטה, שלאָגען זיך על־חטא, געבען זיך דאָס וואָרט, שוין זיין גוט און פרום. נאָר קוים איז דער רבי אויפגעשטאַנען פון טיש און די קינדער נאָך איהם, אזוי איז פאָרגעסען געוואָרען דער גאַנצער מוסר; די יענע וועלט מיט'ן גיהנם מיט אלע מלאכי־חבלה זענען פאָרשוואַנדען געוואָרען, ווי אַ שאַטען, וואָס געהט־איבער, ווי אַ חלום, וואָס פליהט אַוועק, און חברה האָבען זיך אומגעקעהרט צו זייערע זינד און צו זייערע שילד: געהיפערט ביי'ם דאוונען, דורכגעלאָזט אַ מנחה'לע, נישט געלייענט קיין קריאת־שמע. ווער מיר נעגעל־וואַסער? וואָס מיר דאוונען? אַז אין דרויסען שיינט די זון, און די שאַטענס דראַפען זיך אויף די ווענט, ווינקען צו אייך, רופען אייך: אין דרויסען אַרויס, יונגעלע, אין דרויסען! דאָרט איז גוט! דאָרט איז וואויל! איין שפרונג אַ רעכטער — און דו ביזט ביי'ם בריקעל. נאָך אַ שפרונג — און דו ביזט אויף יענער זייט בריקעל, וואו עס לויפט אַ טייכעל, וואו עס זשומעט אַ וואַסערעל, וואו עס גרינט אַ גרעזעלע, וואו עס געלט אַ בלומעלע, וואו עס פליהט אַ פויגעלע, וואו עס טאַנצט אַ היישעריק... און דאָס גרינע־געלע פעלד בעט זיך ביי אייך, איהר זאָלט אייך אַ וואָרף טהון אויף דער ווייכער שמעקענדיגער ערד, ווי איהר שטעהט און געהט. און דאָ קומט־אָן דער טאַטע, אָדער די מאַמע, אָדער איין עלטערער ברודער, אָדער אַ שוועסטער — „האַסט דו שוין גע־דאווענט? אין חדר אַרײַן, שקאַץ איינער, אין חדר אַרײַן!“...

די בר-מצוה

דער בר-מצוה געמיינט אים. — א גאלערע טיפּען פון פערזאנלעכער
בעליבתיים. — א מאמע'ס טרערען.

אריינמארשטענדיג זיך אינ'ם לערנען אין יענעם מין „חרד“,
ביי יענע מינים מלמדים, וואָס זענען באשריבען אין די פריהעריגע
קאפיטלעך, האָבענדיג פאר זיך די רביצין, וואָס מע דארף איהר
העלפּען, טאטע-מאמע, שוועסטער און ברידער, וואָס מע דארף זיי
פאלגען א גאנג, און פלערליי מינים שקאצעריי, פון באַדען זיך
זומער אין טייך ביז שפיעלען ווינטער אין קארטען און סנעפלעך,
היינט גלאט דאָס אַרומלויפּען און אַרומשפּאַצירען איבער דער
שטאָדט, — איז שווער צו פארשטעהן, פון וואָס מען האָט זיך גע-
נומען ביי די קינדער דאָס, וואָס זיי האָבען געקענט? מע דארף
נישט פאַרגעסען דאָס אויך, אז דעם רבין האָט מען גענאָרט, דעם
טאטען האָט מען גענאָרט און אפילו דעם רב, צו וועלכען מע האָט
געפיהרט די קינדער פאַרהערען, האָט מען אויך אָפּגענאָרט. היינט
וואו האָט זיך גענומען מאטעריאַל אויף אָפּצונאָרען א גאנצע
שטאָדט מיט אידען, וואָס זענען זיך צונויפגעקומען אויף דער בר-
מצוה צו נחום ראבינאוויטש'עס זוהנרעל? דער העלד פון דער
דאָזיגער ביאָגראַפיע געדענקט פאַר קלאָר, אז ער האָט נישט אָנ-
געהויבען צו וויסען פון דעם, וואָס מע האָט איהם אויסגעשטעלט,
ער זאָל זאָגען אויף זיין יום-טוב — און דאָך האָט געקלונגען די

שטאָרט מיט זיין בר־מצוה. טאטעס האָבען מקנא געווען. טאטעס האָבען זיך געוואונטשען אזעלכע קינדער.

ס'איז געווען איין אמת'ער יום־טוב. א גרויסארטיגער יום־טוב. און אין איהם האָבען זיך באשעפטיגט א סך הענט, אונטער דער קאמאנדע פון דער באַבע מינדי, וואָס האָט אויסגעזעהען אין איהר שבת'דיגען אַנטהון, מיט'ן שטערנטיכעל, ווי איין אמת'ער קאמאנדיר. זי האָט געקאמאנדעוועט, וועמען מע זאָל רופען און וועמען ניט, ווער ס'זאָל זיצען אויבענגאָן און ווער ניט, וואָסערע טעלער מע זאָל שטעלען, וואָסערע בראַנפּענס און וואָסערע וויינען מע זאָל טרינקען. מיט אַלעמען האָט זי זיך איבערגעקריענט, אויף אַלעמען זיך אָנגעבייזערט, ניט געשאַנעוועט אפילו דעם בר־מצוה־העלד אַליין, ער זאָל זיך האַלטען, ווי אַ מענטש, ניט האָבען קיין טבע בייסען די נעגעל האָטש צווישען מענטשען, ניט לאַכען אַליין און ניט מאַכען לאַכענדיג די איבעריגע קינדער, קורץ — ניט זיין קיין ימח־שמו'נים.

— גאָט האָט רחמנות געהאַט, האָסט דערלעבט די בר־מצוה, איז שוין צייט, זאָלסט ווערען אַ שטיקעל מענטש! — האָט זי איינגע'טענה'ט מיט איהם, באַשפּיגען די פינגער און אויסגעגלעט איהם דאָס לעצטע רעשט פון די פאה'לעך, וואָס זי האָט קוים „אָפּגעוואָיעוועט“ ביי איהר זוהן: נחום ראַבינאָוויטש האָט שוין לאַנג חשק געהאַט זיי נאָר אינגאַנצען אָפּשערען, האָט די באַבע מינדי ניט דערלאָזט.

— אז איך וועל שטאַרבען און מיינע אויגען וועלען עס ניט זעהען, — האָט זי איהם געזאָגט, — וועסט דו דעמאָלט מאַכען דיינע קינדער פאר גוים. און איצט, פֿל זמן איך לעב נאָך, וויל איך זעהען אויף זייער פנים האָטש אַ סימן פון אירדישקייט. אַ חוץ דעם גרוסען עולם, וואָס מע האָט צונויפּגערופען גלייך פון שוהל אויף בר־מצוה, איז זיך צונויפּגעקומען די גאַנצע משפּחה. פאַרשטעהט זיך, אז דער רבי משה־דוד רודערמאַן, אין דער שבת'דיגער געווענטענער קאפּאָטע, מיט'ן אָפּגעפליאַקעוועט פלוסען

היטעל, ווי א לאטקע אויפ'ן קאפ, איז אויך געווען בתוך הבאים. ער האָט זיך אָבער געהאלטען זעהר קליין און פון דער ווייטען. פון דער מעשה אָן מיט'ן זוהן, וואָס האָט זיך געוואָלט שמד'ען, איז ער געוואָרען ביי זיך שטארק אַראָפּגעפאלען. ער האָט זיך כמעט גאָר ניט צוגעריהרט ניט צום קירוש, ניט צום פאַרבייסען, געזעכען פאַררוקט אין אַ ווינקעלע, אַיינגעבויגען אין דרייען, און שטילערהייט געהוסט אין די ברייטע אַרבעל פון דער שבת'דיגער געווענטענער קאַפּאַטע.

גאָר אָט איז געקומען די מינוט פונ'ם עקזאמען. דאָס בר-מצוה-בחור'על האָט זיך באַדארפט אוועקשטעלען און אַרויסבאַ-ווייזען דעם עולם וואָס ער קען, — האָט מיט אַ מאָל דער רבי רודערמאַן אויפגעחאַפּט זיך; זיין פלייצע האָט מיט אַ מאָל אויסגעגלייכט זיך; די געדיכטע שוואַרצע ברעמען האָבען זיך אויפגעהויבען און זיינע אויגען האָבען זיך אַיינגעגעסען, אַיינגע-זויגען אויב'ם תלמיד, און זיין גראַבער פינגער האָט מיט אַ קוועטש, ווי דאָס שטעקעלע פונ'ם דיריזשאָר, אונטערגעזאָגט דעם תלמיד די אויסגעשטעלטע ווערטער.

און דער תלמיד, דער בר-מצוה הייסט עס, איז תחילת שיער ניט אומגעפאלען פאַר שרעק, געפיהלט אַ מאָדנע טרוקענקייט אין מויל און אַ שווינדעל אין די אויגען. עס האָט זיך איהם אויס-געדאַכט, אז ער געהט אויף אַייז. אָט-אָט צעשפאלט זיך דאָס אַייז, און טראַך — ער טהוט אַ פאַל מיט'ן גאַנצען עולם. גאָר וואָס ווייטער-ווייטער, איז ער, אונטער דעם רבינ'ס קוק און אונטער דעם רבינ'ס קוועטש מיט'ן גראַבען פינגער, געוואָרען ביי זיך שטאַרקער און שטאַרקער, און ער האָט אָנגעהויבען שפאַנען, ווי אויף אַיין אַייזערנער בריק, און ער האָט דערפיהלט אַ וואַרעמקייט אין אַלע אברים, און עס איז אוועק ביי איהם, ווי אַ מזמור.

האַלטענדיג אין מיטען דער אַרבייט און דרעהענדיג מיט'ן פינגער נאָכ'ן רבינ'ס גראַבען פינגער, האָט דער בר-מצוה פון דעסט וועגען גוט געקוקט אויפ'ן עולם, געזעהען דעם אויסדרוק פון אַלע

פנימ'ער, נישט דורכגעלאָזט קיינעם. אָט איז יצחק־ביגדור, וואָס ריהרט מיט די פלייצעס און קוקט מיט די גולנ'ישע אויגען. אָט איז דער אלטער יהושע סריבנע — מע זאָגט, ער איז שוין אַ בן־מאה, אלט הונדערט יאָהר. די צונג איז ביי איהם אין מויל ווי אַ גלעסעל, מחמת קיין צייהן האָט ער שוין נישט. אָט איז זיין זוהן בערסע, שוין אויך גענוג אלט, די אויגען האַלט ער צו און דעם קאָפּ אויף דער זייט. אָט איז אָשר ניידס, וואָס אַלע רופען איהם דער „פעטער אָשר“ — טאָסי אַ פעטער, אַ ברייטער, אַ גראָבער. די זיידענע קאָפּאַטע אויף איהם שפּאַלט זיך און אַליין איז ער גרוי, ווי אַ טויב. און אָט איז יאָסי פרוכשטיין מיט די גרויסע אַריינגעשטעלטע צייהן, מיט די גלענצענדע פּרילען און מיט'ן שיטערען בערדעל — איין אַפיקורס אַ איד, וואָס שפּיעלט מיט נחום ראַבינאָוויטשען אין שאַך און לייענט אַזעלכע ביכלעך, ווי „מסתרי פאָריו“, „שבילי עולם“ און נאָך אַזעלכע זאַכען. נעבען יאָסין שטעהט זיין יונגערער ברודער, מיכאל פרוכשטיין, אַ יונגער־מאַן אַ חכם, אַ ממזר, וואָס לייקענט־אָפּ אַלסדינג, הייסט דער שיקסע פאַרלעשען דאָס ליכט אום שבת און האַלט שטאַרק פון אַזעלכע אידען, ווי משה בערנער און בעני קאַנאווער, וואָס אַלע ווייסען, אַז אין דער יוגענט האָבען זיי אַמאָל פאַרקוקט אין אַ זייט, בעת דער שערער האָט זיי צורעכטגעמאַכט די בערדלעך... ישראָל בענדיצקי איז אויך געווען בתוך הבאים. אַמאָל האָט מען איהם גערופען ישראָל דער פלי־זמר, נאָר איצט האָט ער שוין געהאַט איין אייגענע שטוב, אַ שטאָרט אין מזרח, אַ באָרד האָט ער זיך צעקעמט אַ ברייטע, אַ שוואַרצע, אַ גלענצענדיגע, און האָטש ער זאָגט זיך נישט אָפּ איצט אויך פון צו שפּיעלען אויף אַ געהויבענער חתונה, נאָר פון דעסמוועגען וועט איהם קיינער נישט רופען פלי־זמר, אפילו הינטער די אויגען. און ער איז טאָסי אַ שענער איד, פיהרט זיך מעשה בעל־הבית. אַז ער לאַכט, לאַכט ער מיט אַלע צייהן, קליינע, שיטערע, ווייסע צייהן. אפילו רפאל דער שמש מיט'ן אויגעל האָט דער בר־מצוה נישט דורכגעלאָזט. רפאל איז

געשטאנען האלב איינגעבויגען און אינגאנצען אריינגעטהאן אין דעם, וואס דער בר-מצוה האט גע'דרש'עט, און עס האט זיך אויס-געוויזען נאך זיין דארען פנים און אויסגעבויגענער נאז, אז אָט אָט טהוט ער אַ פאטש מיט דער האנט איבער'ן טיש און רופט אויס מיט זיין שבת'דיגען נוסח: „צע-הען ניל-דוין אום כהן!..."

אלעמען און אלץ האט דער בר-מצוה באמערקט. און אלע פנים'ער האבען אויסגעזעהען יום-טוב'דיג. נאך יום-טוב'דיגער פון אלע איז געווען דעם פעטער פיני'ס פנים. געזעסען גאנץ אויבענאָן, נעבען בר-מצוה'ס פאָטער, אין זיין שבת'דיגער זיידענער קאפאָטע, מיט אַ ברייטען זיידענעם גארטעל, מיט אַ בלוי סאמעטען היטעל אויפ'ן קאָפּ, האט דער פעטער פיני געקוקט אויפ'ן בר-מצוה פון אונטען אַרויף, געשמייכעלט זיך אין באָרד אַרײַן, ווי איינער רעדט: „מילא, קענען קען ער, דער ימח-שמו'נים — דאָס זעהט מען... נאָר צי דאווענט ער אָבער אלע טאָג? צי היט ער אָפּ נעגעל-וואסער? צי ליענט ער קריאת-שמע פאר'ן שלאָף? צי טראָגט ער ניט אום שבת? — דאָס איז ביי מיר אַ נרויס ער ספּס!..."

דערפאר איז אָבער דער פאָטער פונ'ם בר-מצוה געווען — איהם נישט אין פנים אריינצוקוקען. עס איז געווען צו זעהען, אז קיין מעהר גליקליכער מענטש, ווי ער, איז אויף דער וועלט נישטאָ. דעם קאָפּ האט ער געהאלטען אַרויף, די ליפּען האָבען זיך איהם געריהרט, נאָכגעגאנגען טריט ביי טריט דעם זוהן, געקוקט אויפ'ן עולם, אויפ'ן ברודער פיני, אויפ'ן רבין רודערמאן, אויפ'ן בר-מצוה אַלײַן און אויף דער מאַמע פונ'ם בר-מצוה.

און די מאַמע, די קלייניטשקע חיה-אסתר, איז געשטאנען נאָר אומבאמערקט, מיט דרך-אריז, ביי דער זייט, צווישען די איבעריגע ווייבער, אין דער שבת'דיגער זיידענער פעטשיילע, אַ פארגאפּטע, שטיכערהייט, זיפצענדיג, זיך אויסגעקנאָקט אלע פינגער, און צוויי בלישטשענדיגע טרערען, ווי צוויי ברילאַנטען, האָבען

זיך געקויסעלט און אָפגעשיינט קענען דער וון אויף איהר נליקליך,
יונג, ווייס, נאָר שוין געקנייטשט פנים.

וואָס זענען דאָס געווען פאר טרערען ? טרערען פון פרייד ?
פון תענוג ? פון גדלות ? פון דער שלעכטער צייט ? אָדער אפשר
האָט אַ מאַמע'ס האַרץ איינגערוימט איהר אַ סוד אויפ'ן אויהער,
אַז אַט דאָס בר-מצוה-בחור'על, וואָס קלינגט איצט אזוי שען, וועט
אין גיכען, נאָר אין גיכען, זאָנען קדיש נאָך איהר נשמת ? ...
ווער ווייסט, וואָס אַ מאַמע קאָן וויינען ?

צווייטער טייל

דער „בחור“

זיין ברודער הערשעל ווערט א חתן. — דאס פארהערעניש מיט א סופלער. — א תפילין-זעקעל, א זייגער און א כלה.

— אצינד ביזט דו שוין, מיט גאט'ס הילף, א בחור. אויס יונגעל, אויס שייגעץ, אויס קונדס. צייט ווערען א מענטש און איין עהרליכער איד, וואָרום די צייט שטעהט ניט: אָט-אַט, אָסערשט ווי מע זעהט ניט, ווערסט דו א חתן...

דאָס איז געווען דאָס ביסעל מוסר, וואָס מע האָט אַרייַנגערעדט דעם בר-מצוה אויף מאָרגען נאָך דעם פייערליכען שבת, און דער רבי האָט איהם געהאַלפּען אָנטהון די תפילין. ער האָט איהם איינגעקערעמפּעוועט דעם „שליד“ אויף דער לינקער האַנט, אַז די פינגער האָבען זיך אָנגעגאַסען און געוואָרען בלוי, און דער גרויסער „שליד-ראש“ האָט זיך אַלע מינוט אַראָפּגערוקט צווישען די אויגען, אָדער אַראָפּגעפּאַהרען אַ ביסעל אויף אַ זייט, יעדענ-פאַלס שטאַרק השק געהאַט אַראָפּגליטשען זיך אַראָפּ. דעם בר-מצוה האָט געקאָסט מיה איינצוהאַלטען גלייכגעוויכט, נישט גע-קאָנט זיך אַ ריהר טהון פריי און אפילו אַ קוק צו טהון אויף די ווייסע-חברה'ניקעס, וואָס האָבען מיט נייגיריגקייט אַרומגערינגעלט דעם בר-מצוה, זעהען, ווי ער דאווענט צום ערשטען מאָל אין תפילין. און מע דאַרף דעם אמת זאָגען, אַז ווען ניט זיי, אָט די ווייסע-חברה'ניקעס, וואָלט דער בר-מצוה איצטיגס מאָל גע-

דאווענט מיט הארץ, מיט כוונה און מיט ליעבשאפט. עס איז איהם געפעלען די צערעמאניע פון תפילין-לעגען; עס איז איהם געפעלען די טייטש פון די ווערטער „וארשתיה“; עס איז איהם געפעלען דער מחיה'דיגער יוכטענ-ריח פון די פרישע, נאָר-וואָס אויסגעמאכטע רצועות; עס איז איהם געפעלען, וואָס מע זאָגט איהם, אַז ער איז שוין אַ בחור; עס איז איהם געפעלען, וואָס מען איז איהם מצרף צו אַ מנין. די משמעות, אַז ער איז שוין אַ איד גלייך מיט אַלע אידען, אַ מענטש גלייך מיט אַלע מענטשען. אפילו רפאל דער שמש מיט'ן אויגעל קוקט אויף איהם שוין גאָר אנדערש, מיט פאַרבאָרגענעם דרך-אריין. פון די חברים שמועסט מען ניט, אַז זיי זענען איהם מקנא, וואָרום ער געדענקט, אַז ער אַליין האָט אַמאָל מקנא געווען זיין עלטערען ברודער הערשעל צו זיין בר-מצוה. און ניט אַזוי אויף דער בר-מצוה, ווי אויף דעם, וואָס באַלד נאָך דער בר-מצוה איז זיין ברודער געוואָרען אַ חתן, און די כלה האָט איהם נעשענקט איין אויסגענייהט תפילין-זעקעל, און דער מחותן — אַ זילבערנעם זייגער. ביידע פאקטען, דאָס הייסט, ווי אַזוי דער ברודער הערשעל איז אַ חתן געוואָרען און וואָס ס'איז געוואָרען פונ'ם מחותנ'ס מתנה, פונ'ם זייגער, דארפן באַשריבען ווערען האָטש אין קורצען.

הערשעל איז געווען אַ בר-מצוה-יונגעל אַ ציקאווער, אַ שענער, און אַ טשעפסקע בחור'על, דאָס הייסט, ער האָט ליעב געהאַט געהן ריין אָנגעטהאָן; נאָר קיין קאָפּ צום לערנען האָט ער ניט געהאַט, און קיין גרויסער וועלער איז ער אויך ניט געווען. פון דעסטוועגען, אַ טאַטענ'ס אַ קינד, נחום ראַבינאוויטש'עס אַ זוהנדעל — מע האָט איהם גערעדט די פיינסטע שידוכים, און ס'איז געקומען צו פאָהרען אַ שענער איד מיט אַ שוואַרצער באָרד, אַ מחותן פון וואַסילקאָוו, נישט אַליין, נאָר מיט אַ פאָהרער, אַ יונגערמאַנטשיק מיט אַ געל בערדעל, אַ געראַטענער, אַ קענער, אַ בעל-תנ"ך און אַ בעל-לשון-קודש, נאָר אַ ביסעל אַ נודניק, איין איינגעגעסענער, האָט ליעב אַריינקריכען יענעם אין די ביינער. צום אַלעם ערשטען האָט

דער פארהערער גענומען אַרויספאָווייזן פאַר די מחותנים, וואָס ער קען. צוליב דעם האָט ער זיך אַ נעם געגעבען צום חתנ'ס רבין, אַריינגעלאָזט זיך מיט איהם אין אַ לאַנגען דיספּוט וועגען דקדוק. וואָס דער רבי האָט געזאָגט, האָט ער געזאָגט פאַרקעהרט. דערנאָך האָט ער אַ חאַפּ געגעבען דעם רבין, דער רבי זאָל איהם זאָגען, פאַר וואָס שטעהט אין קהלת „זוכי מות יבאיש“, מיט אַ לשון יחיד, און ניט „יבאיש“, מיט אַ לשון רבים? דערויף האָט איהם דער רבי געענטפערט: „למאי שטעהט אין קהלת טאָקי, וזכור את בוראיד“, מיט אַ לשון רבים, ניט „וזכור את בוראך“, מיט אַ לשון יחיד? דערנאָך האָט ער אַ חאַפּ געגעבען דעם רבין גאָר מן הצד: „זאָגט גאָר, איך בעט אַיך, וואו שטעהט „ויתהלכו מגוי אל גוי“? דער רבי איז געוואָרען אַ ביסעל מוּשוּשט, אַ ביסעל פאַרשעמט, און געענטפערט: „דאָס איז פונ'ם דאוונען „הודו לה' קראו בשמו“... דער יונגערמאַן האָט זיך ניט פאַרהיגט: „און וואו שטעהט „הודו לה' קראו בשמו“? דער רבי איז געוואָרען גאָך מעהר מוּשוּשט און האָט געענטפערט: „דאָס דאַרף זיין מסתמא אין תהלים ערגיץ?“... דאָ האָט דער געלער יונגערמאַן אויס-געבראַכען אַ געלעכטער: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, רבי, דאָס שטעהט נישט אין תהלים ערגיץ, דאָס שטעהט איין מאָל אין תהלים, און איין מאָל, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר אַיך געדאַכט, ניט פאַר קיין שום אידען געדאַכט, אין דברי-הימים“...

פאַר'ן רבין איז דאָס געווען אַ טוידטקלאָפּ. טראָפענס שווייס זענען איהם אַרויסגעטראָטען אויפ'ן פנים. ער איז געווען אַ גע'הרג'עמער. „דער יונגערמאַן איז אַ דרעהער!“ — אזוי האָט ער געזאָגט צו די קינדער און געווישט זיך דעם שווייס מיט דער פאָלע. — „טאָמער טהוט ער אַ פאַרהער דעם חתן, איז דער חתן אַ פאַרפאַלענער און דער שידוך איז אויס שידוך“... און אזוי ווי אין דעם שידוך איז געווען פאַראינטערעסירט אויך ער, דער רבי טאָקי, דאָס הייסט, ניט אזוי אינ'ם שידוך, ווי אינ'ם שדכנות-געלט, איז ער געפאַלען אויף אַיין עצה און האָט אַריינגערוימט אַ

סוד אויפ'ן אויהער דעם חתנ'ס ברודערעל, שלום'ען, אז ער זאל זיך פארקלויבען הינטער דער ברייטער פאנירטער קאנאפע, און אויף דער קאנאפע האָט ער אוועקגעזעצט דעם חתן. דערנאָך האָבען זיך די מחותנים אויסגעזעצט אַרום דעם האַלפּסיילעכניגען פאנירטען טיש מיט די לאַפעס, און דער געלער יונגערמאַנטשיס האָט אַ נעם געגעבען דעם חתן אויפ'ן צימבעל. אין דער זעלבער צייט האָט דעם חתנ'ס מאַמע געגרייט צום טיש, געשטעלט לעקאך און בראָנפּען, געווען, אַפּנים, זיכער, אז דער עקזאָמען וועט אָפּלויפּען גלאַט. „אָנו, זאָג נאָר, בחור'על, וואו שטעהט „לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל“? — „אין איוב!“ — האָט זיך געלאָזט הערען פון הינטער דער פאנירטער קאנאפע אַרויס. „אין איוב!“ — האָט דער חתן געזאָגט, ווי אַ מוֹזיק, הויך אויפ'ן קול. „אמת, אין איוב. אַצינד ווייסט דו ניט, וואו געפינט זיך ערגיץ אין תנ"ך נאָך אַ וואָרט פונ'ם שורש „לעשתות“? — פרעגט ווייטער דער געלער פאַרהערער. „ביום ההוא אָבדו עשתונותיו“, אין תהלים!“ — פישטשעט דער סופלער פון הינטער דער קאנאפע, און דער חתן זאָגט איהם נאָך וואָרט אין וואָרט. „זענען מיר מיט'ן תנ"ך, הייסט דאָס, אזוי גרויס ווי פארטיג. — זאָגט דער פאַרהערער און וואָרפט מיט די אויגען אויפ'ן טיש, וואו די קליינע חיה-אסתר פאַרעט זיך ביי'ם לעקאך און אַיינגעמאַכטס. — אַצינד וועלען מיר זיך אַרייַנגעטוהן אַ ביסעל אין דרוק אַריין. וואָס פאַר אַ פּועל איז אָבדו? וואָס פאַר אַ בנין? וואָס פאַר אַ גוף? וואָס פאַר אַ מספר? און וואָס פאַר אַ זמן?“ האָט דער קליינער שלום אַרויסגעקוויטשעט שטילערהייט פון הינטער דער קאנאפע אַרויס, און דער חתן האָט איהם נאָכגעזאָגט איטליכס וואָרט: „אָבדו איז אַ פּועל עומד, אַ בנין קל, אַ גוף נסתר, אַ מספר רבים און אַ זמן עבר, און עס וועט זיין: אָבדתי, אָבדת, אָבדתי, אָבדתי, אָבדתי, אָבדתי, אָבדתי, אָבדתי, אָבדתי...“

„גענוג, גענוג, גענוג!“ — האָט אויסגערופּען דער פאַרהערער צופריעדען, געריבען די הענט און געקוקט אויפ'ן געגרייטען טיש,

און אויסגערדרעהט זיך צום שיינענדיגען מחותן פון בלח'ס צד, האָט ער אַ זאָג געגעבען: — „איין קומט מזל-טוב. איהר זעהט דאָר, דער יונג איז קלאָר אומעטום, ווי אַ וואַסער. וועלען מיר נעהן, הייסט עס, צובייסען?“...

צי עס האָבען געוואוסט פון דעם אָנשטעל טאטע-מאמע אויך, אָדער דאָס האָבען אָפגעאַרבייט נאָר דער רבי מיט'ן חתן אַליין? און אפשר האָט דער פארהערער אויך געוואוסט פון דעם פאָקוס? — דאָס איז שווער צו זאָגען. יעדענפאלס, ביידע צדדים זענען געווען צופריעדען, ביידע האָבען זיך חלילה ניט אָפגענאָרט...

אַצינד נעהען מיר אַריבער צו דער געשיכטע מיט'ן זייגער. פאַרשטעהט זיך, אַז באַלד נאָכ'ן פארהערען איז די מאמע גע-פאָהרען אָנקוקען די בלח. די בלח איז איהר געפעלען — זי איז אַ קלוגע; האָט מען געפראַוועט אַ קנס-מאָל, געשריבען תנאים און געבראַכען טעלער, און דער מחותן האָט געקויפט דעם חתן אַ מתנה — אַ זילבערנעם זייגער. וויפיעל ס'איז פארהאן מינוטען אין אַ שעה, אַזוי פיעל מאָל האָט דער חתן געקוקט אויפ'ן זייגער. אַ מצוה האָט מען פאַרדיענט אינ'ם חתן, אַז מע האָט איהם גע-פרעגט, ווי האַלט דער זייגער. און דער חתן האָט געהיט דעם זייגער, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג. פאַר'ן שלאָפּען-געהן האָט ער פאַר'ן זייגער קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. שבת, פאַר'ן געהן אין שוהל אַריין, איז ער אויסגעווען מיט'ן זייגער אין אַלע שיפלאָרען און אין אַלע קאמאָרען; ער האָט אַלץ געציטערט, מע זאָל חלילה נישט אַוועק'גנב'ענען דעם זייגער...

ויהי היום, איינמאָל פאַרגלויבט זיך דעם חתן, אַ טשעפּקע בחור'על, אויספוצען דעם קאָסטיום. געטראָגען האָט מען דעמאָלט גוטען טריקאָ מיט אַ וואָרסע, און אַזאָ טריקאָ האָט אַ טבע — ער נעמט אויף זיך פלעקען און שטויב גאַנצע פורען. אַ שטעקעל האָט דער חתן געטראָגען אַ יאַמשאַווע, וואָס בויגט זיך. האָט ער דעם קאָסטיום אויפגעהאַנגען אין דרויסען אויפ'ן גאַניק און מיט דעם יאַמשאַווע שטעקעל גענומען אויסקלאָפּען דעם שטויב פונ'ם

קאסטיום, אבער גוט, וויפיעל ס'איז נאך געווען פה, און אז אין קעשענע פונ'ם קאסטיום ליגט דער זייגער — האָט ער אַקוראַט פאַרגעסען. זעלבסטפאַרשטענדליך, אז פונ'ם זייגער איז געוואָרען אַ חורבן, אַ פראָשעק פון שטיסלעך זילבער, פאַרצעליי און גלאָז און אַ סך קליינע רעדעלעך. און דער חתן האָט אויפגעהויבען זיין קול און האָט זיך צעוויינט. עס האָט נישט געהאַלפּען קיין שום טרייסטען מיט קיין שום צוואַנגעכצען, אז מע וועט איהם קויפּען איין אנדער זייגער — עס האָט אויסגעריסען אַ שטיק האַרץ!

דער בר־מצוה שלום האָט געקוקט אויף זיך אויך, ווי אויף אַט אזא מין בחור. זיין אידעאַל איז געווען אין יענער צייט דריי זאַכען: אַ תּפּילין־זעקעל, ווי ביי זיין ברודער הערשעל, אַ זייגער און אַ פּלח. די פּלח האָט זיך איהם פאַרגעשטעלט נישט אנדערש, ווי אינ'ם געשטאַלט פון אַ בת־מלכה, איינע פון יענע יפהפיות, וואָס זיין חבר שמואליק דער יתום פלעגט זיך אַנדער־צעהלען פון זיי. זי איז איהם געווען אזוי קלאָר, אז ער האָט זי געזעהען אָפּט אין חלום, און איינמאָל, באַלד נאָך דער בר־מצוה, האָט ער זי דערזעהען אויף דער וואָהר און — ער האָט זיך פאַר־ליעבט אין איהר, ווי עס ווערט באַשריבען אָט דאָ באַלד אין אַ באַזונדער קאַפיטעל.

די ערשטע ליעבע

ראָזע בערנער די שולמית פון שירי-שירים. — חיים ברוכשטיין —
 א נעמערהליכער קאנקורענט. — סקריפענדיגע שטיוולעטען און
 פראנצויזיש. — פיעדעל-שפיעלען. — זיסע חלומות.

ווען זיי זאָלען נישט געווען זיך באַגעגענען דערנאָך אין לעבען
 א סך מאָל, וואָלט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע זיכער
 געמיינט, אז די, וועלכע האָט איהם צו פערצעהן יאָהר געפֿלעפֿט,
 איז געווען נאָר אַ דמיון, אַ פאַנטאַזיע, אַ חלום. געהייסען האָט
 זי ראָזע, און ער האָט זי קיינמאָל נישט געזעהען, זי זאָל נעחן
 אַליין. שטענדיג מיט אַ האַליאָסטערע „קאָוואַליערען“, די פיינסטע
 אידישע בחורים, די רייכסטע יונגעלייט פון שטאָדט, און אַמאָל
 אויך פריסטען, אַפֿיציערען. אַ רוסישער אַפֿיציער זאָל שפּאַציערען
 מיט אַ אידיש מיידעל — דאָס אַליין איז געווען אזא סענסאַציע,
 וואָס די שטאָדט האָט מיט דעם געקאָכט. און נישט אַ יעדעס
 מיידעל וואָלט זיך דאָס דערלויבט, און נישט אַ יעדען מיידעל וואָלט
 דאָס די שטאָדט מוחל געווען. נאָר ראָזע — זי מעג עס, איהר
 קאָן מען דאָס מוחל זיין, וואָרום זי איז ראָזע, וואָרום זי איז די
 איינציגע אין שטאָדט, וואָס שפיעלט פיאנע, די איינציגע אין
 שטאָדט, וואָס רעדט פראַנצויזיש, און רערט הויך, און לאַכט
 הויך — אַ קלייניגקייט ראָזע? און דערצו איז זי אַ טאַטענ'ס אַ
 קינד. איהר פאָטער איז איינער פון די רייכסטע און פאָרנעמסטע

אירען אין שטאָרט, אַ איד איין אַריסטאָקראַט. אין דער יוגענט, זאָגט מען, איז ער געווען אַ גלוח. איצט איז ער שוין אלט און גרוי, האָט ער זיך פאַרלאָזט אַ באָרר, טראָגט ברילען, האָט קישעלעך אונטער די אויגען. די אייגענע קישעלעך אונטער די אויגען האָט נע'רש'ענט פון איהם זיין טעכטערעל ראָזע, און זיי פאסען זיך איהר אַזוי צו איהרע שענע בלויע אויגען, און צו איהרע זיידענע אויסגעבויענע ברעמען, און צו איהר אידיש-גריכיש נעזעל, און צו איהר קלאָר-ווייס געזיכט, און צו איהר קליינער, נאָר מאַיעס-טעטיש גרויסאַרטיגער פיגור, וועלכע האָט געפלאַפט דאָס האַרץ פונ'ם ציקאָווע פאַר'חלוּמ'טען חדר-יונגעל שלום נחום וועוויס'ס, וואָס האָט זיך דורך איין קוק פון איהרע שענע שולמית-אויגען פאַרליעבט אין דער דאָזיגער שולמית מיט'ן הייליגען פייער פון איין אומשולדיג בר-מצוה-יונגעל.

יא, שולמית. נאָר די שולמית, וואָס אין שיר-השירים, פאַר-מאָגט אַוועלכע שענע געטליכע אויגען. נאָר די שולמית, וואָס אין שיר-השירים, קאָן אַזוי זיס-ליעבליך און שטרענג-טייער אַרייַן-דרינגען אַייך אין דער נשמה אַריין, ווען זי קוקט אויף אַייך. און אַ קוק געגעבען האָט זי אויף שלום'ען, קאָן איך אַייך ערב זיין, מעהר ניט אַז איין מאָל, און אַז אַ סך — איז צוויי מאָל. אויך דאָס — פאַרבייגעהענדיג אין גאָס שבת בייטאָג מיט אַ גאַנצער האַליאַסטערע „קאָוואַליערען“, צווישען וועלכע ס'איז געווען איינער אַ גליקליכער מיט'ן גאָמען חיים פרוכשטיין. חיים איז יאָסי פרוכשטיינ'ס אַ זוהנדעל, אַ בן-יחיד, אַ קורצפּיסגער, זעהר אַ קורצפּיסגער, נאָר מיט אַ לאַנגער נאָז, און אויף דער נאָז — רויטע ווייטפערלעך, און צייהן גרויסע, מורא'דיג גרויסע. נאָר אָנגעטהאָן איז ער, ווי דער גרעסטער פראַנט. שטיוולעטען לאַקירטע און סקריפענדיגע אויף הויכע, זעהר הויכע אָפּצאָסען — בכרי ער זאָל אויסזעהן העכער. אַ זשילעט אַ ווייסע, ווי געפאַלענער שניי. די האָר פאַרקעמט מיט אַ שרונט אַקוראַט אין מיטען און שמענדיג אָנגעשמירט מיט שמעקענדיגע פאַרפומען, וואָס לאָזען זיך הערען

אויף אַ מײַל. אָט דאָס איז געווען דער גליסליכסטער פון אַלע ראָזע'ס קאוואַליערען, און איהם האָט די שטאָרט געקרוינט פאַר איהר חתן. דערפאַר געקרוינט, ווייל ער איז יאָסי פרוכשטיינ'ס זוהן, און יאָסי פרוכשטיין איז אַ נגיד, און אַ נגיד מיט אַ נגיד זענען גלייכע מחותנים. און אויסער דעם, איז ער דער איינציגער בחור אין פערעיאַסלאָוו, וואָס רעדט פראַנצויזיש; ער רעדט פראַנצויזיש און זי רעדט פראַנצויזיש — קאָן דען זיין נאָך מעהר גלייך, ווי דער דאָזיגער שידוך? און נאָך אַ זאך: זי שפּיעלט פיאַנע און ער שפּיעלט פיעדעל, און אזוי ביידע שפּיעלען, מעג מען פאַרזעצען וואָס מע האָט און מע קאָן שטעהן אַ גאַנצע נאַכט אונטער'ן פענסטער און האָרען. שלום איז גע- שטאַנען נישט איין מאָל ביי ראָזען אונטער'ן אָפּענעם פענסטער זומער פאַרנאַכט אין דרויסען און צוגעהערט זיך צו די זיסע הימעלשע טענער, וואָס די שענע ראָזע האָט מיט איהרע שענע פינגער אַרויסגעצויגען פון דער גרויסער שוואַרצער גלאַנצענדיגער פיאַנע מיט די ווייסע ביינדלעך, און צו די זיסע הימעלשע גע- זאַנגען, וואָס דער קורצפּיסיגער חיים פרוכשטיין האָט אַרויסגעריסען פון די דינע סטרונעס פון זיין קליין בייכיג פיעדעלע — און אַך! וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די מינוטען! ער האָט געשעפּט תענוג און געערגערט זיך, געבענטשט און געשאַלטען צו גלייכער צייט. געשעפּט תענוג פון דער שענער זעלטענער הימעלשער מוזיק, און געערגערט זיך, וואָס נישט ער שפּיעלט דאָס מיט ראָזען, נאָר איין אַנדערער. געבענטשט האָט ער די הענט, וואָס ציהען-אַרויס אַזעלכע זיסע הימעלשע טענער מיט אַזעלכע זיסע מלאַכימ'שע געזאַנגען פון טוידטע אינסטרומענטען, און געשאַלטען דעם טאָג, וואָס ער איז געבוירען געוואָרען ביי נחום ראַבינאָוויטש, נישט ביי יאָסי פרוכשטיין, און וואָס חיים פרוכשטיין איז אַ נגיד'ס אַ זוהן, און ער, שלום, איז געבאָך אויף גרויסע צרות! נישט נאָר קאָן ער נישט אויספיהרען ביי זיין טאַטע-מאַמע לאַקירטע שטיוועלטען מיט סקריפּעס און אויף הויכע אָפּצאַסען — זיינע שטיוועלעך, וואָס

ער טראַגט, זענען אָפּגעפּאָהרען, די אָפּצאָסען אויסגעדריעהט, די פּאָדעשוועס אָפּגעריבען. און אז ער זאָל זאָגען, ער וויל לאַסירטע שטיוולעטען, וועט מען איהם פרעגען: אויף וואָס? און אז ער זאָל זאָגען, אז ער וויל, זיינע שטיוועלעך זאָלען סקריפען, וועט ער סריגען פעטש...

אך, ווי גוט עס וואָלט געווען, ווען ער האָט איין אוצר! אָט אַ יענעם אוצר, וואָס זיין וואָראַנקאָווער חבר שמואליק דער יתום פלעגט איהם דערצעהלען וועגען דעם אזוי פיעל שענע מעשיות. נאָר בלאָטע! ס'איז נישטאָ קיין אוצר. דאָס הייסט, ס'איז דאָ, נאָר ס'איז שווער איהם צו געפינען — ער ליגט זעהר טיעף פאַר-באָרגען. און אז מע געפינט איהם שוין — אַנטלויפט ער און באַהאַלט זיך נאָך טיעפער... און דער אומגליקליכער שלום האָט פאַרשטאַלטען דעם טאָג, למאי ער איז געבוירען געוואָרען ביי די מיוחסים, ביי די ראַבינאָוויטשעס, ניט ביי די פרוכשטיינס. און ער האָט פיינט געקריגען מעהר פון אלעמען אָט דעם קורצפּיסניגען חיים פרוכשטיין מיט דער גרויסער נאָז, מיט די רויטע וויימפערלעך, פיינט געקריגען בתכלית השנאה — דערפאַר, וואָס גאָט האָט איהם, דעם קורצפּיסניגען חיים, געבענטשט מיט אלע דריי גוטע זאַכען: מיט סקריפענדיגע שטיוולעטען, מיט רעדען פראַנצויזיש און מיט שפּיעלען פיעדעל.

און דער אומגליקליכער שלום האָט זיך דאָס וואָרט געגעבען און געשוואָרען זיך ביי דער לבנה און ביי די שטערען דאָ אין דרויסען, און ביי די זיסע הימעלשע טענער און ביי די זיסע מלאַכימ'שע געזאַנגען, וואָס גיסען זיך פון דאָרטען, פון אינוועניג, אז פון היינט אָן און ווייטער וועט ער זיך אויסלערנען שפּיעלען אויפ'ן פיעדעל, אזוי ווי דער גליקליכער חיים פרוכשטיין, און אז ער וועט מיט זיין פיעדעל-שפּיעלען פאַרשטעקען אין גארטעל צעהן אַזעלכע, ווי חיים פרוכשטיין, און רעדען פראַנצויזיש וועט ער זיך אויסלערנען, אזוי ווי חיים פרוכשטיין, און ער וועט מיט גאָט'ס הילף זיך אויסגלייכען מיט חיים פרוכשטיין, און ער וועט איהם

נאָך אפּשער אַריבערייאָגען — און דעמאָלט ערשט וועט ער קומען צו איהר, צו ראָזען, גלייך אַהיים, און ער וועט איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר-השירים: „שובי שובי השולמית — קעהר זיך אויס צו מיר, שולמית, מיט'ן פנים אויף איין וויילע און הער זיך איין, ווי אזוי איך שפּיעל אויפ'ן פיעדעל!“ און ער וועט געבען אַ פיהר מיט'ן סמיטשיס איבער די דינסטע סטרונעס, און שולמית-ראָזע וועט דאָס דערהערען, וועט זי שמוינען, און זי וועט איהם פרעגען: „פון וואָנען?“ — וועט ער איהר ענטפערען: „פון זיך אַליין.“ און חיים פרוכשטיין וועט שטעהן פון דער זייט און וועט גאָפען און וועט איהם, שלום'ען, מקנא זיין — וועט ער צונעהן און וועט וועלען זאָגען ראָזען עפּים אויף פראַנצויזיש, וועט שלום זיך אַרייַג-מישען אין מיטען, איהם איבערהאַקען און וועט צו איהם זאָגען אויך אויף פראַנצויזיש: „היט זיך, רב חיים, מיט אַייער לשון, וואָרום איך פאַרשטעה אימליכס וואָרט!“ וועט ער נאָך מעהר גאָפען, און שולמית-ראָזע וועט אַ פּרעג טהון ביי שלום'ען: „דו רעדסט פראַנצויזיש אויך? פון וואָנען?“ — וועט איהר שלום זאָגען: „פון זיך אַליין.“ דעמאָלט וועט שולמית-ראָזע אויפּשטעהן און וועט נעמען שלום'ען פאַר אַ האַנט און וועט איהם זאָגען: „קום.“ וועלען זיי געהן אין צווייען, ער מיט ראָזען, אויפ'ן שפּאַציער איבער די פּערעיאַסלאָווער „פּעשעחאָדען“ און וועלען רעדען ביידע אויף פראַנצויזיש, און די גאַנצע אַלאַיאַסטערע קאָואַ-ליערען, און דער קורצפּיסיגער חיים פרוכשטיין בתוכם, וועלען זיי נאָכגען פון הינטען, און די גאַנצע שטאָרט וועט טייטלען מיט די פינגער: „ווער איז דאָס גליקליכע פאַרעל?“ וועט מען זיי ענטפערען: „איהר ווייסט ניט, ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך ראָזע מיט איהר אויסדערוועהלטען!“ „ווער זשע איז איהר אויס-דערוועהלטער?“ „איהר אויסדערוועהלטער — דאָס איז דאָך דער וואָראָנקאָווער בעליַתנ"ך און כתב-א־רבה שלום נחום וועוויק'ס, שלום ראַבינאָוויטש"... און שלום הערט דאָס אַלסדינג, נאָר ער מאַכט זיך ווי ער הערט ניט, און ער געהט ווייטער און ווייטער,

האנט ביי האנט, מיט דער שענער ראָזען, און ער זעהט איהרע שענע בלויע אויגען, ווי זיי קוקען אויף איהם און לאַכען. און ער פיהלט איהר קליין וואַרעם הענטעל אין זיין האנט, און ער הערט, ווי דאָס האַרץ ביי איהם קלאָפּט: טיק-טאָק, טיק-טאָק. און די שטיוועלעך אונטער איהם האָבען ווי פון זיך אליין אָנגעהויבען צו רעדען: „סקריפֿ-סקריפֿ, סקריפֿ-סקריפֿ". און דאָס איז שוין אַ וואונדער פאַר איהם אליין. מילא, פיערעל־שפיעלען און פראַנצויזיש־רעדען — דאָס האָט ער זיך אויסגעלערענט. אזוי לאַנג געהאַרעוועט, ביז ער קען. אָבער די שטיוועלעך — פון וואַנען האָבען זיי געחאָפּט דעם סקריפֿ? אויך פון זיך אליין? אָדער אפשר ווייזט זיך איהם אויס? און ער קוועטשט־קוועטשט מיט ביידע פיס, שטאַרק־שטאַרק, און ער חאָפּט אַ שטורך פון זיין עלטערען ברודער, מיט וועלכען ער שלאָפּט אין איין בעט: „וואָס דרינגסט דו מיט די פיס, ווי אַ לאָשעקעל?" און ער חאָפּט זיך אויף — ניט שוין זשע איז דאָס געווען נאָך אַ חלום?... און ער הערט נישט אויף צו טראַכטען פונ'ם דאָזיגען חלום. און ער הערט נישט אויף צו חלום'ען אויף דער וואָהר. און עס גיסען זיך צונויף ביי איהם דער חלום מיט דער וואָהר, די פאַנטאַזיע מיט דער ווירקליכקייט... און עס ציהט זיך אזוי — ער ווייסט נישט וויפיעל צייט, ביז עס קומט אַ גאָסט קיין פערעיאַסלאָוו, אַ שרעקליכער גאָסט, איין אונטערגאנג, איין עפידעמיע. ווי איין אוראַגאָן וואַלגערט ער אום אלסדינג מיט'ן פנים אַראָפּ און מאַכט איין איבערקעהרעניש, אַ חורבן אין אַ סך הייזער, און אויך ביי נחום ראַבינאָוויטשען אין שטוב, און עס ווערט פאַרשוואונדען די שענע שולמית־דאָזע און זיין ליעבע צו דער שענער שולמית־דאָזע, ווי אַ חלום, ווי אַ פאַנטאַזיע, ווי אַ נעכטיגער טאָג...

דער גאָסט — דאָס איז געווען די חלירע.

די חלירע

די עפירעמיע. — די רייבערס. — די באבע מינדי קאמאנדעוועט. —
זי רייסט קברים, זוכט זכות-אבות, ארבייט מיט די דאקטוירים. —
דער מאמע'ס טוירט. — דער פעטער פֿיני לאזט ניט וויינען — ס'איז
שבת.

אָנגעהויבען האָט זיך עס תחילת זומער, באַלד נאָך פסח, אזוי
ווי אויף קאמאָוועסען; נאָר שפּעטער-צו, אַרום נאָך־שבועות, אז
ס'זענען אויפגעקומען אויבסטען און גרינע אַגרעסען זענען געוואָרען
וואָלוועל, בחצירחנם, האָט זיך עס צעשפּיעלט שוין אויף דער
אַמת'ען, און עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען אלץ אָפּטער
און אָפּטער די ווערטער: „אונטערגאַנג“, „עפּירעמיע“ און
„חלירע“. ביי'ם וואָרט „חלירע“, אז ס'איז אַרויסגערעדט געוואָרען,
איז דאָס אַנדערש ניט אַרויסגערעדט געוואָרען נאָר מיט אַ שפּיי-
אויס דערביי, און ס'איז געפאַלען אַ מורא, אַ פחד אויף דער
שטאָרט.

פאַרשטעהט זיך, אז דער פחד איז געפאַלען נאָר אויף די
גרויסע, אויף די עלטערע. פאַר קליינוואַרג איז דאָס, אַדרבה,
געווען אַ שטיקעל יום־טוב. מע האָט אָנגעהויבען אַכטונג געבען
אויף זייער עסען און אויף זייער טרינקען, טאַפען זיי אַלע אין
דער פּריה און אויף דער נאַכט ביי די קעפּלעך, זיך געהייסען
באַווייזען די צונג, און סוף־פּלי־סוף — צעלאָזט די חדרים, ביז

נאָט וועט העלפֿען, דער אונטערגאנג וועט אוועק אַהין, פון וואַנען ער איז געקומען. דער אונטערגאנג האָט אָבער ניט אזוי גיך געוואָלט אוועק, און די חלירע האָט געבושעוועט אויף וואָס די וועלט שטעהט.

די שטאָרט האָט אָבער אויך ניט געשוויגען, געטהאָן אַלסדינג, און קודם כל זיך אַ נעם געגעבען צום „רייבען“. גיך און געשווינד איז באַשאַפֿען געוואָרען אַ חברה „רייבערס“. זייער עובדה איז געווען — קוים איז עמיצען געוואָרען „נישט-גוט“, איז מען גער-קומען צו איהם, אוועקגעלעגט און „גערִיבען“. אַ סך מענטשען האָט מען טאָק מיט אָט דעם רייבען אָפּגעראַטעוועט. צווישען די חברה „רייבערס“ האָבען זיך פאַרשריבען די פיינסטע בעלי-בתים פון שטאָרט. די שטאָרט גופא איז איינגעטיילט געוואָרען אין „אויטשאַסטמעס“, אויף יעדען „אויטשאַסטאַק“ — באַזונדערע „רייבערס“. דער העלר פון דער ביאָגראַפיע האָט אויף זיי געקוקט מיט גרויס דרך-ארץ און מיט פאַרוואַנדערונג, ווי אויף אמת'ע העלרען, גבורים. עס איז געווען צו זעהען, אז זיי האָבען קיין ברעקעל מורא ניט, ניט פאַר דער חלירע, ניט פאַר'ן טוידט. איינס דאָס אַנדערע האָבען זיי זיך געשטאַרקט, גערעדט מיט אַ שמייכעל, געטרונקען לחיים און געווינטשעוועט, „דער אויבערשטער זאָל רחמנות האָבען און די עפירעמיע זאָל געשטילט ווערען“...

פאַרשטעהט זיך, אז די ראַבינאָוויטשעס זענען אויך געווען צווישען די „רייבערס“. יעדען אויפֿדערנאָכט, געקומען פון זיין „אויטשאַסטאַק“, האָט נחום ראַבינאָוויטש געהאַט צו דערצעהלען נייעס און נייעס: וויפיעל מאָל און וועמען מע האָט היינטיגען טאָג „גערִיבען“. וועמען מע האָט „אָפּגעריבען“, און וועמען ניט. אַלע זענען געשטאַנען אַרום איהם און געקוקט מיט דרך-ארץ און אויסגעהערט מיט נייגערִיגקייט און מיט שרעק די דאָזיגע נייעס. די קלייניטשקע חיהאסתר האָט געבראָכען די פינגער, און, סקענדיג אויף איהר האַליאַסטערע סינדער, האָט זי אַ זאָג געגעבען פאַר-בייגעהענדיג: „ער זאָל האָטש ניט פאַרשלעפֿען, חלילה, די חלירע

אין שטוב אַרײַן". דערויף האָט איהר נחום אָפגעענטפערט מיט אַ שמיכעל, אז „די חלירע איז ניט אזא קרענק, וואָס מע פאַר-שלעפט זי; וועמען ס'איז באַשערט, טרעפט זי איהם אין דער היים"...

אַפנים, אז דער קלייניטשקער חיה-אַסתר איז עס באַשערט געווען. איינמאָל, אין אַ שענעם פריהמאָרגען, איז זי אויפגע-שטאַנען און האָט דערצעהלט פאַר דער שוויעגער, פאַר דער באַבע מינדי, וואָס פאַר אַ מאָדנער חלום ס'האָט זיך איהר גע'חלום'ט. ס'האָט זיך איהר גע'חלום'ט, אז ס'איז פרייטאָג-צורנאַכטס און זי בענטשט ליכט. פלוצים קומט צו געהן פרומע-שרה סריבניטשקע, די וואָס איז ערשט יענע וואָך געשטאָרבען פון דער עפידעמיע, און נעמט און טהוט אַ בלאָז — פו! — און פאַרלעשט איהר די בענטש-ליכט... אויסגעהערט דעם מאָדנעם חלום, האָט די באַבע מינדי זיך אויסגעלאַכט און, געוויינטליך, „אויסגעלעגט" איהר צו נומען, נאָר געזעהען האָט מען, אז אויף ביידע ווייבער איז געלעגען אַ שרעק אויפ'ן פנים. דערנאָך האָט זיך די מאַמע חיה-אַסתר צוגעלעגט, זיך געהויסען דערלאַנגען אַ שפיענעל, אַ קוס געטהאָן אין שפיענעל אַרײַן און אַ זאָג געגעבען צו דער באַבע מינדי: „שוויעגער, ס'איז שלעכט! טהוט אַ קוס אויף מיינע נעגעל".... אוראי האָט זי די שוויעגער אויסגעלאַכט און אויסגע'בטל'ט אלע בייזע וויסמע חלומות אויף די שונאים'ס קעפ, און שטילערהייט האָט זי צעשיקט די עלטערע קינדער, זיי זאָלען אויפזוכען און אַראָפברענגען דעם טאַטען, וואָס איז געווען דעמאָלט פאַרנומען אין זיין „אומשאַסמאָק" מיט „רייבען". און נישט געוואַרט אויפ'ן טאַטען, האָט די באַבע מינדי פאַררוקט גרויסע „טשאַוואַנעס" און טעפ מיט וואַסער אין אויווען אַרײַן און אַליין דערווייל גענומען ראַטעווען די קראַנקע. זי האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס אין אַ מענטשענ'ס כּח איז צו טהון, און האָט ניט פאַרגעסען אויך צו שיקען נאָכ'ן דאָקטאָר קאָזאַטש-קאָווסקי, דער בעסטער דאָקטאָר אין שטאָדט. ער איז אַ פריסט, אַ דיקער, מיט אַ רויט פנים. אויף איהם, אויף דעם קאָזאַטש-

קאָווסקי דעם דאָקטאָר, זאָגען אירען מבינים, אז ער איז אזוי געזונט, אז ער וועט אמאל שטארבען געהענדיג. און האָטש דער דאָקטאָר קאָווסקי איז טאָקס דער בעסטער דאָקטאָר, פון דעסטוועגען האָט די באַבע מינדי אַראָפּגעבראַכט אויך יענקעל דעם רופא — ער איז אַ איד און מע קאָן זיך מיט איהם בעסער דורכשמועסען. יענקעל דער רופא איז טאָקס מעהר ניט ווי אַ רופא, נאָר אַ טענדעווערענדע (אזא מין הענגקאלנער) טראָגט ער, ווי אַ דאָקטאָר, און שרייבט רעצעפטען, ווי אַ דאָקטאָר, און לייענט לאַטיין, ווי אַ דאָקטאָר, און געלט נעמט ער אויך, ווי אַ דאָקטאָר. דאָס הייסט, אז מע גיט איהם אין האַנט אַריין אַ מטבע, נעמט ער צו די מטבע, פלומרשט ווי איבערגוואַלד, און טאַפּט אין קעשענע די מטבע, און טרעפט אלע מאָל, וויפיעל דאָרטען איז. אַ סימן — טאָמער איז ווינציגליך, הייסט ער זיך געבען אַיין אַנדער מטבע, נאָר איידעל, מיט אַ שמייכל און מיט אַ גלעט די לאַנגע האָר און מיט אַ צורעכט-מאַכען די ברילען.

מיט איהם, מיט דעם יענקעל דעם רופא, האָט זיך די באַבע מינדי פאַרשלאָסען ביי זיך אין אַלקירעל, פריהער אַרויסגעטריבען די קליינע קינדער אין דרויסען אַרויס, און האָט זיך דאָרט מיט איהם לאַנג-לאַנג געשושקעט, ביז דער טאַטע איז געקומען. און אז דער טאַטע איז געקומען ניט טוידט ניט לעבעדיג, איז די באַבע מינדי אָנגעפאַלען אויף איהם, געגעבען איהם אַ מיאוס'ען פּסק, און ס'איז געווען אַ קאָמעדיע צו זעהען, ווי דער טאַטע פאַרענטפערט זיך פאַר איהר... אַך! ווער עס האָט ניט געזעהען אין יענע טעג די באַבע מינדי, דער האָט קיין שענס ניט געזעהען. אַ אירינע אַ קאָמאָנדיר! אַ אירינע אַ פּעלדמאַרשאַל! די זיידענע טונקעל-גרינע פעטשיילע מיט די זילבערנע עפעל אויסגעמאַהלט, וואָס אויפ'ן קאָפּ, פאַרבונדען מיט ביידע עקען אַהינטער, די אַרבעל פון דעם וואָלענעם שאָקאַלאַדפאַרביגען קלייד פאַרקאַטשעט אַרויף, דער שוואַרצער ריפּסענער פאַרטוך אויפ'ן קלייד און די ריין-אויסגע-וואַשענע הענט האָבען צוגעגעבען איהר אַלט געקנייטשט שטרענג

פנים איין אויסזעהן — גלייך ווי זי וואָלט געטאַרעראַמעוועט אויף אַ חתונה, נישט אַרום אַ געפעהרליך קראַנקער שנור, וואָס ליגט אויף חלירע און וואָס באַרעט זיך מיט'ן טוידט. עס האָט אויסגעזעהען, אז ניט די מאַמע הייזאָסטר באַרעט זיך מיט'ן טוידט, נאָר זי, די באַבע מינדי, באַרעט זיך פאַר איהר, פיהרט אַ מלחמה מיט'ן מלאַך־המות, וואָס לאָזט זיך שוין הערען מיט זיינע גרינגע שוואַרצע פליגלען. ער לאָזט זיך הערען, נאָר זעהען זעהט מען איהם נאָך ניט. די קינדער ווייסען נאָך ניט, וואָס דאָ טהוט זיך, נאָר זיי פיהלען מיט זייער אינסטינקט, אז דאָ קומט עפּים פאַר אַ גרויסע זאך, וואָס איז נאָך אַ סוד פאַר זיי. אויף דער באַבע מינדי'ס פנים לייענען זיי: „דער טוידט וויל צונעמען ביי די קינדער זייער מאַמע, נאָר איך וועל עס מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף נישט דערלאָזען!“ ... און אז זי זאָגט, זי וועט נישט דערלאָזען, קאָן מען איהר גלויבען. דער באַבע מינדי מוז מען גלויבען! איינ־מאַל, בעת דער דאָקטאָר קאָזאטשקאָווסקי איז געווען ביי דער קראַנקער, וועלכע האָט שוין געהאַלטען, אַפנים, זעהר שמאַל — דאָס האָט מען געקאָנט זעהען נאָכ'ן דאָקטאָר'ס רויט פנים, וואָס איז געוואָרען נאָך רויטער, האָט די באַבע מינדי צונויפגערופען אלע קינדער, האָט זיי אויסגעשטעלט אין דער רייהע איינציגווייז, פונ'ם עלטסטען (אַ בעלי־הבית'על שוין מיט אַ בערדעל) ביז'ן קלענסטען (אַ מיידעלע פון קוים אַ יאָהר), און אז דער דאָקטאָר קאָזאטשקאָווסקי איז אַרויסגעגאַנגען פון דער קראַנקער'ס חדר, איז זי איהם געפאלען פאַר די פיס, געקושט אין די הענט און צוגעפיהרט איהם צו דער חאַיאָסטער: „נאָ זעה, פרייזלעבען, וויפיעל ווערעם, וויפיעל יתומים די קראַנקע לאָזט איבער, טאָמער חלילה, די שעה זאָל ניט זיין! מאַקי אַ יושר, האָב רחמנות, פרייזלעבען, אויף די דאָזיגע ווערעם, אויף די אומשולדיגע שעפעלעך!“ ... מיר דאָכט, אז אפילו אַ שטיין האָט דאָס געקאָנט ריהרען. עס האָט געריהרט אפילו דעם דאָקטאָר קאָזאטשקאָווסקי. ער האָט צענומען מיט די

הענט: „וואָס קאָן ער טהון? ער טהוט אלסדינג, וואָס ער קאָן. אָט וועמען מע באַדאַרף בעטען!“... און ער האָט אַ ווייז ענגעבען מיט'ן פינגער אַרויף: צו גאָט, הייסט עס... נאָר אַ דאַנק פאַר דער עצה, פרייַלעבען! צו גאָט באַדאַרף זי איהם ניט פאַר אַ מלידיושר! צו גאָט ווייסט זי שוין אַליין דעם וועג. זי איז שוין געווען אין שוהל. זי האָט זיך שוין פאַרזאָרגט מיט תהלים-זאָגער אויף אַ גאַנצען מעת-לעת. זי איז שוין געווען אויפ'ן הייליגען אָרט אויך, געריסען קברים, געוועקט זכות-אַבות. אַזאָ מאַמע, ווי איהר נחומ'ס ווייב, באַדאַרף נישט לאָזען איהר זוהן אַיין אַלמאָן און די קינדער יתומים! אַזאָ צדיקית, ווי חיה-אַסתר, טאָר ניט שטאַרבען! „ניין, גאָטעניו, דו ביזט אַ גוטער גאָט, דו וועסט דאָס נישט טהון!“...

עס האָט אָבער נישט געהאַלפּען קיין זאַך. גאָט איז טאַסי אַ גוטער גאָט, נאָר די קלייניטשקע חיה-אַסתר איז שוין מעהר ניט אויפגעשטאַנען. זי איז געשטאַרבען. שבת אין דער פריה איז דאָס געוועזען, דעמאָלט, ווען אירען זענען נאָך אין שוהל.

געשטאַרבען? — פאַר חברה קליינוואַרג איז דאָס געווען נאָכ'ן רבינ'ס טוידט (משה דעם שוחט'ס) דער צווייטער טוידט, וואָס זיי האָבען מעהר געפיהלט ווי פאַרשטאַנען — און עס האָט זיי וועה געטהאָן שטאַרק-שטאַרק! אמת, זייער מאַמע איז ניט געווען אַזאָ ווייכע, אַזאָ צוגעלאָזטע, ווי אַנדערע מאַמעס. אמת, מע פלעגט האַפּען פון איהר אָפטע פעטש, סטוסאַקעס און בוכענציס — „קינדער זאָלען ניט זיין קיין נאַשערס און ניט וועלען נאָך! קינדער זאָלען ניט האָבען קיין טבע זיך פלאָנטען פאַר די פיס! קינדער זאָלען ניט לייעב האָבען שטשירען די צייהן, ראַהאַטשען זיך!“ דאָס האָט באַדאַרפט הייסען, אַז קינדער זאָלען ניט לאַכען. און קינדער האָבען דוקא יאָ געלאַכט, וואָרום ווי קאָן מען ניט לאַכען, אַז עס לאַכט זיך? אַזאָ געלעכטער האָט זיי געקאָסט טייער. זיי האָבען באַצאָהלט מיט אָנגעריסענע אויהערען און מיט אויפגעלאָפּענע באַקען פון דער

מאמע'ס קליינע, נאָר שטארקע הענטלעך, וואָס לאָזען זיך פיהלען... איצט אָבער האָבען דאָס קליינווארג פארגעסען. פארגעסען די פעטש מיט די קולאקעס מיט די סטוסאקעס און פאטילעטשניקעס, און דערמאנט זיך בעסער, ווי די מאמע פלעגט אריינלעגען די האנט אין קעשענע זוכען פאר יעדען קינד אַ גראָשען. ווי די מאמע פלעגט זיי אַיינגעבען אלע ראש־חודש ווערעמקרויט מיט האָניג. ווי די מאמע פלעגט ניט אָפטרעטען פון בעט, אז אַ קינד האָט זיך אוועקגעלעגט. ווי דער מאמע'ס קליין הענטלעך האָט געטאַפּט ביי'ם קאָפּ, געהאַלטען ביי'ם דופק, געגלעט די בעקלעך. ווי די מאמע האָט גענייהט אלע ערב יום־טוב מלבושימ'לעך פאר די קינדער. ווי די מאמע פלעגט אלע ערב שבת צוואַנגען די קעפלעך. ווי די מאמע האָט געלאַכט פסח ביי'ם סדר, אז קינדער האָבען זיך אָנגע'שפור'ט פונ'ם אַרבע־פוסות־וויין. און נאָך און נאָך זאָכען האָבען די קינדער דערמאנט זיך, געלעגען יעדער באַזונדער אַיינגעגראָבען מיט די פנימ'ער אין די קישענס און צעגאַנגען געוואָרען פאר געוויין... אָבער נאָך גרעסער און שטארקער איז געוואָרען דער געוויין, אז זיי האָבען דערהערט דעם טאטען וויינען — אַ טאטע זאָל נאָר וויינען! — און אז זיי האָבען דערהערט, ווי די באַבע מינדי יאָמערט און קלאָגט און לייענט מיט אַ ניגון, ווי פון אַ תחינה, מענה'ט זיך אויס מיט'ן רבנו־של־עולם: „פאר וואָס האָט ער ניט צוגענומען בעסער זי, די באַבע מינדי, איידער אזא יונג צווייגעלע, אַ מאמע פון, קיין עין־הרע, אזוי פיעל ווערעם?“... דאָס פארגלייכען איהרס די קינדער צו ווערעם רופט־ארויס ביי די קינדער אין דער דאָזיגער טרויעריגער מינוט נישט ווילענדיג אַ שטייכלע: וואָס עפּים גראָד ווערעם? נאָר פלוצים עפענט זיך די טיר און ווי אַ וויכער רייסט זיך אַריין אין שטוב אַריין דער פעטער פיני מיט זיינע צוויי זיהן גלייך פון אלטען בית־המדרש — דאָרטען דאווענט דער פעטער פיני — מיט אַ ברייטען גוט־שבת. דערזעהען, ווי דער עולם וויינט און קלאָגט און יאָמערט — אז ער צעשרייט זיך ניט אויף אַ קול און צעבייזערט

זיך אויפ'ן טאטען און אויף דער באבע מינדי : „וואָס איז דאָס ? אום שבת וויינט איהר ? רשעים ! גוללים ! וואָס טהוט איהר עס ? איהר זענט משוגע ? צי חסר-דעה ? צי איהר האָט פאר-געסען, אז מיר האָבען היינט שבת, און שבת טאָר מען ניט וויינען ? ! נחום, וואָס טהוסט דו ? מע טאָר ניט — ס'איז שבת ! וואָס ס'זאָל ניט זיין — איז שבת בילכער !“... און אליין האָט זיך דער פעטער שוין אָפגעקערעוועט אויף אַ זייט, פלומרשט אויסגעשנייצט די נאָז, מחילה, נאָר אין איינוועגס געחאפט אַ קוק מיט איין אויג אַהין, וואו די מאמע ליגט איין איבערגעדעקטע מיט שוואַרצען. האָט ער אויסגעווישט אין דער גיך די אויגען, מע זאָל ניט זעהען, אז ער וויינט, האָטש אין קול גופא האָבען זיך געלאָזט הערען טרערען, און גערעדט האָט ער שוין אַ ביסעל ווייכער :

— פאָלג מיך, נחום ! גענוג ! דו נעמסט אויף זיך צופיעל !...

נו, גענוג שוין ! מע טאָר ניט — ס'איז שב...

דער פעטער פייני האָט נישט געקאָנט אַרויסרעדען דאָס וואָרט „שבת“, וואָרום די טרערען, וואָס ער האָט די גאַנצע צייט גע-שלאָנגען, האָבען זיך איהם אוועקגעשטעלט אין האַלז פאָפערס. האָט ער נישט געקאָנט מעהר באַהערשען זיך, איז ער צוגעפאלען צום טיש אויף דער לינקער האַנט, ווי מע פאלט „תחנון“, און האָט זיך צעוויינט, ווי אַ סליין סינר, און אויסגערופען אויף אַ דין קול : „חיה-אסתר ! חיה-אסתר !“...

די שבעה-זיצערס

דער טאטע קוקט אריין אין ספר איוב. — מע רעדט איהם שידוכים. —
די קינדער וועט מען אפשיקען קיין באהסלאוו צום זיידען פשהיאמי.

קיינמאל האָט דער העלד פון די באַשרייבונגען אזוי נישט
געבענקט נאָכ'ן אוצר, וואָס זיין חבר שמואליס האָט איהם אמאל
דערצעהלט, ווי אין דער צייט, ווען ער און דער טאטע און אלע
זיינע ברודער און שוועסטער זענען געוועזען אין די זאָקען אויף
דער ערד „שבעה" נאָך דער טאטען.

„ווען איך האָב איצט איין אוצר — האָט ער זיך געטראַכט —
אָט יענעם אוצר, וואָס ליגט דאָרט אינ'ם קליינעם שטעדטלעכע באַ-
האלטען, האָטש נישט אינגאנצען, האָטש אַ טייל פון יענעם אוצר —
אָך, ווי וואָלט עס מיר איצט צורנוץ געקומען! ... די באַבע מינדי
וואָלט אויפגעהערט צו וויינען און צו קלאָגען און צו אויס'טענה'ן
זיך מיט'ן רבונד-של-עולם, איהם פירעהאלטען, אז ער האָט נישט נוס
געטהאָן, וואָס ער האָט צוגענומען פריהער די שנור, ניט זי, די
שוויעגער... דער טאטע וואָלט אויפגעהערט צו זיפצען און קרעכצען
און צו טענה'ן, צו וואָס לעבט ער אויף דער וועלט און וואָס איז
ער אָהן חיה-אסת'ר'ען? ... און אויך זיי, די קינדער, וואו וואָלטען
זיי איצט געוועזען? געוויס ערניץ מיט אלע יונגלעך ציי'ם טייך,
געשוואומען, געהאפט פישלעך, אָדער גלאַט געלאָפּען אין דער וועלט

אריין — אזא זון! אזא היץ! וואָלוועל וויינשעל, וויימפערלעך
 בחי-יחנם, און גרינע אונגערסעלעך, נאָך מיט די שפיץ-נאָדלעך, לאָזען
 זיך שוין הערען. אָט באַלד וועלען אויפקומען אויך דינים געלע,
 שמעקענדיגע, און אַרבוזעס רויטע ווי פייער, הירזשענדיגע ווי זאַמער,
 זיסע ווי צוקער, — אַך, איין אוצר! אַך, איין אוצר!... און די
 געדאַנקען הויבען איהם אויף און טראָגען איהם אַוועק אין איין
 אַנדער וועלט, אין אַ וועלט פון פאַנטאַזיעס און חלומות, זיסע, גוטע
 חלומות. און עס שטעלט זיך איהם פאַר, אז ער האָט איהם שוין,
 דעם אוצר — פלוצים האָט ער זיך איהם אַנטפלעקט מיט אַלע זיינע
 טייערע זאַכען, סגולות און שטיינער, אז ער האָט שוין דאָס גאָלד
 און זילבער און די האַלבע אימפּעריאַלען און די דימענטען און
 בריליאַנטען, און אז דער טאַטע איז איבערראַשט: „פון וואַנען
 האָט זיך, שלום, פלוצים גענומען צו דיר אזא גוטס?“ „איך קאָן
 דיר ניט זאָגען, טאַטע, פון וואַנען, וואָרום קוים זאָג איך דיר פון
 וואַנען, הויבט זיך עס אויף און עס ווערט פאַרשוואַנדען...“ און
 שלום פיהלט זיך אויפ'ן זיעבעטען הימעל, וואָס ס'איז איהם גע-
 ראָטען אַרויסציהען דעם טאַטען פון דער גויט, און עס טהוט איהם
 נאָר באַנג, האַרצעדיג באַנג, וואָס די מאַמע געבאָר איז נישטאָ
 דערביי. „נישט באַשערט! — זאָגט די באַבע מינדי. — אַלע
 איהרע יונגע יאָהרען איז זי געבאָר אָפּגעקומען אויף דער וועלט
 צוליעב די קינדער, און איצט, אז ס'איז געקומען צום לעבען, זענען
 אויסגעגאַנגען די יאָהרען!“...

נאָר אָט דערהערט זיך אַ זיפץ פונ'ם טאַטען: „גוואַלד, וואָס
 טהוט מען? וואָס הויבט מען אָן צו טהון?“ — און דער קליינער
 בעל-החלומות קעהרט זיך אום פון יענער גליקליכער וועלט פון
 פאַנטאַזיעס און חלומות צוריק אַהער, אין דער דאָזיגער וויסטער
 וועלט פון זאָרג און טרערען, וואו מענטשען רעדען פון מעהל אויף
 באַקען חלה, פון געלט אויף געהן אין מאַרק, פון אורחים, וואָס
 ווילען ניט פאַהרען, פון פרנסה, וואָס איז „געשלאָגען“, — און
 די אַלע רעד ווערען צוגעדעקט מיט'ן טאַטענ'ס קרעכץ און מיט'ן

טאַטענ'ס זיפּץ: „נוואָלד, וואָס טהוט מען? וואָס הויבט מען אָן צו טהון?“...

— וואָס הייסט, וואָס טהוט מען? — פאַלט אויף איהם אָן דער פעטער פּיני שוין אויפ'ן לעצטען טאָג שבעה. — וועסט טהון דאָס, וואָס אַלע אידען טהוען — וועסט, אם ירצה השם, חתונה האָבען...

חתונה האָבען?... דער טאַטע וועט חתונה האָבען? מיר וועלען האָבען אַ נייע מאַמע? ווי אזוי וועט זי זיין?... — אזעלכע נעדראַנקען קריכען אין קאָפּ אַריין. די קינדער קוקען אויפ'ן טאַטען, וואָס וועט דער טאַטע זאָגען?... דער טאַטע וויל ניט הערען, ניט זעהען. ער זאָגט:

— חתונה האָבען? איך זאָל חתונה האָבען? נאָך אזא חיה-אסתר'ען זאָל איך געהן חתונה האָבען? און דאָס זאָגסט דו, איין אייגענער ברודער? ווער נאָך האָט זי אזוי געקענט, ווי דו?... עס שטיקען איהם די טרערען. ער קאָן ניט רעדען מעהר.

דער פעטער פּיני ווישט אָפּ די ליפּען, מאַכט אַ שווייג. — צייט מנחה דאוונען. — זאָגט דער פעטער פּיני, און אַלע שבעה-זיצערס, דער טאַטע מיט די קינדער, שטעהען-אויף פון דער ערד, שטעלען זיך דאוונען מנחה, און אַלע קינדער, זעפּס בנים, צווישען זיי איינער אַ בעל-הבית'על שוין מיט אַ געל בערדעל, אליהו הייסט ער, טהוען אַ קלאָפּ-אָפּ דעם קדיש — אַ מחיה צו הערען! די משפּחה קוקט מיט גדלות אויף די „קדישים“, פרעמדע ווייבער זענען מקנא: „מיט אזעלכע קדישים נישט אָנקומען גלייך אין גן-עדן אַריין — איז שוין עס וועלט!“...

דאָס זאָגט אַ שטיקעל קרובה, בלומה רופּט מען זי, אַ ראַבעטיני אירינע, האָט אַ מאַן, איז ער אַ שטומער. זי האָט אוועקגעוואָרפּען איהר מאַן מיט איהרע קינדער און איז געקומען העלפּען עפּיס טהון — אין שטוב, אין קיך אָדער ביי די קינדער. די קינדער קאָנען זיך ניט באַקלאָגען, אז מע האָט אָן זיי פאַרנעסען. אַדרבה, זינט די מאַמע איז געשטאָרבען, זענען זיי געוואָרען ביי אַלעמען

חשוב'ער — יתומים! עם זענען געווען מאַמענטען, וואָס דאָס
שבעה-זיצען איז ביי זיי געווען גאָר אַ גאַנצער יום-טוב. ערשטענס
(און דאָס איז דער עיקר פון אלע עיקרים!), מע געהט ניט אין
חדר. צווייטענס, מע גיט זיי זיסע טיי מיט בולקע, וואָס זיי זענען
דערצו גאָרניט געוואוינט געוואָרען, און מע טאַפּט זיי ביי די
קעפלעך און ביי די בייכלעך און מע פרעגט זיך נאָך אויף זייערע
מאָגענס. זיי האָבען שוין גאָר באַקומען „מאָגענס"! היינט וואָס
איז ווערטה גלאַט זיצען אלע מיט'ן טאַטען אויף איין קאָלדרע,
זעהען, ווי דער טאַטע קוקט-אריין מיט זיין גרויסען געקנייטשטען
שטערן אין אַ ספר „איוב" אריין, הערען, ווי אידען און ווייבער
קומען צו געהן, אלע מאָל נייע פארשוינען, מנחם-אַבֿל זיין, רעדען
עפּים אלע אַזעלכע מאָדנע דבורים, קומען-אריין אָהן אַ גוט-
מאָרגען, געהען-אָוועק אָהן אַ זייט-געזונט, בלינצלען עפּים אַזוי
מאָדנע מיט די אויגען און מורמלען עפּים אונטער דער נאָז:
„מ... מ... מ... ציון וירושלים!"...

פאַר'ן קליינעם ווייסען-חברה'ניס, פאַר שלום'ען, זענען אַט די
וויזיטען אַ גאַנצער אוצר פון טיפּען און בילדער, וואָס איינס צום
אַנדערען זענען ניט גלייך און וואָס בעטען זיך אויפ'ן פּאפּיער.
דער ערשטער קומט דער פעטער פיני. ניט אליין, נאָר מיט זיינע
צוויי אויבערדערמאָנטע זיהן מיט די לאַנגע קאפּאַטעס — ישראל'ס
און איצעל. דער פעטער פיני פאַרקאָממעט די אַרבעט און רעדט.
די זיהן שווייגען. דער פעטער פיני רעדט פון אַ דין — ווען,
אייגענטליך, עס דאַרפּען זיך ענדיגען די זיעפען טעג שבעה: אין
דער פּריה, צי אויף דער נאַכט? ער שטעהט-אויף, זאָגט-צו, אַז
ער וועט נאָך אַ קוק טהון ביי זיך אין אַ פּאָר ספרים, וועט ער
וויסען אַקוראַט. דערווייל געזעגענט ער זיך ניט, זאָגט עפּים אויף
דער גיך אינאיינעם מיט ביידע זיהן „ציון וירושלים" — און
פאַשאַל. נאָך איהם קומט די מוהמע חנה מיט איהרע טעכטער,
הויבען-אויף אַ קוויטשעריי אויפ'ן טאַטען: גענוג שוין! גענוג!
ער זאָל אויפהערען וויינען אויף דער מאַמע, וואָרום ער וועט זי

לעבעדיג ניט מאַכען! פאַר'ן אוועקגעהן זאָגט זי, אז מע קאָן דערשטיקט ווערען, טהוט אַ שמעק טאָבעקע פון אַ קליין זילבערן פושקעלע און מאַכט אַ גוואַלד, מע זאָל עפענען האַטש איין פענ-סטער, וואָרום מע וועט דאָ דערוואָרגען ווערען, צו אַלדי גוטע יאָהר! ... דערנאָך קומט די מוהמע טעמע, אַ אירינע אָהן צייהן, שאַקעלט אַ ביסעל מיט'ן קאָפּ, דאָס פנים לאַכט, נאָך די אויגען וויינען. זי רעדט-אויס דאָס האַרץ, דערצעהלט אַ נייעס: אז מיר'ן אלע שטאַרבען...

דאָס איז משפּחה. דערנאָך קומען פרעמדע. אַלערליי פאַר-שויןען, אַזעלכע, וואָס גלויבען שטאַרק אין גאָט און אין יענער וועלט, און אַזעלכע, וואָס האַלטען ווינציג-וואָס פֿון גאָט און פון יענער וועלט. למשל, „אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס" — דער מאַכט חוץ פון אַלסדינג. לית דין ולית דיין. סע שטעהט, זאָגט ער, בפירוש געשריבען: „ומותר האדם מן הבהמה אִין" — קיין חילוק נישט צווישען אַ מענטשען און, לחבדיל, אַ בהמה... אַ שרעק, וואָס דער אַרנאָלד צערעדט זיך אָן! על ה' ועל משיחו! און אַלסדינג קומט-אויס ביי איהם אזוי קיילעכיק, אזוי געשליפען! ער איז דער איינציגער, וואָס געהט-אָוועק מיט אַ זינגעזונט. אַ מענטש, וואָס גלויבט ניט אין קיין זאך, איז דאָך ניט שייך! כדאי צו וויסען, וואָס וועט זיין מיט אזא אַרנאָלדען, ווען ער געמט און טהוט אַ שטאַרב-אָוועק? „מיך מעגט איהר געמען פאַלד נאָך מיין טוידט און פאַרברענען אויפ'ן פייער און דאָס אַש צעשפרייטען אויף אַלע זיעבען ימים — אַהרט מיך אויך ניט!" ... אזוי זאָגט אַרנאָלד און האַפט אַ מיאוס'ען פסק פון דער באַבע מינדי: „לאָזען שוין, זאָגט זי, אייערע שונאים רעדען פאַר אייך!" און אַרנאָלד — ס'זאָל איהם ריהרען! ער לאַכט זיך אויס, געהט אָוועק, און עס קומט-אָן יאָסי פרוכשטיין מיט די גרויסע צייהן און בייזערט זיך אויפ'ן טאַטען, למאי ער וויינט אזוי. „ער האָט זיך אויף איהם, זאָגט ער, אַזעלכעס ניט געריכט" ... דאָדי יצחק-ביגדור'ס זאָגט אויך דאָס אייגענע. ער שווערט ביי זיין הייליגע נאָמנות, אז ווען

ביי איהם טרעפט זיך אזא-נאומנליק, וואָלט ער, חא-חא, אַרײַנ-
געוואָרפֿען אין מאיר-פֿעל-נס-פֿושקע... אז דאָדי נעהט אַוועק, ווערט
א געלעכטער, וואָרום אלע ווייסען, אז דאָדי יצחק-ביגדור'ס האָט
א ווייב, הייסט זי פייגה-פֿערעל — איז דאָס א פייגה-פֿערעל פון
נאָט!... דאַנקען השם יתברך, וואָס מע קאָן שוין חאָטש געבען
א לאַך. דער טאַטע קוקט נאָך אלץ אַרײַן אין ספר „איוב“, נאָר
ער וויינט שוין ניט אזוי שטאַרק, ווי ער האָט געוויינט די ערשטע
טעג. און ער ביזערט זיך שוין ניט אויפ'ן פֿעטער פֿינין, למאי
ער וואָרפֿט אַרײַן א וואָרט וועגען חתונה האָבען. ער זיפצט נאָר,
און קרעכצט נאָר, און פרעגט: „וואָס טהוט מען מיט די קינדער?
מיט די קינדער וואָס טהוט מען?“

— מיט די קינדער וואָס טהוט מען? — ענטפֿערט איהם דער
פֿעטער פֿיני און גלעט זיך די באָרד. — די עלטערע וועלען זיך
לערנען, ווי זיי האָבען געלערענט; און די קלענערע וועסט דו
אַפֿשיקען צו זייער זיידען קיין באָהסלאָוו.

דאָס מיינט ער דעם זיידען משה-יאָסי מיט דער באַבע גיטעל
פון דער מאַמע'ס צד, וועלכע די קינדער האָבען קינמאָל נישט
געזעהען, נאָר געהערט דערצעהלען, אז ערגיץ ווייט, אין א שטאָדט
וואָס הייסט באָהסלאָוו, האָבען זיי א זיידען מיט א באַבען, וואָס
זענען, זאָגט מען, גאנץ רייך, אָנגעשטאַפֿט מיט געלט. אַהין, הייסט
עס, וויל מען זיי אַוועקשיקען? זעהט איהר, דאָס איז דוקא א
פלאַן! ערשטענס, דאָס פֿאַהרען — דאָס אַלײַן וואָס איז ווערטה?
צווייטענס, זעהען א נייע שטאָדט. היינט באַקענען זיך מיט א
זיידען און מיט א באַבען, וואָס מע האָט זיי קינמאָל ניט גע-
זעהען, — דאָס איז ביי אײַך גאָרניט? עס בלייבט איבער נאָר
אײַן זאך: וועמען רעכענט דאָס דער פֿעטער פֿיני צווישען די
„עלטערע“ און וועמען צווישען די „קלענערע“? ס'איז גאָר קיין
ספֿס ניט, אז א יונגעל, וואָס איז שוין בר-מצוה, ער מעג זיך האַלטען
מיט א קאָפּ נידעריגער פון א הונט, באַדאַרף גערעכענט ווערען
צווישען די „עלטערע“ — און דאָס האָט דעם בר-מצוה-בחור'על

אזוי ווייט פאַראינטערעסירט, אז ער האָט שוין פֿמעט אָנגעהויבען
 צו פאַרגעסען אָן דער מאַמע, נאָך וועלכער ער זאָגט אַלע אין דער
 פֿריה און פאַרנאָכט קדיש, אָן דעם טאַטען, וואָס הערט ניט אויף
 צו זיפֿצען און צו קרעכצען, אָן דעם אוצר, נאָך וועלכען עס בענקט
 זיך איהם אזוי שטאַרק. איהם האָט געצויגען איצט צו עפֿים
 אַנדערש: צו דער נסיעה, צו דער נייער גרויסער שטאָדט —
 קיין באָהסלאָוו, צום זיידען משה־יאָסי מיט דער באַבע גיטעל פֿון
 דער מאַמע'ס צד, וואָס, מע זאָגט, זיי זענען אזוי רייך! אזוי
 רייך!...

ביים דניעפער

די נסיעה קיין באהסלאוו. — שמעוווואלף בעלענלה א שווייגער. —
 מע ווארט אויפ'ן פארעם. — דער בעלענלה חאפט א מנתה ביים
 ברעג טייד. — עס דאווענט זיך געשמאק.

איינמאל — סוף זומער, פאר ימים נוראים איז דאס געווען —
 איז צוגעפאָהרען צום גאנץ אַ בויד, און מע האָט אויפגעזעצט די
 קלענערע קינדער, פיער יונגלעך און צוויי מיידלעך, — שלום דער
 בר־מצוה-בחור'על איז געווען צווישען זיי — מיטגעגעבען צו צוויי
 העמרלעך, עסענווארג אויף אַ פאָר טאָג און אַ בריעה צום זיידען
 משה־יאָסי מיט דער באַבע גיטעל און אָנגעזאָגט זיי אַ מאָל צוואַנציג,
 זיי זאָלען זיין געהיט ביים אַריבערפאָהרען מיט'ן פארעם איבער'ן
 דניעפער.

פאָהרען איבער'ן דניעפער — און נאָך מיט אַ פארעם דערצו!
 קיינער פון זיי האָט קיין פארעם קיינמאל גיט געזעהען און ווייסט
 נאָר גיט, מיט וואָס מע עסט עס. נאָר מען איז זיך משער, אז
 עס דארף זיין גיט שלעכט, און מע פאָרגעסט, אז די מאמע איז
 געשטאָרבען, און מע פאָרגעסט אַלסדינג, און מע קלערט נאָר וועגען
 דער נסיעה, וועגען דניעפער, וועגען פארעם. נאָר מע דערמאָנט
 זיי, אז די מאמע איז געשטאָרבען. ס'איז דאָ אַ באַבע מינדי, וואָס
 זאָגט זיי אָן נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, זיי זאָלען גיט פאר-
 געסען און חלילה גיט דורכלאָזען זאָגען קדיש נאָך דער מאמע,
 און זי גלעט זיי מיט קאלטע גליטשיגע פינגער, און זי קושט זיי

אין די בעסלעך, און זי געזעגענט זיך מיט זיי אויף שמענדיג, אויף אייביג, וואָרום גאָט ווייסט, אויב זי וועט נאָך זוכה זיין מיט זיי זיך צו זעהען נאָך אַ מאָל... און אזוי ווי דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט: אז די קינדער זענען געקומען נאָכדעם צוריק אַהיים פון באָהסלאָוו, איז שוין די באַבע מינדי געווען דאָרט, וואו די מאַמע זייערע — אַ קבר נעבען אַ קבר, — און דער טאַטע האָט געזאָגט קדיש נאָך זיין מאַמע אינאיינעם מיט די קינדער נאָך זייער מאַמע. דאָס איז געווען אַ יאָהר פון קדישים, דאָס יאָהר פון חלירע — אָהן אַ שיעור קדיש-זאָגערס! אַ גאַנצע שוהל האָט געזאָגט קדיש.

דער חילוק פון אַ מענטשען ביז אַ מענטשען! אויף וויפיעל מאַיר-וועלוועל דער בעל-עגלה, וואָס האָט געפיהרט די קינדער פון וואָרגאַנקאָ קיין פערעסלאָוו, איז געווען אַ מענטש אַ לעבעדיגער, אַ ריהרעוודיגער און אַ באַרעדעוודיגער, אויף אזוי פיעל איז שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה, וואָס האָט געפיהרט די קינדער פון פערע-יאַסלאָוו קיין באָהסלאָוו, געווען אַ פאַרזאָרגטער, אַ פאַרשלאָפענער און אַ שווייגער — זאָל גאָט היטען! האָטש טעסעט אין איהם פלעקער, האָטש שיסט אין איהם מיט האַרמאַטען, וועט ער אַיך קיין וואָרט ניט אַרויסלאָזען פונ'ם מויל, אַחוץ: „קריכט אין וואָגען“, אָדער: „אַרויסט פונ'ם וואָגען“. די קינדער זענען אויס-געגאַנגען צו וויסען: ווען וועט שוין זיין דער דניעפער? ווען וועט מען איהם איבערפאָהרען מיט'ן פאַראָם? און וואָס הייסט עס „פאַראָם“? נאָר געהט טהוט עפּים — אז אַ איד רעדט ניט! זיצט ווי אַ נאַפּורעלע אויף דער קעלני, שמיסט די פערדלעך, סמאָצקעט זיי צו מיט די גראַבע ליפּען, און פון צייט צו צייט הערט מען נאָר די איינציגע ווערטער: „נאָ, חלירע, אַ חלירע אויף אַיך!“ אָדער: „נאָ, פּנירות, אַ פּנירה אויף אַיך!“ און אז ניט, שעפּטשעט ער עפּים מיט די ליפּען צו זיך אליין און זינגט

עפּים שטיל אויף אַ דין קול'כעל. דאָס זאָגט ער תהלים אויף אויסוועניג.

און אזוי ווי מענטשען זענען פאַרהאַן אַלערליי, פאַרשיידענע כאַראַקטערען, אזוי זענען, להבדיל, פערד אויך פאַרהאַן אַלערליי סאָרטען. די פערד פון שמעון-וואָלף דעם בעל-עגלה זענען שטאַרק געראַטען אין זייער בעל-הבית: זיי זענען שלעפּעריג און האָבען אַ טבע — זיי ניסען. אַ גאַנצען וועג ניסען זיי. ניסען און פאַרשקען און שמייסען מיט די עקען און שלעפּען זיך, און שלעפּען זיך. עס דאַכט זיך אויס, אַז מע שלעפּט זיך שוין אזוי — מע האָט שוין כמעט פאַרגעסען פון ווען אָן. און גאָט ווייסט, אויב מע וועט זיך אַמאָל דערשלעפּען ערגיץ צו אַ ישוב. הימעל און ערד און זאַמד. זאַמד אָהן אַ שיעור. און טאָמער איז קאַרג, שטעלען זיך די פערדלעך גאָר אַנידער אין מיטען דרינען, שמעון-וואָלף קריכט: אַראָפּ פון וואָגען, לאָזט-אויס אויף זיין דין קול'כעל מיט אַ ניגון אויסגעצויגען: „א-ש-ר-י כַל חו-סי בו"... דערנאָך טהוט ער אַ זאָג צו די קינדער: „ארויסט פון וואָגען!" די קינדער קריכען-ארויס פון בויד. וואָס וועט דאָ זיין? גאָרנישט. אזוי ווי ס'איז זאַמדיג, איז פאַר די פערד צופיעל משא, וועט מען געהן אַ ביסעל צורפּוס. מילא, אויך אָהן איין אומגליק — צורפּוס איז צורפּוס. אדרבה, צורפּוס איז נאָך פרייליכער. נישמעהר — דאָס יונגסטע יתומה'לע, אַ יאָהר אַלט, וויל ניט בלייבען אַליין אין וואָגען. וויינט עס, מוז מען דאָס טראָגען אויף די הענט — איז שוין עפּים ניט אזוי פויגעלדיג. אַ גליק, וואָס דאָס ציהט זיך ניט אזוי לאַנג. באַלד ווערט דער וועג וויעדער אַ וועג, און שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה טהוט אַ זאָג צו די קינדער: „קריכט אין וואָגען". קלעטערט מען אַרויף צוריק אין בויד אַריין און מע גלייכט זיך אויס די ביינער. ביז עס קומט וויעדער צו אַ טיעפען זומפּיגען זאַמד, איז וויעדער: „ארויסט פון וואָגען", און וויעדער: „קריכט אין וואָגען". נאָר שאַט! וואָס גלאַנצט דאָס עפּים דאָרטען פון דער ווייטען? וואָס בלישטשעט עס אזוי ווי גלאַז און שיינט-אַפּ אויף

דער זון מיט אַ זילבערנעם קאַליר, און שפּיעלט און שעמערירט אין די אויגען? אָט דאָס זאָל זיין דער דניעפּער? ! חברה זיצען קוים איין אין וואָגען. און דער וואָגען, ווי אויף צו־להכעים, געהט פּאָוואָלי, וואָרום איידער מע קומט צו צום דניעפּער, באַדאַרף מען דורכמאַכען נאָך אַ זאַמד און נאָך אַ זאַמד, נעל און געדיכט און טיעף, טיעף ביז די קניעס. פּאָוואָלי, טריט ביי טריט, שלעפּען זיך די פּערדלעך, קוים וואָס זיי רייסען אַרויס די פיס פון זאַמד. טיעף שניידען די רעדער, און דער וואָגען קרעכצט, און נעהענטער און נעהענטער באַווייזט ער זיך, דער דניעפּער, מיט זיין גאַנצער ברייטקייט און שענקייט. יא, דאָס איז ער, דער דניעפּער. ער גלאַנצט, שיינט אַפּ אויף דער זון און שמייכלט צו די יונגע אורחים, וואָס זענען געקומען צו איהם דאָס ערשטע מאָל מקבּל-פנים זיין דעם אַלטען זקן. „שלום עליכם, וואָס מאַכסטו, זיידע?"

אַ הויכער, גרינער, ערטערווייז פאַרגעלטער אָטשערעט ביי'ם ברעג טייך, צעלאָזט מיט די לאַנגע, שאַרפע, שפיציגע פלעטער, וואָס שפּיעגלען זיך אָפּ אין וואַסער, גיט איהם צו, דעם אַלטען, אַ באַזונדערען חן. ס'איז שטיל.

לאַנג און ברייט האָט ער זיך צעוואָרפען, ווי אַ ים, אַהין און אַהער. און דאָס וואַסער לויפט ערגיץ, לויפט, נאָר שטיל. וואוהין? ס'אָ סוד. דער בלויער הימעל קוקט אַראָפּ פון אויבען און שפּיעגלט זיך אָפּ אין וואַסער אינאיינעם מיט דער זון, וואָס האַלט נאָך ניט ביי'ם אונטערגעהן. ריין דער הימעל. ריין דאָס וואַסער. ריין דאָס זאַמד. ריין די לופט. און שטיל. אַ שטילקייט פון גאָט. ברייט. אַ ברייטקייט פון גאָט. און עס דערמאָנט זיך פון תהלים: „למרחביה" ... פּררר! דאָס איז אַרויסגעפּלויגען פון אָטשערעט אַרויס מיט אַ געשריי אַ פּויעל. דורכגעשניטען, ווי אַ פּייל, די ריינע שטילע לופט, לאָזט ער זיך מיט אַ זיג-זאג שוועבען ווייט-ווייט, נאָר ער האָט באלד חרטה, קעהרט זיך אום צוריק מיט אַ זיג-זאג און ווערט פאַרשוואַנדען וויעדער צוריק אינ'ם געלגרינעם

אָמטשערעט. עס נעמט אָן אַ חשק, ווי אָט דער פּויגעל, אַרויספליהען פון וואָנען אַרויס, זיך לאָזען פליהען אויבען איבער'ן וואַסער, אָדער, וועניגסטענס, זיך אויסטהון נאָסעט און אַריינשפּרינגען אין וואַסער אַריין, זיך פּאָליאָסקען און שווימען, שווימען, שווימען... — אַרויסט פון וואָנען! — טהוט שמעון-וואָלף אַ קאָמאָנ-דעווע-אויס, קריכט אַליין אויך אַרויס פון וואָנען, פארשטעקט די בייטש אין גארטעל, טראָגט-צו ביידע הענט צום מויל, פאַררייסט דעם קאָפּ אַרויף און לאָזט-אַרויס אַ מאָדנע פאַרדומפּען קול, ווי פון אַ צעבראָכענעם פּאָס:

— פאַראַ-אַ-אַ-אַם! פאַראַ-אַ-אַ-אַם!

די משמעות, אז דער פאַראַם איז אַ לעבעדיגע זאך, וואָס געפינט זיך ערגיץ דאָרט אויף יענער זייט, און מע באַדאַרף איהם אַרויסרופען. חברה קליינוואַרג, אַרויסגעקראָכען פון וואָנען און אויסגעגלייכט זיך די פאַרזעסענע פאַרגליווערטע איברים, שטעלען זיך אוועק העלפּען דעם בעל-עגלה אַרויסרופען דעם פאַראַם, גלייך מיט איהם צוגעטראָגען די הענט צום מויל, פאַררייסען די קעפּ אַרויף און אויסגעשריגען מיט אַ קוויטש:

— פאַראַ-אַ-אַ-אַם! פאַראַ-אַ-אַ-אַם!

און עס פאַלט-אָן אויף זיי אַ געלעכטער — זיי ווייסען ניט וואָס. עס לאַכט זיך זיי אָהן אַ שום „וואָרום“. עס לאַכט זיך זיי, ווייל ס'איז זיי גוט, ווייל זיי זענען יונג און געזונט, און זיי געפינען זיך ביי'ם דניעפּער, און זיי פּאָהרען באַלד אויפ'ן דניעפּער מיט'ן פאַראַם — ווער איז צו זיי גלייך? ... נאָר אָט הויבט-אָן צו גער-זעגענען זיך די זון מיט'ן טאָג. מיט איהרע לעצטע, נאָר שאַרפע, נינגאָלדענע שטראַהלען שפיעגעלט זי זיך אָפּ אינ'ם זילבערנעם וואַסער פונ'ם דניעפּער — און מע הערט אויף צו לאַכען. עס לאַכט זיך ניט מעהר. צו שטיל איז אָט דאָ, ביי'ם ברעג פונ'ם דניעפּער. אַ הייליגע שטילקייט. און עפּים קיהלבלիך איז געוואָרען, און דאָס וואַסער שמעקט מיט אַ מאָדנעם ריח, און עס זשומעט, עס מורמעלט, עס לויפט... און דערצו האָט שמעון-וואָלף דער

בעל-עגלה ארומגעבונדען די קאפאטע מיט א פעטשיילע, אריינ-
 געשטעקט די פייטש און אוועקגעשטעלט זיך מיט'ן פנים צו מזרח,
 צוגעמאכט די אויגען, מעשה עהרליכער איד, צעשאקעלט זיך און
 אויף זיין דין קול'כעל גענומען דאוונען מנחה. שמעון-וואָלפ'ס
 מנחה דאָ אין דרויסען, אונטער'ן פארפארבטען הימעל, ביי'ם ברעג
 פונ'ם אלטען שענעם שמעקעדיגען דניעפער, האָט זיך צונויפ-
 געגאסען מיט'ן זשומען און מיט'ן מורמלען פונ'ם וואסער און
 ארויסגערופען ביי די פרייליכע יונגע וואָיאזשערען א נייע שטימונג.
 עס פארגלוםט זיך זיי אויך דאוונען מנחה. דאָס איז געווען ביי
 זיי, מע קאָן זאָגען, די ערשטע פרייוויליגע, נישט-גע-
 צוואונגענע מנחה, אָט אדאָ אונטער'ן הוילען הימעל, נאָהענט צו
 נאָט. עס האָט זיך זיי קיינמאל אזוי ניט געוואָלט דאוונען, ווי
 אצינד, אין דעם פארנאכט, אונטער דעם הימעל, אויפ'ן ברעג פון
 אָט דעם דניעפער. דורכגעלאָזט די קטורת, — נישקשה, אין וועג
 קאָן מען זיך באַגעהן אָהן קטורת — האָבען זיי אָנגעהויבען גלייך
 פון „אשרי יושבי ביתך" — פיינטשיק, מיט א ניגון, און אוועק-
 געשטעלט זיך אלע פיער שמונה-עשרה מיט'ן פנים צו מזרח, צו-
 געמאכט די אויגען און צעשאקעלט זיך, ווי דער בעל-עגלה: „האל
 הגדול הגבור והנורא — דער גאָט דער גרויסער, דער שטארקער,
 דער מורא'דיגער"... דאָס זעהט מען ערשט רעכט אָט דאָ, אין
 דעם פארנאכט, אונטער דעם הימעל, אויפ'ן ברעג פון דעם דניעפער.
 און עס דאווענט זיך אזוי גוט, אזוי זיס, אזוי געשמאק, ווי נאָך
 קיינמאל ניט פריהער!

אויפ'ן פאראם

א אומגעריכטע באגעגעניש אויפ'ן פאראם. — עשו, א קליין נויצעל.
א משומר. — זיי האבען זיך דערקענט. — צענעהען זיך אהן ווערטער.

די קליינע וואַיאזשערען־יתומים זענען נאָך ניט אויסגעשטאַנען
שמונה־עשרה, אז זיי האָבען דערזעהען פון דער ווייטען, אויפ'ן
גלאַנץ פונ'ם דניעפער, פריהער א שוואַרצען קנויל, וואָס באַקומט
אויפ'ן שיין פון דער פאַרגעהענדיגער זון אלע מאָל אַנדערע פאַרבען.
דער דאָזיגער קנויל וואַכסט, ווערט אלע מאָל גרעסער און גרעסער,
טוקט זיך, פאַרגעהט און באַווייזט זיך וויעדער אַ מאָל. דעוּנאָך
האָבען זיי דערהערט אַ מאָדנעם גערויש און אַ גערודער, אַ קיילען
זיך פון רעדלעך און אַ קרעכץ פון אַ שטריק. האָבען זיי געמאַכט
בסיצור מיט דער מנחה, אויף דער גיך אויסגעשטאַנען שמונה־עשרה
און צוגעלאָפּען צום ברעג, דערזעהען אַ גראָבען סאַנאַט, וואָס ציהט
זיך איבער דער ברייט פונ'ם דניעפער, צוגעקרעמפּעוועט צו אַ
קלאַץ פון דער זייט וואַסער. און דער קנויל איז געוואַכסען און
איז אויסגעוואַכסען אין אַ מין הילצערנע מגושמ'דיגע בריאה, אַ
מין באַשעפעניש אינ'ם געשטאַלט פון אַ שטוב, וואָס ריהרט זיך
און שווימט אויפ'ן וואַסער. אויבען, אויפ'ן רוקען פונ'ם באַשע־
פעניש, געפינט זיך עפּיס אַ מין רעדעל, וואָס דרעהט זיך, און מיט'ן
כח פון אַט דעם רעדעל ריהרט זיך אַט דאָס מגושמ'דיגע באַשע־
פעניש איבער'ן וואַסער, פאַמעליכען, נאָר זיכער, און אלץ געהענ־
טער און געהענטער צום ברעג, ביז מע קאָן שוין זעהען דאָס באַ־
שעפעניש פון דער נאָהענט און באַטראַכטען עס פון אלע זייטען,

אז דאָס איז ניט קיין באַשעפּעניש, ניט קיין לעבעדיגע זאַך, נאָר אַזאַ מין שיה, אַ באַרסקע, אָדער אַ בערלינע, און אויף דער בערלינע שטעהען פוהרען, פערד און מענטשען — און אַט אַ דאָס איז געווען, אייגענטליך, דער „פאַראַם“, וואָס חברה האָבען אויף איהם אַזוי לאַנג אַרויסגעקוקט, און אַט אויף דעם פאַראַם וועלען זיי דאָס איצטער זיך לאָזען פאַהרען, אַריבערפאַהרען דעם דניעפּער! איצט איז שוין אַ ביסעל גרינגער אויפ'ן האַרצען. איצט קאָן מען זיך שוין אַ ביסעל צוזעצען אויפ'ן זאַמד און צוואַרטען, ביז דער פאַראַם וועט צונעהן און זיך אָפּשטעלען. וואָרום ניט אַזוי גיך געהט אַ פאַראַם. ער געהט זעהר, זעהר פאַוואָלינסקע, קוים-קוים וואָס ער ריהרט זיך. די זון געהט שוין אַ סך גיכער פון איהם. אַט איז זי נאָרוואָס געווען אין עק הימעל, און אַט נידערט זי, ווי באַרג-אַראַפּ, זעצט זיך און זינקט און ווערט פאַרשוואַנדען אויף יענער זייט טייך, לאָזט איבער נאָך זיך אַ ברייטען, רייטען פלעק. דאָס ווינטעלע ווערט קיהלער און קיהלער. די קינדער האָבען זיך דערווייל אַוועקגעזעצט אין זאַמד. דער עלטערער האָט דאָס קלייניטשקע, וואָס איז אַ יאָהר אַלט, אויף די הענט גענומען; דאָס עופּה'לע איז געשלאָפּען.

דער פאַראַם האָט זיך אָפּגעשטעלט. די מענטשען מיט די פוהרען מיט די פערד זענען פאַמעליכען, איינציגווייז און שטיל, אָהן ווערטער, אַראַפּ פונ'ם פאַראַם, און שמען-וואָלף דער בעל-עגלה איז אַרויף אויפ'ן פאַראַם, אויך קיין איינציג וואָרט ניט אַרויסגעלאָזט, גלייך ווי אַלע וואָלטען זיך אָנגערעדט, אַז ס'איז „אַסור לדבר“. פריהער האָט ער אַרויפגעפיהרט דעם וואָגען מיט די פערדלעך, אפילו ניט אויסגעשאַלטען זיי, ווי זיין שטייגער איז, מיט דער חלירע. דערנאָך האָט ער אַ מאַך געגעבען מיט דער האַנט צו זיינע יונגע פאַרשווינדלעך, זיי זאָלען אויך אַרויף אויפ'ן פאַראַם. נאָך אַ מינוט — און דער פאַראַם, מיט'ן ווילען פון איין מענטשען, וואָס האָט זיך אָנגעלעהענט מיט'ן גאַנצען כח איבער'ן

גראָבען קאַנאַט, איז אַוועק זיין וועג גאַנץ שטיל, אַזוי שטיל, אַז
 כמעט מע הערט נאָרניט, ווי ער געהט. עס דאַכט זיך אױס, אַז
 ניט דער פאַראַם געהט אַהין, נאָר, פאַרקעהרט, דער טייך, דער
 דניעפער, געהט צוריק, טרעט־אַפּ, מאַכט אַ „בוא־בשלוֹם“,
 שטעהט־אױס שמונה־עשרה. און ערשט דאָ זעהט מען, ווי גרויס דער
 דניעפער איז, ווי ברייט און ווי שען, גרויסאַרטיג שען. מע פאַהרט
 און מע פאַהרט — און מען איז נאָך ווייט פונ'ם צווייטען ברעג.
 די זון איז שוין לאַנג אונטערגעגאַנגען אויף יענער זייט טייך,
 און די לבנה איז אַרויס, פריהער אַ רױטע, דערנאָך איז זי געוואָרען
 ווייס, אַ העל־ווייסע, אַ זילבערנע לבנה. איינציגווייז, ווי שבת־
 ליכטלעך, האָבען זיך אָנגעצונדען די שטערען אינ'ם טיעפען הימעל,
 און דער דניעפער האָט אין אַווענט באַקומען אַיין אַנדער פאַרב
 מיט אַיין אַנדער פנים, מיט אַיין אַנדער געשטאַלט, גלייך ווי ער
 וואָלט זיך אַיינגעהילט אין אַ טונקעל מלבוש. און אַ נייע, פרישע,
 שטילע קיהלקייט האָט ער אַרויסגעגעבען פון זיך, אַ גלאַטע, גרינגע
 קיהלקייט. עס האָט זיך געטראַכט טויזענטער, טויזענטער מחשבות :
 פון דער נאַכט, פונ'ם הימעל, פון די שטערען, וואָס האָבען זיך
 אָפגעשפיעגעלט אינ'ם וואַסער פונ'ם רוהיגען דניעפער. די דאָזיגע
 שטערען זענען דאָך יעדעס שטערענדעל אַ נשמה פון אַ מענטשען...
 און פונ'ם כח פונ'ם פאַראַם האָט זיך געטראַכט, ווי אַזוי אַיין
 מענטש, סך־כּל אַיין גויעץ, טרייבט איהם. ער לעהענט זיך אָן
 מיט אַיין האַנט אויפ'ן קאַנאַט, ציהט דעם קאַנאַט, דרעהט זיך
 דאָס רעדעל — און דער פאַראַם געהט.

שלום איז אַ בעלן אָנצוקוקען דעם גויעץ פון דער נאָהענט,
 ווי אַזוי ער אַרבייט ביים קאַנאַט און טרייבט דעם פאַראַם. און
 ער געהט־צו נאָהענט צום גויעץ, צום פאַראַמשטשיק. נאָך נאָר
 אַ יונגער גויעץ אין אַ גרויער סוויטקע, גרויסע שטיוואַלעס, און
 מיט אַ קוטשמע אויפ'ן קאָפּ, הערט נישט אויף מיט'ן גאַנצען כח
 זיך אָנצושפאַרען אויפ'ן מורא'דיגען גראָבען קאַנאַט. שלום קוקט
 זיך אַיין אינ'ם דאָזיגען פאַראַמשטשיק דעם גויעץ, ווי ער אַרבייט

דאָס אויף אלע פליס, מאַכט מיט דער פלייצע אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ, אַזש די ביינער טרישטשען! „עשו — טראַכט זיך שלום ביי זיך אין האַרצען — עשו!... דאָס קאָן נאָר אַ גוי, נישט קיין איד. ווי קומט אַ איד צו אַזאָ גראַבער אַרבייט? וואָס אַ חתן תעבור — און דיין ברודער וועסט דו דיענען, — שטעהט אין חומש. גאנץ גוט, וואָס איך בין יעקב'ס איין אייניקעל, ניט עשו'ס..."

און עס טהוט איהם וועה דאָס האַרץ פון דעסטוועגען אויפ'ן דאָזיגען יונגען גויעץ, אויפ'ן דאָזיגען עשו'ס אייניקעל: נאָך צו אַ יונגער פאַראַמשטשיס, צו אַ יונגער עשו... און ער קוקט זיך איין אין איהם אין פנים אַ ביסעל נעהענטער — און... ער שפּרינגט אָפּ צוריק! עס האָט זיך איהם אויסגעדאַכט, אַז ער איז איהם קענטליך. קענטליכע אויגען!... און שלום פוילט זיך ניט, געהט צו נאָך אַ מאָל, שוין נאָר נאָהענט, צום גויעץ: ס'איז גאָרניט קיין גויעץ — ס'איז נאָך גאָר אַ יונגער שיינעץ, מיט אַ מורא'דיג פאַרשוואַרצט, פאַרגרעכט פנים, מיט מורא'דיג פאַרשוואַרצט, פאַרגרעכטע הענט. אויגען — אידישע, און הענט גוישע... און ער דערמאָנט זיך אינ'ם פּסוק: „והידים ידי עשו" — עשו'ס הענט... נאָר למאי איז ער איהם אַזוי קענטליך? וואו האָט ער איהם געזעהען?

און ער הויבט זיך אָן צו גראַבען אין זיינע זכרונות, און עס קומט איהם אויפ'ן זינען איינער פון זיינע וואָראַנקאָווער חברים, בערעל דער אַלמנה'ס, אַ שוואַרצער בחור מיט מגושמ'דיגע גרויסע צייהן. ניט שוין זשע איז דאָס ער? ניין, עס קאָן ניט זיין! עס דאַכט זיך איהם נאָר אויס!... נאָר, רבונר-של-עולם! ס'איז דאָך פאַרט ער!... דאָס גויעצעל, דערזעהען, אַז מע קוקט זיך אין איהם איין, האָט נאָך מעהר אָנגערוקט דאָס היטעל, נאָר מן הצד געהאַפּט אַ קוק אויף דעם, וואָס באַטראַכט איהם אַזוי געשמאַק. זייערע אויגען האָבען זיך באַגעגענט אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט און — זיי האָבען זיך דערקענט...

דאָס דאָזיגע אומגעריכטע באַגעגעניש רופט-ארויס אַ שלל מיט געדאַנקען: בערעל אַ גוי? אַ איד אַ גוי?... און ער דערמאנט זיך, אז מע האָט נאָך דעמאָלט געהאַט געזאָגט, אז בערעל האָט זיך גע'שמד'ט... ניט אומזיסט האָט מען נאָך דעמאָלט גע'זאָגט אויף איהם, אז ער איז אַ „מומר-להכעיס"... צוגעהן צו איהם, לאָזען זיך דערקענען, אויספרעגען זיך ביי איהם — דער-לאָזט איהם עפּים ניט, שלום'ען. עס פיהלט זיך אַ פרעמדקייט, אַ דערווייטערטקייט, אַ קעלט און צו גלייכער צייט — אַ רחמנות. אַ רחמנות אויף אַ אידען, וואָס איז געוואָרען אַ גוי. צוליעב וואָס? צוליעב דעם, ער זאָל אָנטהון אַ גרויע סוויטסע, אַ גרויס מאַכנאַטע היטעל און ווערען אַ העלפּער ביי'ם פאַראַממשטיק, אַ באַטראַק?... און דער „באַטראַק" — גאָרנישט! ער זאָל אפילו אַ ריהר טהון זיך. אַפּנים, ער קאָן ניט קוקען זיין חבר אין די אויגען אַריין... ער קוקט אַראָפּ, אין וואַסער אַריין, גלייך ווי מע זעהט עפּים דאָרטען. בערעל דער גויעז האָט זיך נאָך מעהר אַיינגעהילט אין דער סוויטסע, נאָך מעהר אָנגערוקט דאָס היטעל, באַשפּיגען ביידע הענט און אַ נעם געגעבען זיך צו דער אַרבייט נאָך מיט מעהר פרישקייט, אָנגעלעהענט זיך מיט אַלע כחות אויפ'ן מורא'דיג גראָבען קאַנאַט. דער קאַנאַט האָט געקרעכצט. די רעדלעך האָבען זיך געקויעלט. דער פאַראַם האָט זיך געגליטשט אַלץ ווייטער און ווייטער — מע איז געקומען צו פאָהרען.

— קריכט אין וואָגען! — האָט דער שווייגענדיגער בעל-עגלָה אויסגעקאַמאַנדעוועט נאָכדעם, ווי ער האָט זיך אַרויסגע-קויעלט מיט'ן וואָגען פונ'ם פאַראַם, געגעבען אַ שמיים די פערד-לעך, מכבד געווען זיי מיט די ווערטער „חלירע" און „פגירות" — און איז אַוועק, איבערגעלאָזט הינטער זיך דעם דניעפּער מיט'ן פאַראַם מיט'ן באַטראַק פונ'ם פאַראַממשטיק, וואָס איז געבאָך געווען אַמאָל אַ אידיש קינד, יעסב אָבינו'ס איין אייניקעל. און היינט וואָס? געבאָך! געבאָך!...

אין באהסלאוו אויף דער „טאָרהאָוויצע“

אָנגעקומען קיין באַהסלאָוו גלייך אויפ'ן יאָרִיד. — זיי ווייסען ניט,
וואָסער משהיאָסי איז זייער זיידע. — אַ איר מיט אַ טליתקטן
נעמט זיך אונטער ברענגען די קינדער צום זיידען.

עס איז שוין געוועזען גרויסער טאָג, אַז די קליינע וואָיאַ-
זשערען-יתומים זענען אַריינגעפאָהרען מיעדע, הונגעריגע און שלע-
פּעריגע אין דער שטאָדט באַהסלאָוו. פון יענער זייט וואָלד
האָט זיך אויפגעהויבען די זון, אַ קלאָרע, אַ בריליאַנטענע, אַ
וואַרעמע זון. צום אלעם ערשטען זענען זיי דורכגעפאָהרען פאַרביי
אַ מורא'דיג גרויסען בית-עולם, מיט אַזוי פיעל אַיינגעבויענע,
האַלב-אַיינגעפאַלענע שטיבלעך און אלטע מצבות מיט אָפּגעריבענע
אותיות „ת. נ. צ. ב. ה.“, אַז לויט דעם רייכען בית-עולם האָט מען
געקאָנט מיינען, אַז די שטאָדט איז מי יודע וואָס פאַר אַ כּרך!
פונ'ם בית-עולם איז מען אַריין גלייך אין דער „טאָרהאָוויצע“ —
אַ מאַרק אָדער אַ מין יאָרִיד אַזעלכער, וואו אַלץ איז אויסגעמישט
אינאיינעם: גוים, און פערד, און בהמות, און חזירים, און ציגיינער,
און וועגען, און רעדער, און האַמאָטעס, און אידען פון כל המינים:
אידען מיט פעלכלעך, אידען מיט היטלען, אידען מיט „קראַסנע“
סחורה, אידען מיט בולקעס, מיט אייערפייגעל, מיט קיכלעך, מיט
עפּעלקוואַס און מיט וואָס איהר ווילט. היינט ווייבער! ווייבער
מיט קאָשיקעס, ווייבער מיט עפּעלעך, און ווייבער מיט עופות, און
ווייבער מיט געפרעגעלטע פיש, און גלאַט ווייבער. און דאָס אַלץ

רעדט און קוויטשעט און גראגערט. און די פערד מיט די בהמות מיט די חזירים העלפען-אונטער. און די בעטלערס זינגען און שפיעלען אויף דער לירע — מע קאן טויב ווערען. און א שטויב שטעהט אַזעלכער, וואָס מע זעהט קוים איינס דאָס אַנדערע. און ריחות אַזעלכע, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערען.

חברה זענען געקומען אין א גוטער צייט — אין א מארקט-אָג. דער בעל-עגלה האָט זיך קוים דורכגעשלאָגען מיט זיין בויד דורכ'ן יאָרד, אָנגעווינטשעוועט דער שטאָרט מיט'ן יאָרד אַכצעהן חלירעס, ווי זיין שטייגער איז, ביז ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער רעכטער שטאָרט אַריין, וואָס האַפט שטאַרק דעם אָנבליס פונ'ם בית-עולם — די זעלבע אַיינגעפאַלענע שטיבלעך-מצבות, צווישען וועלכע עס וואַרפען זיך דורך וואַרניט-וואו א פאָר נייע הייזלעך אויך, וואָס זעהען-אויס פרעמד, ווי נגיד'ישע מחותנים אַיינגעלאָדען אויף אַיין אַרעמער חתונה, — און דאָרט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען דער אמת'ער טומעל: שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה האָט געוואוסט, אַז מע האָט איהם באַשטעלט, ער זאָל אָפּ-פיהרען זיינע יונגע פאַרשווינדלעך קיין באָהסלאָוו, צו זייערען א זיידען מיט א באַבע. מע האָט איהם אפילו געהאַט אָנגערופען דעם נאָמען פון דעם זיידען מיט דער באַבע, נאָר ער האָט שוין פאַרנעסען. ווייסט זיי דער שוואַרצער יאָהר! שמעון-וואָלף האָט זיך געשוואוירען, אַז דעם נאָנצען וועג האָט ער זיי גערענקט, ווי איהר זעהט איהם א אידען, און ווי נאָר ער איז אַריינגעפאַהרען אין דעם דאָזיגען יאָרד, אַזוי זענען זייערע נעמען אַרויסגעפלויען ביי איהם פונ'ם קאָפּ — א חלירע! ... (אויף וועמען — זאָגט ער ניט). דערוויילע קומט-צו א איד, און נאָך א איד, און נאָך א איד, און נאָך צוויי אידען, און נאָך דריי אידען, און ווייבער פון כל המינים, ווייבער מיט קאָשיקעס און ווייבער אָהן קאָשיקעס, און עס ווערט א האַרמידער מיט א רעדעריי — אַלע רעדען זיי אינ-איינעם און מע דערצעהלט איינס דאָס אַנדערע חידושים: אַז עפּים קינדער האָט א בעל-עגלה געבראַכט צו פיהרען. — פון

וואָנען? — פון יענער זייט דניעפער. — פון רושיטשעוו? —
וואָס עפּיס רושיטשעוו? פאַר וואָס ניט קאָניעוו? — ניט
פון רושיטשעוו, ניט פון קאָניעוו, נאָר פון פּערעיאַסלאַוו! —
וואוהין? — איהר זעהט דאָך וואוהין — ניט קיין יעהופּעץ, קיין
באַהסלאַוו האָט ער זיי געבראַכט צו פיהרען. — צו וועמען? —
הערסט דו, מע זאָל וויסען, צו וועמען, וואָלט דאָך גוט געווען!
צו אַ זיידען, זאָגט ער, צו זייערען אַ זיידען. — וואָסער זיידען? —
הערסט דו, מע זאָל וויסען, צו וואָסער זיידען, וואָלט דאָך גוט
געווען!...

— שאַט! ווייסט איהר וואָס? לאָז מען אַ פּרעג טהון ביי
די קינדער, ווי אזוי הייסט דער זיידע זייערער; זיי קעהרען
וויסען. — פון וואָנען זאָלען זיי וויסען? — פאַר וואָס זאָלען זיי
ניט וויסען? ... ביז עס רוקט זיך אַרויס איינער אַ איד, וואָס
פאַרקויפט ביינעל, מיט אַ צעשפאַלטענעם ראַשעק אויפ'ן קאַשקעט.
מיט ביידע עלענבויגענס שטופט ער פאַנאָנדער דעם עולם:
— לאָזט מיך! איך וועל זיי פּרעגען. קינדער! ווי אזוי
רופט מען אייער זיידען?

די קינדער זענען פונ'ס האַרמידער מיט'ן געשריי שוין נאָר
צעטומעלט. נאָר פון דעסטוועגען דערמאָנען זיי זיך, אז ער הייסט
משה-יאָסי. יאָ, משה-יאָסי הייסט ער. — געוויס משה-יאָסי? —
געוויס! ... ווייסט מען שוין, הייסט עס, אז דער זיידע זייערער
הייסט משה-יאָסי. בלייבט איפער איין זאך: וואָסער משה-
יאָסי? פאַרהאן עטליכע משה-יאָסים. פאַרהאן משה-יאָסי דער
סטאַליר, משה-יאָסי דער בלעכער, משה-יאָסי לאַהדוואָסי'ס און
משה-יאָסי דעם האַמאַרניק'ס. נאָר פּרעגט זיי עפּיס גרינגערס!
— שאַ, ווייסט איהר וואָס? ווי אזוי רופט מען אייער
טאַטען? — דאָס זאָגט שוין איין אַנדער איד, ניט יענער פון די
ביינעל, נאָר אַ איד מיט אַ טלית-קטן, ווייזט אויס — אַ בית-
מדרש-איד. די קינדער זאָגען, אז זייער טאַטען רופט מען נחום.
דערהערט אזא זאך, שטופט דער איד מיט'ן טלית-קטן אוועק אלע

אנדערע אידען און נעמט די קינדער גאָר אויף איין אמת'ען
 „דאָפּראָס“:

— אייער טאטען, זאָגט איהר, רופט מען נחום? הייסט ער
 ניט ראַבינאָוויטש?

— ראַבינאָוויטש.

— און אייער מאמע האָט געהייסען חיהאסתר?

— חיהאסתר.

— איז זי געשטאָרבען?

— געשטאָרבען.

— פון דער חלירע?

— פון דער חלירע.

— אָט אזוי זשע רעדט!

דער איד מיט'ן טלית-קטן דרעהט זיך אויס צום גאנצען עולם.

דאָס פנים שיינט איהם.

— אויב אזוי, פרעגט מיך, איך וועל אייך זאָגען אַקוראַט!

זייער זיידע איז משה'יאָסי דעם האַמאַרניק'ס, זייער באַבע איז
 גיטעל משה'יאָסי דעם האַמאַרניק'ס. זייער זיידע, משה'יאָסי
 הייסט עס, ווייסט שוין, אז זיין טאָכטער חיהאסתר איז געשטאָרבען
 פון דער חלירע, ניט דאָ געדאַכט, און זייער באַבע, גיטעל משה-
 יאָסי'ס, ווייסט גאָר ניט. מע וויל איהר ניט אָנזאָגען די בשורה:
 איין אלטע איד'ינע, אַ קאַליקע געבאַך...

דער איד מיט'ן טלית-קטן דרעהט זיך אויס צו די קינדער

מיט'ן זעלבען שיינענדיגען פנים:

— קריכט אַראָפּ, קינדער, פון וואָגען, וועט מען אייך ווייזען,

וואו אייער זיידע זיצט. צופאָהרען אַהין קאָן מען ניט — צו אַ
 שמאַל געסעל. סיידען פון יענער זייט? וועט מען אָבער נישט
 קאָנען אויסקערעווען זיך מיט'ן וואָגען. ווי מיינסט דו, מאַטעל,
 מע וועט קאָנען?...

דאָס איז געוואָגט געוואָרען צו אַ יונגענמאן מיט איין אויס-
געבוינענער נאָז, וואָס הייסט מאָטעל. מאָטעל פאַררוקט דאָס
היטעל אַרויף:

— פאַר וואָס וואָל מען ניט קאָנען?

— פאַר וואָס? פאַר שבת! האָסט פאַרגעסען, אז הערשקע

איצי-ליאַבע'ס בויעט אַ שטאַל פון יענער זייט?

מאָטעל טהוט זיך ניט קיין ריהר און פרעגט ווייטער:

— און אז ער בויעט אַ שטאַל פון יענער זייט, איז וואָס?

— וואָס הייסט איז וואָס? האָט ער אָנגעפיהרט געהילץ!

— אָנגעפיהרט געהילץ? לאָז איהם וואויל באַקומען!...

— וואָס איז צו רעדען מיט אַ שטיק האָלץ? !...

און וואָס מעהר מאָטעל איז רוהיג, היצט זיך יענער אַלץ

מעהר, ביז ער געהט אַרויס פון די פליס, טהוט אַ שפיי אויף

מאָטלען, רופט איהם אָן מיט'ן נאָמען „שוטה בן פיקהאָלץ". ער

נעמט די קינדער פאַר אַ האַנט: „קומט, קומט מיט מיר — איך

וועל אייך צופיהרען. מע דאַרף געהן צופוס". און דער איד מיט'ן

טלית-קטן און מיט'ן שיינענדיגען פנים לאָזט זיך מיט די יונגע

וואַיאזשערען-יתומים פונ'ם יאָריר אַרויס צופוס, צו זייער זיידען

משה-יאָסי און צו זייער באַבע גיטעל.

א שענער ברוך־הבא

די נעלעהמטע באבע ניטעל. — דער זיידע משה'יאסי מיט דער
בולבעוואטער נאז און געדיכטע ברעמען. — דער פעטער איצי
און די מוהמע סאסי.

די פערציאסלאווער יתומים האָבען געהאט דאָס רעכט פאַר־
שטעלען זיך דעם זיידען משה'יאסי'ס שטוב — אַ מין פאַלאַץ.
דער זיידע משה'יאסי אליין האָט זיך זיי פאַרגעשטעלט אַ פאַט־
ריצרך אין אַ זיידענער זשופּעצע. אַ קלייניגקייט — מע זאָגט,
זיי זענען אזוי רייך, אזוי רייך! צום סוף האָט זיי דער בית־
מדרש־איד מיט'ן שיינענדיגען פנים צוגעפיהרט צו אַ גאַנץ גע־
ווינליכען שטיבעל, פראַוודע מיט אַ גלעזערנעם גאַניק, און האָט
זיי אַ זאָג געגעבען: „אַט־אַדאָ זיצט אייער זיידע, משה'יאסי
האַמאַרניק'ס". אליין איז דער איד געלם געוואָרען. ער האָט
נישט געוואָלט זיין דערביי. די קינדער האָבען דורכגעשפּאַציערט
דעם גלעזערנעם גאַניק, געעפענט די טיר און דערזעהען פאַר זיך
אַקוראַט אַסעגען דער טיר, אויף אַ הילצערן בעט, זיצען אַ מענטשען
ניט קיין מענטשען, אַ באַשעפעניש ניט קיין באַשעפעניש, אינ'ם
געשטאַלט פון אַ נקבה, אָהן פיס, מיט עפּיס מאָדנע אויסגעדערהטע
הענט. די ערשטע מינוט האָבען זיי געוואָלט געהן צוריק. נאָר
דאָס באַשעפעניש האָט זיך שטאַרק אַיינגעקוקט אין זיי מיט
איהרע גלאַנצענדיגע רויטע אויגען און האָט מיט אַ זעהר אַייג־

גענעהמען קול אַ פּרעג געטהאָן ביי זיי: „ווער זענט איהר, קינדער?“ עפּים אייגענעם, גאָהענטעם, האָט זיך געלאָזט הערען אין דעם קול, און די קינדער האָבען איהר אַ זאָג געגעבען: „א גוט מאָרגען. מיר זענען פון פערעיאַסלאָוו“...

דערהערט דאָס וואָרט „פערעיאַסלאָוו“ און דערוועהן אַ גאנצ רעמעל מיט קינדער, צווישען זיי אַ מיידעלע נאָך קיין יאָהר ניט אַלט, האָט די אַלטע באַלד אַרומגעחאַפּט די גאנצע טראַגעדיע, און זי האָט פאַרבאָכען מיט איהרע אויסגעדריעהטע הענט און אויס־געשריען אויף אַ קול:

— אוי, אַ וועהמיג איז מיר! אוי, אַ דונער איז מיר! מין חיה־אָקער איז געשטאַרבען! — און גענומען זיך שלאָגען מיט די הענט אין קאָפּ. — משה־יאָסי! משה־יאָסי! וואו ביזט דו? אַהער געה! משה־יאָסי!

אויף איהר געשריי איז געקומען צו לויפען פון אַ זיימיג אַלקירעל אַיין אַלטער, אַ נידעריגער, אין טלית און תפילין, מיט אַ משונה געזשט'דיג פנים, מיט אַ ברייטער בולבעוואַטער נאָז, מיט מורא'דיג גרויסע געדיכטע ברעמען, אָנגעטהאָן אין שמאַטעס און אין שקראַבעס. — „אָט דאָס איז דער זיידע משה־יאָסי? אָט דער איז דאָס אַזוי רייך? אַזוי רייך?“...

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע משה־יאָסי האָט געטהאָן — ער האָט גענומען שרייען אויף די קינדער, בייזערען זיך און מאַכען אויף זיי מיט די הענט. און מחמת ער האָט געהאַלטען אין מיטען דאוונען און נישט געטאָרט, אַפנים, מפסיק זיין, האָט ער גערעדט צו זיי אויף לשון־קודש: „אי-אָ-נו, רוצחים! גולגנים!“... און צו דער אַלטער האָט ער געזאָגט אויף לשון־קודש, און דאָס קול האָט געציטערט: „אי-אָ-נו, ידעתי... בתי... ה' נתן וה' לקח!“...

דאָס האָט באַדאָרפט הייסען, אַז ער ווייסט, אַז די מאַכטער איז געשטאַרבען, און דער גאָט וואָס האָט געגעבען, דער אייגענער

גאָט האָט גענומען... האָט דאָס אָבער דער אַלטער ווינציג-וואָס
 באַרוהינט, און זי האָט ניט אויפגעהערט צו וויינען און צו קלאָגען
 און צו שלאָגען זיך מיט די הענט אָן קאָפּ און צו שרייען: „חיה-
 אסתר! מיין חיה-אסתר איז געשטאָרבען!“ — ביז עס זענען זיך
 צונויפגעלאָפּען נאָך מענטשען, עפּים איינער אַ איד מיט אַזעלכע
 לאַנגע פּאות, וואָס די קינדער האָבען אַזעלכע אין פּערעיאַסלאָוו
 נישט באַגעגענט. דאָס איז געווען זייער מאַמע'ס איינציגער
 ברודער, דער פּעטער אייזי. נאָכ'ן פּעטער אייזי איז אַריינגעלאָפּען
 אַ אידניע מיט אַ פאַרפלאַמט פנים, מיט פאַרקאטשעטע אַרבעל
 און מיט אַ פאַלאַניק פון קיך. דאָס איז געווען זיין ווייב — די
 מוהמע סאָסי. און מיט איהר איז אַריינגעקומען אַ מידעלע מיט
 רויטע בעקלעך און מיט קליינע ליפּעלעך — זייערע אַ בת-יחיד'קע,
 אַ שענינסקע, נאָר אַ שעמעוודיגע, מיט'ן נאָמען חוה-ליבע. און
 אחוץ זיי זענען זיך צונויפגעלאָפּען נאָך אידען און ווייבער, נאָהענטע
 שכנים, און אַלע מיט אַ מאָל האָבען גענומען רעדען, טרייסטען
 די באַבע גיטעל מיט ווערטער: אַז וויבאלד די סאָכטער איז שוין
 טוירט, היינט וואָס וועט העלפּען דער געוויין? און דאָס, וואָס
 די ערר דעקט צו, איז דאָך פאַרפלאַען. און די יונגע געסט האָט
 מען אחוץ גענומען זאָגען מוסר, אַז מע קומט ניט אַריין אַט אַזוי,
 הולאָס אויף דער קאַראַבסע, און מע זאָגט ניט אָן יענעם גלייך אַזאַ
 בשורה... האָטש גאָט איז יודע דעם אמת, אַז די קינדער האָבען,
 אייגענטליך, נאָר ניט אָנגעהויבען צו „זאָגען“.

דערווייל האָט דער זיידע משה-יאָסי אויסגעטהאָן דעם טלית
 און תּפלין און האָט פון זיין זייט גענומען פיר האַלטען די אייניקלעך,
 למאי זיי זענען נישט אַריינגעקומען פריהער צו איהם. זיי זאָלען
 זיין בעלי-דרך-אָרץ, וואָלטען זיי באַדאַרפט זיך זעהען פריהער מיט
 איהם, פאַוואָלינסקע איבעררעדען, וואָלט ער, דער זיידע הייסט עס,
 פאַוואָלינסקע איבערגערעדט מיט דער באַבע, זי צונעגרייט ביסלעכ-
 וויין, ניט אַזוי, הענדרום-פּענדרום! אַזוי מהוען פראַאָדמס, ניט
 קיין מענטשען...

דאָס האָט שוין, אַפנים, די באַבע גיטעל נישט געקאָנט
אריבערטראָגען, און ווי ווייט דער בראָך איז ניט געווען פאַר איהר
גרויס, איז זי אָנגעפאלען אויפ'ן זיידען:

— אַלטער דאָרין! וואָס האָסטו צו די קינדער געבאָך?
וואָס זענען זיי שולדיג? פון וואָנען זאָלען זיי דיר וויסען, אז
דו ליגסט דאָרט ערגיץ אויף די פעלצען און דאווענסט? אַ שענער
ברוך־הבא! קומט אַהער, קינדערלעך, צו מיר. ווי אזוי רופט
מען אײך?

און איינציגווייז האָט זי צוגערופען צו זיך די קינדער, און
איינציגווייז האָט זי זיי אויסגעפרעגט ביי די נעמען, געגלעט און
געקושט און באַנעצט מיט איהרע געזאָלצענע טרערען, באַוויינט
שוין ניט איהר טאַכטער, נאָר די קליינע עלענטע יתומימ'לעך
געבאָך... זי האָט זיך געשוואָרען, אז זי האָט כמעט געוואוסט,
אזוי זיכער, ווי ס'איז היינט טאָג אויף דער גאַנצער וועלט, אז
איהר חיה־אסתר איז געשטאַרבען, וואָרום ס'איז שוין עטליכע
נעכט, אז זי קומט צו איהר אַיִד־חלום און פרעגט זיך אַלץ נאָך
אויף איהרע קינדער, זי זאָל איהר זאָגען, ווי געפעלען איהר איהרע
קינדער?...

— לאָז מען זיי געבען עפּיס עסען. משה־יאָסי, וואָס
שטעהסט דו, ווי אַ נעכטיגער? זעהסט דאָך, אַלטער דאָרין, אז
די קינדער זענען געבאָך פאַרשמאַכט, אויסגעהונגערט און ניט
געשלאָפען אַ גאַנצע נאַכט. ווינד איז מיר — אַבי ער זאָגט זיי
מוסר! אַ שענער זיידע! אַ שענער ברוך־הבא!...

צווישען פעלצען

דעם זיידענ'ס בוכהאלטעריע. — זיין מוסריזאגען, זיינע ספרים און
זיין צדקה. — וואס וועט זיין, אז משיח וועט קומען. — דעם זיידענ'ס
עקסטאז.

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע משה-יאָסי האָט פֿירגענומען
פֿאַר זיינע אייניקלעך, אז זיי האָבען אָפּגעדאווענט און אָפּגע-
געסען, — ער האָט זיי פֿאַרהערט.

פֿאַרגעקומען איז דער עקזאמען טאָקי ביי איהם, אין זיין חדר
מיוחד, וואוהין קיין בן-אָדם האָט נישט געטאָרט אַריינקומען. נישט
געטאָרט און נישט געקאָנט, וואָרום ס'איז ניט געווען וואו.

דאָס איז געווען אַ חדר'על עטוואָס גרעסער פון אַ שטייג,
וואו מע האַלט עופות. אין דער דאָזיגער שטייג האָט זיך געפונען,
ערשטענס, דער זיידע, דערנאָך זיינע ספרים, גאנץ ש"ס און פוסקים
און סבלה-ספרים, און חוץ לזה זענען דאָרטען געווען משכנות:
זילבערנע לעפעל, טעצלעך, הרס'לעך און לעמפלעך, קופערנע
פאהנען, סאַמאָוואַרען, אידישע קאַפּאָטעס, גויישע קארעלען,
סוויטקעס און פעלצען, דערהויפּט פעלצען, אָהן אַ שיעור פעלצען!

דאָס איז געוועזען אַ מין לאַמבאַרד, געפיהרט פון דער באַבע
גיטעל שוין פון יאָהרען-לאַנג. זיצענדיג אַ געלעהמטע אין בעט,
האָט זי געפיהרט דאָס געשעפט ביר רמה, געהאַלטען דאָס ביסעל
מומן ביי זיך אונטער די קישענס, נישט צוגעלאָזט צו דער קאַסע

סיינעם. נאָר אויף די משפּנות האָט געוועלטיגט דער זיידע. צו-
נעמען אַ משכון און אַרויסגעבען אַ משכון — דאָס איז געווען
זיין אַרבייט. אָנגעדענקען זיך, צו וועמען וואָסער משכון עס גע-
הערט — האָט מען באַדארפט האָבען אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער.
עס קאָן זיין, אז דער זיידע משה'יאָסי האָט טאָקי געהאַט אויף
זיך אפשר אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער, האָט ער זיך אָבער ניט געוואָלט
פאַרלאָזען אויף זיין מיניסטערשען קאָפּ אַליין. אַ קשיא, וואָס ס'ע
מאַכט זיך! איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה — זיין אייגענע
המצאה: אויף יעדען משכון האָט ער צוגענייהט מיט אַ נאָדעל-
פאַדעם — און דוקא אַליין — אַ שטיקעל פאַפּיער, און אויף יעדען
שטיקעל פאַפּיער האָט ער אָנגעשריבען מיט זיין האַנט: „זע
הקאָפּאָטע שייך לבעריל“. אָדער: „זע הפּעלץ
שייך להערל איוואָן“. אָדער: „זע הקאָרעלען
שייך להערלית יאָוודאָחע“. אַי, ס'האָט זיך
געמאַכט אַמאָל, אז בערעל איז געקומען צו געהן אויסקויפּען די
קאָפּאָטע און מע האָט איהם אַרויסגעגעבען זיין אַנדערענ'ס אַ
קאָפּאָטע, וואָס יענער הייסט אויך בערעל? — איז דאָ איין עצה:
מע טראָגט אַרויס ביידע בערעלס קאָפּאָטעס, און מע הייסט איהם,
ער זאָל דערקענען. אַ איד וועט דאָך ניט געהן זאָגען אויף אַ
פרעמדער קאָפּאָטע, אז ס'איז זיינע. זעהט איהר, מיט אַ גוי, אז
ס'ע מאַכט זיך אזאָ זאָך, איז שוין ניט אזוי גוט. איז דערצו אויך
דאָ אַ המצאה (אַ איד אַ למדן גיט זיך איין עצה): מע הייסט
איוואָנען, ער זאָל זיך מטריח זיין זאָגען עפּים אַ סימן אויף זיין
פּעלץ. יעדער איוואָן קען אזוי גוט זיין פּעלץ, אז עפּים אַ סימן
מוז ער אויף איהם האָבען. ס'איז לאַ ימל'ט! פון דעסטוועגען,
נישט קוקענדיג אויף די אַלע המצאות, זענען גאָנץ אָפּטליך אַרויס
מיאוס'ע מחלוקת'ען צווישען דער באַבע מיט'ן זיידען. די באַבע
האָט אַלץ גע'טענה'ט צום זיידען:

— איך פרעג דיך, אַלטער דאָורין וואָס דו ביזט, אז דו
האַלטסט שוין יאָ ביי שרייבען און שרייבסט שוין יאָ „זע הקאָפּאָטע

שייך לבעריל", — וואָס וועט דײַך אַהרען, אַז דו וועסט שוין צו-
שרייבען נאָך איין וואָרט — „בעריל זאָאיקע" ? אָדער אַז דו
שרייבסט שוין יאָ „זוה הפעלץ שייך להערל איוואן", — שרייב שוין
אינגאנצען דעם נאָמען זיינעם: „איוואן זלאָדזשי". אָדער: „זוה
הקארעלען שייך להערלית יאָוודאָחע די קארנאָסע"...

איז אָבער דער זיידע משה-יאָסי — ס'זאָל איהם צו קיין
חרפה ניט זיין אויף יענער וועלט — געווען במחילת-כבודו אַ
מורא'דיגער עקשן. אָט דוקא ווייל זי וויל אַזוי, וויל ער ניט. און
ער איז געווען ניט אינגאנצען אומגערעכט: אַ אַידינע אַ קאַליקע,
ליגט אין בעט — און פאַרגינט זיך אַזוי צו קאָמאָנדרעווען מיט אַ
מאן, איהם רופען „אַלטער דאָרין" פאַר די אייניקלעך אין די
אויגען! ער איז דאָך עפּים נישט קיין אַבירווער — רב משה-יאָסי
דעם האַמאַרניק'ס! אַ איד, וואָס זיצט יומם ולילה על התורה ועל
העבודה. אָדער ער לערענט, אָדער ער דאווענט. היינט פאַסט ער
אַלע תעניתים און אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, און קיין שטיקעל
פלייש קומט גלאַט ניט אַריין אין מויל אַריין צו איהם אַ גאַנצע וואָך,
חוץ שבת און יום-טוב. אין שוהל קומט ער פריהער פון אַלעמען
און געהט-אַרויס שפעטער פון אַלעמען. מאַכט קידוש דעמאָלט,
ווען אַלע אידען שלאָפען שוין — וואָרטשעט זי טאַקי, די באַבע
ניטעל, און בייזערט זיך. מילא, פאַר זיך אַהרט איהר שוין ניט —
זי איז שוין געוואוינט געוואָרען צו הונגערען. אָבער אויף די
קינדער נעבאָך, אויף די יתומים, איז אַ רחמנות!

פון אַלע קינדער די יתומים האָט דער זיידע משה-יאָסי ליעב
געקריגען נאָך איינעם — שלומ'ען. טאַקי אַ שקאַץ, אַ יונגעל אַ
ברען, דערפאַר אָבער אַ גוט קעפעל. פון איהם וואָלט געקאָנט
זיין אַ לייט, ער זאָל נאָך אַ ביסעל מעהר וועלען זיצען מיט'ן זיידען
אין זיין חדר מיוחד, צווישען די פעלצען, און ניט האָבען קיין טבע
לויפען מיט באָהסלאָווער יונגלעך צום „ראָס", זעהען ווי מע האַפט
פיש, אָדער אין וואַלד אַריין טרייסלען באַרלעך, אָדער נאָך אַזעלכע
קונדסערייען.

— דיין טאטע זאָל זיין אַ מענטש — אזוי האָט דער זיידע מיט איהם איינגע'טענה'ט — דיין טאטע זאָל ניט זיין אָנגעשמעקט מיט'ן תנ"ך און מיט'ן דקדוק און מיט משה דעסעווער און מיט די איבעריגע אַפיקורס'ישע גענג, וואָלט ער דורך על-פי יוסף באַ-דארפט איבערלאָזען דאָ ביי מיר האָטש אויף עטליכע זמנים, וואָלט איך דורך מיט גאָט'ס הילף געמאַכט פאַר איין עהרליכען אידען. עס וואָלט פון דיר אַרויס דער אמת'ער חסיד מיט'ן אמת'ען בעל-קבלה מיט'ן אמת'ען ברען. און אזוי וואָס וועט פון דיר זיין? אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ פוסטעפאסניק, אַ שייגעצעל, אַ קנאַקער, אַ פייפער, אַ ימח-שמו'ניק, אַ דער-רוח-ווייסט-וואָס, אַ הולטיי, אַ רשע-מרושע, אַ שמד'ילניק, אַ מחלל-שבת'ניק, אַ טריפ-ניצק, אַ פושע באלקי ישראל!...

— משה-יאָסי! סאָמער וואָלט געווען גענוג מוטשען אַ סינר? „לאָנג לעבען זאָל די באַבע גיטעל!“ — טראַכט זיך דער אויסגעלייזטער פונ'ם זיידענ'ס הענט, אויף וועמען עס וואַרטען שוין באַהסלאָוער יונגלעך-קונדסים אין דרויסען. פון דעסטוועגען זענען געווען מינוטען, וואָס דער זיידע משה-יאָסי איז איהם געווען אויך צום האַרצען, לייעב און טייער. איינ-מאָל האָט ער איהם געטראָפּען זיצענדיג מיט'ן טלית-זאק אונטער דער האַנט ביי דער באַבע אין בעט. ער האָט זי עפּים זעהר שטאַרק גע'חנפה'ט, גערעדט שטילערהייט, געדונגען זיך און געבעטען ביי איהר נאָך געלט, און זי האָט נישט געוואָלט געבען מעהר. דאָס האָט ער זיך געדונגען ניט פאַר זיך — פאַר צדקה, פאַר זיינע אָרעמע חסידים, וואָס אין קלויז, און זי האָט גע'טענה'ט איינס: „מע דאַרף ניט. זי האָט איהרע אייגענע יתומים — אויף זיי איז מעהר רחמנות“...

נאָך איין מאָל האָט ער געטראָפּען דעם זיידען זיצען ביי זיך אין חדר מיוחד, אָנגעטהאָן אין טלית און תפלין, דעם קאָפּ פאַר-וואָרפען, די אויגען צוגעמאַכט, עפּים גאָרנישט בהאי עלמא. און אז ער האָט זיך אויפגעחאַפּט, האָבען ביי איהם די אויגען געשיינט

און געלויבטען, און זיין מנושם'דיג פנים האָט אויסגעזעהען שוין נישט אזוי מנושם'דיג. „די שכינה האָט אויף איהם גערוהט"... און ער האָט גערעדט ווי צו זיך אליין, און מיט אַ שטייכלעל אויף די מורא'דיג גרויסע געדיכטע וואָנסעס:

— אדום וועט נישט לאַנג געוועלטיגען... די ישועה איז נאָהענט, נאָהענט, נאָהענט! ... קום אַהער, מיין סינד, זיך אַ ביסעל, וועלען מיר שמועסען פונ'ם קץ, פון משיח'ען — וואָס וועט זיין, אז משיח וועט קומען...

און דער זיידע משה'יאָסי האָט גענומען דערצעהלען פאַר זיין אייניקעל, וואָס וועט זיין, אז משיח וועט קומען, מיט אַזא התלהבות, מיט אַזוי פיעל היץ און מיט אַזעלכע פלאַמענדיגע פאַרבען, אז דעם אייניקעל האָט זיך ניט געוואָלט אָפטרעטען פונ'ם זיידען, און ניט ווילענדיג איז איהם געקומען אויפ'ן זינען זיין ערשטער און זיין בעסטער חבר שמואליס. דער חילוק צווישען די צוויי איז געווען דער, וואָס שמואליס האָט גערעדט פון אוצרות, מכשפים, פרינצען און פרינצעסינס — אַלץ פון אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו דער וועלט; און דער זיידע משה'יאָסי האָט מבטל געווען די וועלט לגמרי און האָט זיך אַריבערגעטראָגען אינגאַנצען, אינאיינעם מיט'ן אייניקעל, וואָס האָט איהם אויס- געהערט מיט דער גרעסטער שפּאַנונג, אַהין, אויף יענער וועלט, דאָרטען, צווישען סאַמע צדיקים און מלאַכים און שרפים און פרובים, ניט ווייט שוין פונ'ם פסאָהפּבור, גאָרגאָר נאָהענט שוין טאַסי צו איהם אליין, צום מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא... דאָרטען זענען געווען דער שור־הבר מיט'ן לויתן, און דער טייער־סטער בוים־מהל, וואָס הייסט „אפרסמון", און דער טייערסטער וויין, דער „יין המשומר", און צדיקים זיצען און לערנען און האָבען הנאה פון דער שכינה און פונ'ם „אור הגנוז", פון יענער ליכטיגקייט, וואָס בעת גאָט האָט באַשאַפּען די וועלט, האָט ער געזעהען, אז די מענטשען זענען ניט ראוי צו אַזא ליכטיגקייט, האָט ער עס איבערגעלאָזט אויף לעתיד־לבוא... און הקדוש־ברוך־הוא אליין,

בביכול, בכבודו ובעצמו, שטעהט און באַדיענט זיי, די צדיקים, ווי אַ טאַטע. און פון אויבען, פונ'ם הימעל, לאָזט זיך אַראָפּ פונקט אויפ'ן זעלבען אָרט, וואו דאָס אַמאָליגע בית־המקדש איז געשטאַנען, אַ ניי בית־המקדש, פון סאַמע גינגאָלד און פון די טייערסטע שטיינער, דימענטען און בריליאַנטען, און די כהנים דוכנ'ען, און די לויים זינגען, און דוד המלך קומט־ארויס אַקעגען מיט אַ פיעדעל און זינגט: „רננו צדיקים ביי! ביי!“...

דאָ הויבט אָן דער זיידע משה־יאָסי זינגען אויף אַ קול, צו־קנאַקען מיט די פינגער, און די אויגען פאַרגלאַנצט ער אַרויף, און דאָס פנים לויכט איהם, און אַליין איז ער נישט בהאי עלמא: ער איז דאָרטען ערניק, ווייט־ווייט, אויף יענער וועלט, אויף יענער וועלט!...

א איד א מיינעל

א מעשה פון פארצייטען. — ווי אזוי אידען האבען אטאל געלעבט
צווישען פריצים. — א טראגעדיע פון איין ארעמען רענדער.

מע באדארף אָבער ניט מיינען, אז דער זיידע משה'יאָסי איז
אלע מאָל געווען נאָר אויף יענער וועלט, און אז ער האָט ניט
געהאַט פאַר זיינע אייניקלעך צו דערצעהלען גאָרנישט פון דער
וועלט. אָ! ער האָט געהאַט זעהר אַ סך צו דערצעהלען פון
אַמאָליגע אידען, אַמאָליגע חסידים, אַמאָליגע בעלי־קבלה און
אַמאָליגע פריצים, להבדיל, ווי זיי האָבען זיך באַנאָנגען מיט די
אידען.

איין מעשה אַזעלכע, וואָס ער האָט דערצעהלט פאַר זיינע
אייניקלעך, אַ מעשה, ווי אַ איד איז אומגעקומען אויף קירוש־השם,
געדענקט זיך גאָנץ באַזונדער, און די דאָזיגע מעשה ווערט דאָ
איבערגעגעבן בקיצור, ווייל דער זיידע משה'יאָסי איז געווען, ער
זאָל מוחל זיין, אַ גרויסער מאַריך און האָט לייעב געהאַט אָפטמאָל
איבערשפּרינגען פון איין ענין אויפ'ן אנדערען און פאַרפּאָהרען
מחילה קיין בויבעריק.

די מעשה האָט זיך געטראָפּען שוין לאַנג, נאָך פאַר זיין זיידען,
עליו השלום, דעם אַלטען האַמאַרניק. פאַר וואָס האָט מען איהם
גערופּען „האַמאַרניק"? ווייל האַמאַרני האָט געהייסען דאָס
באָרף, וואו ער איז געזעסען, געהאַלטען אַ מיהל אין דער אַרענדע.

אין דעם זעלבן דאָרף איז געזעסען נאָך אַ איר, מיט'ן נאָמען נח, נעהאַלטען די קרעטשמע. געווען איז דער נח אַ איר אַ תם, איין אָרם פשוט, נאָך אַ גרויסער יראשמים, טאָג ווי נאכט געדאווענט און געזאָגט תהלים, אפנים, אַ בעל־תשובה און אַ „נסתר“. די גאַנצע טהוערין איז געווען זי. זיין עובדה איז געווען נאָר צאָהלען ראַטע אין הויף און דינגען די קרעטשמע פון איין יאָהר אויפ'ן אנדערען. פֿל ימיו האָט ער מורא געהאַט, טאָמער וועט איהם עמיצער אויסדינגען די קרעטשמע, וואָרום בעלנים זענען געווען אַ סך, האָטש פֿרנסה האָט ער געהאַט פון דער קרעטשמע בצמצום, קוים־קוים דורכגעקומען, געווען אַ בעל־מטופֿל מיט סינדער.

ויהי היום — קומט ער צו געהן איינמאָל צום פֿריץ דינגען די אַרענדע און טרעפט אַ גוזמא געסט, אַ גאַנצע סעודה. נאָך דער סעודה קלויבט מען זיך, פֿנהוג, נאָפֿאָליוואַניע, אויף דער אַכאָטע הייסט עס. עס שטעהען שוין צוגעגרייט פֿערד און קאָרעטעס און בריטשקעס און לינישקעס און הינט פון פֿל המינים, און די יעגערס מיט די גרויסע פֿעדערען און מיט די פֿיפֿלעך, פֿיר המלך. אַלסדינג, הייסט עס, פֿאַרטיג אַרום און אַרום. „נישט געטראָפֿען די גוטע צייט, — טראַכט זיך נח — דער פֿריץ וועט נישט וועלען רעדען איצט פון דער אַרענדע“. צום סוף האָט ער אַ טעות געהאַט. אויפגעשטאַנען מיט די געסט פון טיש און געוואָלט זיך שוין אַרױפֿזעצען אויף די פֿערד, האָט דער פֿריץ דער־זעהען דעם אידען שמעהן איינגעפֿוגיען ביי אַ זייט, אָפֿנערײַסען קריעה־בליאה. מאַכט ער צו איהם מיט אַ פֿרייליך פנים: „אַ? יאָס סײַע מאַש פֿאַן אַרענדאַרזשי? — וואָס מאַכט אַ איר אַ רענדאַר? ...“ זאָגט איהם נח פֿך וכך: „אדוני פֿריץ, איך בין געקומען וועגען דער קרעטשמע“. צעלאַכט ער זיך, דער פֿריץ, ס'איז געווען פֿטוב לֵב המלך ביין, שטאַרק אונטער'ן גלעזעל, און רופֿט זיך אָן צו איהם: „אויף וויפֿיעל יאָהר ווילסט דו דען די קרעטשמע?“ זאָגט ער צו איהם: „וועלען וואָלט איך געוואָלט אויף עטליכע יאָהר, נאָר אזוי ווי דער מנהג איז ביי דיר, יאָסנאָך

וועלמאזשנע פאן הראביע..." לאזט איהם דער פריץ ניט אויס-
 רעדען און מאכט צו איהם: „ראבזשע, איצטיגס מאָל געב איך
 דיר אָפּ די קרעטשמע אויף דעם אייגענעם מקח, וואָס אויף אלע
 מאָל, אויף אַ זמן פון צעהן יאָהר. נאָר מיט איין תנאי: זאָלסט
 מיר זיין אַ פויגעל". קוקט איהם אָן דער איד: „וואָס הייסט,
 איך זאָל דיר זיין אַ פויגעל?" ענטפערט איהם דער פריץ: „גאנץ
 פשוט. דו דארפסט ארויף, זאָגט ער, אויפ'ן דאָך פון אָט דער
 שטאָל. זעהסט דו? דאָרטען דארפסט דו זיך פארשטעלען, זאָגט
 ער, פאר אַ פויגעל, און איך, זאָגט ער, וועל זיך ציעלען אין דיר
 און פֿרובען טרעפען גלייך אין קאָפּ אַריין. האָסט דו עס צע-
 קייעט?" ווערט אַ געלעכטער צווישען די פריצים, און דער איד
 פֿלומרשט לאַכט אויך. ער טראַכט זיך: „דער פריץ טרייבט
 קאטאָוועס, גענומען איין איבעריג ביסעל וויין"... „נו? — פרעגט
 איהם דער פריץ. — איז דאָס געמאכט?" טראַכט זיך נח: „וואָס
 ענטפערט מען איהם דערויף?" און טהוט איהם אַ פרעג אויף
 טשיקאָוועסט: „וויפיעל צייט גיסט דו אויף צו באַטראַכטען זיך?"
 זאָגט איהם דער פריץ גאנץ ערנסט: „יעדנאָ מינוטאָ" — איין
 מינוט הייסט עס, מעהר ניט. „די ברירה איז ביי דיר, זאָגט ער.
 אָדער דו קריכסט אַרויף אויפ'ן דאָך און פארשטעלסט זיך פאר
 אַ פויגעל, אָדער מאָרגענדיגען טאָג, זאָגט ער, ווערסט דו אַרויס
 געוואָרפען פון דער קרעטשמע". איז דאָך איהם פֿרחה נשמתו
 געוואָרען. וואָס טהוט מען? מיט אַ פריץ שפיעלט מען זיך ניט.
 ובפרט, אז יענער הייסט שוין טראַגען לייטערס — אַפנים, ס'איז
 גאָרניט קיין קאטאָוועס? רופט ער זיך אָן נאָך אַ מאָל צום פריץ:
 „און וואָס וועט זיין, טאָמער חלילה טרעפסט דו טאָקי?" ווערט
 נאָך אַ גרעסערער געלעכטער צווישען די פריצים, און נח פֿלייבט
 שטעהן אַ צעטומעלטער. ער ווייסט ניט, צי דער פריץ מאַכט
 חזוק, צי ער מיינט דאָס מיט איין אמת? זעהען זעהט עס אויס
 ווי איין אמת, וואָרום מע הייסט איהם די רגע קריכען אויפ'ן דאָך,
 אָדער געהן אַהיים אַפֿרייניגען די קרעטשמע. וויל ער שוין געהן

אָהיים, דערמאָנט ער זיך, אַז ער איז אַ בעל־מטופֿל מיט קינדער, הויבט ער אָן זיך בעטען ביי'ם פֿרייז, ער זאָל איהם געבען האָטש עטליכע מינוט אויף אָפּצוזאָגען וידוי. זאָגט איהם דער פֿרייז: „דאָבזשע, איך געב דיר נאָך איין מינוט אויף זאָגען וידוי.“ איין מינוט? וואָס קאָן אַ איד זאָגען אין איין מינוט, אַחוץ „שמע־ישראל“? ובפרט, אַז מע שטופֿט איהם שוין אַרויף אויפ'ן לייטער. זאָגט ער „שמע־ישראל“ און „ברוך שם כבוד מלכותו“, און נעמט קריכען אויפ'ן לייטער, און טרערען ניסען זיך איהם. וואָס זאָל ער טהון? אַ גזירה מן השמים. אַ בעל־מטופֿל מיט קינדער. מסתמא איז איהם באַשערט אומצוקומען אויף קידוש־השם. און אפשר וועט נאָך גאָט רחמנות האָבען און טהון אַ נס? דער אויבערשטער אַז ער וויל — קאָן ער! געווען אַ גרויסער בעל־בטחון. אַמאָליגע אירען!

אַרויפגעקראַכען אויפ'ן שפיץ דאָך, הערט ער נישט אויף צו לייענען קריאת־שמע שטילערהייט און צו וויינען, גיסען מיט טרערען, און נאָך אַלץ ניט פאַרלוירען אינגאָנצען דעם בטחון אויף גאָט, טאָמער וועט דער אויבערשטער פאַרט רחמנות האָבען. אַז דער אויבערשטער וויל — קאָן ער! דער פֿרייז דערווייל האָט קיין צייט ניט. הייסט ער איהם, ער זאָל שטעהן גלייך — שטעהט ער גלייך. דערנאָך הייסט ער איהם, ער זאָל זיך אָנבויגען — בויגט ער זיך אָן. ער זאָל צענעמען די הענט — צענעמט ער די הענט. ער זאָל אויסזעהען ווי אַ פויגעל — זעהט ער אויס ווי אַ פויגעל... און דער פֿרייז — צי ער האָט עס טאָקי געמיינט אויף איין אמת, אָדער ער האָט נאָר געטריבען קאטאָועס און דער אויבערשטער האָט געמאַכט אַזוי, ס'זאָל אויסקומען אויף איין אמת — ער האָט אויסגעשאַסען און געטראָפען נח'ן גלייך אין שטערן אַריין, און נח איז אומגעפאַלען, ווי אַ געשאַסענער פויגעל, און האָט זיך אַראָפּגעקליקעלט אַראָפּ פונ'ם דאָך. און נאָך באַאָתו היום האָט מען איהם געבראַכט צו קבר־ישראל. דער פֿרייז האָט אָבער געהאַלטען וואָרט. צעהן יאָהר כסדר האָט ער נישט גע-

ריהרט די אלמנה פון דער קרעטשמע, וויפיעל מע זאל איהם ניט
מוסיף זיין אויף דער ארענדע — אמאליגע פריצים!

צועלכע שענע מעשיות פון „אמאליגע“ אירען און פון „אמא-
לינע“ פריצים האט דער זיידע געהאט לרוב, און חברה וואלטען
זיך ניט אפגעזאגט זיי אויסהערען נאך און נאך, ווען דער זיידע
משהיאסי זאל ניט האבען קיין טבע ארויסציהען פון יעדער מעשה
א מוסר-השכל, אז מע באדארף זיין איין עהרליכער איד און האבען
בטחון, און פונ'ם מוסר-השכל זאל ער ניט ליעב האבען אריינפאלען
גלאט אין מוסר אריין און נעמען שטראפען די קינדער, פאר וואס
זיי געבען נאך דעם יצר-הרע, ווילען נישט דאווענען, נישט לערנען,
נישט גאט דיענען, וואלטען וועלען טאג ווי נאכט נאך האפען
פישלעך, אדער רייסען בארלעך, אדער גלאט שקאצעווען מיט אלע
באהאלאווער יונגלעך, ימח שמם וזכרם זאלען זיי ווערען!

ימים נוראים

דער באהסלאווער טייך „ראס". — דער באהסלאווער וואלד. — די באהסלאווער אלטע קלויז. — די באבע גיטעל שלאגט מיט די אייניקלעך כפרות. — דער זיידע בענטשט זיי ערב יום־כפור און זיינע אויגען זענען נאס.

עס איז שווער צו זאגען, וואו איז געווען מעהר לעבען, מעהר פאָעזיע — ביים טייך „ראס", אָדער אין באַהסלאַווער וואַלד, אָדער אין דער אלטער קלויז? עס איז שווער צו זאגען, וואָס פון די דריי האָט געהאַט אין זיך אַ גרעסערען יצירהרע? ביים „ראס" — דאָרט איז אַ לעבען! דאָרט איז פרייליך! דאָרט טרינקען אָן בעלי־עגלות זייערע פערד; דאָרט שעפען אָן וואַסער־פֿיהרערס וואַסער אין זייערע פעסלעך; דאָרט שטעהען ווייבלעך און מיידלעך, באַרוועסע, מיט רויטע פולקעס, און וואַשען גרעט, קלאָפּען און שפּריצען מיט'ן פראַטש, אַזש פונקען פליהען; דאָרט באַדען זיך, פאַליאָסקען זיך, לערנען זיך שווימען און האַפּען פישלעך יונגלעך אָהן אַ שיעור, טהוען זיך אויס צווישען די שטיינער, שפּרינגען אין טייך אַרײַן — און אַלע שרייען, אַלע פילדערען: „זעה, ווי איך שוויים! זעה, ווי איך ליג אויפ'ן רוקען! זעה בעסער, ווי איך געה טריט־וואַסער! זעה, ווי איך טוק זיך! זעה, ווי איך מאַך בולבעס!"... אַלע רעדען, אַלע באַווייזען קונצען, אַלע קאָנען. די פערעיאַסלאַווער יתומים זענען זיי שרעקליך מקנא. איינער פון דער חברה געהט־צו אַ נאָקעטער, ווי די מאַמע האָט

איהם געהאט. אברהמעל רופט מען איהם. א בחור'על שווארץ ווי א מאַטער, אויגען ביינקאָוואַטע, א פנים ווי א לאַקשען-ברעט, א נעזעל ווי א פאסאַלי. „ווי אזוי רופט מען דיר?“ „שלום.“ „שווימען קאָנסט דו?“ „ניין.“ „וואָס זשע שטעהסט דו? קום אהער, וועל איך דיר אויסלעהרנען!“... איהר פארשטעהט? ניט לעהרנען, נאָר אויסלעהרנען! — דאָס איז נאָר אנדערע ווערטער.

נישט ווינציגער פאָעזיע איז אין וואַלד. דער באָהסלאָווער וואַלד איז רייך אין באַרלעך. די באַרלעך זענען אפילו האַרט ווי שטיינרלעך און זויער — עסיג! נאָר פאָרט באַרלעך. און קאָסטען גאָרנישט. איהר קאָנט אייך רייסען וויפיעל איהר ווילט — הפקר! מע באַדאָרף נאָר קאָנען דערלאַנגען. וואַלד-בארלעך וואַכסען הויך. מוז מען אַרויפקלעטערען אַרויף אויפ'ן בוים און טרייסלען דעם בוים מיט אַלע כחות, אַניט וועלען די באַרלעך ניט פאַלען. אויסער באַרלעך זענען אין באָהסלאָווער וואַלד פאָרהאָן ניסלעך אויך. האָזענע ניסלעך. זיי ווערען שפעט פארטיג און זענען באַוואַכסען מיט אַ מין שאַלעכץ — ביטער-גאָל. און קיין יאָדערען זענען אין די ניסלעך נישטאָ. זיי וועלען ערשט אַמאָל זיין. נאָר עס מאַכט ניט אויס. פאָרט ניס. מע קאָן אָנלעגען פולע קעשענעס. דאָס וואָס מע רייסט אַליין — איז אָנגעלעגט. און רייסען באַרלעך און טרייסלען ניס באַדאָרף מען קאָנען. אברהמעל קאָן. אברהמעל איז אויף אַלסדינג אַ חוואַט. איז אַ גוטער בטבע, אַ מזג טוב, אַ מענטש אָהן אַ גאָל. איין חסרון נאָר, וואָס ער איז אַ קבצנ'ס אַ יונגעל. זיין מאַמע איז איין אַרעמע אַלמנה און אַ עכין ביי די יאַמפּאָלסקים. געוואוירע געוואָרען דערפון איז דער פעטער איצי און האָט עס באַלד אָפּגעטראָגען דער באַבע ניטעל אין אויהער אַריין. האָט די באַבע ניטעל צוגערופען דאָס אייניקעל שלום צו איהר בעט, איהם געשענקט אַ באַר פון אונטער דעם קישען און אָנגעזאָגט עטליכע מאָל, ער זאָל זיך ניט דערוועגען מעהר באַגעגענען זיך און זיין באַקאָנט מיט אַ זעלכע יונגלעך, ווי אברהמעל.

וואָרום טאָמער דערוויסט זיך דער זיידע משה־יאָסי, אז זיינע
אייניקלעך באַגעגענען זיך מיט אַ זעלכע יונגלעך, וועט זיך
טהון חושך!...

זיי איז גרינג צו זאָגען „ניט באַגעגענען זיך“ — אז מיט
דעם אַברהמלען מוז מען זיך באַגעגענען האָטש צוויי מאָל אַ טאָג,
אין דער פריה און אויף דער נאַכט — ביי'ם קריש זאָגען.
אַברהמלע איז אויך אַ יתום. ער זאָגט קריש נאָך זיין טאטען אין
דער אַלטער קלויז. אַך, וויפיעל קרישים דאָרטען איז! און אַלע
זאָגען קריש אין מורח!... משה־יאָסי דעם האַמאָרניק'ס אייניקלעך,
אז זיי זענען געקומען מיט'ן זיידען דאָס ערשטע מאָל אין דער
אַלטער קלויז, האָט זיי דער זיידע צוגעפיהרט גלייך צום שמש און
האָט איהם אָנגעזאָגט מיט'ן האַרבען וואָרט, אז ער וויל, אז זייער
אָרט אויף זאָגען קריש זאָל זיין געבען עמוד, וואָרום דאָס זענען
„טאטענ'ס קינדער“... דער שמש, אַ זקן מיט אַיין אויסגעפויגענעם
רוקען און מיט אַלטע טראַכאָמעריגע אויגען, וואָס זעהען־אויס ווי
אַרומגעליאָמעוועט מיט רויטען, האָט אויסגעהערט דעם זיידען מיט
דרך־ארץ, נישט געענטפערט קיין וואָרט, אַריינגעהאַפט אין גאָז
אַ רעכטען שמעק טאָבעקע, גיך אָפּגעטרייסעלט די פינגער און
אונטערגעטראָגען אויך דעם זיידען דאָס פושקעלע, אַ קלאָפּ געגעבען
מיט'ן נאָגעל איבער'ן דעקעל און מכבד געווען איהם מיט אַ שמעק
טאָבעקע אָהן ווערטער. דאָס האָט באַדאַרפט הייסען: „גוט,
וואָס איהר האָט מיר געזאָגט, אז דאָס זענען טאטענ'ס קינדער,
זענען זיי שוין, זייט זיכער, ביי מיר דאָס שוואַרצעפּעל פונ'ם אויב,
וואָס איז שייך!“...

די באַהסלאָווער אַלטע קלויז האָט געהאַט אין זיך אַזאַ כּח,
אז די פערעיאָסלאָווער יתומים, ווי מע האָט זיי דאָרט גערופּען,
האָבען זיך צוגעבונדען צו איהר, גלייך ווי זיי וואָלטען דאָרט
געבוירען און אויפגעצויגען געוואָרען. אַלסדינג האָט ביי זיי
אויסגעזעהען מורא'דיג גרויס און שען און הייליג. אויף אַלסדינג

איז געלענען א באזונדער חתימה פון אלטער שענקייט, פון פאר-
נאנענער גרויסקייט, פון פארצייטיגע הייליגקייט — א שטיק
בית-המקדש.

נאך אויב די באהסלאווער אלטע קלויז האט אויסגעזעהען
ביי די פערעיאסלאווער יתומים אין אלע טעג פון א גאנץ יאָהר
ווי א שטיק בית-המקדש, איז זי צו ימים נוראים, צו ראש-השנה
און יום-כפור, געוואָרען פאר זיי טאָסי א גאנצער בית-המקדש.
זיי האָבען נאָך קיינמאָל אזוי פיעל אידען ניט געזעהען און האָבען
נאָך קיינמאָל אזא דאוונען ניט געהערט. דאָס איז געווען א מיש-
מאש פון אלערליי מינים חסידים און חב"דניקעס, וואָס האָבען
ביי'ם דאוונען איינגעלעגט די וועלט, געפאטשט מיט די הענט,
געקנאקט מיט די פינגער און געזונגען מאָדנע ניגונים, געברומט
און געבאָמקעט און מיט א מאָל פארנאנגען זיך און פאר'רבה'ט
זיך אויף עטליכע מינוט, און וויעדער גענומען זינגען און ברומען
און באָמקען און קנאקען מיט די פינגער. פאר די פערעיאסלאווער
יתומים איז אזא מין דאוונען געווען א נייעס, א גאנצער ספעקטאַקל.
נאָך שענער פון אלץ איז געווען דאָס, וואָס דער זיידע משה-יאָסי
האָט מיט זיין דאוונען איבערגעשטיגען אלע דאוונער פון דער
אלטער קלויז. ער איז געווען ניט קיין חב"דניק, נאָך גלאַט א
מאָדנער חסיד מיט אייגענע גענג, אייגענע מנהגים און אייגענע
משונעת'ען. ער האָט זיך פאָרגונגען בלייבען אין קלויז שבת און
יום-טוב לאַנג-לאַנג נאָך אלעמען. דער פעטער איצי, וואָס האָט
געוואוינט אין דער אנדערער האַלבער שטוב, האָט שוין געהאַלטען
אין עסען, פון אויווען האָט זיך געלאָזט הערען א ריח פון געפילטע
פיש און יום-טוב'דיגע מאכלים, עס האָט געקלעהמט דאָס האַרץ
און אזש דערלאַנגט ביו'ן לעפעלע — און דער זיידע האָט נאָך
אלץ געדאווענט, געזונגען און געבאָמקעט. די באַבע ניטעל האָט
עטליכע מאָל בשתיקה אונטערגערוקט די אייניקלעך, חיה-אסתר'ס
קינדער, צו שטיקלעך לעקאך — ס'זאָל זיי ניט איבער'חלש'ען
דאָס האַרץ, און א זאָג געגעבען צו זיי מיט א געלעכטער: „איהר

וועט שוין גערעכענען, ווען איהר האָט זיך אַריינגעחאַפּט צווישען משוגעים..."

דער פּעטער איצי דערווייל האָט שוין אָפּגעגעסען און אָפּ-געפּענטשט, אַריינגעשטעקט דעם קאָפּ פון דער אַנדערער האַלבער שטוב: „נישטאָ דער מאַטע? האָ-האָ!" לאַדי ער האָט אָפּ-געגעסען, לאַכט ער נאָך! ... קוים מיט צרות, גאָט האָט רחמנות געהאַט — דער זיידע איז שוין דאָ! אַריינגעפּלויגען, שלעפּענדיג די רעזעוואַלסע מיט די אַרבעט אויף דער ערד, איז ער מיט אַ ברייטען גוט יום-טוב, און גלייך צום קידוש מאַכען, אָבער מיט אַזעלכע קולות, אז די גאַנצע גאס האָט געמוזט הערען.

— צוליעב די קינדער, צוליעב די יתומים געבאָן, וואָלסטו דו, דאַכט זיך, געמעגט אַמאָל פאַרבויגען דינע משוגענע שטיק און מאַכען עס בקיצור? — האָט איהם די באַבע פּידעוואַלטען. נאָר ס'איז געווען אַרויסגעוואָרפּען. ער האָט נישט געהערט. ער איז נאָך אַלץ געווען פאַר'דבקה'ט און אַריינגעטאָן אין די עולמות העליונים, מיט איין האַנט געגעסען, מיט דער אַנדערער געמישט עפּים איין אַלמען ספר, און, שאַקלענדיג זיך פון דער גרינג, אַריינגעקוקט אַהין מיט איין אויג, מיט'ן אַנדערען אויג געחאַפּט אַ קוק אויף די אייניקלעך און געזיפּצט, שטאַרק געזיפּצט. דאָס זיפּצען איז געווען טאַקסי אויף די אייניקלעך די יתומים, וואָס זייערע נשמות ליגען אין גשמיות, האָבען אין זינען די אכילה, געבען-נאָך דעם יצירהרע מיט אַלע זיינע תּאוות... נאָכ'ן עסען האָט ער זיי דאָס פירגעהאַלטען, געזאָגט אַ היבשע ביסעל מוסר, געזעהען, ס'זאָל זיי אויספאַלען באַקאָם דער פּרישער קוילעטש מיט די געפּילטע פיש מיט'ן זיסען פּאָסטערנאַק-צימעס מיט די אַלע איבעריגע יום-טוב'—דיגע מאַכלים, וואָס די באַבע גיטעל האָט, לינענדיג אין בעט אַ גע-לעהמטע, נאָר מיט איהר שכל געקאָגט צוגרייטען על צד היותר טוב. דאָס איז געווען ראש-השנה. ערב יום-כּפור איז געווען נאָך שענער. דער ערב יום-כּפור האָט זיך אויסגעפּיינט אין באַהסלאָוו ביי'ם זיידען משה-יאָסי מיט צוויי זעלטענע צערעמאָניעס, וואָס

האָבען געמאַכט אויף די יתומים אַ באַזונדערען אײַנדרוק. די ערשטע צערעמאָניע איז געווען דאָס שלאָגען פּפרות מיט אַ נאַכט פּריהער פאַר ערב יום־כּפור. שלאָגען פּפרות האָבען זיי געשלאָגען אין דער היים אויך, נאָך דאָ, אין באָהסלאָוו, איז געווען אײַן אַנדער מין פּפרות שלאָגען. די באַבע ניטעל האָט גענומען די דאָזיגע מצוה אויף זיך. זי, הייסט עס, האָט געשלאָגען מיט איהר חיה־אסתר'ס יתומים פּפרות. זיצענדיג אַ געלעהמטע אין בעט, האָט זי צוגערופּען די גאַנצע חאַליאַסטער צו זיך, געגעבען יעדען זיין פּפרה, די יונגלעך צו העהנער און די מיידלעך צו היהנער, געעפענט איהר גרויסען סידור און אָנגעוויזען מיט איהרע אויסגערעדעטע פינגער אויפ'ן „בני־אדם". די עלטערע האָבען דעם „בני־אדם" געזאָגט אַלײן, און מיט די קלענערע, מיט די מיידלעך, האָט די באַבע געזאָגט דעם „בני־אדם" וואָרט בײַ וואָרט און הויך אויף אַ קול און מיט אַ ניגון: „בני־אדם יושבי חושך וצלמות! אסירי עני וברזל!"... און געוויינט בעת מעשה אַזוי, ווי מע קאָן וויינען נאָך סידען אויף אַ טוידטען. און ווער שמועסט, אַז ס'איז געקומען צו דער יונגסטער פון די יתומה'לעך, צום מיידעלע, וואָס איז אַלט קוים אַ יאָהר, האָט די באַבע שיער גע'חלש'ט פאַר געוויין! אויף איהר קוקענדיג, האָבען זיך די קינדער אויך צעוויינט, און אויף זיי קוקענדיג — אויך די עלטערע, און ס'איז געוואָרען אַ יללה מיט ספּנת־נפשות. אין יענעם ביטערען שבת, בעת די מאַמע זייערע איז געלעגען מיט שוואַרצען איבערגעדעקט אויף דער ערד, האָבען די יתומים קיין צעהנט־חלק אפילו ניט געוויינט, ווי אַצינד, בײַ דער באַבע'ס „בני־אדם".

די צווייטע צערעמאָניע איז געווען אויף מאָרגען, ערב יום־כּפור, נאָכ'ן קומען פון דער אַלטער קלויז, וואו חברה האָבען באַ־קומען לעקאָך פונ'ם גבאי ראשון פולע קעשענעס. דער זיידע משה־יאָסי האָט נאָך געכטען אָנגעזאָגט, באַלד נאָך פּפרות שלאָגען, אַז די קינדער זאָלען נאָכ'ן דאוונען אין דער פּריה, למען השם, קומען צו איהם זיך בענטשען.

מאָדנע יום־טובֿ'דיג אָנגעטהאָן און יום־טובֿ'דיג געשטימט איז געווען דער זיידע משה־יאָסי. אויף דער אַלטער צעהאָקטער אַטלעסענער קאפּאָטע האָט ער געטראָגען אַ מאָדנע מין טיזליק פון אַ מאָדנע מין האַרטען שרייענדיגען שטאָף, וואָס מע קריגט שוין ניט היינטיגע צייטען אין ערגיץ, מע זאָל וועלען באַצאָהלען דערפאַר מי יודע וויפיעל. אויפ'ן קאָפּ האָט ער געטראָגען אַ שטריימעל מיט אַ סך עקען, און אויפ'ן אָפענעם האַלז — אַ ברייטען קלאָר־ווייסען קאלנער מיט צוויי שפיצען. אויף דער קאפּאָטע — אַ בייגארטעל אַ ברייטען מיט לאַנגע קאָטעסען מיט באַמבעלעך. די מורא'דיג ברייטע וואָנסעם מיט די מורא'דיג געדיכטע גרויסע ברעמען האָבען איצטיגס מאָל אויסגעזעהען ניט אַזוי בייז, ווי אַלע מאָל, און דאָס גאַנצע פנים האָט אויסגעזעהען ביי איהם איצטיגס מאָל ווייך, מוחל'דיג־ווייך, און גאָר פריינטליך.

— קומט אַהער, קינדער, וועל איך אייך בענטשען! — האָט ער יום־טובֿ'דיג־ברייט אַריינגערופען די יתומים צו זיך אין זיין ענגען פינסטערען חדר'על מיט די פעלצען, אַרויפגעלעגט אויף יעדען פון זיי ביידע הענט מיט די ברייטע אַרבעל פון זיין אַטלעסענער קאפּאָטע, צוגעמאַכט די אויגען, פאַרריסען דעם קאָפּ אַרויף און געזאָגט, און געזאָגט, און געזאָגט עפּים שטילערהייט, און שטאַרק געזיפצט און געקרעכצט. און אז ער האָט אָפּגעזאָגט, האָבען די יתומים איהם אַ קוק געגעבען אין פנים, האָבען זיי דערזעהען זיינע אויגען לויכטען, נאָר זיי זענען רויט, די ברעמען נאָס, און די וואָנסעס נאָס, און די באָרד נאָס — נאָס פון טרערען.

סוכות

א בשותפות'דינע סוכה. — דער זיידע דאווענט, און די קינדער ווילען
עסען. — שמחת-תורה איז דער זיידע זיך משמח מיט דער שכינה.

דאָס ערשטע פלעקעל פון דעם זיידען משה-יאָס'ס סוכה איז
אריינגעשלאָגען געוואָרען, פארשטעהט זיך, מוצאי יום-טבפור, תיבה
נאָכ'ן אָפּפאַסטען זיך. געבויעט האָט די סוכה דער פעטער איצי,
און די יתומים האָבען איהם אונטערגעהאַלפּען. נאָך געקאָמאָנדעוועט
האָט דער זיידע, געגעבען עצות, ווי איין אויבערארכיטעקטאָר:
„דאָס אַהער!“ „דאָס אַהין!“ „דאָס וועט אַריין!“ „דאָס וועט
ניט געהן!“ נאָך מעהר קונץ — וואָס דער זיידע מיט'ן פעטער
רעדען ניט צווישען זיך קיין וואָרט. פּרוגז. די באַבע האָט דער-
פון יסורים: אַ בן-יחיד, דער איינציגער קדיש איבער הונדערט
און צוואַנציג יאָהר, און רעדט ניט מיט'ן טאטען — וואו האָט
מען געהערט אזא רציחה?...

אין דער בשותפות'דיגער סוכה זענען געשטאַנען גרייט צוויי
טישען, פאַר'ן זיידען באַזונדער און פאַר'ן פעטער באַזונדער. אויף
יעדען טיש איז געווען צונעגרייט באַזונדער וויין אויף קידוש,
באַזונדערע חלה, באַזונדערע לייכטער מיט ליכט. די מוהמע סאָסי
האָט זיך געבענטשט ליכט ביי איהר טיש, און די באַבע גיטעל
האָט מען אַרויסגעטראָגען מיט'ן בעטעל, זי זאָל בענטשען ליכט
ביי איהר טיש. דערנאָך איז געקומען צו געהן דער פעטער איצי

פון קלויז און געמוזט ווארטען ביז דער זיידע וועט אמאל דער-
 מאנען זיך קומען און מאכען דעם ערשטען קידוש. מע קאן דאך
 ניט זיין אזוי גראב קענען א טאטען — בבד-אב! אלע וויילע
 איז דער פעטער איצי ארויסגעגאנגען פון שטוב און אריינגעקוקט
 אין סופה אריין, און אלע מאל מיט איין אנדער אויסרעד: „ניטא
 נאך?“ „היינטיגס יאהר שפעטער ווי אלע יאהר ביי די
 חסידים!“ „המ...“ אט באלד געהען-אויס די ליכט און מע
 וועט דארפן עסען אין דער פינסטער“... אויפ'ן פעטער איצי
 האבען די קינדער דערלעבט א נקמה: א הארטער איד, אהן א
 נשמה — לאז ער אויך וויסען, וואס הייסט זיין הונגריג!...
 נאך אט איז געקומען דער זיידע מיט'ן טיזליק, אפגעגעבען
 דעם ברייטען גומ-יוסטוב, ארויסגעקריגען רב יעקב עמדינ'ס סידור,
 א קורצער סידור, נאך א גראבער, א געפאסטער, און אוועקגעזעצט
 זיך זאגען די אושפיזין, און האט געזאגט און געזאגט, און געזאגט
 און געזאגט... און פון קיך האבען, ווי אויף צו-לחככים, זיך געלאזט
 הערען די פיש מיט זייער געפעפערטען געפילעכטס, און די פרישע
 צוגעברוינטע חלות האבען זיך גערייצט: „אונז אז איהר'ט איינ-
 טונקען אין דער הייסער פיש-יויך, וועט איהר פיהלען דעם אמת'ען
 טעם גן-עדן“... און דער זיידע, משה-יאסי דעם האמארגניק'ס,
 טהוט זיך זיינס: ער זאגט! די ליכט אין סופה לעשען זיך —
 און ער זאגט! די קינדער חלש'ען עסען, געהען-אויס שלאפען —
 און ער זאגט! מיט א מאל האט דער זיידע זיך געגעבען א האפ-
 אויף, צוגעלאפען צום טיש און געגעבען א לעג-אוועק דעם יום-
 טוב'דיגען קידוש, איז געווארען א ליכט אין די אויגען. נאך איהם —
 דער פעטער איצי ביי זיין טיש. נאכ'ן פעטער איצין — חיה-
 אסתר'ס יתומים, איינציגווייז, און די באבע גיטעל בעת מעשה
 האט געלאזט א טרער — הקיצור, עס האט נאך לאנג גענומען,
 ביז מע האט דערלעבט איינטונקען די חמוציא אין האנגי און
 דערזעהען זיך מיט'ן שטיקעל פיש און דערפיהלען דעם פעפער
 אויפ'ן שפיץ צונג...

דאָס איז געווען די ערשטע טעג סוכות. די אנדערע טעג סוכות איז געווען נאָך ערגער. אזוי אז שמחת-תורה אויף דער נאכט האָט שוין דער פעטער איצי נישט געקאָנט אויסהאַלטען. ער האָט אַריינגערופען די פערעיאסלאָווער יתומים צו זיך און האָט זיי געזאָגט:

— קינדער, איהר ווילט זעהען אַ שענע זאך? טאָ געהט זיך דורך אין קלויז אַריין, וועט איהר עפּים אָנקוקען...

לאַנג בעטען האָט מען זיי ניט באַדאַרפט. מע האָט זיך גענומען פאַר די הענט און מע איז אַוועק. אין גאָס איז געווען חושך-פינסטער. אַלע אידען זענען געזעסען אין די הייזער און געגעסען. אַלע שוהלען זענען שוין געווען געשלאָסען און שטאַק-פינסטער. נאָר אין דער אַלטער קלויז האָט זיך נאָך געלייבט. שטיל האָבען חברה אויפגעעפּענט אַ שטיקעל טיר, אַריינגעקוקט און דערזעהען אַזעלכעס, וואָס זיי האָבען נישט געגלויבט זייערע אויגען. אין דער גאַנצער קלויז איז געווען מעהר ניט ווי איין מענטש — דער זיידע משה-יאָסי, אין אַ טלית, מיט רב יעקב עמדינ'ס סידור אין איין האַנט און מיט אַ ספר-תורה אין דער אנדערער האַנט. צוגעטוליעט די ספר-תורה צום האַרצען, איז ער אַרומגעגאַנגען אַרום באַלעמער מיט פאַוואָלידיגע טריט, געזאָגט אויף אַ קול, ווי אַ חזן, די הספות: „עוזר דלים, הושיעה-נא!"... אויף די קינדער איז אָנגעפאַלען אַ פחד מיט אַ געלעכטער אינאיינעם, און זיי האָבען זיך גענומען ביי די הענט און זיך געלאָזט לויפּען אין איין אָטעם צוריק אַהיים.

— נו? וואָס'ט איהר געזעהען? אַיאָ, אַ שענס?...

מיט די ווערטער האָט זיי באַגעגענט דער פעטער איצי, און בעת מעשה האָט ער געלאַכט, נאָר די אויגען האָבען געטרערט. און די קינדער האָבען געוואָרפען איין אומחן. ניט אויפ'ן זיידען — ניין, נאָר אויפ'ן פעטער איצי.

דערפאר אָבער האָט זיך אויף מאָרגען, שמחת-תורה, די דעקאָראַציע אינגאַנצען איבערגעביטען. דעם זיידען משה-יאָסי איז געווען ניט צו דערקענען. די סינדער געדענקען נאָך פון דער אַלטער היים, פון וואָראָנקאָ, וואָס פאר אַ שמחה ס'איז געווען, אז ס'איז געקומען שמחת-תורה. דאָס גאַנצע שטעדטעל איז געווען שבור-לױט. פּונ'ם רב ביז'ן פּריסטאָו, להבדיל, האָבען אַלע גע-טרונקען בראָנפּען, געהוּליעט, געטאַנצט און געמאַכט אַזעלכע אַנשטעלען, וואָס מע האָט באַדאַרפט שטאַרבּען פאַר געלעכטער. אויך אינ'ם האַלב-גויישען פּערעיאַסלאָו איז שמחת-תורה געווען שמחת-תורה'דיג. אפילו אַזא איד, ווי דער פּעטער פּיני, איז געווען שבור-לױט און געטאַנצט אַ קאָזאַק. מע האָט באַדאַרפט געהן אויף הידושים קוקען, ווי אַ איד אַ חסיד מיט אַ לאַנגען טלית-קטן טאַנצט אַ קאָזאַק! פון דאָדי כּהנאָווען שמועסט מען ניט. דאָדי, אַז ער האָט זיך אָנגע'שבור'ט, האָט ער געזירעלט די גוטע פּריינט, אויסגעוואָרפּען זיי וואָס אין דער קאָרט, פלומרשט אין גוטען מוטה, קושענדיג. מע האָט זיך אַריינגעריסען צו יענעם אין שטוב מיט אַ גוט'יוס'טוב, אַרויסגעשלעפּט פון אויווען וואָס ס'איז געווען, פון קעלער אַרויסגעטראָגען די זויערע אונערקעם, און בראָנפּען האָט זיך געגאָסען אַזוי ווי וואַסער. נאָר וואָס פאַר אַ ווערט האָבען יענע אַלע שמחת-תורהס געהאַט אַקעגען דעם שמחת-תורה, וואָס די פּערעיאַסלאָווער יתומים האָבען בייגעוואוינט דאָ, אין דער אירישער שטאָדט באָהסלאָו? די הייזער, די גאַסען, די שטיינער פון די גאַסען — אַלץ, אַלץ האָט געזונגען, געפליעסקעט, געטאַנצט און געפּרעהט זיך. נישט נאָר עלטערע אידען — יונגלעך זענען געווען שבור, געוואָלגערט זיך פון די פיס. מע דאַרף נישט מעהר ווי דער פּעטער איצי, אַ איד אַ שטילער, אַ ווילדער בעל-מרה-שחורה, — איז ער אויך געווען בגילופין, פאַרלעגט די פאות אויף יענער זייט אויהערען, פאַרקאָטשעט די פאַלעס און געגאַנגען אַ דייטש! נאָר דאָס אַלץ איז געווען אַ נאָרנישט אַקעגען דעם, וואָס עס האָט אַרויסגעוויזען אין יענעם טאָג דער זיידע משה-יאָסי.

אויסגעטרונקען האָט ער בסך-הכל איין גלעזעל בראָנפֿען מיט אַ האַלב גלעזעל וויין. נאָר שכור איז ער געווען, ווי אַכציג שפורים מיט אַ מאָל קאָנען אזוי ניט זיין שכור, און אַרויספֿאַוויזען אַזעלכע נבורות, אַז די נאַנצע שטאָדט האָט מיט איהם געקלונגען:

— וואָס זאָגט איהר צו משה-יאָסי דעם האַמאַרניק'ס!

— געהט, וועט איהר זעהען, וואָס משה-יאָסי דעם האַמאַרניק'ס

טהוט!

און משה-יאָסי דעם האַמאַרניק'ס האָט נישט געטהאָן נאָר-נישט. ער איז נאָר אַרומגעגאַנגען אין די גאַסען און געטאַנצט. און נאָך ווי אזוי געטאַנצט! געטאַנצט און געשפרונגען, גע-פֿליעסקעט און געזונגען. און נישט אַליין האָט ער געטאַנצט, נאָר אינצווייען — מיט דער „שכינה“, מיט הקדוש-ברוך-הוא... צענומען אַ פעטשיילע און געהאַלטען ביי איין עק — ביי'ס אַנדערען עק האָט באַדאַרפט האַלטען די „שכינה“ — און געדערהט זיך, ווי מע דערהט זיך מיט אַ פֿלע, געמאַכט פֿאַרשידענע טריט: אַהין און צוריק, רעכטס און לינקס, און וויעדער אַהין און צוריק, און וויעדער רעכטס און לינקס, און אזוי פֿסדר, דעם קאָפּ פֿאַרריסען אַרויף, די אויגען געהאַלטען צו, אויפֿ'ן פנים אויסגעגאַסען אַ גליקליך שמייכעל, צוגעקנאַקט זיך מיט די פינגער, געהעפעט און געזונגען אַלע מאָל שטאַרקער און שטאַרקער:

משה שמח בשמחת-תורה —

לאַמטעדרידאָם, היי-דאָ!

שישו ושמחו בשמחת-תורה —

לאַמטעדרידאָם, דאָם-דאָם-דאָם!

היי-דאָ, דרי-דאָ-דאָ!

תורת משה, האָ!...

וואָס ווייטער איז דער עולם געוואָרען אַלץ גרעסער און ענגער. וויפֿיעל יונגלעך ס'איז געווען אין שטאָדט זענען זיי אַרויס אויף דער גאַס מקבֿל-פנים זיין משה-יאָסי דעם האַמאַרניק'ס, זעהען, ווי ער טאַנצט און דערהט זיך, זינגט און פֿליעסקעט. יונגלעך שקצים

האָבען איהם געמאַכט אַ הורדא, געהאַלפּען איהם זינגען זיין
 שמחת-תורה'דיגען ניגון, און די פנים'ער פון זיינע פערעיאַסלאָווער
 אייניקלעך האָבען געפלאַמט פאַר בושה. און ער, דער זיידע
 משה'יאָסי, זאָל דאָס אויף עמיצען אפילו אַ קוק טהון! ער טהוט
 זיך זיינס: ער געהט מיט זיין געליעבטער שכינה אַ פּריוואַט.
 איין עק פעטשיילע האַלט ער, דעם אַנדערען האַלט הקדוש-
 ברוך-הוא, און ער שמייכלט און קנאַקט מיט די פינגער, טאַנצט
 און העפעט און זינגט שטאַרקער און שטאַרקער:

משה שמח בשמחת-תורה —

לאַמטעדרידאָם, היי-דא!

שישו ושמחו בשמחת-תורה —

לאַמטעדרידאָם, דאָס-דאָס-דאָס!

היי-דא, דרי-דא-דא —

תורת משה, האַ!...

אויס יום־טוב — צוריק אהיים

אינטריגעס און פליאטקעס צווישען דער משפחה. — די קינדער ווערען אויס מיוחסים אין באהסלאוו. — עס ציהט זיי צוריק אהיים.

שווער אויפ'ן הארצען, אומעטיג אויף דער נשמה און שטארק־שטארק וואַכעדיג איז געוואָרען די קינדער אויף מאַרגען נאָך יום־טוב, אז מע האָט גענומען צעוואַלגערען די סופה. אָהן אַ טראָפּען רחמנות האָט דער פעטער איצי (א מענטש אָהן אַ האַרץ!) קודם־כל אַרומגעריסען די ווענט, אַראָפּגעריסען דעם סכך, צענומען די ברעטער, מיט איין אומגעהייערער רציחה אַרויסגעשלאָפּט די צווישעקעס (וואָס האָט ער געהאַט צו די צווישעקעס?). נאָר די פיער סטויפּעס האָט ער געלאָזט שטעהן — און דאָס איז געווען אַ סך ערגער, וואָרום די פיער הוילע סטויפּעס האָבען געזאָגט עדות אויפ'ן חורבן, געקלאָגט און באַקלאָגט זיך: „זעהט, אידישע קינדער, וואָס פון אַ אידישער סופה קאָן ווערען!“... די אידען, וואָס ערשט נעכטען זענען זיי געווען שפור־לומ, געטאָנצט און געפליעסעקעט און געמאַכט זיך נאָריש ווי קינדער, זענען מיט אַ מאָל געוואָרען אַלע ניקטער, סטאַטעטשנע און כמעט זיך געשעמט קוקען איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַריין. אַ מאָדנער אומעט האָט אַרומגענומען די שטאָרט, אַ זעלטענע מרה־שחורה האָט זיך אָנגע־רוקט אויף באַהסלאָוו. און אומעטיגער און טרויעריגער פון אַלע זענען געוואָרען די קינדער, די פערעיאַסלאָווער יתומים. וואָרום

פֿל־זמן די קינדער זענען נאָך געווען געסט, האָבען זיי זיך געפיהלט
 ניט שלעכט אין דעם באַהסלאָוו, נאָר וואָס ווייטער האָבען זיי
 אָנגעהויבען אַלץ מעהר געוואוירע ווערען, אז זיי זענען דאָ איבעריג.
 דער זיידע משה־יאָסי איז זיך געזעסען ביחידות אין טלית און
 תפילין אויף די פעלצען, אָדער געדאווענט, אָדער געלערענט, אָדער
 געבאַמקעט, צוגעקנאָסט מיט'ן פינגער, אָדער געזיפצט און שטילער־
 הייט גערעדט מיט גאָט, אָדער דערצעהלט פאַר די קינדער זיינע
 שענע מעשיות פון אַמאָל, אָדער געזאָגט מוסר, פאַר וואָס זיי זענען
 ניט פרום, ווילען נישט גאָט דיענען, פאַרלענגערען דערמיט דעם
 קץ, דורך זיי קומט ניט משיח און דורך זיי ליידען געבאָך אידען
 אין גיהנם און טויזענטער־טויזענטער נשמות קאָנען ניט געלייטערט
 ווערען... דאָס אַלסדינג האָבען די קינדער שוין געהערט וויפיעל
 מאָל אין חדר פון זייער רבין, אין דער היים פון דער באַבע מינדי
 און פון גלאַט אידען, וואָס האָבען ליעב זאָגען מוסר און סטראַשען
 מיט'ן גיהנם, און דאָס אַלסדינג האָט זיך זיי שוין לאַנג צוגעגעסען.
 זיי איז געווען אַ סך מעהר אינטערעסאַנט צו זעהען די פאָליטיקע,
 וואָס האָט זיך אָפגעשפיעלט דאָ ביי זייער זיידען משה־יאָסי מיט
 דער באַבע גיטעל אין שטוב.

טאָג ווי נאָכט זענען דאָרטען געווען אינטריגעס מיט סודות,
 מיט שושקערייען מיט רכילות'ען. דער פעטער איצי מיט דער
 מוהמע סאָסי האָבען געהאַלטען אין איין קלאָגען זיך אויף דער
 באַבע גיטעל, אז ס'איז שווער ביי איהר אַ גראַשען אַרויסצובאַקומען
 פון אונטער די קישענס, און אויפ'ן זיידען, אז ער איז שוין צו
 פרום, אזוי פרום, אז ער איז שוין עובר־בטל... „שוין צו אַלט“ —
 האָבען זיי גע'טענה'ט שטילערהייט, מאָדנע דערביי געשמייכלעט
 און צוגויפגענומען די ליפּען... און די באַבע גיטעל האָט זיך
 באַקלאָגט אויף איהר שנור און אויף איהר בן־יחיד, אז זיי געבען
 איהר ניט אָפ קיין כבוד, ווי אַ מאַמען, און אז זיי קוקען שוין
 אַרויס — זי ווייסט עס גאָנץ גוט, — זי זאָל צומאַכען מיט איין
 אויג; אויף דער ירושה, אויף דער ירושה קוקען זיי אַרויס!...

זיי אויף צו-להכעים, וועט זי אָבער נאָך לעבען און לעבען, האָטש דער טוידט איז איהר טויזענט מאל מעהר ניהא, וואָרום וואָס טויג איהר דאָס לעבען, משטיינס געזאָגט, אַ קאַליקע, באַגראָבען אזא טאָכטער, אזא חיה-אסתר, אַ מאַמע פון אזוי פיעל קינדער, ווינד איז איהר און וועה! ... מיט די אויסגערעהטע עלענבויגענס קוועטשט זי אַרויס אַ טרער פון איהרע קאלי אויגען, רופט-צו די קינדער, שאַרט מיט די אויסגערעהטע הענט אונטער די קישענס, נעמט-אַרויס און שענקט זיי איטליכען באַזונדער אַ פאָר גראַשענס. דערוועהט דאָס די קליינע חוה-ליבע מיט די רויטע בעקלעך און מיט די קליינע ליפעלעך און טראָגט עס אָפּ באַלד צו דער מוהמע סאָסי. און די מוהמע סאָסי גיט עס באַלד איבער דעם פעטער איצין, און ביידע שושקען זיי זיך, אז פאַר איהרע אַ י י ג ע נ ע קינדער זשאַלעוועט מען אַ קאָפּיקע, און די פּר ע מ ד ע קינדער צעטיילט מען מאַיאָנטקעס גאַנצע! ... און די קינדער הערען דאָס, און עס געהט זיי גיט אַיין. עס שלאָגט זיי צו דער גאָל.

וואָס ווייטער אַלץ ערגער. די קינדער פיהלען, אז זיי זענען דאָ איבעריג. זיי זעהען, ווי מע קוקט אויף זיי בעת זיי עסען, זיי הערען הינטער די פלייצעס, אז מע רעדט פון זייערע „אפּעטימלעך“. עס שטעלט זיך זיי שוין דער ביסען אין האַלז. עס איז זיי שוין דאָרט אַלסדינג נמאס און טריפה. זיי קוקען שוין אַרויס אויף אַ בריוועל פונ'ם טאַטען, ווי אויף משיח'ן, — ווען וועלען זיי שוין פאָהרען אַהיים? ...

דער גוטער גאָט האָט זיי געהאַלפּען, דאָס גוטע בריוועל איז שוין דאָ: דורך אַ פּערעיאַסלאַווער בעל-עגלה אָנגעקומען מיט אַ צושריפט, אז מיט'ן דאָזיגען בעל-עגלה טאָקי — ער הייסט נח — זאָלען די קינדער זיך אויפזעצען און פאָהרען אַהיים. לאָזט זיך אויס, אז דער בעל-עגלה איז טאָקי אַ בעל-עגלה מיט אַ בויד און מיט סוסים, ווי עס געהער צו זיין, און הייסען הייסט ער טאָקי נח, האָטש ער אַליין זאָגט אויף זיך, אז ער הייסט רב נח; האָט ער אָבער אַ חסרון — ער איז אַ הייזעריגער און האָט אַ פליך.

וואָלט דאָס אויך נישט אויסגעמאַכט. הייזעריג איז ער, זאָגט ער, געוואָרען פון שמחת-תורה. היינטיגען שמחת-תורה האָט ער גע-טרונקען בראַנפּען. דאָס הייסט, בראַנפּען טרינקט ער אַלע מאָל. נאָר צוליב שמחת-תורה האָט ער געמאַכט גאָר-גאָר אַ היבשע כּוּסָה! אַ סבּרה, אַז מע האָט איהם געמינטערט... און דאָס, וואָס ער האָט אַ פליך אויפ'ן קאָפּ, איז איבער דעם, וואָס קינדרווייז פלעגט ער זיך נישט לאָזען נישט צוואַנגען, נישט קעמען. געווען איין עקשן. האָט מען איהם מיט גוואָלד געמוזט רייסען די האָר איינציג ווייז. נאָר די אַלע זאַכען, זאָג איך נאָך אַ מאָל, האָבען זיך מיט דער נסיעה גאָרניט אָנגעקעהרט. געשאַדט האָט צו דער נסיעה איין אַנדער זאך: האָטש נח איז געשיקט געוואָרען פון פּערע-יאַסלאָוו קיין באָהסלאָוו ספּעציעל, ער זאָל ברענגען צו פיהרען פון דאָרטען נחום ראַבינאָוויטש'עס קינדער, פון דעסטוועגען האָט ער נישט געקאָנט ביישטעהן דעם נסיון — טאָמער וועט איהם גאָט צושיקען אויף צוריקוועגס האָטש אַ פאָר פאַרשוינדלעך, וועט דאָס זיין ווי געפונען. האָט ער זיך אַרומגעדריעהט אין מאַרק מיט דער בייטש אַ טאָג און צוויי און דריי, די פּערדלעך האָבען גע-הראָמקעט דעם האָבער — און פאַרשוינדלעך נישט אַ לעק! די קינדער איז דאָס וואָרטען געווען על אַפּס ועל חמתם! און אַט זאָגט מען זיי אָן די גוטע בשורה — זיי פאָהרען! אַ סימן: נח האָט שוין אפילו אַרויסגעקאָטשעט דעם וואָגען און שמירט שוין די רעדער. „איצט מעגען שוין קומען פל מלכי מורח ומערב — פאַרפאלען! איצט מעג מען איהם אָנשיטען אַט אַ די בויד מיט גאָלד, ער זאָל בלייבען איין איבעריגע שעה אין באָהסלאָוו, מעג די שטאָדט פאַרברענט ווערען, אָדער איינגעזונקען ווערען! אַז איהר קענט נישט רב נח'ן!“... די קינדער האפּען זיך אַריין אין שטוב אַריין. זיי קלויבען זיך אין וועג אַריין, געזעגענען זיך אָפּ מיט די באָהסלאָווער חברים, מיט דער אַלטער קלויז און מיט'ן געלען קלויזעל און מיט'ן „ראָס" און מיט'ן זיידען און מיט דער באַבען. דער זיידע משה-יאָסי בעת מעשה זאָגט זיי מוסר, פאַר-

שטעהט זיך, און הייסט זיי זיין עהרליכע אידען, און די באבע
גיטעל ווישט די אויגען מיט איהרע אויסגעדריעהטע הענט. נאָר
פונ'ם פעטער איצי מיט דער מוהמע סאָסי הערען זיי אַ קאלטען
„פאָהרט-געזונט“. די צוויי וואָלטען דוקא געווען צופריעדען,
וואָס די „פרעמדע קינדער“ פאָהרען אוועק, איז זיי פארשטעהרט
געווען די שמחה, וואָס ניט אלע פאָהרען זיי אוועק. עס פאָהרען
נאָר די יונגלעך. די צוויי מיידלעך זענען געבליבען אין באָהסלאָוו.
וואָס איז די מעשה? אַ פראָסטע מעשה. די באבע גיטעל האָט
געזאָגט: זי וועט זיי ניט לאָזען. זי וויל ניט, איהר חיה-אסתר'ס
קינדער זאלען אריינפאלען צו אַ שטיפמאמע.

טענה'ט דער פעטער איצי מיט אַ שטייכעלע, גלעט זיך
די פאות און קוקט אויף די קישענס, וואו עס ליגט דער באבע'ס
פארמעגען:

— נו, און אז די יונגלעך פאלען-אריין צו אַ שטיפ-
מאמע, איז גוט? חע-חע!

— וואָס גלייכסט דו יונגלעך צו מיידלעך? וואָס האָרכט
אַ יונגעל אַ שטיפמאמען? אַ יונגעל געהט-אוועק אויף אַ גאנצען
טאָג אין חדר אריין. און אַ מיידעל וואָס? אַ מיידעל בלייבט אין
דער היים געזעצט דער שטיפמאמע'ס קינדער...

דער פעטער איצי איז מיט דעם נאָך אלץ ניט באַפריעדיגט.
ער גלעט זיך די פאות, קוקט אויף די קישענס און שטייכעלט און
רעדט טיעף דיפלאָמאטיש, קוים וואָס מע שטויסט זיך:

— און ווי וואָלט געווען, למשל, ווען אלע קינדער זאלען זיין
מיידלעך? חע-חע!

— וואָלט איך אלע מיידלעך — ענטפערט איהם די באבע —
געלאָזט ביי זיך.

דער פעטער איצי רעדט ווייטער, נאָר אָהן אַ שטייכעלע, און
אלץ פארשטעלט:

— וואו וואָלטסט דו גענומען געלט, למשל, אויף אויסצוהאלטען
אזוי פיעל מיידלעך? (שוין אָהן אַ חע-חע).

— גאָט וואָלט מיר געהאַלפּען. — ענטפּערט די באַבע
רוהיג. — אַט האָט דאָך מיר גאָט געהאַלפּען אויסהאַדעווען אזא
קדיש ווי דו, וואָס קוסטאַרויס אויף מיין ירושה, האָט מורא,
ס'וועט איהם ניט קלעקען...

— איצי! — רופט איהם די מוהמע סאָסי פון איהר
חדר'על. — איצי! קום אהער, איך דאַרף דיר עפּים זאָגען! ...
די סינדער סוועלען-אָן פון דער באַבע ניטעל, וואָס זי האָט
אזוי קונציג אָפּגעשניטען דעם פעטער איצין, און זענען זיך מחיה,
וואָס זיי פאָהרען שוין צוריק אַהיים.

אַ ביסעל איז זיי נאָר אַרײַן אין גאָז דאָס וואָרט „שטיפּ-
מאַמע“, וואָס זיי האָבען דאָ דערהערט צום ערשטען מאָל. זיי
וועלען, הייסט עס, האָבען אַ שטיפּמאַמע? וואָס איז דאָס אַזעלכעס
„שטיפּמאַמע“? און מיט וואָס איז אַ שטיפּמאַמע אזוי ביטער,
וואָס די באַבע ניטעל האָט שוין באַצייטענס אויף זיי רחמנות? ...
ס'איז כּדאי, כּלעבען, אָנצוקוקען די שטיפּמאַמע. ס'איז כּדאי שוין
צו פאָהרען אַהיים.

אַהיים! אַהיים! אַהיים!

